

BORISLAV MIKULIĆ · KROATORIJ EUROPE

Editor:
© DEMETRA d.o.o., Zeleni trg 2/XVII, 10000 Zagreb.
Tel. (+385-1) 65-222-96 i tel/fax. (+385-1) 61-99-347
E-mail: dimitrije.savic@zg.t-com.hr

Sva prava pridržana

John Lee

BORISLAV MIKULIĆ

KROATORIJ EUROPE

Filosofistička kronika druge hrvatske
tranzicije u 42 slike

DEMETRA

Faustovska biblioteka Dimitrija Savića

Zagreb 2006

DEMETRA
FAUSTOVSKA BIBLIOTEKA
DIMITRIJA SAVIĆA
Svezak 20

ISBN 953–225–072-7

Recenzenti

Dr. sc. Renata Jambrešić Kirin

Dr. sc. Lino Veljak

Korektor

Borislav Mikulić

Grafička priprema

Tko zna zna d.o.o.

Likovni i tehnički urednik

Željko Podoreški

Tisak i uvez

SADRŽAJ

Pogovor za prethodno čitanje	IX
Predgovor [prvom, web-izdanju]	1
[42] Krvava bajka na Kavkazu [<i>bonustrack</i>]	19
41. Pisci se uzdižu, zar ne?	23
40. Znanstvenik, a ne heroj!.....	29
39. Dobro jutro, hrvatski pisci, ma gdje bili!.....	35
38. Severina u poročnom krugu medija.....	41
37. Bože, pravde za Hrvate!.....	47
36. Cenzor bez škara, ili <i>Daily Mirror</i> na Prisavlju	51
35. Kad jaganjci krvare	57
[35a] Pismen, nesumnjiv i ne-filozof [<i>bonustrack</i>].....	63
34. Kloniranje za politički orgazam.....	67
33. “Više cvijeća, manje smeća”	73
32. <i>Feralov</i> kompleks ili želja medija	79
31. Akvapark od suza.....	85
30. Fantom nevinog zla, ili kuća koljačkih bećara	91
29. Kinder-Sanader	97
28. Otajstvo Nove godine	103
[28a] Sloboda manjinskog pisanja [<i>bonustrack</i>].....	109
27. Koliko komunizma?.....	113
[27a] Politički šverc ‘genocidom’ [<i>bonustrack</i>]	119
[27b] Znanstvena radionica genocida [<i>bonustrack</i>]	123
26. Četka za damina leđa	129
[26a] Jeza i pacifizam [<i>bonustrack</i>]	135
25. Vještice opet jašu, ili književno-cenzorski mamurluk.....	139
24. Prevođenje Evrope	145

23.	Demokratski udar Gongu	151
22.	Kovačnica književnih zvijezda	157
21.	Kita za Cro Copa	163
20.	Uho, grlo, igla	169
19.	Nepodnošljiva sreća studiranja	175
18.	Madrac ni na nebu ni na zemlji	181
17.	Fata fatale, ili Zagreb Sevdah Reunion	185
16.	Severina Always Ultra	191
[15]	Hitler iz naše knjižare [<i>bonustrack</i>]	197
14.	Poljubac mrtvog pauka	203
13.	S ‘Pasolinijem’ u 9, ili povijest jedne kazališne afiše	209
12.	Goli, čupavi i pisci	215
[12a]	Književna republika Blitva [<i>bonustrack</i>]	221
11.	Molitva poslovnog očenašeka	227
10.	Igrale se delije, ili hrvatski bog Moloh	233
09.	Lijepa zemlja lijepo gore	239
08.	Yoga naša svagdašnja	245
[08a]	Feral-Slovo [<i>bonustrack</i>]	251
07.	Krijesnice u močvari	255
06.	Tranzicija u isповјedaonici	263
05.	Gay na balkanskoj transverzali	269
04.	Tajna strane diplome	275
03.	Braća po Krleži	283
02.	Filozof in flagranti	291
01.	Zlatno tele ili sveti pir u Zadru	297
00.	11 teza o nelagodi u demokratskoj hrvatskoj kulturi	303
DODACI		309
I. Izvorne publikacije tekstova		311
II. Tekstovi objavljeni u online izdanju		
<i>Slobodne Dalmacije</i>		314
III. Bio-bibliografija autora		316
<i>Kazalo imena</i>		327

Pogovor za prethodno čitanje

SUBLIMNI OBJEKT KULINARSTVA ILI BARBARSTVO KNJIGE

Ova zbirka tekstova, izvorno pisanih za tjedne priloge dnevnih novina, pojavljuje se sad u obliku knjige kao ukupno četvrti medijski oblik publikacije i pod novim naslovom, nakon internetskog i radio izdanja. Novi naslov knjige “Kroatorij Europe” i medijski nomadizam zahtijevaju dodatna pojašnjenja koja nisu sadržana u predgovoru za prvo skupno izdanje.¹

Ovdje ću se osvrnuti na neke naknadne momente koji su motivirali zamjenu dvaju izmišljenih izraza, “tranzitorij” i “kroatorij”. Njihov je smisao objašnjen u predgovoru za prvo izdanje zbirke, a supstituciju omogućuje njihova materijalna i značenjska bliskost. Kao artificijelni izrazi, oni nisu toliko alternativna imena zato što bi bili sinonimi za jedan te isti, jasan i definiran predmet, nego više homonimi, raznoglasja jedne virtualne semantičke veličine, jedne “stvari”, koja još traži svog najbližeg imenitelja među riječima koje kurziraju naokolo. Ipak klizanje između ovih dvaju označitelja dovoljno jasno sugerira pomračenje perspektive od prethodnih izdanja zbirke do sadašnjeg: ako je riječ “tranzitorij” prije još odavala izvjesni stupanj otvorenosti, neodređenosti i općosti, jednu deklariranu zonu ili lokaciju tranzicijskog procesa *prema* ‘Europi’, “kroatorij” je ime za način tranzicije same Europe, kako ona već jeste vladajući princip u lokalnoj stvarnosti – osamostaljeni kapital i desni politički centar. Stoga riječ označava disfunkciju koja denacionalizirajuće efekte tranzicije u ekonomiji i politici ispostavlja kroz njihovu suprotnost, kao konačno pronađeni, kulturni modus proizvodnje identiteta.

¹ Zbirka je nastala najprije kao nevezani niz tekstova pisanih za tjedne dodatke *Slobodne Dalmacije*, prilog za kulturu *Forum* i (manjim dijelom) *SD Magazin* (ur. **Sandro Pogutz**), u razdoblju od ranog ljeta 2003. do jeseni 2004. Kao net-knjiga objavljena je s predgovorom u web-samizdatu i vlastitoj amaterskoj tehničko-dizajnerskoj realizaciji na <http://deenes.ffzg.hr/~bmikulic/Tranzitorij2007> u travnju 2005. Potom je objavljena u cjelini, u seriji radijskih emisija pod naslovom “Tranzitorijum”, na III. programu radio Beograda, ljeto-jesen 2005. (ur. **Adriana Zaharijević**).

Hrvatski *passage to Europe*, dakle *ono o čemu se sada* u Hrvatskoj *jedino radi* i što se bilo naivno bilo autoironično naziva “povratkom u Europu”, nazvan je jednom puno točnije i na posve drugom mjestu ‘A passage to India’: ‘Europa’ je bila i ostala ime hrvatske fantazme u kojoj je stvarnost postavljena naglavačke ali istinito: Evropa je *the passage to Croatia*, ekskluzivna prečica kojom Hrvati jedino dolaze do samih sebe tako da uvijek iznova ostaju prikraćeni za svoju fantazmatsku bit. *Prolaz Europa* u najužem centru Zagreba, tipično gradski smrdljiv i polumračan, koji je netko jednom posve krivo nazvao *Prolazom Balkan*, najbolje uprizoruje klizanje ploha realnog, imaginarnog i simboličkog. Nije dakle riječ ni o ulasku u Europu ni o povratku s Balkana. Riječ je, ponovo, o nemogućnosti lociranja biti. Institucija knjige jedna je od inkarnacija toga vječnog ponavljanja neautentičnosti.

Takozvano “oknjiženje” tekstova smatra se sada kao i prije, u prosječnoj kao i višoj obrazovanoj svijesti, onim pravim oblikom publikacije koji od autora pravi pisca. Pisati a nemati knjigu, znači ne biti *zapravo* piscem. U Hrvatskoj je tako odnedavno čitava vojska novinara i drugih medijskih “djelatnika” postala novom društvenom vrstom – autorima – čiji se broj podudara gotovo u dlaku s brojem *talk show* emisija i njihovih voditelja, ili pak s brojem kolumnista. Mediji pažljivo i bez ostatka produciraju svaku gestu čak i svojih vlastitih djelatnika: ako uvečer vodi tv-dnevnik, sutra će na istoj televiziji ili u nekim novinama voditi osobni dnevnik o vođenju tv-dnevnika. U Hrvatskoj vlada neka sila po kojoj svaka medijski viđenija osoba mora imati knjigu, makar to bilo o “blagdanima” ili “bakinim receptima”. Ali to nipošto ne znači da je re-produkcija ili reciklaža vlastitih resursa krajnji domet toga stroja. Tako ni tematika knjige, poput kuhanja, nipošto nije granica autorske ambicije. Naprotiv, kako to osobito zorno pokazuje upravo trend amaterskog ili poluamaterskog kulinartva, ono je uz potrebnu logističku podršku medija postalo nacionalnom stvari: pokret na široj osnovi *joint venture* za inauguraciju hrvatskog kulinarskog identiteta – za svjetsku elitu, dakako.

Posve je jasno sljedeće: taj već vremešni trend medijskog, zabavljačkog kulinartva, koji je kod nas počeo davno, još za vrijeme trilog socijalizma, sa slavnim *Vegeta* duom **Stevo Karapandža–Ivo Serdar** (i potom **Oliver Mlakar**), da bi nakon dugog i decentnog krčkanja na svim

evropskim televizijama eksplodirao tek posljednjih godina s pojavom **Jamiea Olivera** ili “Golog kuhara”, trend je doživio sad u Hrvatskoj svoje tipično ideološko dovršenje – kao patetični diskurs o identitetu jedne kulturne nacije, ali sad za pretpostavljene potrebe *life stylea* globalnog *jet seta* koji treba zamijeniti provansalsko maslinovo ulje istarskim ako želi živjeti duže i zdravije. U taj sublimni objekt kulinarstva spada, čini se, i pozvanje ili potreba svake ugledne javne osobe u Hrvatskoj da upravo posredstvom knjige, bilo kakve, dovrši svoju “osobnost”. To je ono što medijska osoba, u uzajamnom odnosu s komercijalnom ustanovom zvanom izdavač, velikodušno dijeli s kulturnom zajednicom u kojoj djeluje tako da je suproizvodi kao kulturnu tvorevinu, a ne naprosto zajednicu. Kultura tako u Hrvatskoj poriče, neutralizira i ispire svaku ideologiju upravo kad je najviše potvrđuje.

Otud je i ovo knjižno izdanje web-zbirke svakako namjerni, a ne neizbježni danak tom magijskom efektu knjige da proizvodi auru ili uzvišenje osobe čak i u posve profanim uvjetima i sniženim zahtjevima što ih daju masovni mediji. Između tišine interneta i buke televizije knjiga još nudi različite niše za pogled na druge stvarnosti pa i na samu sebe – knjigu.

Aura posebnosti ili kulturnog uzvišenja javne osobe u “osobnost” posve je otvorena iako ne i osviještena eksploatacija kvazi-sakralnosti koja osobito kod književnih pisaca ima tu još mističniju moć da od deklariranog pisca, sa ili bez članske karte u udruženju pisaca, pravi arhetipsku figuru onog izuzet(n)og, svetog-i-prokletog čovjeka-žrtvu – štovanog zbog slućene uzvišenosti i prezrenog zbog pretpostavljene beskorisnosti. Pisac je, i to napose i ne slučajno onaj muški, u većoj mjeri *homo sacer* nego znanstvenik, pa čak i humanistički, ili bilo koja druga figura osobe od pera. Ako smo tu magiju navikli smatrati bijelom, kulturotvornom, proizvodnja artefakata poput lijepe knjige sadrži i efekte barbarstva. Ovdje pod tim poznatim pojmom barbarstva kulture mislim na proizvodnju društvenog cinizma zbog kojega se, usprkos masovnosti i raznovrsnosti zabave, može govoriti o sumraku što ga u svijetu spektakla proizvodi sam spektakl.

U retrokulturama poput hrvatske od 90-ih naovamo, knjiga je kao i pisac ponovo postala “najviše dobro” nacije prema kojemu se ona bez osjećaja kontradikcije može odnositi, i stvarno se odnosi, s gotovo ar-

hetipskim zazorom prekrivenim gestama od simpatije preko ironije do prezira. Pisac je sveta krava koju obilježava konstitutivno proturječje: beskorisnost uzvišenog čiji se proizvodi ipak mogu iskoristiti, od mlijeka i mesa do papaka, rogova i dlake. Premda je lijepo i mudro štivo od pamtivijeka bilo produhovljena zabava, pisca u simboličkom smislu riječi danas ne čini toliko literarni proizvod koliko osobna, fizička prisutnost na sceni. Otud, knjiga sama za sebe, kao paradigma umjetničkog djela, predstavlja privilegirano mjesto vrijednosne podvojenosti, društvenog cinizma i igre skrivača s duhovnim dobrima koja najviše cijenimo tek kad su dovoljno masovna. Moment priznanja je neprekoračiv. Upravo u to spada tzv. lijepo knjižarstvo ili proizvodnja beletristike. Budući da i ova publikacija potpada kako pod iste uvjete proizvodnje tako i pod namjeru zabave, i ona je, barem u određenoj mjeri, suučesnik u igri između svetih i profanih interesa.

Otud, pod barbarstvom kulture ne mislim ni na kakve bijele knjige o nacizmima ili crne knjige o komunizmima, koje sad pojačano kurziraju globalno i lokalno kao izbojci volje za kompenzacijom velikog povijesnog poraza nacizma, volje za revizijom političke povijesti, kulturnih vrijednosti i odnosa suvremenih političkih snaga. Mislim prije na nešto imanentnije medijsko. Knjižno izdanje zbirke jest doduše jedan u nizu materijalnih medijskih oblika publikacije, ali ipak nije tek jedan “avatar” vječno perzistirajuće *knjige* – entiteta čije ime treba označavati neki u sebi identičan, čisto duhovni sadržaj koji se sa svoje strane samo javlja u različitim medijima, dok mu svaki od njih ostaje izvanjski. “Oknjiženje” se ne tiče ni papira niti miješanja starih (mehaničkih) i novih (digitalnih) načina pripreme i proizvodnje knjige kao materijalnog-i-duhovnog, tj. civilacijskog i kulturnog proizvoda. Ono ima više veze – rečeno rječnikom McLuhanovog shvaćanja medija – s ljudskim asocijacijama i institucijama kao logističkim uvjetima i preduvjetima proizvodnje i recepcije kulturnog proizvoda. Drugim riječima, knjigu kao treću (ili zapravo četvrtu) medijsku inačicu ove zbirke tekstova u nizu novine–internet–radio–knjiga, ne čini toliko sama knjiga kao još jedna – i konačno “prava” – *materijalna forma* ili konkretni oblik proizvoda. Nju prije čini *činjenica knjige* u kulturi koja gaji kult knjige i u kojoj je sam *faktum* objavljivanja (pojavljivanja) knjige materijalni nosač ili medij značenja koja prethodno nisu postojala u sadržaju. Pod time opet ne

mislim na neposrednu medijsku razliku između tvrdo ukoričene papirnate knjige i web-zbirke ili na stupanj njihove dostupnosti, nego na društvene uvjete njihove ostvarivosti.

Premda su tekstovi bili koncipirani prema novinskom “nosaču” i time imali određeno formalno jedinstvo koje je doduše djelovalo formativno ali je bilo apriorno i virtualno, oni nisu bili zamišljeni kao dijelovi buduće cjeline ili zbirke. Cjelina se počela nazirati tek kad je pisanje za novine učinilo prepoznatljivima zajedničke motive, ponavljanja, tematske skupine i načine njihove artikulacije, a dovršena je konceptualno tek s pojavom učinka koji nazivamo “autorstvom”. Premda taj učinak prijalaza od “pisača” na pisca sadrži intrigantan višak o kojemu se u svijetu književnosti i u teorijama autorstva voli razglabati iz različitih perspektiva i pobuda, on se ne čini onoliko tajnovitim koliko to u govoru o tajni stvaralašta, genija itd. voli čuti književnički ceh. Genij umjetničke proizvodnje javlja se kao figura u polju od različitih konstelacija odnosa i od horizonata naslijeđenih očekivanja; to polje djeluje formativno i vrijednosno (apriorno i auratično) i u njemu konkretna osoba, nastupajući pisac ili spisateljica, uspijeva bolje ili lošije, bez obzira na to da li svojim individualnim doprinosom samo potvrđuje priznate vrijednosti ili ih ruši i unapređuje. No taj preskok u procesu subjektivacije pisca u autora ovdje neću dalje analizirati, zadržat ću se više na izvanjskim stvarima.

Premda su tekstovi uobličeni najprije u web-zbriku, cjelina time nije dovršena jer “stvarnost” na koju se odnose nije prestala postojati nezavisno od njih s prestankom pisanja. Takvo što se ne događa ni kad je riječ o književno-fikcionalnom diskursu a kamoli o teorijsko-refleksivnom s elementima ironije i satire, kao što je ovdje slučaj. Premda reflektivni teorijski diskurs sigurno manje *proizvodi stvarnost* nego što *se odnosi* na nju, a svakako je manje proizvodi nego što literarni i fikcionalni diskurs u striktnom smislu proizvode svoju stvarnost, diskurzivna prerada stvarnosti kroz ove tekstove prestala je u trenutku kad je sama stvarnost aktualnog hrvatskog društva prestala proizvoditi nove oblike. To je trenutak kad je postalo prepoznatljivo njezino ponavljanje i kad je ponavljanje događaja u različitim područjima (politika, kultura, civilno društvo, mediji) u naznačenim smjerovima postalo znakom da je teorijsko-refleksivni rad pogodio stvarnost. Tako se izvanjski uzrok

prestanka pisanja u *Slobodnoj Dalmaciji* u jesen 2004. – otkaz suradnje u jesen 2004. uoči privatizacije *Slobodne Dalmacije* i preuzimanje od EPH (proljeće 2005.) – podudario s ispunjenjem svrhe spekulativnog kritičkog diskursa u žanru publicistike.² Time je međutim najprije stvoren razlog za fokusiranje interesa na različite inačice medija u posljednjim tekstovima ove zbirke i, ujedno, otvoren put prema preparaciji tekstova u zbirku kroz zamjenu novina za internet.

Efekti postupne suspenzije angažmana u novinama otvorili su uvid u “ekstimni” moment pisanja koji ujedno iznutra i izvana markira njegove granice: to su znakovi ponavljanje u stvarnosti i u pisanju i signal da je poruka stigla na određite (osobito kod crkve i grupe novih, “stvarnosnih” hrvatskih pisaca), i to dvaput. Jednom kao pripovijest o njima, drugi put kao vijest o kompetitivnom odnosu s njima u proizvodnji javnog diskursa. Otud se većina od nekolicine tekstova, još napisanih u posljednjoj fazi nakon “Pasije” (v. eseje 36–42), okreću u jačoj mjeri na različite aspekte djelovanja informativnih i zabavnih medija kao formativnog a ne tek posredujućeg činioca javnog diskursa, kako ga obično predstavljaju urednici i drugi unutrašnji medijski akteri, koji naknadno pokušavaju s jedne strane minorizirati očigledni ideološki karakter djelovanja medija i svoju cenzorsku ulogu u njemu, i s druge strane maksimirati na takvoj “neutralnoj” pozadini svoju navodno kreativnu ulogu.

Indikativni su za to noviji događaji, poput nedavne bučne akcije pod nazivom *Inicijativa Članak 10*, koju je pokrenuo notorni EPH-ovac **Denis Kuljiš** kao glavni konceptor i agitator osvještavanja medijskih urednika u klasu glavnih kreativnih društvenih snaga. Ono više nalikuje buđenju iz drijemeža i pad u već viđenu ambivalentnu poziciju: s jedne strane, to je svrstavanje u rang suvremenih DJ-a, s druge strane u klasu svih mogućih zaslužnika u zemlji Hrvatskoj, od branitelja, znanstvenika, umjetnika i ostalih profitno prosvjetljenih patriota. Ovu akciju treba ipak promotriti na pozadini koja toj ad hoc smišljenoj pretencioznosti uopće daje neko relevantno društveno značenje: to je politika uništavanja autorstva koju

² O postupnoj suspenziji pisanja koja je otpočela nakon reakcija na tekst “Kad jaganjci krvare”, posvećen recepciji “Pasije” **Mela Gibsona** među hrvatskim klerom (ovdje esej 35) v. osobito polemički prilog pod [35a]

provode upravo sami urednici u medijskim kućama koje ih plaćaju. Naime, upravo s novim širenjem koncerna EPH dovršena je paradigmatička, iako ne i jedina u Hrvatskoj, politika nadzora, kanalizacije i izolacije “nekonstruktivnih” vrsta kritičkog diskursa, koja se provodi kroz medijske koncerne a ne više kroz diktat političkih subjekata na vlasti. Umjesto jedne partije s politikom bratstva i jedinstva, umjesto pluralizma s politikom razmjernje partitokracije, javnost je pod hegemonijom načela kumstva i novinstva, potpuno osamostaljene sile medija koja dirigira koliko javnošću toliko i samom politikom.

To nije cenzura ovog ili onog govora o ovoj ili onoj “stvari”, nego suspenzija čitavih sektora i tipova javnog diskursa kakav su predstavljali na primjer zasebni tjedni prilozi za kulturu u dnevnim novinama. Redom su ukinuti u svim vodećim novinama u Hrvatskoj: najprije *Jutarnji list*, pa *Večernji list*, potom državni *Vjesnik* i, konačno, *Slobodna Dalmacija* s dolaskom EPH. Jedina preostala publikacija toga tipa još samo je nedjeljni dodatak *Mediterran riječkog Novog lista*. Neposredna, iako ne i najvidljivija, posljedica ukidanja takve publikacije jest škartiranje čitavog jednog sloja publike iz korpusa ukupne novinske publike. Riječ je možda upravo o jedinom preostalom čitalačkom dijelu novinske publike. Novine nisu postale samo inferiorne u sektoru informacija, dijelom zbog radija i televizije a dijelom zbog vlastite korupcije, nego su postale informativno gotovo bezvrijedne zbog prevlasti reklamne, potrošačke informacije. S napuštanjem modela kulturne publicistike postale su gotovo bez iznimke i kulturno bezvrijedne osim što su pokazatelj degradacije kulturne proizvodnje. Uvođenjem terora banalnosti preko noći su nestale, poput ljudi, publikacije koncipirane kao kvalitetan načina masovno-medijske prezentacije kulturnog rada.

Ako se takve forme gubljenja općosti mogu kvalificirati kao globalna, postmodernistička fragmentacija u sektoru medija, nemoguće je zanemariti pojavu općosti vulgarno-kvantitativnog tipa čiji hegemonijski i terorizirajući kapacitet nije ništa manji od tzv. totalitarnog općeg. Neprijateljem otvorenog društva postalo je ono što predstavlja sam faktor otvorenosti – profitabilni financijski kapital na funkciji urednika kulturne rubrike. On posve sigurno više ne pravi nikakvu razliku između kulturne proizvodnje, njezinih uvjeta, proizvoda i sponzora. On je naime sam njezin uvjet.

Ako još uvidimo da posve slično velikim medijskim koncernima postupaju i manji medijski agenti, poput posrednika kablovskih programa, onda se slika posve zaokružuje u zatvoreni sistem kontroliranih, uniformnih modela. Oni u sve skupljoj usluzi posredovanja (re-emitiranja programa) gomilaju u svojim “osnovnim paketima” komercijalne kanale sa zabavljačkim programima posve istog tipa i posve svjesno iako nepromišljeno eliminiraju ponudu kanala državnih ili međudržavnih evropskih televizija s programima “intelektualno zahtjevnijih” sadržaja; time samim svojim činom pretvaraju ne samo akademski obrazovanije nego i prosječno obrazovane slojeve publike u manjinsku i “zanemarivu” veličinu ili naprosto u kategoriju praznog skupa, izumrle vrste. Tako se komercijalna politika medija pretvara ako ne u prirodnu selekciju vrsta, onda u ontološku selekciju recipijenata. No, ni tradicionalno izdavaštvo nije manje nazadno u tome smislu.

Iako je moja prva zamisao u vezi s ovim tekstovima ciljala samo na web-izdanje, računajući da je novinska publikacija novinski koncipiranih filozofskih tekstova u žanru publicističke teorije ispunila svoju svrhu, s vremenom su prevladali argumenti u prilog “oknjiženja” ili “ukoričenja”. To je značilo konformističku igru s laži auratske kulture u kojoj izdavači proizvode gotovo samo subvencionirane knjige kroz različite oblike državne potpore ali pri tome uvijek drže spremnim argument “prevelikog rizika nekomercijalne knjige” kao racionalan i vjerodostojan alibi za odbijanje rukopisa. U takvome apsurd, čiji je krajnji rezultat da su knjige najvećim dijelom neprimjereno i nelegitimno skupe ili čak posve nedostupne onome kome su namijenjene, kao logično rješenje nudi se dovršenje apsurd: objavljivanje “nekomercijalnog štiva” kod najnekomercijalnijeg izdavača – onoga tko proizvodi najskuplju knjigu i najmanje podliježe efektima njezine prodaje na stvarnom knjižnom tržištu. To zvuči cinično ali otkriva istinu da izdavaštvo i knjižarstvo u Hrvatskoj još uvijek ne proizvodi knjige za čitateljstvo nego za svoj autarkični pogon i njegov osamostaljeni proizvod – knjigu kao fetiš.

To se iskušavanje apsurd još može opisati i kao naivnost ili drskost subjekta izlaganja (“pisca ovih redaka”) da proda svoju istinu kao robu za tržište na kojemu dominira ukus za beskonfliktno, zabavno štivo. Vođeći hrvatski nakladnici i njihovi urednici ljubomorno čuvaju hrvatsko

čitateljstvo od bilo kakvog estetskog, intelektualnog ili svjetonazorskog naprezanja. Uljuljkano u iluziju ispunjenja kulturne svrhe kroz “naviku” čitanja kao ultimativni kulturni čin, ono je jamac kulture kroz potrošnju njezinih proizvoda. Kultura se time pojačano pokazuje kao ime za odnos ponude i potražnje, proizvodnje i potrošnje određenog tipa dobara koja se od drugih potrošnih dobara razlikuju samo po vrsti a ne i po društvenoj funkciji ili efektu. To međutim znači bijeg od svakog rizika intelektualne inovativnosti, uključujući i ideološku, u ugodu beskonfliktne stabilnosti uz tihu demontažu svih konceptualnih suprotnosti.

Time je, za moje razumijevanje hrvatske društvene stvari nakon četverogodišnjeg razdoblja “posttuđmanizma” koje skiciram u ovdje okupljenim tekstovima, nastavljen proces famozne hrvatske “pomirbe” ili čuvanja osvojenog samorazumijevanja društva kroz odbijanje različitih oblika kritičkog diskursa koji na ovaj ili onaj način okolišaju oko temeljnog hrvatskog konsenzusa pod imenom “posttuđmanizma”. On se lako dade izvesti iz osnovnog stava “tuđmanizma”: ono ranije “Imamo Hrvatsku!” danas glasi u razumijevanju prosječno razočaranog Hrvata na sljedeći način: “Imamo (barem) Hrvatsku!” Kako to posvjedočuje diskusija o “priključenju Europi” u raznim segmentima, riječ je o tihoj rekoncilijaciji, retroprocesu otupljivanja, fragmentiranja i estetizacije malobrojnih oblika dosljednije kritike koji su se prethodno afirmirali u javnom diskursu a koji su obećavali proboje kroz granice autistične nacionalne svijesti. Danas konačno “svi a ne samo oni” – kako to kaže jedan “anti-hadezevski” ili “anti-tuđmanovski” slogan – imaju Hrvatsku! Nije ju imao samo **Franjo Tuđman** i sva njegova danas politički prezrena ali društveno sveprisutna i financijski stabilna svita. Nisu je, nadalje, imale na svoj način i sve one bivše “hrvatske Mandele” Titove Jugoslavije, od **Marka Veselice** do **Vlade Gotovca**, ili pak glumci disidencije poput **Slobodana Prosperova Novaka**. Danas je, na svoj način, ima čak i **Predrag Matvejević** koji svoje izmirenje s posttuđmanovskim mainstreamom gradi tvrdeći da je “sve što je radio, radio za Hrvatsku” i “oduvijek bio skeptičan prema Europi”. Figura o “radu za Hrvatsku” interiorizira pobjedu nacionalizma kao principa. Formulirao ga je jezikoslovac **Dalibor Brozović** još 1990., nakon pobjede HDZ-a na prvim izborima, govorom političkog militarizma: “Od lijeve inteligencije očekuje se samo bezuvjetna kapitulacija i ništa više!”

Čini se da proces *rekroatizacije* univerzalnog upravo kod lijeve kritičke inteligencije socijalizma, iz koje se regrutirao najveći broj disidenata, emigranata i unutrašnjih “izdajnika Hrvatske” 90-ih, živi od refleksije bez orijentira, čija je još jedina preostala svrha više osobno pomirenje s glavnom maticom prividno dešoveniziranog društva nego istrajavanje u konceptualnim inovacijama i rubnoj poziciji. Zato takva osobna politika teško može izbjeći performativna proturječja poput ambivalencija aktivizma, teorijske regresije i proizvodnje cinizma.

U toj konstelaciji, notorna i odnedavno iznova aktualizirana tema “hrvatske šutnje” ponovo postaje ime za mistiku hrvatskog brbljanja. “Šutnja” je suvremeni hrvatski mit koji zdušno proizvode upravo oni koji provode selekciju svih izbojaka “prekritičnog” javnog govora po načelu prilagodljivosti uvjetima opstanka kakve su stvorili medijski koncerni kao da su ti uvjeti prirodni. Prirodnima ih čini samo performativna narav medijskog djelovanja i ništa više. Medij je posljednji aparat za proizvodnju istine društva koje se poput suvremenog hrvatskog smatra ostvarenjem svoje vlastite ideologije. Tko ne želi destruirati ideološki ili kulturotvorni smisao “hrvatskog”, taj treba šutjeti o tobožnjoj šutnji.

Zato, umjesto stare posvete i novih zahvala, jedno samoreklamno “farmaceutsko” upozorenje:

Ova knjiga može narušiti svačije ideološko zdravlje, stoga je namijenjena svakome ali se ne preporučuje nikome. Kod povišenog stupnja osjećaja bilo koje vrste identiteta (većinskog ili manjinskog, nacionalnog ili regionalnog, seksualnog ili profesionalnog i sl.) a zbog rizika od nuspojava, obavezno pročitati tekstove s oznakom bonustrack [35a], [28a], [26a], [08a]. U slučaju težeg nerazumijevanja upitati savjet svoga ljekarnika, dušebrižnika i rječnika. Zbog blagotvornog djelovanja na sposobnost polivalentne ironije, metaforike i hermeneutike štivo držati nadohvat djeci.

Zagreb, siječanj/veljača 2006.

Predgovor

POLITIKA MEDIJSKE FILOSOFISTIKE ILI POVIJEST “KRONIČNOG” PISANJA NA NEPRIPADNOM MJESTU

U prividnoj suprotnosti prema slavnoj “11. tezi” o potrebi promjene svijeta umjesto uvijek nove interpretacije mora se reći u svrhu reinterpratacije same te teze: ako su filozofi ipak oduvijek zagovarali upravo promjenu svijeta, stalo je do toga da se uvijek iznova ujedno promišljaju uvjeti i smjer promjene.

O naslovu – O montaži – Intramural, staklarij, kroatorij – O kulturi kao žanru bitka – Medij kao poruka moći medija – Priznanja

Tekstovi okupljeni u ovoj knjizi novinski su eseji pisani za *Slobodnu Dalmaciju*, točnije za *SD Forum. Prilog za kulturnu tranziciju*, te, manjim dijelom, za *SD Magazin*. To porijeklo i namjena određuje u znatnoj mjeri njihov žanrovski karakter filozofsko-teorijske publicistike, aplicirane na “dnevne” događaje i cijepljene protiv virusa ozbiljnosti, uzvišenosti ili konstruktivnosti koji inače krase filozofe s osjećajem za “povijesni” ili “nacionalni” trenutak. Tekstovi su nastali u kontinuitetu od ranog ljeta 2003. do jeseni 2004. i odnose se na različite događaje i osobe u javnom – političkom, kulturnom, znanstvenom i medijskom – prostoru Hrvatske u posljednjem razdoblju tzv. trećesiječanjske vlasti te prvom razdoblju ponovne vladavine tzv. reformiranog HDZ-a koji sa svojim partnerima iz

redova manjinskih političkih stranaka (nacionalne manjine i umirovljenici) ponovo vlada jednako groteskno kao što je vladala prva koalicijska garnitura od 3. siječnja 2000.¹

Gledano iz te perspektive, nijedan od ovdje zastupljenih tekstova nije izgubio – na žalost ili na sreću – na aktualnosti. Ma koliko događaji bili jednokratni a tekstovi prigodni, njihov groteskni značaj pokazao se toliko trajnijim od povoda da gotovo svaki tekst poziva na pisanje “epiloga”. Ovdje sam ipak odustao od svakog daljnjeg komentara vječnog vraćanja istog u hrvatskoj verziji, unatoč iskušenju. Re-aktualizacija je naime dio valorizacije, ona je podjednako ako ne i više u nadležnosti recipijenta nego samog autora.

O naslovu

Prigodnost, ponavljanje i groteska, to su zajednički markeri događaja i pisanja. Stoga ovdje nije riječ o repetitiji tropa poznate *Filosofije palanke Radomira Konstantinovića*, kulturno-pesimističarskog štiva iz sredine 70-ih, izvedenog velikim dijelom u maniri mutnog krležijanskog schopenauerizma, koje je hrvatska kulturno-kritička elita stidljivo otkrila tek 90-ih. Suprotno tome, kronično pisanje u žanru teorijske lakrdije u dnevnim novinama onoliko je “filosofsko” koliko je filo-sofistička negacija same retorike melankoličnog diskursa “filozofije palanke” koja tone u mistici crnog blata kojeg se želi riješiti. Ako je od političkog osamostaljenja Hrvatske iz Jugoslavije, osobito kroz metapolitičku kulturnu retoriku toga procesa, postalo jasno da “tajnu hrvatstva” ne izriče potisnuti i cenzurirani **Miroslav Krleža**, sistematski očišćen od ljevičarstva i komunizma, postalo je isto tako očigledno da tu hrvatsku političku bit izriče još samo hrvatski pisac kojeg nikad nije bilo – **Branislav Nušić**, komediograf

¹ Ova skupina tekstova predstavlja peti ciklus publicističke produkcije, otpočete u *Profilu* Nedjeljne Dalmacije (1992-93., ur. Sandro Pogutz), nastavljene na *Trećem programu Hrvatskog radija* (1993-95. ur. **Kiril Miladinov**), u *Arkiniu* 1995-98. (ur. **Dejan Kršić**, **Boris Buden**), te nakratko u *Magazinu* Jutarnjeg lista (2000-01.). Uz pet eseja u *Trećem programu Hrvatskog radija* br. 40/1993., pod naslovom “Filozofija u pretilo doba”, str. 88-117, ovo je jedina objavljena zbirka, najprije u okviru mojih osobnih web-stranica na serveru Filozofskog fakulteta u Zagrebu: <http://deenes.ffzg.hr/~bmikulic/Homepage>.

obrenovićevske i karadorđevićevske male-velike Srbije. Danas taj politički i kulturno-povijesni proces nepostajanja Nušića hrvatskim piscem možemo čitati kao povijest alibija za hrvatsko samo-ne-prepoznavanje u žanru radikalne groteske.

U toj perspektivi, krležijanska “hrvatska laž” znači prisvajanje maske tragizma da bi se uzvisila i prikrla – upravo sahranila – obična banalnost efemernog i kontingentnog u “vlastitom bitku”. Danas tu povijest hrvatskog političkog samorazumijevanja kao komedije kulturalnog tragizma možemo očitati na metamorfozama recepcije pisaca s rubova suvremene hrvatske književnosti, poput **Ive Brešana** i, osobito, na mitu o zaboravu i ponovnom otkrivanju vrijednosti i funkcije književnog djela novinara, kolumnista i pisca **Miljenka Smoje**. Književnosti kao mediju takvoga političkog procesa posvećeni su ovdje neki esejistički i polemički prilozima kojima ujedno pripada i funkcija autorefleksije.

Novinska filosofistika nije filozofski lament nad neautentičnom zbiljom nego imaginarni apologij napredovanja jednog društva u beskonačnu regresiju žargona autentičnosti. Ona je kraj crne mistike i početak vesele hermeneutike provincijskog krajolika danas preosvijetljenog (pre-eksponiranog) blještavim sjajem “tranzicije” s gigantskih reklamnih *billboarda*. Mitsko diluvijalno blato i crnilo malograđanskog ne-duha danas su zasljepljujuće svjetlo reklamnog doba. Ako je “Tranzitorij 2007” deklarirani naslov ove zbirke, koji tek treba objasniti, njezin potajni naslov već sad ne može ostati zagonetkom: on ne može glasiti lorkijanski mistično poput “Hrvatska, uzvišena i nepredstavljiva”, kako sam pisao početkom 90-ih, pa čak niti ironično-nostalgično, poput “Kronike o Našoj Lipoj i Maloj”, kako sam povremeno zamišljao kao sezonski pisac od ljeta 2003. do ljeta 2004. gledajući reprizu Smojine serije “Naše Malo misto” na slovenskoj državnoj televiziji, nego još puno uzvišenije – “Croatia Always Ultra”.

Smisao takvog ne-naslava ove zbirke čitalac će naći u dva teksta o pop-zvijezdi **Severini Vučković** čiji estradni uspjeh počiva na tome da najotvorenije, bez uvijanja, utjelovljuje koketeriju gole istine o medijsko-estradnoj konstruiranosti nacionalnog identiteta. Dakako, istina te realne iluzije identiteta ne leži u još famoznijem Severininom video uratku, porno-filmu koji je digao na noge cijeli Balkan. Ona leži daleko izvan Severine, upravo u tome da se nacionalni mit o Hrvatskoj, toj napaćenoj

i nepriznatoj svetici evropske povijesti, uvijek utapa u svome suprotnom pandanu, u mitu o pokvarenoj kurvi koji u hrvatskoj malograđanskoj idi sinkraziji uvijek iznova zauzima ime Europe

Svi tekstovi ove zbirke obrađuju na različitim događajima iz prvih nultih godina novog tisućljeća taj jedan te isti zaplet oko pretpostavljene nevinosti hrvatske laži, stvorene početkom 90-ih. U tome smislu, ova zbirka tekstova nipošto nije ni prva a još manje izvorna knjiga o laži. Novo u ovim tekstovima možda je samo nastavak priče koji govori kako o lukavstvu kapitulacije herojstva laži nacionalističke kulture 90-ih u današnjem mitu o kreposti laganja iz nužde, zbog vanjskih povijesnih okolnosti, tako i o današnjem samorazumijevanju heroja otpora toj laži i o njihovu svojatanju zasluga za “civilno-društvenu” hrabrost. Ako je taj nastavak dekonstrukcije laži kao istinosnog diskursa nacije u jednoj točki dotaknuo i današnje javno samorazumijevanje **Dubravke Ugrešić** u književnom pogonu, koje ne dijelim u svim konzekvencijama², njezinoj knjizi “Kultura laži” iz 1995. i danas dugujem istu orijentaciju ako ne i izvorište vlastitog publicističkog rada. Ona je isporučila pređu koja, u kombinaciji s “Barikadama” **Borisa Budena**, daje ono što u ovoj zbirci nazivam “tranzitorijem”, “intramuralom”, “kroatorijem”, sa svim ambivalencijama i konotacijama tih izraza.

To je pozicija u kojoj se fenomeni ne mogu pojaviti u svome istinskom zakrivljenom obliku a da se i pozicija promatrača ne pojavi unutar zakrivljenog prostora, kao mjesto aktera-sukrivca u specifičnom zakrivljenju vremenitog i vanvremenog. Autor je svjedok koji tapka osuđen da mora postati “izdajnikom” i tuđeg i vlastitog govora da bi uopće govorio. To je pozicija u kojoj svaki pokušaj (hegelovskog) “zahvaćanje svoga vremena” i sâm nužno pada u vrijeme, odnosno, pokušaj u kojemu refleksija nikad ne može biti izvanjska i nezavisna nego samo izraz rada (hegelovske) “autonomne negacije” koja zahvaća i mjesto samog subjekta. Rečeno der-

² Usp. ovdje tekst 39. “Dobro jutro, hrvatski pisci, ma gdje bili!” (u *SD Forum* pod redakcijskim naslovom: “Štefica Cvek u raljama novca. O povratku Dubravke Ugrešić u hrvatsku književnost”). Za razumijevanja uloge Dubravke Ugrešić u stvaranju kritičkog diskursa u šovinistički devastiranom javnom diskursu u Hrvatskoj s početka 90-ih upućujem također na jedan od svojih ranijih radova, “Zastave. Beskonačni manjak ideološke utjehe” (u Arkzin. Bastard 5, 1996).

ridijanski – refleksija je moguća samo kao rad “diferancije”–“razluke”, padanja subjekta u procjep što ga rad refleksije stvara kao vlastito vrijeme subjekta. Subjekt govora nikad ne može izbjeći odgovornost koliko god da ne vlada svojom pozicijom. Ako su filozofi oduvijek zagovarali promjenu svijeta, stalo je do toga da se uvijek iznova ujedno promišljaju uvjeti i smjer promjene. Jedan od učinaka toga rada samo-negacije na rubovima danosti jest taj da dijakronijski poredak historije pretvara u sinkronijski učinak kao “događaj”. O njegovoj naravi povijesnog novuma može govoriti opet samo potonji slijed historije ili rad interpretacije. Interpretacija i promjena nisu – kao ni povijest i historija – isključive alternative nego diskurzivni par opozicija koji dijeli i cijepa subjekt.

O montaži

U mediju pisanja-u-mediju poput novina to pretvaranje kroničnog u sinkronično ima za posljedicu to što tek ova web-zbirka predstavlja jedan takav “intramural” ili semiotičko “zdanje” sazdan od prozirnih i relativno raznorodnih elemenata (eseja, analiza, polemika, autotematizacija, ilustracija, retoričkih i editorskih intervencija, sugestivnog postavljanja linkova), koji tendiraju ka koherenciji mreže i refleksivnom odnosu sa stvarnim premda su i sâmi tek dio stvarnog. Ne samo kao pozitivna činjenica (skup tekstova na internetu) nego kao dio nedovršenosti “stvarnog”: ova zbirka nije knjiga-na-internetu, prethodno pripremljena, prelomljena i postavljena za *downloading* u komadu i solitarno domaće čitanje *off-line*; ona je web-knjiga koja zahtijeva interpretativni rad kroz kretanje, selekciju, povezivanje, vraćanje, vođeno isto toliko prepoznavanjem koliko i nepoznavanjem.

Tekstovi su ovdje poredani i numerirani kronološki unatraske, od zadnjeg po redu nastajanja-objavljivanja do najranijeg, a za potrebe ovog re-izdanja u obliku web-zbirke mjestimice su izmijenjeni (dopisani ili otpisani) radi bolje čitljivosti. Znatnijoj preradi podvrgnuta su četiri teksta ali bez mijenjanja teze ili izmjene osnovnog sadržaja (v. ovdje “05. Gay na balkanskoj transverzali”, “12. Goli, čupavi i pisci”, “[35a] Pismen, nesumnjiv i ne-filozof” te “39. Dobro jutro, hrvatski pisci, ma gdje bili”). Zadnji prilog ove zbirke u fizičkom rasporedu tekstova, numeriran

kao prvi pod brojem 00. (v. “Uvod: 11 teza o nelagodi u demokratskoj hrvatskoj kulturi”), zapravo nije član ovog niza. Pisan je za *Jutarnji list* početkom 2001., a njegova funkcija ovdje je uvodna: on ocrtava na jednom konkretnom povodu horizont velikog političkog razočaranja pod imenom “3. siječnja” i anticipira buduće antinomije “posttuđmanovskog”, demokratskog kulturalnog samorazumijevanja što su odredile i još određuju javnu svijest društva.

Uzimanje gotovog teksta iz ranijeg vremena i drugog medija za uvod u ovu zbirku prvi je akt montiranja knjige. Sljedeći je taj što zbirka pored samih novinskih članaka obuhvaća još i polemičke intervencije kao korisne “nusproizvode” ili, možda točnije, ekskurse od glavnog toka pisanja u kojima sam glavni tok tek postaje tokom. Oni se odnose na tri područja iz kojih su dolazile javne reakcije na izvorne članke: to je odnos Katoličke crkve prema civilnom društvu, aktualni književni pogon (vanknjiževno značenje FAK-a i sukob oko nove “ženske” trivijalne književnosti), te, u ograničenoj polemičkoj epizodi, povijesni i politički revizionizam o genocidu nad jugoslavenskim Nijemcima.³ Ti polemički ekskursi nazvani su ovdje “bonus track” zajedno s dva neobjavljena izvorna priloga (v. 42. Krvava bajka na Kavkazu, i 15. Koliko nacizma?) koji iz različitih razloga nisu objavljeni u novinskom izdanju. Polemički dodaci mogu se čitati u nastavku izvornog teksta ili čak i kao zasebni tekstovi bez nužnog

³ Od polemike s **Viktorom Ivančićem**, urednikom *Ferala* i nipošto manje značajnom protivniku od Katoličke crkve ili “stvarnosnih” hrvatskih književnika, vođene u kasno ljeto 2003., ovdje sam uvrstio samo završni tekst koji spaja i polemiku s kolumnistom Hrvatskog slova, **Zoranom Vukmanom**. Svoje sam prethodne odgovore Ivančiću (*SD Forum* od 20. i 27. 8. 2003.) ovdje izostavio zbog sadržajne irelevancije. Moj dezinteres za polemiku proizašao je iz očigledne niskosti Ivančićeve više osobne nego sadržajne polemike protiv mene, izazvane jednom mojom opaskom u tekstu “Metlom na močvaru” (ovdje “Krijesnice u močvari”) o odnosu redakcije *Ferala* prema **Ivi Bancu** koji je tada postao ministar okoliša, kao i činjenicom da je taj “napad” na nedodirljivi *Feral* objavljen u *Slobodnoj Dalmaciji*. Bez obzira na ukupno 18 stranica koje je urednik *Ferala* kroz tri broja u svome tjedniku (tada još na glanc-papiru s raskošnim ilustracijama) utrošio na moja tri retka u SD-u, smatrao sam tada, i sada smatram, da je ono relevantno o *Feralovoj* društvenoj podvojnosti rečeno u *Arkzinu* na vrijeme, osobito u tekstu Borisa Budena, “Čak i Feral” iz 1994. (u: *Arkzin* br. 21, od 2. 9. 1994., također u: *Barikade*, Zagreb: Arkzin, bibl. Bastard, 1996. pod naslovom “Plivači i plutači”, str. 103-108). Moj noviji prilog o simboličkoj poziciji i samorazumijevanju *Ferala* sadržan je ovdje u tekstu “32. Feralov kompleks ili želja medija. O medijskoj regresivnosti druge Hrvatske”.

posezanja za vanjskim kontekstom polemike. (Zainteresirani čitalac naći će potrebnu referencu za daljnje istraživanje.)

Ovaj zgužvani i izvnuti, dijakroni i sinkroni poredak tekstova, kako ga bolje omogućuje web-verzija izdanja od tvrdo ukoričene knjige, izražava fizički i sadržajno koherentnu, možda i jedinstvenu ali nipošto zatvorenu cjelinu. Poredak je ne-završen i nadogradiv, spektralni niz žanrovski i stilski srodnih tekstova od kojih neki teže da nadomjestite drugog. U tom smislu, poredak je donekle i repetitivan. S obzirom na ovisnost o gotovo tjednom slijedu događaja od ljeta 2003. do jeseni 2004., tekstovi su toliko “efemerni” koliko je samo pisanje “kronično” u doslovnom i prenesenom smislu: ono se odvijalo kroz određeno vrijeme, koje je isto toliko fizičko koliko je i vrijeme vlasti, i ovisno je o tome vremenu formalno, sadržajno i subjektivno-autorski. Ono što preostaje, jest sam izraz vremena, pokušaj refleksivno-diferencijalnog “zahvaćanja svog vremena” u uvjetima njegove medijsko-estradne reprodukcije i ponovljivosti.

Ti uvjeti su uvjeti samog pisanja. I knjižna zbirka je u odnosu na web-izdanje reprodukcija kao što je ujedno i njegoa alternativa i kao što je ono samo reprodukcija novinskog izdanja. Isto tako, i sam novinski ili “izvorni” oblik tekstova bio je učinak ili izraz re-produkcije tekstova, odnosno njihove prilagodbe-kroz-nastajanje prema mediju velikih novina umjesto nekog drugog. U tome smislu, web-zbirka je izraz ili stadij medijske proliferacije pisanja ili pre-ispisivanja teksta kao samog procesa pisanja, jedan “avatar knjige”. No, ako je sam medij poruka zato što jedan medij uvijek sadrži drugi medij (web-knjiga, novinski tekst, književni esej, filozofski diskurs itd.), vidjet ćemo da beskonačna proliferacija medija ima svoju unutrašnju granicu. Razumijevanje medija mora se postaviti bitno drugačije: medij je poruka zato što je svaka poruka medij neke druge poruke. Poruka medija u tehnološkom (i “genuinom”) smislu izraza je moć. Ovdje je riječ o moći nad individualnim pisanjem i javnim diskursom kroz njegovo ograničavanje i suzbijanje.

Intramural, staklarij, kroatorij

Spomenuti događaji i osobe stoje danas u kontinuitetu koji je u drugoj polovici mandata koalicijske vlasti i osobito s povratkom HDZ-a na vlast programski i deklarativno proglašen kretanjem Hrvatske prema zamišlje-

noj evropskoj godini Hrvatske “2007” pa se službeno i neslužbeno shvaća i naziva ne samo “hrvatskim priključenjem Europi” nego “povratkom Hrvatske u Europu”. Tako jedan racionalni proces društva i države postaje polje za pokazivanje ustrajnog djelovanja neiskorjenjivog simptoma bolesti identiteta u vječnom odlazanju i vječnom vraćanju: “diskurs Europe”, “diskurs povratka Europi” – ta navodno neumitna budućnost Hrvatske za koju se kaže da “nema alternative” – pretvara institucionalne tranzicijske procese hrvatskog društva i države u bezalternativnost prošlosti koja svaku priču o novoj budućnost pretvara u beznadežnu komediju ponavljanja zabuna o samima sebi pred nezainteresiranim pogledom drugog.

To je komedija vječnog hrvatskog osjećanja tragičnosti, čija je prava tragedija sadržana samo u besramnoj laži glumatanja, i to se danas vidi kroz popularno-kulturne oblike ponavljanja onog istog mita koji pripada visokoj hrvatskoj kulturi ili sublimnoj književnosti: Krležin mit o “Povratku Filipa Latinovicza”. Taj mit sad ima prividno obrnut, ali dvostruko obrnut smjer (pobjednički povratak u Europu, ne gubitnički povratak iz Europe) ali njegova putanja i ulog su isti: to je fantazma “Europe-u-nama”, Evrope koja se iz nekih unutrašnjih, “naših” razloga ne može ostvariti premda je oduvijek već tu. Ako je hrvatski *antemurale christianitatis* bio taj izvanjski, povijesni “usud”, on danas nije ništa drugo do hrvatski *intramural* ili onaj famozni kompleks osujećenosti.

Zato ona nereflektirana (ili posve malo reflektirana) “bezalternativnost Europe”, u svojoj manje službenoj ali rječitijoj i utoliko – rečeno u terminima semiologije i psihoanalize kulture – istinitijoj verziji, odaje karakter koji bi se nešto suvremenijim žargonom možda bolje dao nazvati “bespućima” hrvatskog realnog. Realno – to u tehničkom žargonu psihoanalize subjekta i kulture nije ništa “zbijsko” već ono najnezbijskije na “stvari”, ono što djeluje a nije dio predstavljive stvarnosti. Ako je Jugoslavija-u-raspadanju kasnih 80-ih bila teoretizirana kao “nesvjesno Evrope” (Mladen Dolar), danas ta Europa – ili možda još točnije “Europa” kao označitelj – ima status realnog Hrvatske, status nepoznatog entiteta ili količine neprozirnih sadržaja koji se ne daju prevesti u stvarnost Hrvatske, koji se ne daju “pohrvatiti” ili “kroatizirati”, koji ne mogu postati dijelom njezine stvarnosti – njezine javne svijesti, zakona, politike, kulture, školstva. Naravno, stvar je u Hrvatskoj, zemlji u kojoj i najočitiji znakovi “br-

zog napredovanja”, poput nove autoceste sjever-jug, izražavaju bespuće čudnovatog mentaliteta svjesnog nesusjesnog: rupe, odrone, pomanjkanje putokaza.

Događaji i osobe na koje se odnose ovi eseji predstavljaju slučajeve hrvatskog kolektivnog (ili možda samo masovnog) bavljenja uspostavljanjem nacionalnog identiteta kao potragom za izgubljenim “europskim imageom”. Ovih 40ak slika govore o tome da je riječ o pukom trošenju vremena, o autoopsesivnom tapkanju u mjestu, prividnom gibanju kroz koje je ona bizarna, višekratno reciklirana geopolitička i kulturalna hrvatska fantazma o Hrvatskoj kao predziđu “europske uljudbe” ili kršćanske civilizacije i kulture, konačno pretvorilo u ono što svaki takav mitem o vlastitoj herojskoj izuzetnosti, poput “predziđa”, jedino može biti: unutrašnja i stoga nevidljiva pregrada sazdana od posve neherojske zaostalosti, zatvoreni svijet od debelog stakla, mutni pro-vizorij “treće” ili post-privatizacijske, post-tuđmanske Hrvatske, čije “post” nema nikakvo značenje osim protoka vremena kroz ponavljanje istosti. U tome intramuralu i kroz njega iznova se prelamaju sve neprerađene iluzije i nerazriješene opsesije već koruptne i nasmrtno bolesne, a nesazrele “mlade hrvatske demokracije” koja svoj svakodnevni društveni život pokušava ideološki uzvisiti i to smatra kulturnim poslanjem.

Ono što ovdje nazivam *hrvatskim “tranzitorijem”* (ili jednom riječju: “kroatorijem”) jest upravo visoka pop-kultura u svojoj sekvenci 2003-04., od političke scene preko sporta, kulturne proizvodnje u užem smislu (napose književnog pogona) i klerikalizma sve do samih medija u njihovoj dvojnoj, pragmatičkoj i transcendentalnoj ulozi. S jedne strane, informativnih i zabavnih medija kao posebnog dijela društvenog pogona, i s druge strane, medija kao općeg, nevidljivog uvjeta reprezentacije modernog društva bez kojih se ono ne može pojaviti. Riječ je o pop-kulturnoj spektakularizaciji cjelokupnog kulturnog areala društva koje ne može pronaći zadovoljenje u svome “pronađenom identitetu”, o medijskoj (najstvarnijoj) stvarnosti, reprezentiranoj kroz medije tzv. glavnog toka i sazdanog od posebno osvjetljenih, “auratiziranih” fantazijskih tvorbi koje u području institucionalne politike i kulture predstavljaju raznoliku ali koherentnu cjelinu slike Hrvatske o “sebi”, kao zajednice koja sad, nakon velikog razočaranja očevima-državotvorcima i njihovim “familijama”,

pronalazi svoje neutaženo “samorazumijevanje” u konzumnim dobrima poput pekmeza, kobasica i piva koje danas reklamiraju bivše rock i punk grupe, postale nosiocima pop-mainstreama jednako kao i rapperi. Štoviše, ona te oblike upornog, insistentnog vraćanja i ponavljanja takvoga “samorazumijevanja” ne shvaća kao nemogućnost stjecanja tog istog identiteta i kao svoju epohalnu zabunu nego, upravo obrnuto i uvijek iznova, kao potvrdu ispravnosti svoga starog puta koji ju je iz tuđmanizma preko anti-tuđmanizma odveo u post-tuđmanizam. Sva tajna anti-tuđmanizma je tuđmanizam ili utjeha državotvorstva.

Tako se u “posttuđmanizmu” klasični ideologem modernog nacionalizma – podudarnost nacije, države, jezika i kulture – dovršen početkom 20. stoljeća s Prvim svjetskim ratom, posve samorazumljivo i bezbrižno reciklira kao reklamni produkt za nov, post-nacionalistički oblik masovno-psihološkog fenomena uživanja, onoga koji stvara plodno tlo za ideološku prihvatljivost djelovanja i najrigidnijeg političkog aparata. Tako sad slika autentične, kulturne biti nacije, koja je od 1990. nadalje militantno i šovinistički upotrebljavana za političku afirmaciju države kroz retro-kulturni rat uz otvoreno odbacivanje modernosti, postaje sve više reklamni, dizajnerski proizvod. Njegova deklarativna svrha je simbolička afirmacija ili “stjecanje imagea” prema “vani”. Njegova stvarna funkcija i domet je uvijek ponovno obraćanje samome sebi kroz fantazijsku sliku o sebi koja dolazi od nekog drugog-i-boljeg o nas samih. Njegov stvarni oblik je konzumiranje samih sebe preko imaginiranog drugog.

To je simbolička (i doslovna) autofagija koju danas, nakon simboličkog akta u Tuđmanovu pokliču “Imamo Hrvatsku!”, najbolje ilustrira reklamni slogan “Kupujmo hrvatsko!” i njegova racionalizacija. (On je postala službenim sloganom i reklamnim spotom Privredne komore Hrvatske.) Ako je onaj prvi poklič o političkoj emancipaciji Hrvata prikrijavao trulež ekonomskog kriminala njegove nove političke elite, današnji slogan – na koji je u međuvremenu (u siječnju 2006.) nadležno tijelo Europske unije uložilo prigovor zbog implicitnog poziva na bojkot strane robe i nelojalnu konkurenciju – iskazuje ideološku istinu te emancipacije kroz debiliziranu političku svijest: Kupujmo hrvatsko da bismo civilnom kulturom kupovanja lokalnog proizvoda zauvijek depolitizirali svako pitanje o društvenom karakteru tranzicije. Hrvatska je time postala fenomen kultu-

ralnog kanibalizma koji ne ždere stranca nego ga sama prežderava svojim tijelom (zemljom, vodom, vinom, urodom), da stvori od njega debeli fetiš u kojemu je prethodno već ostvarena kulturna bit Hrvata. Stranac – to je nešto domaće, kulturni Evropljanin. Stoga nije čudo što se sada, kao prvo sljedeće evropsko pitanje za domaću upotrebu, pojavilo ono o rasprodaji nekretnina. Kulturni stranac se javlja u svome zakonitom obliku kao prevarant: onaj tko samo hoće kupiti našu netaknutu prirodu ne obazirući se na našu kulturu nije ništa drugo nego refleks “naše” volje za prodajom.

Hrvatska je bila i ostala takav zatvoreni tranzitorij, slijepi imaginarij zbuđenog samoidentiteta, uvijek otuđenog u drugom ili u očekivanje pogleda Drugog. To nije ništa drugo do pseudo-idealizirano i zato uvijek osujećeno vlastito Ja, zatvoreno takoreći u “kroatoriju Europe”, u stroju za imaginiranje savršenog identiteta koji uvijek ostaje nedovršen i ugrožen. Doduše, radi teorijske korektnosti treba reći: ono normalno na toj bolesti identiteta jest, kako nas uči kulturalna psihoanaliza, upravo nužnost samootuđenja i nemogućnost samoidentiteta. Ipak, ono nenormalno na njemu ostaje ustrajna hrvatska fantazma osujećenosti od drugog premda “se” konačno “zna” da smo taj *alien* “mi” (ili samo mi). Ovih 40-ak slika prizori su u kojima to sretno priznanje ne donosi refleksiju i zaokret nego proliferaciju mita. Hrvatski postnacionalistički diskurs o sebi odvija se kao obrtanje orijentalističkog diskursa zapadnjaka u okcidentalistički diskurs preko zamjenskog “istočnjaka”.

O kulturi kao žanru bitka

Tranzitorij je tako s jedne strane ime za uzastopnu kroniku završne faze gubljenja “trećesiječanskih iluzija”, i ujedno, ta je kronika niz pokušaja dekonstrukcije tog novog vala istog nacionalističkog razumijevanja društva koje se ponavlja i nameće kao normativni standard “post-nacionalističkog” samorazumijevanja i društva i pojedinaca. Ono više nije izravno šovinističko kao u “doba Tuđmana”; njegovi igrači i ikone nisu više (ili nisu pretežno) predstavnici “supstancijalnog” hrvatskog nacionalizma. Junaci novog doba nisu Tuđmani, Gotovci, Aralice, Veselice... već civilno-društveno prosvjetljeni nacional-demokrati u području kulture, politike i medija. Riječ je o semiotičkim analizama društvenih efekata upravljačko-vlasničko-zabavljačke elite, puštene kroz prizmu medija ili

javne reprezentacije. Hrvatska elita je (ponovo!) otkrila da je kultura (sad s dodatkom Znanosti, pisane velikim slovom) temeljno nacionalno i jedino stvarno političko pitanje hrvatskog društva, čak i turističke ponude.

Ako u trećoj (“posttuđmanovskoj”) ali sad “istinski” demokratskoj Hrvatskoj više nije riječ o etničko-nacionalnom identitetu kulture, onda kultura kao identitet, kulturalni identitet, politička ideologija kulturalnog identiteta i pitanje nacionalno-državne reprezentativnosti nije ništa manje opsesija posttuđmanovske državne kulturne politike. To sad najbolje demonstriraju “hrvatski znanstvenici” u ulozi novih svećenika vječne žiške hrvatskog duha čiji diskurs pod geslom “Hrvatska – društvo znanja” u svome medijsko-reprezentacijskom obliku predstavlja neslućene vrhunce žargona ideologije. To se jednako dobro vidi u hrvatskom “turizmološkom” diskursu koji spaja geološko tlo, folklorni duh i mesne proizvode u ideologeme-recepte o sreći za postindustrijsko doba. Ako pod koalicijskom vlašću 2000-03. više nije bilo toliko (ili ne samo) riječi o nacionalnom identitetu kao pod vlašću “bivšeg” HDZ-a, nego je kulturna politika normalizirana kao praksa višeobraznosti kulturne proizvodnje, danas je pod vlašću demokratiziranog HDZ-a ponovo i ekscesivno riječ o kulturi politike, tehnologije i znanosti kao nacionalnom identitu, dakako – sub specie tržišne upotrebljivosti. Taj “izvanjski” moment je unutrašnji ideološki formant samorazumijevanja pozitivističke teorije znanosti, ali on je ujedno jedini racionalni moment koji javni diskurs hrvatske znanstvene zajednice spašava od katastrofe gole primitivne ideologije.

Tako sad i tehnološki “identitet” konačno postaje proziran kao konstrukt ideologije kulture (ili, rečeno s **Rastkom Močnikom**, “kulture kulture”). To je jedna od rijetkih dobrih vijesti druge hrvatske tranzicije ili “posttuđmanskog” doba. On sad umjesto na kulturi kao etničkoj supstanci Hrvata počiva na metajedinstvu što ga pluralnoj praksi kulture u dešoveniziranoj, donekle decentraliziranoj i pluraliziranoj nacionalnoj državi daje ili nameće demokratski stranački aparat države, odnosno njezina ideološko-politička koncepcija reprezentativne izvozne kulture za turiste “bolje platežne moći”. Ne treba dokazivati da se opet radi o idealnoj projekciji kulturnih autofaga: kulturni Europljani – to smo ponovo “mi” ili oni najbolji među nama: dobitnici hrvatske privatizacijske tranzicije i njihovi eksponenti u polju kulture.

Zato je kroatij i dalje neumitna budućnost tranzitorija, sazdana od mutnog staklarija nesuvisle, neprozirne sadašnjosti čijoj ideološkoj reprodukciji jednako doprinose kulturna i znanstvena inteligencija koliko i propagandni aparat države. Na njegovu čelu i dalje stoji nacionalna televizija koja postaje sve autonomnijim ali ne nužno i obavještenijim subjektom. U tome smislu svrha ove zbirke tekstova nije uveseljavanje cinika niskom od pukih parodija neumitne stvarnosti razgolićavanjem njezinih maski. Maske uvijek padaju samo privremeno.

Cilj je dati polemički slijed komentara, ne-konkluzivan u sadržajnom i žanrovskom i vrijednosnom značenju izraza. Ako ponavljanje lekcije nije nužno majka učenja, napredak možda slijedi iz nemogućnosti ponavljanja istog. Ponavljanje nužno donosi razliku – boljeg ili lošijeg.

Tekstovi nisu pisani (ni planirani) u žanru novinske kolumne. Oni su, na teorijskim pretpostavkama i materijalu koji inače pripada semiotici, pokušaji filozofske publicistike u kojoj se događaji ne pojednostavljaju i ne pojašnjavaju nego prikazuju u svojoj složenosti. Tretiram ih kao semiotički objekt (u rasponu od ikoničkog, znakovnog do medijskog) iz kojega po naravi stvari ne može biti isključen ni sam “subjektivni” pogled. Objekt je semiotički utoliko što je, po minimalnoj definiciji, znak nečeg drugog za nekoga drugog. Značenje je efekt strukture onoliko koliko je sam znak već instanca pomaka ili trag pomicanja. Zato su i tekstovi pomaknuti i ironični, ali zato se i konkretne osobe pojavljuju u deprivatiziranom obliku, isključivo u svojoj medijskoj pojavnosti, po onome što čine i govore kao javne ili “medijske osobe”. Tekstovi nisu usmjereni *ad hominem* već *ad personam*, u tehničkom značenju toga izraza – na nosioca javne maske, uloge. Pri tome, osobito u posljednjoj trećini knjige (koja je u poretku zbrike prva), sami mediji ili medijsko posredovanje događaja sve češće postaju fokusirani objekt ovih komentara.

Medij kao poruka (o) moći medija

Posljedica toga je da je okretanjem prema mediju kao samoj maski i ovo novinsko-medijsko pisanje o medijskim događajima doseglo granicu na kojoj se susreće i sukobljuje sa samim medijem, sa svojim vlastitim uvjetom, onim istim bez kojega se ne može pojaviti.

Medij nije samo mjesto tehničke prezentacije ili re-prezentacije događaja nego je i tehnološka organizacija i sam događaj posredovanja događaja, kroz koji se odlučuje i o pisanju. Medij je za razliku od delegirane društvene moći institucionalne politike mjesto stvarne, ali izdvojene i koncentrirane društvene moći. Politika, zajedno s upravnim aparatom, raspolaže samo silom izvedenom iz ovlasti društva koje svoju samoprisilu prenosi na “izabranike”. Koliko god u “politici” bilo uzurpacije vlasti i derivacije viška u odnosu na ovlast, odnos između “politike” (u smislu efekata političkog aparata) i društva (koje daje ovlast) u svojoj strukturi je metonimijski: politika se nadostavlja na društvo, ona se dodiruje s njime kao njezin zasebni, ali sastavni dio. Nasuprot tome, moć medija je izravnija jer odnos medija i javnosti metaforički je ili supstitutivan: moderni informativni mediji, koji sve više postaju suproizvođači zabave, institucionalizirana su javnost i, utoliko, oni su zastupnik-supstitut samog društva ili njegovih dijelova. Zato su, kao alternativni model odnosa društvo-aparat moći, ujedno izravna konkurencija aparatu vlasti u njegovu odnosu s “narodom”. Danas se sve tri instance – mediji, politika i narod – susreću u zajedničkom momentu: estetizaciji postpolitike kao reminiscenciji političkog. Performans anti-politike temeljna je politička gesta.

Moć medija, osobito privatnih, danas nije samo ime za odlučivanje o sadržajima pisanja, kao u javnim medijima ili općenito u doba klasične cenzure. Ta riječ danas više znači suverenost medija u odlučivanju o samom modusu re-prezentacije, u selekciji i cenzuri sadržaja diskursa preko formi, u normiranju političkog “stila” mišljenja prema (navodnim ili stvarnim) očekivanjima “prosječnog recipijenta”. Recipijent je navodno taj koji “odgaja” ili disciplinira medij, a ne obrnuto, kako je bilo donedavno (i još uvijek) u odnosu dominacije država-društvo. Tajna toga demokratskog obrata u odnosu medija i recipijenta je u tome da je ovaj potonji postao odgojen za lojalno konzumiranje medija i, kao takav, on je nov “subjekt”-podanik – neposlušan i autonoman prema “politici”, neotporan i nesvjestan prema neodređenosti permisivne funkcije slobodnih medija. Ako je poznati i ne-zaboravljeni slučaj masovne podrške zagrebačke javnosti Radiju 101 za održanje i proširenje koncesije protiv HDZ-ovskog aparata, ostao malo analiziran u svojim ambivalencijama, posljedice osamostaljenja medija naprama politici više su nego očigledne u drugim sektorima medija: njihova moć se ne potvrđuje toliko u cenzuri

sadržaja koliko proizlazi iz vladavine arbitrarnosti – sviđanja, dopadljivosti – umjesto deliberativnosti.

Tako se novine u Hrvatskoj danas, nakon obustave masovnih nagradnih igara pod koalicijskom vlašću, prodaju kroz knjige: najprije predominantno kroz lijepu književnost a sad kroz leksikone, Bibliju, DVD – i ponovo kroz nagradne igre. Čak i najnoviji hrvatski dnevno-informativni tabloid *24Sata* – koji je nastupio s agresivnom promotivnom kampanjom za brzu, provokativnu, ali pouzdanu i, nadasve, “cijelu istinu”, i sve to “upola cijene” – ne prodaje svoju super-medijski prepariranu populističku gestu bez paranovinskih drangulija u obliku stalnih “poklona”. Drugim riječima, ono što doista prodaje novine u Hrvatskoj to nisu više same novine kao materijalni oblik javnog diskursa, koliko god da se snizi cijena istine, nego upravo nešto para-novinsko, para-javno na njima – masovne nagradne igre, masovni “pisci”, masovni VIP-privjesci. Novine postaju sve više i ubrzano samo logistički nosilac posve druge infrastrukture nekog posve drugog javnog diskursa čija se konfiguracija još ne nazire osim u točki da same novine postaju njegov oploditelj koji umire ili, rečeno žargonom **S. Žižeka**, medijator koji iščezava. Još više, to je prizor stvaranja rupe, praznine na mjestu simbola poretka gdje je nekad jedan medij (novine, tv) vršio ulogu “centra”. To je danas rupa kroz koju vidljivo nestaju novine da bi stvorile ne-centar ili ne-mjesto ne-vidljive, ali djelotvorne moći.

Tu nevidljivost najbolje uprizoruje fizička neuočljivost najvećeg privatnog novinskog koncerna u Hrvatskoj, EPH, čija se tamna staklena zgrada bez ijednog neonskog svjetla na fasadi ili na krovu nalazi u najmračnijem dijelu južnog ruba centra Zagreba, pored same željezničke transverzale Zapad-Istok. Ta komplementarnost tame u blještavoj zasićenosti prostora reklamnim svjetlom neonskih logotipa ima veze s funkcijom pojedinačnih agenata sistema a ne s nedjelotvornošću sistema kao anonimnog velikog ne-subjekta (malog “imperija”) iz kojeg oni djeluju. Umjesto transparentije vlasništva u hrvatskom medijskom prostoru, mediji postaju dvostruka i višestruka pregrada kroz koju djeluje ta “skrivena” moć o kojoj svi znaju sve da nitko ne bi znao ništa (ili ne dovoljno). U informativnim medijima onaj krležijanski “Kroatenlager”, mit koji danas troši istrošena, “liberalizirana” kulturnjačka desnica preko **Zlatka Viteza**, ubrzano napušta medij visoke kulture, teatra i moderne

književnosti, i prelazi u stroj omasovljene “kulture” kroz masovne medije. Bivši “Kroatenlager” usred Europe danas je “kroatorij Europe”, slobodna zona profita medijskih koncerna bez “transparentije vlasništva”, legalizirano divljaštvo na jugoistočnom rubu Europe i mjesto dovršenja njezine barbarizacije.

Dovoljno uvjerljiv pokazatelj toga iščezavanja medija ne pruža toliko spoznaja da “vezana prodaja” beletristike na novinskim kioscima donosi enormne zarade novinskom koncernu a da pri tome nema ni funkciju tržišne konkurencije prema (još uvijek državno dotiranom) zabavnom knjižarstvu, jer je ta prodaja u samom začetku poprimila oblike napola legalne i posve sigurno nelegitimne konkurencije koja osim toga stvara dezinformacije i nove mitove o knjižarstvu kao branši. Niti pak prodaja knjiga pospješuje prodaju novina u svrhu širenja informativnog, pa otud i kohezionog efekta na društvo. Dokaz leži u sadržaju i konfiguracijama samog informativnog medija: novine, koje su osobito u domeni privatnih koncerna zamijenile plahte tekstova, kao jedno zlo, plahtama reklama kao drugim zlom, plutaju na lakom štivu kolumni, impresionističkog novinarstva “stvarnosnih” pisaca i sve “stiliziranijeg” izražaja novinara. Premda to nije samo lokalna specifičnost, u Hrvatskoj se ona čini osobito naravnom: stvoren je dojam da je za novinarstvo dovoljna valjda još samo kolumnistika s potpisom ili prepričavanje navodnih razgovora s navodnim izvorima iz ovih ili onih “dvora”, s ovih ili onih groblja. Umreženost političkih lunatika i financijskog kriminala dobiva sa sve izraženijom estradizacijom novinskog diskursa svoju prateću logistiku. Ona se najbolje, premda ne i jedino, može pratiti na transformacijama dnevnih i tjednih izdanja koncerna EPH koji je pokazao kako udara ritam veslačima estradizacije medijskog diskursa, od politike, preko kulture do same estrade. U tome ga ne prate samo drugi veliki privatni koncerni, poput Styrie, nego i državne medijske kuće poput HTV-a i Vjesnika premda se zaklinju u “manje žutila”.

Priznanja

Ovi eseji iz *Slobodne Dalmacije* pisani su na odaziv po pozivu, kroz jednogodišnje razdoblje s većim ili manjim intenzitetom i učestalošću, i obustavljeni su “sporazumno” – na obostrano nezadovoljstvo. Prestanak

pisanja koincidira djelomice s pripremama (jednom već “privatizirane”) *Slobodne* za (ponovnu) privatizaciju u novim hrvatskim društvenim uvjetima estradne demokracije. U svome žanrovskom i stilskom vidu, u retorici, u materijalno-diskurzivnom obliku, ovi tekstovi su slika procesa napredovanja i nazadovanja, povlačenja jednog načina pisanja s mjesta koje je zauzelo a koje mu, prema uvriježenom očekivanju, ne pripada, kamo “takav način” ne spada. Utoliko i možda samo zbog te navodne impertinencije, ovi novinski tekstovi su “filozofski” u prosječnom javnom razumijevanju tzv. visoke filozofije. No, daleko od svake akademske geste, oni su zapravo modificiran, filo-sofistički žanrovski izraz filozofskog tipa mišljenja i diskursa i njegove politike vođene na tuđem terenu – na (navodno) stranom području heterogenog medija poput dnevnih novina. On je onoliko stran koliko je na-strano preispitivanje uvriježenih vjerovanja i životnih praksi.

Po općem uvjerenju, “filozofiranje” spada u akademski ili sveučilišni pogon. To je točno samo za akademsku filozofiju u kojoj jednako kao i u drugim znanostima vlada profesija zajedno s žargonom samorazumljive i neupitne autentičnosti. Za sebe, filozofija se događa (tj. “zauzima mjesto”) samo tamo gdje joj nije mjesto, gdje njezino mjesto nije ni prirodno ni stečeno tradicijom, ni izvorno ni dobiveno. Filozofija ili filozofski identitet je, rečeno u terminima politike filozofije nedavno preminulog **Jacquesa Derride**, ime jednog iskustva koje počinje eks-poniranjem, iz-laganjem ili eks-patriacijom iz (navodno) prirodnog staništa. To je iskustvo akta kojim se jedino stječe, dokazuje ili osporava pravo na filozofiju ili pravo filozofiranja. Ono je – da ponovim riječ umrlog filozofa na čije se političko djelovanje to pravilo o pravu na filozofiju jednako odnosi – posao usložnjavanja a ne pojednostavljivanja. Otud, prividno paradoksalno i suprotno ne samo općem uvjerenju o filozofiji nego i uvjerenju visoke kulture, u koju i sam filozofski ceh prerado trpa svoj posao – filozofija je posvuda, samo ne “kod sebe” i sve drugo samo ne “ona sama”. Manje uzvišeno rečeno, vanakademska filozofija danas, ako uopće postoji poslije herojskog doba kritičke kritike, impertinentna je alijansa diferencijalnog mišljenja i decentriranog centra moći, “neprincipijelna koalicija” između filozofa koji održava figuru vladara i društva spektakla bez ideološkog težišta koje svoju potrebu za ideologijom zadovoljava diskursom o ideologiji.

Filozofija (ili ono što time nazivamo) nije high-level-thinking već low-level-rethinking. Danas, u uvjetima post-postmodernističkog nadoknađivanja modernosti ili ponovnog traženja opće orijentacije u “globaliziranom” svijetu, koji se navodno riješio velikih priča i univerzalnih vrijednosti, najprirodnije neprirodno mjesto filozofije u Derridinom smislu imena za iskustvo de-naturalizacije, eks-patrijacije i izlaganja mišljenja u javne svrhe, jesu obični popularni mediji. Slavoj Žižek je danas ime za ekscesivni oblik re-patrijacije ekscentrične filozofije u svijetu spektakla.

Za medijsku logističku podršku filozofiranju-na-krivom-mjestu u trajanju od više nego jednu prepunu sezonu, za angažman koji je počivao na istrajavanju u prešutnom sporazumu o privremenosti i nepripadnosti, o latentnom prisustvu suspenzije iz različitih razloga, zahvaljujem uredniku priloga *SD Forum* i *SD Magazin*, **Sandru Pogutzu**. Bez njegove beskompromisne predanosti svome vlastitom poslu, koja uključuje kroćenje autora do posljednje kapi teksta, a osobito ne bez brižne novinske opreme, ovaj niz tekstova sigurno ne bi poprimio tematsku raznovrsnost niti bi na dug rok razvio svoj početni žanrovski oblik rastresenog novinskog eseja u koncizniji oblik analize. Ako u tome ima ičeg medijski relevantnog i uspjelog, zasluga za to svakako pripada najprije njemu.

Isto tako zahvaljujem nekolicini prijatelja i prijateljica, velikodušnih kolega i kolegica, koji su redovito ili povremeno čitali ove tekstova i prije njihova objavljivanja u novinama, na njihovim komentarima i kritikama. Za ono što je dobro u ovim tekstovima, suodgovorni su i oni. Za ono što oni nisu dovoljno kritizirali, odgovoran sam dakako jedino ja sam.

O medijskoj fabulizaciji dječje tragedije u Beslanu
na godišnjicu 11. rujna

KRVAVA BAJKA NA KAVKAZU

Ako se poslije "11. rujna" moglo pitati je li još moguća vjerodostojna medijska spoznaja o tome "što se stvarno događa u svijetu", užas u Beslanu potvrdio je opravdanost te sumnje. Koruptnost medija o kojoj je ovdje riječ sastoji se u poštedi javnosti od "posljednje tajne" nekog događaja utajom ili cenzurom dijela informacija. Paradoks te cenzure je u tome što je tajna javna a pošteda nemoguća.

Nakon pogibije tisuća ljudi legendarnog 11. rujna u New Yorku, o čijoj hudoj sudbini po katovima i stubištima manhattanskih nebodera ništa ne znamo i pored masovnog video-nadzora, 3. rujna 2004., u malom siromašnom gradu Beslanu na donjem rubu Rusije, poginulo je i nestalo skoro dvjesto djece. O načinu njihova udesa saznali smo gotovo sve u izravnom tv-prijenosu CNN-a, globalnog informatora koji je upamćen po cenzuri izvještavanja o Manhattanu. Ruska državna televizija posve je ignorirala događanja u Beslanu. HTV je tjedan dana nakon pokopa djece poslala svoju "specijalnu izvjestiteljicu" ali ne o Beslanu nego o posjeti zagrebačke gradonačelnice. Prva pouka te skaske je da medij doista uvijek zvoni dvaput – jednom da u svijetu nema ničeg novog osim ponavljanja, drugi put da je ponavljanje medij.

Ono što povezuje “Beslan” i “11. rujna”, te po mnogočemu dispartatne događaje na srednjem Zapadu i srednjem Istoku svijeta, kao polovice pješčanog sata, jest upravo medij više nego svi drugi istovjetni faktori zajedno – od “islamističkog terorizma” kao neposrednog uzroka, preko politike regionalne i globalne dominacije SAD-a i Rusije do očigledne nefunkcionalnosti sigurnosnih sustava njihovih državnih aparata. Njihova logistika, koja djeluje po logici podozrenja, predrasuda i autoritativne pogreške, djeluje i kroz medije.

Ako se poslije “11. rujna” moglo opravdano pitati da li je još moguća vjerodostojna medijska spoznaja o tome “što se stvarno događa u svijetu”, užas u Beslanu potvrdio je opravdanost te sumnje. No, problem s medijima ne sastoji se toliko u kolaboracionizmu s politikom, u namjernom ili slučajnom skrivanju istine o funkcioniranju politike i njezinim akterima niti pak u opterećenosti samih medija ideološkim vrijednostima društva koja zastupaju. To su unutrašnje anomalije medija koje razotkrivaju i oni sami, barem neki. Koruptnost medija o kojoj je ovdje riječ sastoji se u poštediti javnosti od “posljednje tajne” nekog događaja utajom ili cenzurom dijela informacija. Paradoks te cenzure je u tome što je “tajna” javna a poštediti nemoguća. To je upravo slučaj s događajima na Manhattanu i u Beslanu.

Riječ je o suočenju s granicom stvarnosti na kojoj se neki događaj više ne može staviti ni u kakav kontekst, gdje više ništa “nema smisla”, pa zato nema ni objašnjenja, racionalizacije niti iskupljenja. Tako, dok je CNN 11. rujna i poslije uporno ponavljao slike aviona koji se zabijaju u nebodere, te veličanstvene scene namjernog zla od čije radikalnosti ostajemo bez riječi, ono što je prvotno cenzurirao – jedva uočljive prizore ljudi koji kao lutke padaju s najviših katova gigantskih nebodera – postalo je veća atrakcija od aviona snimljenih iz svih mogućih kutova. Isto tako, spektakularno zatočenje cijele škole na dan svečanosti, koji je ignorirala ruska državna televizija, sveo se ubrzo na jednu jedinu dominantnu sliku cijelog kaosa, koja nije oduzimala riječ nego je tražila odgovor: “Zašto su sva ta djeca gola?”

Ako su cenzurirani prizori padajućih ljudskih lutaka otkrivali potresnu bizarnu istinu da na dnu (ili vrhu) velikog stroja civilizacije moći ostaju bespomoćni ljudi koji u posljednjem času postaju ono što nisu za

života, slobodni da izaberu ljudskiji oblik smrti i upute poruku drugima kako je užasno “tamo unutra”, krvavi i besmisleni spektakl drhteće dječje golotinje u Beslanu otkrio je kolateralnu, ali posljednju istinu brutalne ruske politike rješavanja talačkih kriza pod Putinom koje su posljedica iste takve državne politike u regiji. Taj spektakl jadnih ljudskih tijela na oronulim kulisama propalog socijalizma premašuje donju granicu svake moguće granice besmisla. On kao da nije ni za Hollywood.

Taj efekt u danima katastrofe u Beslanu nije izrazio nitko drugi ni manji nego filmska zvijezda **Jonny Depp** na press-konferenciji filmskog festivala u Veneciji 2004. Novi hollywoodski “Petar Pan”, bajkoviti zavodnik-osloboditelj djece iz nepodnošljivog svijeta odraslih, rekao je: “Pred takvim vijestima ne preostaje nam ništa drugo nego da se povučemo u svijet mašte.” Problem je samo u tome što mi već živimo u svijetu realiziranog užasa iz mašte, zajedno s Deppom i njegovim kolegom **Michaelom Jacksonom**. Ljubav prema djeci je njegov sastavni dio. O toj perverziji je ovdje riječ.

Poslije 11. rujna Deppov svijet iz mašte trebao je stvoriti neki hollywoodski film o smrtima na Manhattanu. Na njega se još uvijek čeka jer, kako se argumentira, koliko god doživljaj katastrofe bio medijski, ona je dovoljno stvarna da povrijedi dostojanstvo preživjelih i uspomenu na poginule. Poslije Beslana na taj čarobni svijet dostojanstva ne treba ni čekati. Zatočenje djece i roditelja isuviše nalikuje ostvarenju bajke o “čarobnom” frulašu i Hamelin-gradu: prevaren od građana za honorar od obavljenog posla deratizacije, frulaš začara njihovu djecu istim oružjem kojim je pogušio štetne glodavce. Teroristička grupa u Beslanu, sastavljena velikim dijelom od “crnih udovica” koje su do jučer i same bile obične mlade žene u postsocijalističkom Zakavkazju, našminkane u stilu 70-ih, probila je kroz djecu unutrašnju granicu ruske političke, medijske i ekonomske kontrole nad regijom i stupila u zonu u kojoj više ništa nema smisla, značenja i opravdanja, u kojoj su sve igre odigrane.

Propala su i sva tumačenja koja teroristički akt u Beslanu stavljaju u poznati kliše za kulturološku interpretaciju aktualnih događaja kao sukoba kršćansko-demokratskog Zapada i muslimansko-teokratskog Istoka. Ona su besmislena već zbog toga što mučenje djece ima samo tu pravilnost da su njime jednako pogođena i “kršćanska” i “muslimanska” djeca u

tom gradiću Sjeverne Osetije. To pokazuje da tumačenja koja teroru hoće pridati viši teološki smisao počivaju na već ustaljenoj predrasudi o “srazu kultura i religija” i na očekivanju poruke od neprijatelja.

Otud, protiv teoloških insinucija zapadnjačkih komentatora, koje masovno iskorištavaju političari, nije dovoljan argument da razgolićavanje djece proturječi duhu islama, kako su tumačila vodeća novinska pera i kod nas. To je doduše politički korektan i prosvjetiteljski argument, ali također teološki, i zato nedovoljno istinit o sukobu. Simboličko sramoćenje ne izvodi se na “svome” nego uvijek i samo na neprijatelju, u takvom odnosu nema univerzalne vrijednosti koja bi mogla posredovati. U beslanskom slučaju ono univerzalno leži u samom objektu terora, u djeci. Zato je taj događaj možda posljednja u nizu smrti “univerzalnog” poslije kojeg aktualni svijet više neće biti isti.

Razlog mučenja djece u Beslanu nije ni vjerski ni kulturalni nego politički ili točnije biopolitički. On sadrži ratnu taktiku održanja života neprijatelja u fizičkim, psihičkim i simboličkim uvjetima koji ga uništavaju. Neprijatelj je ono što predstavlja **Putin** (ili **Bush**). U svojoj se iracionalnoj i kaotičnoj brutalnosti akt terorista može razumjeti samo kao radikalniji odgovor na poruku koju je muslimanima Srednje Azije poslalo perverzno i medijski preparirano seksualno mučenje zatvorenika u iračkim i afganistanskim zatvorima. Gore od takvog ponižavanja odraslih može biti samo sramotno mučenje djece pred očima onoga tko je zadužen da ih zbrinjava.

Zato je istina te krvave školske bajke s Kavkaza posve zapadna. Besmisljena scena razgolićene, mrtve, krvave i nevezvjerene djece ima smisao i funkciju poruke samo zato što je masovni prizor unutrašnje tajne Zapada – pedofilije stavljene u žrvanj političkog terorizma i regionalnog rata. O masovnim civilnim oblicima pedofilije na razvijenom Zapadu, od Čučerja preko Beča do Las Vegasa, mediji svjedoče točno onoliko koliko u njemu i sudjeluju. Samo zato prava poruka iz Beslana još nije stigla primaocu. On živi povučen u svijetu mašte u kojemu je pedofilija stvarnost.

41.

O peticiji 120-orice zabrinutih hrvatskih intelektualaca povodom spomenika Mili Budaku i antipeticiji četvorice bezbrižnih pisaca

PISCI SE UZDIŽU, ZAR NE?

Mili Budaku, “doglavniku” NDH i pravomoćno osuđenom ratnom zločincu, podignut je u Hrvatskoj spomenik s opravdanjem da je kao hrvatski pisac stradao od “ideološki opterećenih” sudova. Tu pretpostavku 120-oro potpisnika najnovije crne hrvatske knjige, predvođenih predsjednikom Matice hrvatske, nije potrebno ničim osporavati jer je trivijalno istinita: antinacizam jest “ideološki opterećen” nacizmom i obrnuto. Zato su nepomirljivi.

Najnovija sapunica istovrsnih hrvatskih društvenih afera, nakon smjene koalicijske garniture na vlasti hadezeovskom, potvrđuje da je stvarnost ove zemlje kao pokvarena ploča na kojoj se ponavlja jedna te ista kreštava melodija, dakako ona domoljubna. No slučaj s “kompromitirajućim spomenicima” – poput najnovijeg, brzopoteznog noćnog podizanja spomenika s ugraviranom granitnom pločom **Mili Budaku** – pokazuje da postoji i preskok. Ako se za spomenik ustaškom zločincu **Juri Francetiću** u Slunju mislilo da je, usprkos prosvjeda civilnih udruga, opstajao zbog “Račanovog kukavičluka” i manjka “pritiska Europe”, s ovim novim slučajem pod **Sanaderovom** vladom “preobraženog” HDZ-a definitivno je postalo jasno da tajna permanentnog hrvatskog preobražavanja leži u originalnoj pojavi negativnog legalizma: Republika Hrvatska se pridržava zakona kojih nema, divlja gradnja ustaških spomenika pravno je “nevidljiva” jed-

nako kao što je to bila i desetljetna divlja razgradnja spomenika NOB-a od osamostaljenja Republike Hrvatske.

To je izvor nepodnošljive pravilnosti ponavljanja “nečega” u čemu se intervencija Sanaderove vlade u slučaju spomenika Budaku u Svetom Roku pokazuje kao ruka spasenja što diže iglu iako je akt pukog decizionističkog voluntarizma aparata države. Zato je posve regularan paradoks da je prva žrtva takvog akta spomen “hrvatskom rodoljubu” i s njime istina o društvu koja izbija noću iz hrvatskog tla. To nije, dakako, “urođena ustašoidnost” [premda je samo tjedan dana nakon službenog uklanjanja spomenika Francetiću na istom mjestu osvanuo novi], to je pravilnost smjene akcije i reakcije, koincidencija hrvatskih suprotnosti.

Crni i bijeli

Mili Budaku, “doglavniku” NDH i pravomoćno osuđenom ratnom zločincu, dignut je u Hrvatskoj spomenik s opravdanjem da je kao hrvatski pisac stradao od “ideološki opterećenih” sudova. Tu pretpostavku 120-oro potpisnika najnovije crne hrvatske knjige nije potrebno ničim osporavati jer je trivijalno istinita: antinacizam jest “ideološki opterećen” nacizmom, i obrnuto. Zato su nepomirljivi. No, obična istina te pretpostavke, koja je u javnosti nježno nazvana “moralnim relativizmom prema ustaštvu”, leži u tome što revizionizam poraženih kolaboracionista nacizma kruži Europom. Lokalnu snagu ona je stekla ranije, kroz političku restauraciju nacionalizma početkom 90-ih i neprikriveni revanšizam ustaštva nad “komunističkom” Hrvatskom. Navodni “moralni relativizam” je njegova trendovska intelektualna maska, posve europska.

Značajnija od te ponovne provale desničarske svijesti hrvatske kulturne elite je reakcija u obliku protupeticije koju je sročila četvorka pisaca “lijevog centra” (Dežulović, Baretić, Tomić, Jergović). Persiflaža od ironije, sarkazma i dubljih značenja pod naslovom “Peticija za dizanje spomenika Mili Budaku – u zrak” ponuđena je kao ideološki nezagrižen i retorički opušten odgovor boljeg dijela hrvatske javnosti. Zaslužila je velik aplauz. No, antipeticija četvorke toliko je neopterećena peticijom koliko je ova neopterećena ideologijom “120-orice”. I jedna i druga se jednako bave istom temom – piscem Milom Budakom. Koliko ga jedna

uzdiže, toliko ga druga ismijava. Rezultat toga ritma je zanos svijesti ili derealizacija stvarnosti.

Stilska izvedba antipeticije gradi se na ponavljanju nadmoćne pretpostavke da Mile Budak nije pisac zato što, prekraćeno rečeno, nije “nikakav pisac”. To je svakako rječita verzija već viđenog književno-historijskog argumenta o Budaku koji kazuje da taj pisac nije bio ni do gležnja nacistima i fašistofilima poput **Knuta Hamsuna**, **Ezre Pounda** i **Gabrielea D’Annunzia**. I taj sud se može potpisati bez daljnjega premda nije tako očigledno istinit kao onaj o ideološkoj opterećenosti antinacizma. Ovo je književna i moralna ocjena izražena u “poetičkoj” formi pa je trostruko privlačna. Ali, za utjehu nekom “moralnom” ustašofilu, ona počiva na “semantičkom relativizmu” (pisac ili “pisac”) koji poriče iste pozitivne činjenice kao i “moralna relativnost ustaštva”. Pisac-antipisac Mile Budak ima za četvorku bijelih pisaca isto toliko veze s književnošću koliko za crnu 120-oruku ima veze s nacističkim zločinstvom: književno je “neuračunljiv” koliko je politički “nevin”. Tako stvarnost pod imenom “Mile Budak” zapravo ne postoji kao ni spomenici. No, za utjehu dogmatičnim realistima, u računu pisaca postoji greška pristranosti. Pisac je piscu ipak samo pisac.

Jergovićevo pravilo

Teza o “neubrojivosti” Budaka u književnost nije tek aluzija figurativnog govora antipeticije. Doslovno i radikalnije izrekao ju je na drugom mjestu jedan od prvopotpisanih, **Miljenko Jergović**: “Ali, Budak nije pisac! Dobar pisac ne može pisati takve stvari...” (“Nedjeljom u 2”, HTV, proljeće 2004.). Premda toj tvrdnji naočigled proturiječi obično znanje iz iskustva (slučajevi “pravih” pisaca koji su bili ordinarni nacisti), njezina prozaičnost nije lišena poetske snage. Ona proizlazi iz mješavine decizionizma, nedokazivosti i normativnosti, a njezin mudri smisao leži u tome što izriče pravilo tvorbe književnosti. Ono glasi: “dobrota” ili vrsnoća književnog pisanja apriorna je moć koja proizvodi vrlinu sadržaja. Ideološko zastrañenje je iracionalno i neobjašnjivo.

No, kako nitko, ni čovjek ni bog, nije postao dobar pisac prije nego što je javno stvorio formu i sadržaj, tj. prihvaćeno književno djelo, tajna Jergovićevog “tvorbenog pravila” leži najprije samo u brkanju tog vre-

menskog poretka. Empirijski uspješan pisac postavio se na mjesto apriorne ili “čiste” figure dobrog pisca. No, u tome preskoku čuči napredak za spoznaju koja kaže da je apriorizam subjektivne moći pisca, o kojoj fantazira mudrac, svojstvo društvene ili objektivne moći književnosti. Zato je poruka Jergovićeva pravila obrnuta od iskazanog: pisca čine “one stvari”, ili, jednostavnije rečeno, dobar pisac je prihvaćeni pisac.

To je neugodna istina o ideološkoj konstituciji književnosti koja povezuje Milu Budaka i Miljenka Jergovića, pa zato rečeno pravilo ne raskida vezu između “dobre književnosti” i “loše ideologije” nego je tek iznova uspostavlja. Ovdje nije riječ o sofističkoj relativizaciji ili uravnilovci umjetničkih dometa, jer Jergovića se još uvijek može čitati za razliku od Budaka. Radi se o nečemu važnijem, o načinu upisivanja pisca u ideološki prostor, za čije je razumijevanje ipak potrebno nešto malo više sofistike od naivnog shvaćanja samog pisca o iracionalnosti i nepremostivosti jaza između “dobrog pisca” i njegove uloge u zločinačkoj ideologiji i praksi.

Prevedemo li pravilo da dobar ideološki sadržaj slijedi iz vrsnog pisca, u žargon hrvatske diskusije o “domovinskom ratu”, ono kazuje da dobar pisac ne može počiniti ideološki zločin u književnosti. Sad vidimo zašto: pisac je u jednom društvu uvijek već iskupljen prihvaćenošću. To je totalno zatvoren krug ideološkog samopravdanja književnosti koje važi za Budaka i za Jergovića. Iz njega ovaj potonji danas crpi pravo na tansknjiževnu politiku književnosti čije je udarno načelo da “N.N. nije pisac”. To nije sumanuto poricanje pozitivnih činjenica nego ideološko pravilo selekcije književnika i knjiga koje Jergović vrti i ponavlja kao po narudžbi, čak i za nošenje na plažu. Veliki inkvizitori su danas, srećom, samo politički patuljci i medijske maskote.

Brisanje otpisanih

Istu je tvrdnju Jergović isprobao u poznatom sukobu s Aralicom kad su ta dva giganta današnje hrvatske književnosti jedan drugome naizmjenice brojala nečista krvna zrnca i baždabila pripadnost hrvatskom književnom korpusu. Čak ako je to bila samo metafora, njezin smisao je jasno politički – brisanje protivnika iz polja priznate književnosti. Isto pravilo vrsnoće

ponovilo se i na trećem terenu: sav trud muških FAK-ovaca da “trivijalne uspješnice”, **Vedranu Rudan** i **Arijanu Čulinu**, ispišu iz korpusa *dobre književnosti*, Jergović je okrunio argumentom da su za književnost dobile ideološku svjedodžbu pod imenom “ženskovnica” (cit.).

Uz takvu selekciju koja vadi gen dobre književnosti iz ideološkog konstrukta prihvaćenog pisca, ustaški zločinac i hrvatski pisac Mile Budak može mirno počivati. Jergović ga isključuje iz hrvatske književnosti kao ne-pisca istim aktom kojim mu je dodijeljeno privilegirano mjesto u njoj: to je čin uzurpacije ideološke i institucionalne moći. To je ujedno i razlog zašto je rečena antipeticija u proturječju sa svojim ironičnim pretpostavkama i zašto svaki supotpisnik više podržava Jergovićevu idiosinkraziju o vlastitoj političkoj moći i političko-reklamni ekshibicionizam novinskih kolumnista “s potpisom” nego demokratski angažman književne avangarde. Toga nema jer “bijelom ljevicom” književnosti vlada strah od ideološke pogreške. Jergović pokazuje i zašto. Dobar pisac postaje onaj tko usvoji “dobre stvari”. Ali, tad je već kasno.

[Epilog: Tako Jergović sad u ustaškom poglavniku Bonifačiću traži i nalazi “blajburgovnicu” koju treba svaka veličina jadnog hrvatskog oportunističara – dobru ustašku zamjenu za lošeg Budaka, v. *Jutarnji list*, 4. 9. 2004.]

40.

Uloga medija u novoj hrvatskoj korupcijskoj aferi pod imenom
“Općenje akademika Miroslava Radmana s divljim životinjama”

ZNANSTVENIK, A NE HEROJ!

Radmanovo ogorčenje na medije povodom anonimne prijave o navodnoj pronevjeri novca pogađa u metastazirani cinizam “elitne” hrvatske svijesti. Riječ je o tome da su svi hrvatski mediji – premda ne u istoj mjeri i na isti način – dobrovoljno i “spontano”, zajedno s najvišim organima države, od ministarstva znanosti, do premijera i predsjednika, sudjelovali u stvaranju novog hrvatskog državnog kulta znanosti s pripadnim mitom “Radman”.

Apokalipsa ključeva

Kad je pred ljeto 2003. akademik **Miroslav Radman** od posljednjeg ministra znanosti u koalicijskoj vladi, **Gvozdena Flege**, primao ključeve zgrade budućeg Mediteranskog instituta za istraživanje života, toj prigodnoj simboličkoj ceremoniji dao je svoj osebujni začim od šarma skromnosti i duhovitosti. Naime, ključ mu se “zažario” u rukama tako da ga je premještao iz jedne u drugu hladeći dlanove. Ovih dana, osam mjeseci pošto je od “običnog” svjetskog znanstvenika unaprijeđen u savjetnika za znanost u vladi Sanaderovog HDZ-a, Radman je putem anonimne prijave “iz krugova Splitskog sveučilišta” javno optužen za pronevjeru novca iz državnog proračuna. Tužba je zaprimljena službeno, javnost obaviještena, prijavljivač je ostao tajan. Radman je opet “tražen”. Šala s ključem izgleda kao samoispunjeno proročanstvo. U zemlji u kojoj su redovna

kalendarska prešetavanja Bogorodice udarna medijska vijest dana kao da je riječ o bogojavljanju, ni Radmanova “apokalipsa” s ključem ne bi bila čudo. Ali pitanje da li je akademik znao za kakvo se vrelo gvožđe hvata ili se samo šalio, posve je krivo. Samo ono nesvjesno pogađa istinu, šala je njegov medij, a prava stvarnost su hrvatski informativni mediji.

Ako išta točno i nemilosrdno opisuje hrvatsku stvarnost na dan objave vijesti o “zaprimanju” anonimne prijave o Radmanovom grijehu pronevjere, onda je to ponovo, kao u “slučaju Severina”, sama vijest ili učinak logike medija. No, za razliku od one prohujale aferice oko zaštite privatnosti nečijeg medijski prepariranog seksa, ovdje je, posve obrnuto, riječ o tjeranju privatne osobe na javni striptiz i o beskrajnoj moći medija nad javnošću, onom istom u čije se sveto pravo “da zna” kunu. No, iako objekt općeg interesa više nije tehnika seksa najpopularnije nacionalne pjevačice, nego dubina džepova vrhunskog znanstvenika, medijski učinak ispada istovjetan. Nairitiran “olakim nasijedanjem” medija na priču u kojoj “ništa nije točno” Radman je rekao: “To je kao da netko prijavi da je akademik Miroslav Radman općio s divljim životinjama” (HTV).

Nezaštićena nevinost

Čini se da su nova hrvatska legislativa, koja predviđa obavezu novinara na odavanje izvora informacija, voluntarizam političke egzekutive (slučaj otkupa zatvorske kazne za novinara iz džepa ministrice pravosuđa), bezočna moć i pravo sudstva na inkompetenciju (novi slučaj novčanog kažnjavanja *Ferala*) toliko impresionirali informativne medije da ih je strah od počinjenja klevete odvratio od svakog daljnjeg organiziranog protivljenja vrhovnom bogu Saboru i preusmjerio energiju frustracije u traženje olakšanja na terenu. Zašto je anonimna prijava o tako poznatoj i značajnoj javnoj stvari kao što je stvaranje avangardnog znanstvenog instituta bogomdani objekt za same medije ako sama anonimnost očigledno ne služi zaštiti slabijeg?

Anonimna prijava objekt je za totalno javno raspolaganje dok za njezin “tajni” izvor mediji nisu obavezni ni ovlaštene znati ni pitati pa ni odgovoriti za moguću klevetu. “Izvor” je u zaštićenom posjedu tužiteljstva. To dovoljno objašnjava preusmjerenje energije medija s anonimnog

prijavljivača na prijavljenog. Iako se vodi juridičkim načelom pravičnosti postupka “Neka se čuje i druga strana”, ono je perverzno, jer počiva na stavu “čuvanja izvora” – čijom se “tajnošću”, “povjerljivošću” i “obaviještenošću” može beskonačno manipulirati – a ne na istraživačkom porivu prema samom izvoru. Osim toga je i nepravedno. Tražiti da se netko javno očituje o anonimnoj prijavi protiv sebe najprije ga u startu dovodi u neravnopravan položaj izloženosti pred javnošću nasuprot privilegiju anonimnosti koji uživa tužitelj. Otud medij u javnom sporu poput ovoga preuzima ulogu advokata anonimne stranke koja ostaje pošteđena rizika odgovornosti. Iza nje se može kriti svatko, i najmoćnija osoba u državi kao i tzv. “mali čovjek”.

Zato je perverzija anonimnosti izvora potpuna. Pozivajući se (izričito ili prešutno) na “pravo javnosti da zna”, medij na tuženome upražnjava silu ili moć javnosti koja je već institucionalizirana u samome mediju kao što je ideja pravičnosti već institucionalizirana u sudstvu. Tako medij, jednako kao birokracija, sud i policija, po prirodi stvari lako nasijeda svojoj moći. Tko je posjeduje, “sekundarno” je pitanje koje se uvijek iznova vraća u obliku pitanja o odnosu privatnog, javnog ili miješanog vlasništva.

Netko mora da je potkazao Miroslava R. jer...

Zato slučaj tužbe protiv Miroslava Radmana odiše dubokom nelagodnom koju je zauvijek opisala početna rečenica **Kafkinog** “Procesa”: “Netko mora da je potkazao Josepha K., jer...” No, Radman se na sreću ne ponaša kao subjekt iz Kafkine priče “Pred sudom”, koji skapava ni ne ušavši u sud koji je samo njemu namijenjen. Niti se, što je još značajnije, drži kao anđeo opraštanja svim svojim “pakiračima”, poput hrvatskog generala **Tihomira Blaškića** nakon devetogodišnjeg usavršavanja u etici i logici ratnog prava u Haagu. Za razliku od toga heroja nedokazane nevinosti, koji je svoje prosvijetljenje prevarenog ratnika stubokom zamijenio za obiteljsku srećicu pod kumstvom države i medija, znanstvenik Radman ne oprašta ni pakiračima ni medijima.

Radmanovo ogorčenje na medije pogađa u metastazirani cinizam “elitne” hrvatske svijesti. Riječ je o tome da su svi hrvatski mediji – premda ne u istoj mjeri i na isti način – dobrovoljno i “spontano”, zajed-

no s najvišim organima države, od ministarstva znanosti, do premijera i predsjednika, sudjelovali u stvaranju novog hrvatskog državnog kulta znanosti s pripadnim mitom “Radman”. Njegova funkcija je da ispuni nacionalnu potrebu za figurom nekog našeg **Einsteina** čija se fotorobotska slika sastoji od sljedećeg: “genijalan, malo neprilagođen, ali simpatičan” (cit. HTV). Projekt Mediteranskog instituta je, bez obzira na kontroverzne i nepopularne Radmanove izjave o neštetnosti GM-hrane, uživao u širokoj javnosti gotovo nepodijeljene simpatije, zahvaljujući upravo propagandnoj podršci mitomanski nabrijanih medija. No, za razliku od njih, sam Miroslav Radman je, a čini se jedino on, shvaćao taj mit ozbiljno. Rečeno ponešto okultnim jezikom, Miroslav Radman je jedini u tropregu država-mediji-znanost racionalnom ustrajnošću poštovao “mitski” ugovor o “novom hrvatskom dilu” za znanost, usmjerenom na proboj domaćih ograničenja jednim jedinim skokom iz mjesta i s dopingom iz stranih donacija.

[Pri tome je, bez obzira na deklaraciju o namjerama i podršci između Ministarstva i akademika Radmana, javnost ostala prikraćena za elementarne informacije o karakteru državne donacije u obliku zgrade i zemljišta, o suvlasništvu ili o akcionarstvu u komercijalnom dijelu istraživačkog rada Instituta kao i za jasnoću u pitanju tzv. “eksteritorijalnosti” Instituta; ona je pobrkana s tematikom autonomnosti i slobode znanstvenih istraživanja.]

Političko-odgojni primjer

No, dok je država pokazala nizak stupanj političke odgovornosti prema javnosti i višak interesa za propagandnim profitom od simboličkog značenja budućeg Instituta, o političkoj kompetenciji Miroslava Radmana, toga entuzijasta u polju znanosti, svjedoči upravo njegovo traženje daljnje istrage za anonimnim denuncijantom radi javnog suočenja. Ta vjernost sebi je posve egzotična naspram inkompetencije političara, akademskih karijerista i posebno medija ogrezlih u mentalitetu “kod nas ništa ne valja ali smo potencijalno neprocjenjivi”. Na sreću, čovjek koji se poput Radmana rado predstavlja kao “zaljubljiva priroda”, potpuno predana užitku istraživanja, ne opršta podrivačima svoga projekta očito zato što stvar

do koje mu je stalo ne shvaća kao šalu ili “na probu”. Vjernost dogovoru ili socijalna iskrenost jedini je uvjet uspješnosti posla koji je u interesu javne sreće. To je politički sadržaj Radmanove “zaljubljenosti” i njegova erotiziranog govora o znanosti koji, iako beskompromisan, traži dogovor. Upravo taj uvjet je temeljni manjak novohrvatskog političkog mentaliteta opstrukcije. On jednako vlada i u “akademske visinama” gdje kao bogovi stoluju mozgovi sa svim najgorim banalnostima “običnog” svijeta.

Zato Radmanov zahtjev za identifikacijom anonimnog tužioca ima značaj političko-odgojnog primjera. On nije samo pljuska trendu opraštanja radi kukavičkog netalasanja, koje pokazuje da “Hrvatska” ni nakon deset krvavih godina nije ništa shvatila o sebi. Radmanova samoobrana ukazuje još više na fatalnu političku i intelektualnu nedoraslost kreatora javne svijesti pod imenom hrvatskih informativnih medija. Oni bez daljnje shvaćaju svoju primarnu moć, ali ne i “sekundarna” pitanja njezine upotrebe i posjedovanja. To je slijepa mrlja institucije.

O happy endu "Filipa Latinovicza" kroz povratak Dubravke Ugrešić u posttuđmanovsku hrvatsku književnost

DOBRO JUTRO, HRVATSKI PISCI, MA GDJE BILI!

Povratak Dubravke Ugrešić na hrvatsku knjižarsku scenu čita se kao *happy end* stoljetne hrvatske sapunice pod imenom "Povratak Filipa Latinovicza". Na mjestu Krležinih imaginarnih kolodvora, obavijenih kafkijanskim maglama, danas blješte ustanove novog kulturnog novca – Centar Kaptol Tkalča, Profil Megastore, Algoritam itd. Fantazma koja zapravo više ne postoji, to su povratni kolodvori iz Evrope ili Evropa emigranata.

Novi kulturni pogon Hrvatske počiva na čudnovatom trostrukom nerazmjeru. Dok su od ratnih 90-ih sve do poslije 3. siječnja 2000. strane kulturne zaklade financirale širok spektar ne samo kulturnih već civilno-društvenih i političkih projekata, i tako pridonijele urušavanju tuđmanovskog režima vrijednosti u društvu, kulturni investicijski novac novih medijskih koncerna usmjeren je isključivo na beletristiku. Učinak je takav da se knjižarstvo kao lakoindustrijska branša jedva još razlikuje od proizvodnje piva i sličnih duhovnih začina. Ono ni po čemu više ne zaslužuje, ako je ikada zasluživalo, društvenu privilegiju oslobođenja "lijepo knjige" od PDV-a.

S druge strane, dok se svi zaklinju u bolji položaj autora-beletrista, to sigurno ne vrijedi za čitav niz drugih sudionika, uključujući i publiku. I dalje opstaje politički paradoks da država otkupom preskupih knjiga iz poreznih prihoda potpomaže ekstraprofit knjižara, a hrvatski kupac ne uživa paritetno pravo barem na porezne olakšice na kulturnu potrošnju ako već ne na povrat poreza od knjige kao Evropljanin. Nasuprot svemu tome, kao treće, tematika novca u lijepom hrvatskom knjižarstvu još uvijek se ne pojavljuje u doslovnom obliku investicije i dobitka, već metaforički, kao nešto iznad nje, “aura” ili parafenomen.

Nelagoda nagrade

Jedan od oblika takvog ukazivanja novca nove su bombastične književne nagrade: one su već postale sastavni dio marketinške logistike knjižarstva koja unaprijed koristi višak vrijednosti same književnosti kao predujam za svoj posao. U taj “auratski” modus javljanja novca spadaju i primjerci govora književnih laureata o svome odnosu prema nagradama, poput Miljenka Jergovića ili **Borisa Dežulovića**; to je, navodno, kratak čas slave a mise su uglavnom samo zbog “drugih” pa je to zapravo nemila društvena obaveza na pristojnost. Takva skromnost govori puno: kao da je uzvišeni status književnosti postao izvor novog društvenog terora ne samo za čitaoca nego i za pisca.

Pred buljukom naklada i nakladnika koji čekaju u redu da im daju iste nagrade za ista djela, piscu doista nije lako glumiti autentičnost i samosvojnost pod tim teretom. Ako je narcistički konformist, kao Jergović, želju za priznanjem mora odglumiti kao distancu istočnog mudraca. Ako je satirički kritik kao Dežulović, onda u moru društvene hipokrizije koju je šibao mora izmisliti gomilicu anonimnih iskrenih da bi prihvatio tu istu hipokriziju i postao dandy novog cinizma, s debelom cigarom kao **Tito** i pudlicom kao **Jovanka**. Zašto je hrvatski pisac i dalje tako rascijepljen kao da je u sapunici o bogatima koji plaču?

O tome možda nešto govori poseban tip epifanije novca kroz povratnički diskurs Dubravke Ugrešić. Premda je njezin povratak obilježen nesporazumima gotovo kao i odlazak (onda je to bilo navodno trženje “izmišljenim otkazom”); sada je to njezina omaška s javnom upotrebom

starog imena “Trg Republike” umjesto važećeg “Jelačić-placa”), u sadržaju njezina metaknjiževnog govora o društvu postoji bitna razlika koja se tiče upravo novca. Na odlasku, Ugrešić je govorila o mračnom zloduhu nacionalizma iz konzerve čistog hrvatskog zraka. Sada ona u javnim istupima govori o novcu kao istinskom uzroku i svrsi jugoslavenskog rata.

Poetologija novca

To je obrat iz poetološkog u kvazisociološki diskurs, iz herojske geste radikalnog raskida s općim zlom nacionalizma u gestu laskanja oportunističke sile pod skupnim imenom “antituđmanizam”. Ono je šifra za fantomsku slobodu svijesti koja je sav svoj identitet i sadržaj stekla kroz negaciju predmeta kojemu se suprotstavljala. Bez “Tuđmana” ona je ostala samo kulturna hrvatska samosvijest bez svojstava. U njoj više nema proturječja.

Ponovno postajanje Dubravke Ugrešić hrvatskom književnicom graniči s kanonizacijom: tu su sabrana djela, reizdanje “Štefice Cvek” u masovnoj kiosk-biblioteci *Večernjeg lista*, masivno reklamirana promocija novog romana s potpisivanjem knjiga, intervjui. No, otkriće da ispod kulturno-nacionalističke nadgradnje rata leži ekonomistička istina predstavlja racionalizam govora o “udrugama sa zločinačkim namjerama” ili individualizaciji krivnje. Time se trendovski rehabilitira narod koji je sve pozlatio, nevinost običnih građana, opljačkanih i razočaranih, koji su se borili protiv agresije izvana da bi osigurali bogatstvo svojih pljačkaša iznutra i u tome “prividnom” ratu sami nešto prigrabili ili ostali gotovo bez svega što su imali.

Dubravka Ugrešić griješi zato što svoju poetološku analitiku društvene regresije, baziranu na fragmentarnosti i hibridnosti književnog i metaknjiževnog diskursa, mijenja za racionalno-pragmatički optimizam otkrića novca kao krajnje “kauze” rata. Funkcija te zamjene je možda osobna utjeha ili pomirenje s prevarenim “narodom”, ali njezin karakter je ideološki. To je stvaranje racionalno prihvatljivog znanja daleko od istine. Novac je samo univerzalno razmjensko sredstvo. Zato se istina o novcu kao stvarnoj istini rata vraća Dubravki Ugrešić u izvornom, poetološkom obliku: novac je okoštala metafora ili opća zamjenska funkcija. Upravo kad je riječ “samo o novcu”, uvijek se radi o svemu drugom.

Kulturno herojstvo tržišta

Danas, kad je antitudmanovska hrvatska književnost u rukama državom podojenog kapitalističkog izdavaštva, a ne više samo na jaslama vladinih, nevladinih i privatnih institucija evropskih država, taj zamjenski posao vrši otkrivalački diskurs književnika o novcu. Ako se kulturalna nadgradnja rata mora svesti na ekonomistički faktor novca da bi rat bio racionalno shvatljiv, taj govor je samo obrnut prema govoru političara koji golim novčanim tokovima “nove regionalne suradnje” u privredi, estradi i književnosti umjesto kontrole financija, plagijata i piraterije nameće moralni obzir za “još žive rane sjećanja običnih ljudi”. Zato, ako se moć novca predstavlja kao konačna svrha ratne tranzicije, ništa ne priječi da ona postane nesvjesna istina i same tranzicijske književnosti.

U nedavnom intervjuu za “Večernjak” Ugrešić je prikazala svoj veliki institucionalni povratak nepostojanjem razloga da sad kad je hrvatska književnost etablirana na Zapadu ona ostane izvan toga trenda. To nije samo legitimno nego je preskromno: taj trend je stvorila ona ulažući samo svoju herojsku gestu ostajanja “na braniku lijepe književnosti” i odluku o osobnoj emigraciji. Njezina esejistička kritika nacionalističke regresije u “Kulturi laži” otvorila je put do interesa evropskog kulturnog tržišta za “drugu”, “nenacionalističku” hrvatsku književnost i stvorila njezin početni kapital. Upravo zato se zaokret u javnom diskursu Dubravke Ugrešić ka ekonomističkom shvaćanju rata ponaša kao logičan kraj njezine kritike u objektu kulturne potrošnje “novog vremena” i “novog društva”. Time nije samo ona sama postala predmet apolitičkog konzuma književnosti nego je njezin diskurs o novcu rata postao zamjena za diskurs o novcu post-ratnog demokratskog poretka.

Kaptol bez kolodvora

U toj zamjeni dovršava se stalna autoričina literarna varijacija o položaju neshvaćenog emigranta pod pritiskom stranih književnih agenata da se prilagodi očekivanjima recipijenata. Zaokret sadrži i implicitno priznanje činjenice da je metaknjiževna dekonstrukcija raspada socijalizma bila jedini književni proizvod postjugoslavenske tranzicije prihvatljiv politič-

kom ukusu zapadnog kulturnog i napose književnog tržišta 90-ih. On je sad konačno i naš masovni ukus, znak naše normalnosti.

Zato je povratak Dubravke Ugrešić više od povratka, on je *happy end* ili alternativni svršetak stoljetne hrvatske sapunice pod imenom "Povratak Filipa Latinovicza". Kao što taj *happy end* ismijava morbidnu konstrukciju Zlatka Viteza o vječnoj "ugrozi" hrvatskog mitteleuropskog "bitka" u predstavi "Latinovicz" tako osporava autorefleksiju Borisa Budena u knjizi "Kaptolski kolodvor" o besmisli i nemogućnosti same ideje povratka. Povratak nije nemoguć toliko zato što ne postoji kaptolski kolodvor. Fantazma koja zapravo više ne postoji, to su povratni kolodvori iz Evrope ili Evropa emigranata. Ovdje, na cilju ili rubu, na mjestu Krležinih imaginarnih kolodvora, obavijenih kafkijanskim maglama, već blješte ustanove hiper-reklamne kulture, kulture samo-reklamerstva umjesto kritike i novog ciklusa novca kroz kulturu – *Centar Kaptol Tkalča, Profil Megastore, Algoritam* etc.

To samo znači je hrvatski emigrant poput Borisa Budena ili Dubravke Ugrešić jednako postemigrantski Evropljanin kao što će to jednoga dana biti i postratni odbjegli hrvatski general **Ante Gotovina**: tisućgodišnja Hrvatska će s njime i preko njega konačno ući u Europu na pravi način – kao evropski "uznik" u Haagu.

Time se konačno samo od sebe rješava i ono "najteže", unutrašnje pitanje hrvatske kulturnjačke elite – "pitanje domovine" (**Branko Matan**). Melankolična demokratska kulturna elita slobodna je konačno, iako ne svojom zaslugom, od traume bitka "između Budena i Gotovine" (**N. Popović**). Između lijeve kritike i apologije svetog kriminala ona i dalje može istrajavati u apologiji svoga vlastitog oportunitizma i osujećenosti za Europu.

Otud, bezbolno obavljani i gotovo idilični povratak tranzicijskog hrvatskog emigranta u laž posttuđmanovske demokratske kulture bez svojstava kvari još samo jezična omaška spisateljice Ugrešić. Jednom Štefica, uvijek Kalimero! "Trg Republike" nije krivo ime za Jelačić-plac nego za sretno izgubljenu republiku u kojoj bogati ne plaču a pisci glume neugodu. S pravom, njihova hipokrizija je jedini istinit odgovor na laž poročnog kruga njihovih nagrada.

Privatni video, javni seks i laž medijske korektnosti

SEVERINA U POROČNOM KRUGU MEDIJA

Severina je postala transhrvatska avangarda “od Vardara do Triglava” zato što je konačno utjelovila smisao tranzicijske stvarnosti post-jugoslavenskih zemalja: granice privatnosti u transparentnom društvu, u kojemu se sve zna ali ništa ne poduzima, ne postoje. Nakon delirija nacionalizma, na čijoj je pjenu jahala upravo Severina, nakon svih snuff-porno bordela rata i etničkih silovanja ostalo je još samo golo međuetničko i međuregionalno “trošenje” ili apolitičko seksanje.

Ako netko nije razumio dublji smisao afere sa Severinom i njezinim privatnim sex-videom, neka se sjeti kraja **Fellinijevog** “Amarcorda” kad se “kurba” vjenčava i odlazi sa svojim buržujem kao poštena žena a svatovi čeznutljivo plaču. Ostavila ih je svećenica najjavnijeg tajnog kulta koji ih je svezivao u ljubavnu civilnu zajednicu svih uzrasta, klasa i ideologija, dakako, s dovoljno novca. S ulogom Severine Vučković stvari stoje obrnuto: postala je društveno grešna zbog naknadnog otkrića nečednog i ekscesivnog uživanja u vezi s već oženjenim hercegovačkim tajkunom na jahti. Sad se sve politički korektno u Hrvatskoj rasplakalo nad njome zbog “povrede njezine privatnosti” pa je primljena natrag s ekscesivnim pravom na javnost svog privatnog žalovanja u kojemu također nije nimalo čedna ni skromna.

Delirij imaginiranja

Da ne bi bilo nikakve zabune oko vesele naravi te najnovije društvene lakrdije, valja podsjetiti: ta reklamerka sarajevskih ćevapa, jogurta s jagodama i ostalih narodnih svetinja u prvom je ekskluzivnom intervjuu za HTV nakon izbijanja afere koju je s objavom detalja s njezina videa napravio portal Index.hr, obilato cmačući prenapućenim usnama u borbi sa suhim grlom, na kraju šeretski dobacila zabrinutom voditelju, još suhljeg grla, **Jošku Lokasu**: “Aajde, nasmij se, pa nije niko umro!” I stvarno, sutradan je taj poluneotesanko i deran, koji je za cijelog intervjuja sa Severinom ostao drven i stisnutih nogu i više govorio u njezino ime i ponavljao nego što je pitao, živnuo iz poze oskoruše: u nedjeljnoj zabavnoj emisiji vlastite tv-kuće, briši na kuharskom stolu nadahnuli su Lokasa za nešto o čemu nije smio pitati Severinu pa je stavio ta dva okrugla mliječna peciva zlatne boje s velikim vršcima sebi na pripadajuća mjesta. Tako je svatko mogao “metaforički” doživjeti one Severinine “grudi s bradavicama” koje su toliko manjkale u prvoj objavi materijala na web-stranici Index.hr-a da su ih kritičari te provale građanske pristojnosti masovno “naslućivali”, a njihov manjak pripisivali licemjerju urednika portala.

Općemedijsko licemjerje prema Indexu.hr i slijeva i sdesna, zbog “provale intimnosti” informacijom o postojanju porno-videa lake pop-pjevačice Severine, čiji je svaki drugi javni nastup ili aluzivno masturbiranje na sceni ili plagijat nečijeg aluzivnog performansa, našlo je svoj pravi izraz u toj Lokasovoj groteski. Suho grlo opće političke korektnosti medija zapravo je mjesto masovnog maštanja i trošenja porno-materijala. Pri tome su i kritički najprosvjetljeniji predvodnici te harange klasičnih medija na novi medij pali u delirij “zamišljanja” i zanemarili temeljnu obavezujuću činjenicu za medije, naime da se vjerodostojnost svake objavljene informacije, pa tako i ove o postojanju porno-videokazete, može potkrijepiti jedino dokazom (ili montažom) iz same kazete. Sve ostalo je pitanje prava upotrebe i ukusa.

Zakonita opscenost medija

Index.hr je postao “grešan” samo zato što je poštovao zakon medija koji nalaže da se informacija učini vjerodostojnom. U samom zakonu medija

sadržan je neprekoračivi sindrom tabloida, konstitutivan za svaki informativni medij. Taj čvor se može doduše presjeći autocenzurom, selekcijom i konstrukcijom “zanimanja javnosti”, ali se ne može zaobići: javnost dobiva “ono što je zanima” uvijek samo u obrnutoj poruci medija, kao ono što je treba zanimati. Tako je to od *Ferala* do *Imperijala*, a razlike leže negdje drugdje. Zato je Severina koštica u truloj jabuci samih medija. Ona je medijska a ne samo javna osoba, otud i ekscesivna briga medija za nju.

Riječ je o borbi za diobu prava na stupanj javnosti “privatne tajne” mass-medijske osobe. Pokažeš li Severinu kako se seksa i fiksa do kraja, njezino aluzivno scensko masturbiranje definitivno više nije artefakt. Stoga to natezanje oko čuvanja društvene uzvišenosti jedne privatne seksualne veze dvoje prvaka čednosti južnohrvatskog katolicizma, koju su njezini akteri toliko ljubomorno čuvali od javnosti da su je snimili i još tehnički umnožili, još manje smije čuditi nakon što su ti isti mediji gotovo uglas odšutjeli jedan od najtajnovitijih političko-financijsko-sudbenih grupnjaka – aferu s otmicom sina generala **Vladimira Zagorca** – pod izgovorom neugrožavanja života. Istog dana po samoraspletu otmice afera se pokazala kao ono što je očigledno bila od početka – kupleraj kumovskih veza koje ovu zemlju upravo uz pomoć medija drže u permanentnom nadražaju bolje od Severininih art-krebečenja. I navodna krađa njezinog videa sadrži, kao i čudnovata otmica generalovog sina, poročni krug “privatnosti stvari” koja manipulira javnošću.

Severinin video je namijenjen vlastitoj upotrebi koliko i ona narodna “u cara Trajana kozje uši”. Prevedeno na Lokasov “govor tijela”, ta mudrost bi mogla glasiti: “U carice Severine kozji brioši!” Osim same činjenice da je snimila i tehnički umnožila real-sex performans, a ne art-porno, Severininu obraćanje kameri pozdrav je fantazmatskoj publici, poput djetinjeg razgovora sa sobom u pješčaniku koje se obraća svim “drugima”. Pogled u kameru nekog protagonista ili protagonistkinje pornofilma, zamućen od sjaja užitka, isti je onaj moment koji u svakom fikcionalnom komadu probija iluziju fikcije kao što to čini i obraćanje glumca publici s komičkim efektom. No, za razliku od poziva u stilu “Vrla publiko, pridruži se!”, porno pogled ostavlja voajera na distanci, on samo poziva na zavist i ostavlja u želji za sudjelovanjem.

Krivnja u pogledu drugog

Otud je moralizatorska obrana Severininog prava na privatnost iz redova ceha svoja vlastita suprotnost, zavist na izgubljenoj lažnoj nevinosti. Umotana u razumijevanje kolegica i kolega za “ono što joj se desilo” (**Nina Badrić**), obrana je izokrenuti prijekor za uživanje neopterećeno brigom o privatnosti. Kriva je navodno javnost što se ne isključiti. Ali Severina očito ne dijeli to licemjerje, njezin “katolicizam” je samo za reklamu ili za ostati poštena i “poslije”. Bez javnosti nema uživanja za javnu osobu, najmanje medijsku. Otud je istinita samo očinska opomena šefa države koja upućuje na sam “izvor grijeha”, na mjesto odakle potječe taj teror lažne privatnosti nad javnim – “Da, ali nije smjela snimati” (**S. Mesić**).

Severina nije štitila svoju video-intimu od krađe zato što je još od starog HDZ-a javnost njezin privatni video. Otud potječe njezina slavna “naivnost” i društvena nevinost kojoj je **Račanovo** angažiranje Severine u izbornoj kampanji samo dalo unutarhrvatsku društvenu općost. To što ona sad očarava i prekodrinske ljubitelje **Arkanove** udovice **Cece**, što je “čisto”-medijska i prihvatljiva “i šire”, nadstranački i nadnacionalno, to je zasebna tematika. Jednako kao i “Ceca”, i “Seve” je agent i proizvod nacionalističkog crnila, rata i kriminala, a njezina opća prihvatljivost je indikator prerade tog napretka.

Seve Nacionale je carica čiji je narod konačno sretno dorastao do potrošačkog staleža za koji ona dnevno reklamira proizvod ovog ili onog balkanskog industrijalca, kao što dnevno može trošiti tajkune i ostajati čedna kao svaka katolkinja. Njezin narod su transnacionalni podanici mobitelske *high tech* kulture koja se sastoji u svakodnevnoj, dobrovoljnoj i potpuno svjesnoj provali vlastite privatnosti i intime, na sav glas i na svakom mjestu. Video-zapis Severininog seksa samo je tehnički oblik prodaje užitka koji je već našao pravi, naime digitalni, medij da bi ga lako ukrao onaj kome je od početka bio namijenjen – medijski potrošač.

Severina je postala transhrvatska avangarda “od Vardara do Triglava” (cit.) zato što je konačno utjelovila smisao tranzicijske stvarnosti: granice privatnosti u transparentnom društvu, u kojemu se sve zna ali ništa ne poduzima, ne postoje. Nakon delirija nacionalizma, na čijoj je pjenu jahala

upravo Severina, nakon svih snuff-porno bordela rata i i etničkih silovanja ostalo je još samo golo međuetničko i međuregionalno “trošenje” ili apolitičko seksanje.

Zato, tko se poput hrvatskih kolumnista osjeća uprljan jer je od pustog gledanja postao nehотиčni “simbolički silovatelj” Severine, taj je samo nasamarena budala zablude o svojoj političkoj korektnosti i navodnoj privatnosti novog medijskog biznisa u regiji. Stid voajera potječe samo odatle što je uvučen u odnos u kojem ne može spriječiti da i sam javno uživa. To je prostor krivnje drugih u kojemu Severina, okružena djecom, jednako čedno reklamira jogurt s “jagodama dide s Brača” kao što lascivno izgovara “ćevapčić” ili se kikoće nad vlastitom dosjetkom da bi “umjesto novog CD-a mogla napraviti i DVD”.

37.

Prilog diskusiji o političkom konzumiranju srpskih simbola u Hrvatskoj

BOŽE, PRAVDE ZA HRVATE!

Kod pitanja srpskog prava na korištenje simbola sugerira se da je glavni problem samo "preuranjenost". Ipak, malo pravde za istinu! Stav o "preuranjenosti" je pseudoargument najprije zato što parazitira na proturječju između obavezujuće činjenice da postoji Zakon i proizvoljnosti njegove primjene zbog navodne masovno-psihološke neprihvatljivosti. Hrvatska i dalje jednom nogom hoda po rubu delirija zvanog "norčijada" antilegalizma. No, problem s manjinom stvarno nije mali, on leži u tome što ga većini stvara sama manjina. Biti manjina znači biti kao svi, imati sva prava kao svi plus još jedno pravo – ne biti kao svi.

Rasprava o upotrebi srpskih simbola u javnim prilikama u Republici Hrvatskoj pokazala je ponovo da je najveći hrvatski problem ostvarenje prava na pravo. To je etički i politički problem i zato hrvatsko samo-nerazumijevanje nije slučajno. No premda je po općem priznanju stručnjaka i iskustvu javnosti neprimjenjivanje zakona temeljna boljka hrvatskog shvaćanja državotvorstva, kod pitanja srpskog prava na korištenje simbola sugerira se da je glavni problem samo "preuranjenost". Ipak, malo pravde za istinu! Osim lošeg tajminga, problema ima više: povrh izbora srpske himne, i sâmo pravo na zastavu već je konzumirano još u ljeto prošle godine kad su specijalne jedinice zadarskog MUP-a izvele tajni

“desant na Srb” i neutralizirale primjerak neprikladnog korištenja prava – učestalo isticanje srpske državne zastave na nekom brdu.

Tako vidimo da je sa Sanaderovim maršom na pravoslavni Badnjak “položaj Srba” u simboličkoj sferi ostao isti. Oni su tu, ali još ne postoje. Naime, iako je to unutarhrvatsko zakonsko i političko pitanje prestalo biti “moralno škakljivo” najkasnije od početka koalicijskog partnerstva vladajućeg HDZ-a sa strankama nacionalnih (i civilnih) manjina, srpsko pitanje se i dalje u javnoj svijesti tretira kao vanjskopolitičko, poput gostovanja srpskih pop-pjevača ovdje i hrvatskih kazališnih kuća tamo te međusobnih državnčkih “isprika” i “izvinjenja”. Sve to i dalje važi kao preuranjeno i neprilično, premda istovremeno nijednom Hrvatu nije prerano da se hrvatski “brandovi” poput “Vegete” ili “Croata” kravate koče po Srbiji ili da učenici u subotičkim gimnazijama govore i čitaju nakaradni hrvatski poput HTV-a – “nazočiti domjenku” i “pribivati tijekom prijma”.

Stav o “preuranjenosti” pseudoargument je najprije zato što parazitira na proturječju između obavezujuće činjenice da postoji Zakon i proizvoljnosti njegove primjene zbog navodne masovno-psihološke neprihvatljivosti. Hrvatska i dalje jednom nogom hoda po rubu delirija zvanog “norčijada” antilegalizma. No, problem s manjinom stvarno nije mali, on leži u tome što ga većini stvara sama manjina. Biti manjina znači biti kao svi, imati sva prava kao svi plus još jedno pravo – ne biti kao svi.

Otud je najava **Milorada Pupovca**, saborskog zastupnika SDSS-a i predsjednika Srpskog nacionalnog vijeća, da će županijska vijeća nacionalnih manjina uskoro pokrenuti inicijativu za uvođenje novih, autohtonih simbola srpske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj, “delikatna” iz sistematskih razloga. Ona se ne sastoji u nametanju ekscesivnog srpskog prisustva u hrvatskom simboličkom prostoru preko neobičnog, “bastardnog” znakovlja poput šahovnice na srpskoj trobojnici. Ona leži najprije u namjeri izdvajanja korpusa hrvatskih Srba ispod patronata “matične” države Srbije i njihova ponovnog, fizičkog i simboličkog, vraćanja u “matičnu” zemlju ili domovinu Hrvatsku. To je pozitivni smisao nove zastave.

Usprkos plemenitom starčevićevsko-teslinskom nadahnuću (“srpskog roda i hrvatskog naroda”), Pupovčeva inicijativa o hrvatsko-srpskom znakovlju najprije je omaška ili efekt prisustva nesvjесnog u

političkom govoru. Šahovnica kao hrvatski detalj na zastavi hrvatskih Srba analogna je fantaziji hrvatskog državotvornog centralizma koji je supstituirao jugoslavenski centralizam kao što je ovaj supstituirao ideju o svespstvu. Naime, kao što su u krunište sadašnjeg hrvatskog grba kičerski nagurani grbovi hrvatskih povijesnih zemalja, tako će šahovnica lako stati u krunište svakog fantazmatskog grba svih srpskih zemalja od Surdulice do imaginarne linije Virovitica-Karlovac-Karlobag, od koje je odustao i **Vuk Drašković**. Budući da je to samo omaška a ne javna politička predodžba Milorada Pupovca, ideja se može smisleno realizirati samo u obrnutom obliku, ako se srpski grb s križem i četiri ognjila preklopi sa šahovnicom na trobojnici tako da crvena polja i bijela ocila tvore neku pra-srpskohrvatsku ligaturu čitljivu u etno-crkveno-državnom kodu.

Ipak, racionalan moment u Pupovčevoj inicijativi jest goruća želja da se korpus hrvatskih Srba udalji od pozicije izvanjski manipulirane manjine i “pete kolone”. No, ako se sadašnji političar Pupovac još ranih 90-tih branio od Tuđmanove potrage za “urbanim Srbinom” sa znakovima **Svetozara Pribićevića**, njegova je sadašnja inicijativa zakašnjelo postajenje Pribićevićem i to s krivim ulogom.

Problem Pupovčeve inicijative upravo je u tome što ona pravo Srba na konzumiranje ustavnih prava postavlja dvolično: s jedne strane po zakonu o manjinskim pravima kao da su Srbi doista samo jedna manjina u Hrvatskoj iza koje, kao iza svih drugih (osim Roma), ipak stoji matična država, dok, s druge strane, ujedno hoće rehabilitirati hrvatske Srbe po njihovu autohtonom povijesnom pravu, kao simbolički povlaštenu, nadmanjinsku konstituentu modernog hrvatskog društva. Premda nipošto nije neutemeljena, ta dvojnost motiva na obje razine sprečava unutar-srpski politički rascjep, kritičko samorazumijevanje i političku subjektivaciju.

Privilegija o kojoj je ovdje riječ jest izostanak unutar-srpske rasprave o ratu u Hrvatskoj, o nedostatku volje za suočavanjem s vlastitom odgovornošću pod izgovorom žrtve ukliještene u žrvnju “Tuđmanove i **Miloševićeve** politike”, kao i, obrnuto, o nedostatku hrvatske rasprave o odbacivanju i zaboravu Srba kao da nisu ni postojali. Rasprave o ratu na razini antiratnih kampanja alternativnih civilnih grupacija i antiratnih deklaracija hrvatskih i srpskih intelektualnih elita, pod imenom “druga Hrvatska” i “druga Srbija”, pokazale su svu impotenciju novog liberalizma

“alternativnih” politika: njihov novi fetiš su zaštićeni manjinski identiteti, partikularni, apolitični bez unutrašnjeg rascjepa. Tako se desila nepravda: ono što “većinski Hrvat” može još samo s mukom, naime da bude politički kritičan i ostane Hrvat, to svaki manjinac riješi bez muke: on svoga hadezeovca bira dvaput, i kao Ivu i kao Jovu. Političkom scenom vlada multikulturalizam istih kultura i cinizam dvostrukih izbornih prava.

Na takvoj pozadini Pupovčeva inicijativa o stvaranju srpskog kulturno-identitetskog znakovlja učinak je i nastavak Sanaderove politike spektakla, a novo je samo to da je njome zatečen i njezin “tvorac” Sanader. Što dolikuje Ivi, ne priliči Jovi. Tko dakle nije imao uši da čuje kome se rodio **Krist** na pravoslavni Badnjak, sad ima dopunski tečaj iz politike simbola: ekskluzivno pravo na političko samoizražavanje manjine u ovoj proevropski orijentiranoj zemlji ima premijer. S pravom! Dok se oni prenemažu “kulturalno”, on je već postao politički protojerej srpskih ognjila za hrvatsku Europu. Zato nema kontradikcije u tome da Ivo Sanader lomi i soli srpsku pogaču u Ravnim kotarima, brboreći u prisustvu predstavnika OSCD-a o “završetku rata i zacjeljenju rana za svakog našeg građanina”, dok u Zagrebu hrvatske “rane domovinskog rata” bujaju nezacjeljive: branitelji “ne znaju za *što* su se borili”.

Kontradikcija počiva samo na ponavljanju tranzicijske geste mimikrije kojom su subjekti političke moći preosvijetljeni u polju simboličke reprezentacije da bi izbljedjeli do nevidljivosti u polju političke kreativnosti. Što više srpskih simbola, to manje stvarnih Srba. Vidjeli smo to već na Hrvatima. Tranzicija je modna tekuća traka “novih” naroda i političara bez politike, a Pupovac u svome novom svojstvu svakako spada u one koji “pravo na promjenu mišljenja” sami proglašavaju demokratskom tekovinom. Tranzicijska demokracija i nije ništa drugo do promjena njihovog mišljenja. Njezina politička istina je trendovski i profitabilni smjer promjene!

36.

O Hebrangovu desantu na “središnji dnevnik” HTV-a i o nesvjesnoj premoći medija nad vlašću

CENZOR BEZ ŠKARA, ILI *DAILY MIRROR* NA PRISAVLJU

Hrvatski se političar u osiguravanju svoje jadne uloge u stvaranju lokalne političke svijesti približio metodi dorade informacije kojoj je ponovnu slavu priskrbio britanski tabloid *Daily Mirror* povodom razotkrivanja velike afere s perverznom mučenjem iračkih zatvorenika. Premda je zgražanje nad senzacionalističkim motivima i profilerskim postupkom *Daily Mirrora* umjesno, pravi skandal je u tome što je tabloid pogodio istinu ostavši vjeran svome tabloidnom pravilu igre – postupam kao da činim istinito! To načelo tvori temelj ljudskog odnosa: varam te istinom.

Najnoviji sukob “politike” i “medija” zbog telefonske intervencije ministra zdravlja i potpredsjednika vlade **Andrije Hebranga** u uredništvu središnjeg Dnevnika HTV-a pokazuje da ta osjetljiva društvena problematika nije tek breme “socijalističkog nasljeđa” ili samo eksces “okorjelog tuđmanovca u detuđmaniziranom HDZ-u”. Ona je više simptom obrnutih odnosa moći između aparata vlasti i medija. Ako su se mediji pod autoritarnom vlašću partije u socijalizmu ili tuđmanizmu morali boriti za istinu a protiv političarske moći, *doctor universalis* hrvatske politike ima peh da se danas mora boriti za riječ tamo gdje se stari HDZ osjećao kao gazda u kući: u HTV-izvještaju o postupku Vlade u privatizaciji “Sunčanog

Hvara”, ministru Hebrangu je falila presudna polovica rečenice, izvještaj je bio iskrivljen, pa ga je on još u live-prijenosu TV dnevnika morao ispraviti i dopuniti, i to sad i odmah!

Kontakt-emisija za vladu

Političarske žalbe na medije prilično su raširene, no Hebrangov ratoborni potez je specifičan ali nipošto neviđen. Takvu rekonkvistu već je pokušao glasnogovornik HDZ-a **Ratko Maček** u prvoj emisiji “Forum” HTV-a nakon parlamentarnih izbora (25. 11. 2003.). Kao bivši spiker HTV-a znao je očito bolje od Hebranga kako se to radi: preko režije je poslao mamac i zbunio voditelja Ladišića koji se polakomio na “ekskluzivu” da glasnogovornik HDZ-a “želi demantirati” upravo izrečenu izjavu **Vladimira Šeksa**, svoga stranačkog bossa u studiju (i budućeg novog predsjednika Sabora). No, pušten na telefon, Maček se bacio na demantiranje drugih sudionika razgovora, a ne svoga šefa.

I Mačekova i Hebrangova intervencija imaju, bez obzira na sličnost u agresivnosti i na razliku u tehničkoj izvedbi, čudnovat demokratski karakter: predstavnici državnog aparata nastupili su skoro kao obični građani koji se bore za ravnopravnu, točnu i vjerodostojnu prezentaciju informacija u izvještajnom stroju medija, samo što se to informiranje tiče reprezentacije same vlasti a medijski stroj je državni. Ipak, autoritarnost toga čina, izvedenog po uhodanom obrascu intervencionizma odozgo, ne postoji. Nije riječ o manjku volje za autoritarnošću nego o nedostatku uvjeta za njezino ostvarenje. Intervenirati danas telefonom u neku moderno opremljenu tv-redakciju u kojoj kamera ne pokazuje samo scenu ispred zida već i redakcijska kretanja iza zida, znači dospjeti u opasnost da netko taj upad vlasti na licu mjesta stavi u “breaking news”.

No, budući da je riječ ipak samo o HTV-u, transparentija zidova je samo privid, urednik još nije dovoljno vidljiv a uprava HTV-a je politički manje kompetentna od Hebranga pa je ministar imao sreće. Uprava se, umjesto da je djelovala slobodno po pravu, obratila javnosti defanzivnim saopćenjem o svome pravu na slobodno djelovanje. Njezin direktor **Mirko Galić** ne vidi da je Hebrang svojom bahatošću zapravo priznao premoć medija nad vlašću; aparatčik je izgubio bitku samim činom naknadne

intervencije jer istinska moć vlasti sastoji se samo u autocenzuri medija. Bez toga, vlast se mora pokazivati kroz sam medij. Ako su stara pruska i ruska cenzura isijecale škarama dijelove stranica, Hebrang je posljednji heroj totalne vlasti: on lijepi dijelove teksta koje je medij izostavio.

***Daily Mirror* sa Prisavlja**

Tako se hrvatski političar u osiguravanju svoje jadne uloge u stvaranju lokalne političke svijesti približio metodi dorade informacije kojoj je ponovnu slavu priskrbio britanski tabloid *Daily Mirror* povodom razotkrivanja velike afere s perverznom mučenjem iračkih zatvorenika. Premda je zgražanje nad senzacionalističkim motivima i profilerskim postupkom *Daily Mirror* umjesno, pravi problem afere nije u tome što je tabloid iznio istinu izdajući temeljna načela novinarstva (obavezu iskrenosti, istinitosti izvora i povjerenja javnosti). Značajnije je to što je pogodio istinu ostavši vjeran svome tabloidnom pravilu igre – postupam kao da činim istinito! To načelo tvori temelj ljudskog odnosa: varam te istinom! Ako je to preteoretično, treba znati da su svojedobno i hrvatski tabloidi i ozbiljni tjednici jednako uspješno i istinito pisali o stvarnostima hadezeovske vlasti, od tajkunskih pljački do likvidacije srpskih civila po gradovima unutar i izvan ratnog područja. Sve “nerealno” je bilo tako stvarno da je i najgori tabloid lako pogodio ono “nemoguće”. U tome je tragedija hrvatske nevinosti. Istina nacionalne emancipacije curila je iz karaktera vlasti kao što se i sadašnja istina globalizma cijedi iz karaktera iračkog pohoda.

Na to ukazuje prezreno opravdanje otpuštenog glavnog urednika *Daily Mirror* da je sam događaj ipak bio istinit. Cijeli argument urednika glasi: ako se britanska vlada izvlači na medijsku montažu, ona se izvlači od konzekvencija svoga udjela odgovornosti u aferi Irak a on je neovisan o novinskoj montaži. Medijski skandal koji je priredio *Daily Mirror* s montiranim fotografijama istinitih događaja važan je zato što je taj medijski trik jedini smislen i istinit događaj u cijeloj operaciji Irak. Nakon svih lažnjaka Busha i **Blaira**, od kojih je glavni postojanje postrojenja za proizvodnju dalekometnog oružja za masovno uništenje koja nisu pronašli eksperti UN-a a jedan povjerenik britanske vlade se ubio nakon

što je provalio tajnu BBC-u o lažiranju izvještaja, montiranje fotki *Daily Mirrora* medijsko je dovršenje politike laži kao globalnog procesa.

Potez tabloida nije samo “utemeljeno lažan” u tome smislu da parazitira na istinitosti događaja za koji nije mogao pribaviti autentične dokumente pa ih je (radi senzacije, pravdoljublja ili profita) fabricirao medijskim sredstvima kao što policija “radi pravde” namješta dokaze. Potez *Daily Mirrora* ponovljeno je odigravanje istine da je sam irački rat perverzna namještaljka cijelom svijetu. *Fake* je jedina istina, ali još gori od toga je kolateralni istinosni učinak tog medijskog poteza: tabloid je otkrio da to nisu uradili oni za koje se danas zna da su mjesecima raspolagali pouzdanim i autentičnim dokumentima o tome. Da nije bilo laži *Daily Mirrora*, ni iznuđena priznanja Pentagona ne bi bila tako odlučna, iskrena i politički autentična. Istina naime nije samo ona faktička o činjenicama rata nego politička istina činjenica o ratu. Onome tko je imao uši, dovoljno je bilo američko insistiranje na izuzeću vlastitih vojnika od kaznenog progona drugih država. Poslije ubojstva silovane djevojčice na Kosovu do iračkog snuff-bordela ratnika i ratnica vidimo i zašto.

Politika nevjerovanja i lijepe duše

U hrvatskoj javnosti se to veliko svjetsko-teorijsko pitanje sad postavlja iznova: poslije velikog razočaranja “poštenjem” politike 3. siječnja danas je u pitanju “istinitost” politike reformiranog HDZ-a. Ako nekadašnji koalicijski partneri sad složnije ocjenjuju učinke Sanaderove politike simboličkih gesti kao krađu njihovoga *reality showa* koji sami nisu znali izvoditi kad je bilo vrijeme, to je puka psihološka kompenzacija gubitka kako stvarnih tako i umišljenih zasluga “za Hrvatsku” (Račan). No, ukazivanje na Sanaderovu “neiskrenost”, na diskrepanciju između njegovih navodno lijevo-liberalnih djela i desno-centrumaških uvjerenja, povlači za sobom dublje pitanje o političkoj autentičnosti kritičara.

Tajna Sanaderove politike je kao i u slučaju *Daily Mirrora* to da je samo patvorina istinita, stvarni relevantni događaji su već odigrani (sudovi, porezi, autoputevi) ili se odigravaju negdje drugdje (Haag, Bruxelles). On samo čini fintu da je njihov subjekt. Poput *Daily Mirrora* i Sanader radi točno ono što nisu radili “autentični subjekti politike” a po pretpostavci

su to morali činiti da bi vjerodostojno bili to što misle da jesu. Stoga, ako je Sanaderov sadašnji politički profit ljigav zbog toga što on navodno ne vjeruje u ono što radi (**V. Pusić**), sadašnja kritika s lijevog stranačkog centra ljigava je zato što prethodno nije radila ono u što je navodno vjerovala.

35.

O androginoj teologiji Mela Gibsona i filmoljublju hrvatskih klerika

KAD JAGANJCI KRVARE

Cijedenje Isusa u "Pasiji" nije ništa drugo nego regresija u podoslovljenje simbolike Posljednje večere, i zato materijalnost Gibsonove arhi-teologije ne stvara ideju vjere za opću zajednicu nego imaginarno poistovjećivanje i novu zatvorenost, mističnu krvnu sljedbu. Spektakularna mješavina poganskog žrtvenog rituala suspenzija je diskurzivne komunikacije. Ona je, dakako, projicirana na "drugog".

Otkad je hrvatsko katoličko uho iz državnih usta premijera Sanadera čulo blagovijest o rođenju Isusa na pravoslavni način, starokršćanskim imenovanjem "događaja Krista", hrvatskom narodu koji svoju vjersku strast zadovoljava samo kroz sublimna ukazanja eterične Gospe konačno se dogodio i njezin sin, Krist. Naime, zagrebački nadbiskup kardinal **Josip Bozanić** nazvao je film "Pasija" **Mela Gibsona** vjernim prikazom istine: "Kršćanstvo nije ideologija nego događaj Krista". Ako je stvarni događaj Krista bičevanje i čerečenje **Isusa Nazarećanina**, onda se treba zamisli-

ti. Ako pak iz istine kršćanstva treba isključiti crkvu i samog kardinala, Bozanić je sigurno u pravu. No istina kršćanstva je vjernost događaju a ne tek vjera u događaj, pa se za to treba prije obratiti **sv. Pavlu** nego Melu Gibsonu ili crkvenjacima. Na razlici između vjernosti događaju i vjeri u događaj temelji se i razlika između istinite laži vjere i crkve.

Zašto se Gibson, optužen za fundamentalistički katolicizam i antisemitizam jednako kao i za širenje antikršćanskog osjećaja mržnje, toliko sviđa najvišim hrvatskim klericima da oni i najdelikatniju političku problematiku brkaju s pričom o događanju istine? Ako je to radikalno tjelesni spektakl mukā, životnost doživljaja vjere, najstvarnija stvarnost događaja, kao protulijek za formalizam i sterilnost katoličkog vjerskog obreda, to je zabluda. Gibsonova radikalno putena stvarnost proizvod je hollywoodske tehnike o kojoj svjedoče veliki spektakli s Gibsonom: “Hrabro srce”, “Patriot” i sama “Pasija”. To su one strijele koje se zabadaju u gole škotske guzice, to je pucanje žila i kože obrijanog Gibsona na čekrku, mačevi koji sijeku jetra i crijeva, bajunete u srcima, plućima i grkljanima iz kojih šišti zrak i kulja krv. Iz te obojene emulzije curi i politička teologija Mela Gibsona koja u Hrvatskoj pada kao suza na oko. Nakon što su njezinom prvom predsjedniku iz Haaga kidali živce, sad joj “čupaju i dušu” (**A. Dapić**). No, riječ je ipak o komediji višestrukih zabuna.

Multiplex kina kao crkve

Osim kardinala koji se zabunio s Gibsonom kao i sam stari papa, uzdizanje celuloidnog Isusa u čast “događaja Krista” stvorilo je nov dubok rascjep u većinskom hrvatskom biću. Neki katolički intelektualci i filmski kritičari, koji smatraju potrebnim da se deklariraju kao kršćani, nazivaju film opakim zbog prekomjerne količine “antikršćanskog osjećaja mržnje” (**J. Pavičić**). Premda je više riječ o hermeneutičkoj hipokriziji nego o analitičkoj točnosti, diferencija je majka kritike pa je rečeni “unutarhrvatski” razdor u teologiji morala dobra vijest, ako već ništa točnije ne saznajemo o statusu mržnje u Gibsonovu filmu. Druga dobra vijest je ta da su istim aktom, premda samo implicitno, multiplex kino-dvorane dignute u rang crkava. Onaj tko nije vjerovao u božićnu narav profane potrošnje sad spoznaje da može blagovati Božjeg jaganjca i u kinu kao čips ili kokice.

Jedino mora paziti da na neradnu nedjelju trgovina i uslužnih djelatnosti ne pobrka crkvu s kinom, sveto s profanim, kao ona smotana tri kralja štalicu u “Bryanovu životu” **Montya Pythona**. Gibson je u tom smislu zavodljiv.

Romantični pravednik-autsajder koji još od “Ludog Maxa” preko “Smrtonosnog oružja” i krimi-limunade “Tequilla Sunrise” luta kao individualac sa ženom-koje-nema, pojavio se u svojoj istini u “Što žene vole”: to je agent za marketing koji ženama čita misli, krade ideje i navlači hulahopke. Fatalni muški seks-simbol, zaštićen aurom uvijek mrtve žene, osim što filmski i privatno ima neriješen kompleks očinstva, zapravo je komično kvazi-androgino filmsko biće, figura političke nekorektnosti zbog koje sam najviše trpi. Ako u “Pasiji” više ne postoji tipični zaplet s odsutnom ženom, pojavljivanje Sotone kao samohranog roditelja u obliku dijaboličnog androgina s čedom u naručju, otkriva mjesto gdje je komedija oko Gibsonovih hulahopki napravila kvazi-teološku zamku za naivne hrvatske klerike. Tek s njima delirij mistične autentičnosti postaje društvena stvarnost.

Poslije kardinala Bozanića u tu je filmofiliju pao **don Živko Kustić**, propovjednik *Jutarnjeg lista*. Nakon što je nepromišljeno i promašeno usporedio grozotu neprestanog premlaćivanja Isusa u “Pasiji” s običnim “cipelarenjem na ulici”, otvoreno je – i nadasve – neovlašteno počeo propagirati masovno vođenje školske djece na kino-projeksije (*Nov@ TV*). Osim što bi jedan publicist, pa makar i katolički, morao znati da djeca pored crkve i škole imaju i roditelje (ostalu javnost da ne spominjemo), to politički arogantno sufliranje vjeroučiteljima mimo pedagoških instanci potvrđuje da nesuvremeni i autoritarno zatucani hrvatski klerički um nije izvukao političku lekciju za crkvu niti iz domaćih slučajeva pedofilije u crkvi niti iz afere s neovlaštenim prikazivanjem drastičnog propagandističkog filma o abortusu na nastavi vjeronauka po školama koja je nedavno uzburkala javnost. Gibsonovo ustrajno i bjesomučno bičevanje golog Isusa u filmu nije nikakva maloljetnička ulična zabava nego namjerno psihičko mučenje odraslih s političkom porukom. Isto vrijedi i za dugotrajne scene filmskog silovanja ili filmovane egzekucije osuđenika na smrt.

Cijedenje Isusa

Ako je Gibsonova strast za istinu u “Pasiji” pokrenula pitanja o mržnji i antisemitizmu, kod don Kustića se taj problem javlja u svom zakonito izvrnutom obliku pravog kršćanskog filosemitizma. Pokazujući širokogrudnom gestom na drugog sugovornika u studiju, publicista, nakladnika i člana židovske zajednice **Slavka Goldsteina**, konzervativni propovjednik liberalnih novina je rekao: “Kao kršćanin ja ne mogu mrziti nekoga tko je od Isusove krvi”. Nesretna retorika krvi govori više od don Živka: Isus Nazarećanin je mogao postati njegov Gospodin tek nakon što je na rimskom križu iz njega iscurila i posljednja kap židovske krvi. Jaganjci se blaguju kad se ocijede. To je proces pretvaranja posebnog u opće, životinje u meso, krvi u duh. Tek tu počinje uvod u Gibsona.

Cijedenje Isusa u “Pasiji” nije ništa drugo nego regresija u podoslovljenje simbolike Posljednje večere, i zato materijalnost Gibsonove arhiteologije ne stvara ideju vjere za opću zajednicu nego imaginarno poistovjećivanje i novu zatvorenost, mističnu krvnu sljedbu. Spektakularna mješavina poganskog žrtvenog rituala, kršćanske simbolike i postmodernističkog obožavanja površine, skupa je celuloidna verzija filipinske turističke atrakcije s pribijanjem na križ živih kaskadera muke Isusove, a pravi etički i politički problem Gibsonovog filma je ubijanje govora kroz krvavi spektakl “nijemog svjedočenja”, suspenzija diskurzivne komunikacije. Ona je dakako projicirana na drugog.

To se ne odnosi samo na semitske ne-kršćane, na prikaz dvojice fanatičnih židovskih svećenika koji, protivno tekstu Evandjelja, bez krzmanja izručuju Isusa policiji (tako i S. Goldstein). To se jednako odnosi i na Gibsonovo prekomjerno vrednovanje “sumnje” **Poncija Pilata** i, osobito, tihe, “bezrječne” patnje njegove žene koja donosi “ruho”. Gibsonov pro-imperijalizam kršćanstva i antisemitizam nije toliko rasistički nego postmoderan. To je interpretacija koja kulturalizira jedan posebni kolektiv tako da ga isključuje iz kruga subjekata sposobnih za sumnju u svoje dogme, za autonomno odlučivanje i za posredovanje vlastite posebnosti. To se danas odnosi podjednako na Židove i na Arape, i zato je Gibsonova “Pasija” pseudo-mistični estetski odgovor kršćanstva kao “Imperija” (u negri-hardtovskom smislu sustava bez imperijalističkog centra) na “doga-

đanje” navodno iracionalnog, diskurzivno i deliberativno inkompetentnog Orijeanta.

Klerici kao boljševici

Dijabolična čar takve političke teologije svjedočenja o “događaju Krista” sastoji se za hrvatske klerike u tome što točka nepovratnog isključenja “Židova” (orijentalca) iz ekskluzivnog univerzalizma kršćanstva otvara mjesto za stupanje uvijek novih “ne-Židova” koji pristupanjem postaju “zapadnjaci”. Poruka hrvatskih klerika glasi da je mjesto tih “subjekata” autentično hrvatsko. Stupanje tih “Hrvata” na mjesto isključenog “Židova” sastoji se u tome da bivaju univerzalno priznati na temelju pretpostavke da navodno priznaju ono univerzalno, što “Židovi” ne čine samim time što ostaju Židovi. Za razliku od njih, “Hrvati” ga ispovijedaju i pričešćuju se, ali ne misle da u njemu moraju sudjelovati nužno i politički, to jest da mogu ostati “Židovi”, tj. zadržati pravo da ostanu ono što su bili – naprosto Hrvati.

Zato se danas hrvatski klerici s logističkom podrškom nacionalne države ne smatraju obaveznima ni odgovornima za refleksiju partikularne naravi katoličanstva uopće, a osobito svoga katoličanstva, nego kao boljševici misle da je općost dana po sebi i da ona neposredno, činom ispovijedanja, pripada njima a ne oni njoj. Katolici su hrvatski “komunisti” današnjice.

Otud, bez obzira na umjetničku i moralnu (bez-) vrijednost Gibsonovog filma, kričava surovost i idejna oskudnost “Pasije” ispunjava tek kolektivnu hrvatsku potrebu za produkcijom ideologije nove preporodne konkretnosti kroz “mučeništvo” i “svjedočenje” kakvu je kroz sto dana političkog spektakla uspio retorički proizvesti novi premijer Ivo Sanader. Njegova samoproglášena “svjedočenja o istini Hrvatske”, njegovi performansi čistog htijenja, u stilu “Europa danas a ne sutra”, “Hoćemo NATO, a ne otvorena vrata!”, nudi hrvatskom građaninu-katoliku identifikaciju sa Zapadom kao mjestom “univerzalne istine” čovječanstva s kojom, međutim, nema baš nikakve veze osim da ga poštedi od onoga što je važnije od same istine. To je razumijevanje vlastitog odnosa prema istini, a ono je i dalje nemoguće: “Nitko vam ne može oduzeti vašu povijest, nitko!” (cit. Sanader).

Bonustrack za ljubitelje književnih aluzija

PISMEN, NESUMNJIV I NE-FILOZOF

Odgovor Miljenku Jergoviću na Intervju, u: Tema. Časopis za knjigu, br. 3-4, 2004. (izvorna verzija teksta)

Naddruštveni intelektualac je mrtav a o Jergovićevoj kompetenciji za tu ulogu govori dovoljno to što on koristi vulgarnu difamatorsku aluziju s ključem, baš kao Araličina "Fukara" koja je njemu posvećena. Otud je Jergovićeva upotreba aluzije i neimenovanja strateška, ona je oponašanje demokratskog načina govora koji ne priznaje postojanje drugog koji ga ugrožava. Njezina tajna nije samo "gongoizam" nego želja vlasti.

Otkako sam poslije teksta "Kad jaganjci krvare" dobio embargo na pisanje u *Forumu SD*, pritužbe redakciji zbog moga navodno preteškog načina pisanja o lakim društvenim temama dobile su tekstualno-kritičku ocjenu ne samo od rasrđenih katolika, laika i duhovnika, nego i od pisaca. I to s najvišeg literarnog mjesta u državi. Naime, Miljenko Jergović, taj trenutno najprecjenjeniji pisac i novinar EPH-a, rekao je u intervjuu za književni časopis *Tema* nešto o "liku" koji bi mogao biti autor mojih tekstova iz *Foruma*. Jergović kaže: "(...) neki likovi poput jednog zagrebačkog filozofa, inače polupismenog i posve sumnjivog obrazovanja, i još neki drugi ljudi koje neću imenovati (...)" (*Tema*, br. 3-4/ 2004., str. 13).

Premda bi se malo tko pristojan osvrnuo na ovakve aluzije – napose u zemlji poput Hrvatske koju njezina vlastita kulturna elita slavi kao zemlju šutnje te iste kulturne elite – kontekst ove izjave (FAK-književnici, trivijalna i normalna književnost, žensko pisanje) dovoljno je ozbiljna tema da stavim glavu u taj fotorobotski lik društvenog negativca i Jergovićevog antipoda. Rado ću se slikati na *Sunset Boulevardu* hrvatske književnosti ali neću filozofirati o aluzivnom stilu i identitetu. Ovdje je riječ o *politici aluzije* “jednog zagrebačkog pisca” imenom Miljenko Jergović.

Piscu i novinaru Jergoviću posvetio sam u *Forumu* (SD 30. 11. 2003.) jednu posve nealuzivnu analizu povodom zadnjih parlamentarnih izbora. U njoj sam pokazao zašto je njegova agitacija preko Gongga u stilu “Svi na izbore, inače nećete imati pravo na kritiku političara!” bila sadržajno pogrešna, politički nelegitimna i osobno pretenciozna. Otud je Jergovićevo “portretiranje filozofa” samo banalni obrazac omalovažavanja “lika” kritičara, puka želja pisca da naknadno i na drugom terenu osveti svoju izgublenu auru političkog mudraca, i to do korjena: Prešuti mu ime, odreži mu žile ali ga prethodno dobro “opišaj” prije nego što njegova kritika o tebi postane dostupna ili prihvaćena.

Ta atavistička gesta “najviđenijeg” hrvatskog pisca ima jasnu društvenu logiku. Prvo, onaj tko izriče vrijednosne sudove i kvazi-činjenične tvrdnje o nekome, a ne navodi pri tome barem ime dotične osobe, moralna je bijeda. Jergović slijedi načelo duha palanke: gdje prestaje mišljenje, vlada trač ili “dobri duh” zajednice “među nama”. Drugo, Jergović se ponaša kao prosječni um prosječno mislećeg inteligenta koji svoje mimikrijsko prilagođavanje javnosti brka s figurom intelektualca. Takav naddruštveni intelektualac je mrtav, a o Jergovićevoj kompetenciji za tu ulogu naddemokratskog mudraca dovoljno govori upravo povod ove reakcije: on koristi vulgarnu difamatorsku aluziju s ključem, baš kao **Araličina** “Fukara” koja je njemu posvećena. Otud je, treće, Jergovićeva upotreba aluzije i neimenovanja oponašanje “demokratskog” načina govora koji ne priznaje drugog koji ga ugrožava nego koristi samorazumljive opise poput “stoka sitnog zuba” ili obećanja tipa “ne čujem vas ali želim da vam kažem...” itsl. Tajna Jergovićeve aluzije nije samo “gongozam” ili transdemokratska agitacija za demokratsku partitokraciju nego sama želja vlasti. Otud je u njegovu metaknjiževnom svijetu “lik filozofa”

ime za jedino preostalo područje iz kojeg nešto ili netko može ugroziti sliku pisca o svojoj totalnoj pismenosti u javnom prostoru u kojemu je on i lonac i poklopac. Sve preko toga je “napola” i “sumnjivo”.

Time je moje “polupismeno” pisanje u novinama o crkvi, politici, niskoj pop-kulturi i visokim književnicima, postiglo svoju pravu društvenu mjeru. Ona je jergovićevska: ono što je čini nepismenom, poluobrazovanim i sumnjivom nedvojbeno i eksplicitno je filozofski višak. No, filozofiju čini njezin paradoks: ona je ekskluzivna i ujedno dostupna svima. U mojim ne-pismenim tekstovima svi su sve razumjeli, pa i Miljenko Jergović. Tako se filozofsko-teorijska publicistika ili “novinsko filozofiranje” kao dio kritičke kulturne prakse pokazala informativnom lokalnom društvenom igrom. Vidimo ponovo i opet da društveni cenzor javnog diskursa nije ni država ni “politika” nego njezini uvijek spremni izvršitelji u kulturi: privilegirani nosioci duha – pisci, teolozi, znanstvenici. Umjesto državotvornih pisaca tuđmanizma, ovi su pisci iz redova demokratskih pisaca posttuđmanizma. Svaka hrvatska tranzicija skida masku Aralice da bi stavila novog Jergovića. To je prirodno, jer književnost je po svojoj prirodi aluzivni identitet nacije, njezina maska. Zato ponovo: tajna jergovićevske aluzije nije samo “gongoizam” pisca Miljenka Jergovića nego sama književnička želja vlasti. Ona je također jergovićevska mjera dobrog pisanja.

Oba narativca, i Aralica i Jergović, poželjan su prosjek čitljivosti za standard kritičnosti javne svijesti koja i dalje traži svoju političku samopotvrdu u lijepoj kulturi. Promjena je u logističkoj podršci. Poslije državno dotiranog knjižarstva narod opismenjuju beletristikom s kioska one medijske kuće, poput EPH, čije su novine prednjačile u izbacivanju posebnih priloga za kulturu i u estradizaciji i radikalnoj komercijalizaciji kulturne proizvodnje!

Lake novine i svijet lijepe knjige, uz laki korak marša novih pisaca, to je nova alijansa za staru društvenu ugodu. Tko je oponirao autoritarnosti države, neće slobodi medija.

34.

Prilog psihoanalizi hrvatske političke genetike

KLONIRANJE ZA POLITIČKI ORGAZAM

Opreka između dvaju genetičara u sadašnjoj hrvatskoj vlasti, ministra Primorca i savjetnika Radmana, ne može biti veća. Ministar koji misli da govori kao genetičar u politici, dok je politička vlast ta koja govori kroz tijelo genetičara, nije ništa drugo do školski primjerak psihoanalitičkog teorema o rascjepu subjekta “koji ne govori tamo gdje misli niti misli tamo gdje govori”. Suprotno tome, savjetnik koji se izmaknuo s pozicije ministra predstavlja sâmo nesvjesno. Radman je figura govorećeg *Ja* na mjestu *Onog*.

Na jednoj od prvih novinskih konferencija u svojstvu ministra znanosti i školstva u novoj Sanaderovoj vladi, “hrvatski genetičar i renomirani stručnjak za forenzičku medicinu”, **dr. Dragan Primorac**, dovršio je temu kadrovske ekipiranja svoga ministarstva jednom veselom izjavom: “Hrvatska je dobila ministra koji će klonirati političare!” Ta dosjetka veselog ministra koji posvuda ostavlja dojam razdraganog čovjeka, udarnika-radoholičara i čednog sportaša bila bi možda i genijalan patent za rješavanje vječnog i najvažnijeg od svih pitanja svake vlasti, onog kadrovske, ali ako bi netko pomislio da je riječ samo o šali, prevario bi se. Primorčeva dosjetka prenosi nešto doslovno, i zato je primjerak rada nesvjesnog. Doslovnost vicu daje konferencija za novinare na kojemu su prezentirana načela selekcije kadrova u ministarstvu i njezini prvi primjerci. Genetički

inženjering zamijenjen je najbližim mehanizmom – tehnologijom selekcije po ideološkom srodstvu u znanosti.

Hrvatski genetičar na funkciji šefa sada objedinjenog ministarstva znanosti, školstva itd. svojom je fiktionalnom pošalicom zamaskirao stvarnost svake političke garniture na vlasti: novi kadrovi u ministarstvima uvijek su ideološki i politički klonovi svojih mandatarata. Ovdje je riječ o znanosti kao državotvornom faktoru.

Mlad, Hrvat i genetičar

Novi ministar je samo figura ili mjesto na kojemu je to načelo postalo preeksplicitno jer je Primorac jako vrijedan, pričljiv i iskren čovjek. Supstancija koja je ovdje predmet kloniranja poznata je hrvatska politička ideologija znanosti – “Hrvatska utemeljena na znanju” – koju najbolje utjelovljuje sam ministar: sportaš, Hrvat i genetičar. Opće organizacijsko i ideološko načelo koje vrijedi za tu politiku “kloniranja” jest cilj “objedinjavanja hrvatskog znanstvenog bića izvana i iznutra” (cit.), a kratka formula za provedbu selekcije kadrova glasi: “Nema šanse da u Ministarstvu zadrži poziciju itko izvan struke!” (cit.).

Premda je Primorčeva selekcija kadrova deklarativno čisto stručne naravi, njegova šala jasno pokazuje isti sindrom zelotizma hrvatske državotvorne ideologije naslijeđene iz 1991., željne neposredno učinkovite izvršne vlasti i vođene potrebom ubrzanog doškolavanja “vrhunskih hrvatskih stručnjaka” iz svijeta i tuzemstva za diletante političke moći. Osim samog ministra dr. Primorca, koji ubrzano troši vrijeme za svoju vlastitu političku promociju obećavajući u hodu osobni angažman u rješavanju svih problema na koje naiđe u medijima, nekadašnji psiholog, “iskusni diplomat” i sadašnji ministar vanjskih poslova, **dr. Miomir Žužul**, pokazao je u posljednja dva mjeseca Sanaderove vlasti živim primjerom razarajuću moć revnosne ideološke ljubavi prema državi. Ako je šarenilo medicinara u hrvatskoj stranačkoj politici u razdoblju živog tuđmanizma bilo više-manje slučajan odabir, jer je *pokretaška* politika HDZ-a tražila spontanu mobilizaciju umnih nacionalnih snaga svake vrste, napose mozgoslovaca i jezikoslovaca, danas je situacija iz temelja drugačija: hrvatska nacionalna politika treba znanstveno utemeljenje kao što hrvatska znanost treba političku logistiku. No, govoriti *za* znanost nije znanstveno

neutralno. Zadaća ministarstva je osiguravanje logistike za unapređenje znanstvenog pogona. Ako to znači patriotsko okupljanje “svehrvatskih snaga u domovini i dijaspori”, čitav horuk-entuzijazam novog ministra više obećava novu ideološku mobilizaciju hrvatske znanstvene zajednice nego novu politiku za znanost, osim ako ona nije klanovska.

Deklaracija o znanosti skupine članova HAZU, inicirana još prije dvije godine, ostala je mrtvo slovo na papiru premda joj je nadahnuće jednako tako patriotsko. Simptomatična je po tome što se javlja istim povodom i u istom obliku kao i slavna Deklaracija o položaju hrvatskog jezika koja je svoje političko zadovoljenje čekala puna dva desetljeća. Umjesto daljnjih pomaka u općoj politici prema znanosti, Sanaderova je kadrovska garnitura pokazala neprijateljstvo spram postignutog nivoa konzensusa oko novog zakona o visokom školstvu i reformi sveučilišta i stopirala rast budžeta za znanost.

Zato umjesto nove politike znanosti, hrvatska politika postaje sve znanstvenija u gore opisanom smislu “kloniranja političara”, a genetika se pokazuje kao bogomdana iz više razloga od kojih je ovdje dovoljno spomenuti samo onaj glavni. Genetika danas znanstveno legitimira i fundira ono što je takoreći do jučer bilo mučna tlapnja, tek kulturološki fenomen: nacija kao konstrukcija. Suprotno tome, za genetičare na vlasti, nacija je neupitna “genetska činjenica”.

Suzbijanje crkve

Hrvatska prednost u novom i agresivnom napredovanju genetike u izvan-prirodna područja, premda trend vraćanja rasističke teorije u diskurs društvenih znanosti preko antropologije još nije dominantan, sastoji se u tome što ona kao nacionalno definirana država može simbolički i kulturno kapitalizirati svoj praktički čist etnički karakter. Njegova kulturna nadgradnja, uključujući eklezijastičku, dobiva kroz etnogenetiku tako stabilnu bazu da vjera i njezin institucionalizirani oblik, katolička crkva, može kao prenosnik kulturnog identiteta konačno odstupiti na položaj noćnog čuvara nacije, ali “u miru”, zbrinuta dobrim izgledima za povrat nacionalizirane imovine kroz “predsjedničku penziju” u obliku dionica *Croatia Osiguranja*.

Premda “Katolička crkva u Hrvata” po svemu sudeći ne shvaća da je dosegнула svoj klimaks, ono što se očigledno zbiva pod Sanaderovom vlašću jest njezina eutanazija u području dnevne politike. Nad mozgom hrvatske vlade više ne bdije ni katekizam ni povijest nacije pa niti uža duhovno-znanstvena specijalnost premijera (književnost, kazalište). Nastupio je prirodno-znanstveni zaokret, i to upravo ka genetskoj politici. No, društvena i politička vrijednost genetičke znanosti za sada je vidljiva u svome pozitivnom aspektu samo u funkciji supstituiranja crkvenog autoriteta nad hrvatskim društvom etnogenetičkom ideologijom. Nitko nije stao na kraj političkoj samovolji i društvenoj neodgovornosti crkvenih ljudi kao ministar Primorac zabranom daljnjeg prikazivanja morbidnog horor-dokumentarca o pobačaju na satovima vjeronauka po zagrebačkim školama, filma, koji je, usput rečeno, davno odbačen i zabranjen u školama evropskih zemalja. Doduše, o sankcijama prema samovlasnim vjeroučiteljima, o povlačenju konzekvenci iz toga pedagoškog skandala nismo ništa čuli, premda je on u simboličkom smislu ravan trovanju hranom šticećenika centra za retardirane, ali barem je do kraja razotkriven i potvrđen volutarizam crkvenih ljudi u hrvatskom pedagoškom korpusu koji u civilnim školama bez pardona provode vlastitu državnu politiku.

Ne računajući forenzičku genetiku i njezinu ulogu u postratnoj Hrvatskoj, nova teorijska orijentacija hrvatske politike nailazi na žestok otpor na svim drugim poljima javnog diskursa, no to ne znači da ona ne izražava najdublju težnju i duhovnu potrebu nacije, uključujući i samu crkvu, naprotiv. Riječ je o potrebi za orgazmičkom smrću kao emancipaciji od politike.

Radmanova apokalipsa orgazma

Izrazio ju je genetičar Miroslav Radman, poznat politički po tome što je Sanaderovu ponudu ministarskog mjesta odbio i umjesto sebe preporučio kolegu Primorca (Radio 101, srpanj 2004.). Premda je kod Radmana doslovno riječ o nekoj vrsti hormonalne “mišancije” za najsretniju smrt u obliku pilule ili “hormonalnog koktela” u eutanazijske svrhe, efekt njegove “šale” suprotan je Primorčevoj. U političkom polju u kojemu je izrečena, smrtna doza orgazmičke supstancije ima vrijednost prenesenog

govora političke emancipacije: riječ je o potrebi za dezintegracijom identiteta ili nagonu smrti u njegovoj političkoj (ili bio-političkoj) funkciji.

Opreka između ministra i savjetnika ne može biti veća. Ministar koji misli da govori kao genetičar u politici, dok je politička vlast ta koja govori kroz tijelo genetičara, nije ništa drugo do školski primjerak psihoanalitičkog teorema o rascjepu subjekta “koji ne govori tamo gdje misli niti misli tamo gdje govori”. Suprotno tome, savjetnik koji se izmaknuo s pozicije ministra predstavlja samo nesvjesno. Radman je figura govorećeg *Ja* na mjestu *Onog*.

Miroslav Radman je najčistiji slučaj tipa znanstvenika koji i u političkom polju postupa jednako kao u znanosti: on ne krije da može postići samo svoj mali partikularni cilj (dovršenje Mediteranskog instituta za istraživanje života) dok od države očekuje da u tome malom ali ekskluzivnom segmentu stvarnosti prepozna opći nacionalni interes. Ako to ostvari, “to je puno, najveća sreća” (Radio 101). Cijena koju znanstvenik mora platiti za to jest da državi posudi svoj bedž za ulazak na bal taštine, ali ne u bečkoj Operi kao za trojac skorojevića Sanader-Žužul-Biškupić, nego u velikom polju znanosti. Taj posve otvoreni manevar između krajnje partikularnog i općeg interesa razlog je zašto se “djetinje” radosni i vrckavi govor Miroslava Radmana, na mahove pun neurotičnih tikova, u potpunosti podudara s njegovim stilom mišljenja i zašto je on toliko omljubljen u hrvatskoj javnosti, osobito mlađoj i studentskoj populaciji. Naime, taj predmet opće ljubavi sam je, po vlastitim riječima, osoba “zaljubljive prirode” (HTV, Nedjeljom u 2). Idol čistoće i čestitosti osoba je s “manjkom”, u kojoj se (orgazmički) sažima sva ideološka stvarnost hrvatskog nesvjesnog.

Nju tvori dominirajuća hrvatska političko-kulturna fantazma znanstvene nacije, ona je polje retoričkog meteža u kojemu se ime “Miroslava Radmana” (ime, a ne osoba) ponaša kao slobodnolebdeći označitelj kojemu svatko prišiva značenje kakvo stigne, a da ga ne može fiksirati: za jedne to je “hrvatski još-malo-pa-nobelovac”, za druge “propagator GM hrane i valjator gluposti o njezinoj bezopasnosti”, a odnedavno to je ime za “genetičara-marksista” i “sina starog partizancine”. Ovaj skup izraza i značenja trenutno predstavlja manihejski hrvatski univerzum proturječnih simbola u kojemu Miroslav Radman nikada neće doista postati “hrvatski

znanstvenik” nego neuhvatljivi predmet političke fascinacije ili mržnje. Ako ono prvo važi za “mlade”, fascinirane možda više Radmanovom svjetskom karijerom nego spontanošću i nekonvencionalnim govorom, ovo drugo vrijedi za “stare” – za zastarjeli svijet opstruktivne moći hrvatskog društva.

33.

O postpolitičkoj estetici personalizacije žrtava jasenovačkog logora

“VIŠE CVIJEĆA, MANJE SMEĆA”

Primjena newyorškog estetičkog recepta na jasenovačkom tlu donosi očigledan kontraefekt: osim prikriivanja besmisla smrti desetina tisuća ljudi, pobijenih samo iz kolektivnog genocidnog ludila, estetska re-humanizacija jasenovačkih žrtava stvara okvir za etičku i povijesnu dekontekstualizaciju logora u kojoj ni alakte za ubijanje niti dječji crteži cvijeta nemaju nikakvo drugo značenje osim da budu puki artefakti. Je li “Jasenovac” bio izraz stila života ili ljetni kamp?

Na dan otvaranja obnovljenog spomen-područja Jasenovac premijer Ivo Sanader je izjavio ono što sva visoko kultivirana liberalno-demokratska javnost samo može poželjeti: “Hrvatska je vidjela previše stratišta, Jasenovac je jedno od najstrašnijih. To se ne može opravdati nikakvim višim ciljevima, i zato osuđujemo svaki takav zločin na osnovi rasne, nacionalne i vjerske mržnje...” (HTV, Dnevnik, 16. 3. 2004.). Ova je Sanaderova izjava dovoljno cjelovita da se u njoj prepozna još jedan njegov i općehrvatski civilno-društveni “iskorak”: dok su lijevi političari poput Ivice Račana u takvim prilikama redovito posezali za već iskušanim sredstvom oportunističkog političkog ravnovjesja (Jasenovac-Bleiburg), Sanader je jednostavnim potezom, običnim superlativom, opet uspostavio novu simboličku činjenicu: Jasenovac kao “naj”-stratište.

Tim uvođenjem graduelne razlike među nemilim kandidatima za neki novi hrvatski *Top ten*, stvoren je hijerarhijski poredak unutar hrvatskog civilizacijskog užasa i vjerojatno jednom za svagda riješeno pitanje “miksiranja kostiju za hrvatsku pomirbu” koje je čitavo desetljeće potresalo hrvatsku javnost. Umjesto mutne uravnilovke logora i masovnih egzekucija dobili smo barem vrh sheme progresivnog kontinuiteta zločina s razlikovanjem stupnjeva užasnosti koje bi se ad hoc moglo nazvati Sanaderovim efektom. Tisućugodišnji hrvatski kulturni proces dobio je konačno na profilaciji. Ideja je postala duh svjestan sebe, ali na smetlištu svijeta.

Taktika neimenovanja

Ipak, u Sanaderovu odlikovanju Jasenovca za prvo od hrvatskih horor mjesta nedostaje jedan važan i presudan sastojak. Naime, dok su “zločin nad Hrvatima u Bleiburgu počinili komunisti a ne antifašisti” (izjavio je to Sanader pri polaganju cvijeća u Bleiburgu, u slijedu svog visokog državnog posjeta *Opera-Ballu* u Beču, naj-*eventu* globalne malograđanštine), počinitelj zločina u Jasenovcu ostao je napadno neimenovan. S obzirom na već uhodano izjednačavanje komunizma s nacizmom i na masovno skretanje hrvatske desnice prema antifašizmu još pod Račanovom političkom palicom, od HSP-a do HIP-a i HOP-a, traženi “subjekt” mogao bi biti neki autentični hrvatski antifašist-ustanik, krivo optužen za mesarenje u Jasenovcu. No, Sanader nije išao tako daleko u “individualizaciji” krivca kao u slučaju “komunista”. Razlog njegovog susprezanja posve je očigledan: jasenovački zločin je organiziran, institucionalan i kolektivan, ali zato prešućivanje počinioca zadobiva nov, prividno paradoksalan oblik kolektivnog (hadezeovskog) priznanja Jasenovca koje je ujedno akt poricanja.

Najprije, stvarna politička istina Sanaderove retorike pokazala se samo petnaestak minuta poslije spomenutog tv-priloga o polaganju cvijeća u Bleiburgu. U istom tv-dnevniku objavljen je opsežan prilog o “napadu dvojice mladih muškaraca na starijeg srpskog povratnika u zadarskom zaleđu koji je vlastitim sredstvima obnovio kuću”. To je “drugi po redu napad na istom području u samo mjesec dana, koji nije bio motiviran materijalnim ciljevima nego je povratnik vrijeđan na nacionalnoj osnovi

povicima, idi odakle si došao" (cit. HTV). Time je sva hrvatska javnost zajedno s premijerom, samoproглаšenim "svjedokom istine" kako hrvatska država "nipošto nije provodila politiku etničkog čišćenja Srba", dobila iz baze potvrdu svih ranijih poruka te vrste. Ona je radikalna jer izražava bezakonje u rangu protuustavne djelatnosti.

Opisani napad, kao i niz ranijih na području zadarske županije, nije predstavljen kao izraz običnih patoloških interesa, bilo materijalnih ili psiholoških poput koristi ili osobne mržnje. Počinjen je, prema HTV-u, iz čistih političkih motiva najvišeg reda. U svojoj "anonimnosti" to je dosljedan akt fundamentalističkog nacionalizma iz baze, uzimanje politike krajnjeg rješenja "srpskog pitanja" u vlastite ruke tamo gdje ga država ili politička elita više ne provodi. Pritisak volje odozdo za održanjem postignutog stupnja etničkog čišćenja i deklarativnog legalizma države, koja i dalje ne jamči građansku sigurnost kroz pravni i izvršni aparat vlasti nego se sanaderovski koči u "svjedočenju" (o) vlastitoj bezgrešnosti, drži i dalje otvorena vrata bezakonju naroda koje je stvorila sama država. Na takvome tlu raste samo trava organiziranog zaborava civilizacije ili barbarstvo.

Artefakt iz tla

Stoga je arhitekt i književnik **Bogdan Bogdanović**, autor "Kamenog cvijeta", koji oprezno i kurtoazno govori da "nakon toliko vremena to kao da i nije njegovo delo, kao da je tu izraslo", istovremeno duboko u krivu i u pravu. Spomenik je u svome betonskom sivilu izgledao "kao izrastao ovdje" dok je cijelo spomen-područje bilo utonulo u vlagu, plijesan i šipražje. Danas ponovno stoji kao natprirodni i uzvišeni artefakt, ali ono iz čega kameni lopoč doista izrasta nije prirodna saživljenost s prostorom, ljudima i poviješću nego jedan temeljniji humus. On je sazdan od jasenovačkih artefakata koji čine estetički nastavak političke retorike "svjedočenja" Ive Sanadera. Na mjestu prešućenog počinitelja kolektivnog zločina izbija hiper-personalizacija njegovih žrtava.

Riječ je, dakako, o medijski razvikanoj "novoj koncepciji" muzejskog postava u Jasenovcu čija se autorica, **Nataša Jovičić**, poziva na duh Bogdanovićeve "Kamenog cvijeta" kad javno predstavlja svoj projekt:

“afirmirati život, nadu, obnavljanje”; “umjesto oruđa za ubijanje i prikazivanja smrti treba u prvi plan staviti osobne stvari zatočenika da se žrtvama vrati osobnost”. Opetovana podozrenja prema takvu konceptu ona je otklonila tvrdnjom da se time ne prikriva “ništa” nego se “sve” prikazuje na drugačiji način i na više razina. Dublje obrazloženje ovakvog muzejskog obrasca “pozitivnog mišljenja” glasi: stavljanje sprava za mučenje u prvi plan znači prisiljavati publiku da gleda i legitimirati zločin (usp. npr. *Jutarnji list* 13. 3. 2004., *Slobodna Dalmacija*, HTV, 14.3.2004.).

Usprkos nedostupnosti koherentnog prikaza koncepcije, proizvoljna logička konstrukcija ovoga “argumenta” posve je očigledna kao što je i cijela koncepcija “muzejskog” postava sve drugo samo ne samorazumljiva. No, o muzejsko-teorijskim implikacijama ovdje ne može biti riječi. Ostaje jedno: javno pokazati oruđe nekog zlodjela ne znači “legitimirati zločin” nego upravo najprije razotkriti zlodjelo i narav njegova počinitelja, ako ne i njegov identitet. Ovo važi, naravno, samo pod uvjetom da se “djelo” u svome lokalnom civilizacijskom kontekstu smatra zločinom. No, upravo taj uvjet općeg razumijevanja “stvari” u Hrvatskoj nije zamjenjen. Stoga kuratorsko “vraćanje osobnosti žrtvama”, prikaz žrtava preko njihovih osobnih stvari, koliko god da je i legitiman i trendovski u muzejskom svijetu, nije ništa drugo do politički performans u zasebnom sektoru visoke kulture. On počiva na posve otvorenom i ciničnom priznavanju institucionalne moći koja svoj politički voluntarizam opravdava ekskluzivnim estetskim razlozima koncepcije newyorškog muzeja holokausta (Jovičić: “Mi vjerujemo u tu koncepciju i svjesni smo svoje društvene moći”, cit. JL).

To je agresija prema žrtvama: predstavljanje zatočenika njihovim osobnim stvarima nadomješta i potiskuje njihovo iskustvo temeljnog procesa logora kao ustanove, a to je depersonalizacija i dehumanizacija ljudi. To iskustvo je nad-individualno u višestrukome smislu, i to je ono što zapravo izmiče svjedočenju, kako iznutra tako i izvana. O tome iskustvu nema svjedoka jer je uvijek reprezentirano okretanjem glave, odvrćanjem pogleda-koji-zna. Samo taj proces čini stvarni događaj i pravu istinu antiljudskih ustanova poput “Jasenovca”, a ne pojedinačni užasni činovi. Svi su iskazivi osim činjenice doživljavanja-“svjedočenja” situacije koja dehumanizira bacanjem izvan granica ljudskog. Nemogućnost svjedoče-

nja ili neposvjedočivost nisu fizičke ni psihološke kategorije nego etičke i antropološke.

Dječji pogled zla

Primjena "svjetskog" estetičkog recepta iz New Yorka na jasenovačkom tlu donosi očigledan kontraefekt: osim prikriivanja besmisla smrti desetina tisuća ljudi, pobijenih samo iz kolektivnog genocidnog ludila, estetska re-humanizacija jasenovačkih žrtava stvara okvir za etičku i povijesnu dekontekstualizaciju logora u kojoj ni alakte za ubijanje niti dječji crteži cvijeta nemaju nikakvo drugo značenje osim da budu puki artefakti. Je li "Jasenovac" izraz stila života logoraša ili ljetni kamp? Što su ta djeca i te žene tamo zapravo radile? Jesu li one "štrikale i razmjenjivale kuharske recepte", kako nas prosvjetljuju lokalne kuratorice svjetske koncepcije?

Morbidna pitanja, dakako, ali zlo stvari ipak nije samo u pogledu zlobnika sa strane. Istina ove aplikacije "svjetskog" koncepta na jasenovačko tlo izrasta iz samog jasenovačkog supstrata, onog istog iz kojeg "izrasta" i Bogdanovićev "Kameni cvijet". To tlo tvore sami artefakti logora, crteži dječjaka **Tedija Draušnika** (v. npr. citirani prilog u SD) koji je nacrtao alatke jasenovačkih koljača (pile, kame, sjekire, kliješta) tako da iz svake od njih izrasta po jedan cvijet. Upravo te scene – nazvane djetinjom morbidnošću "Tri palme na otoku sreće" – svjedoče o zloćudnosti aktualnog koncepta estetske normalizacije žrtava. Osim stilizacije vlastitog života u logoru, zatvorenici su estetski vršili dekonstrukciju njegova radikalnog zla autoironijom, samouništavanjem kao porukom. Djeca u logoru smrti jednako su autosarkastična kao što su sarkastični njihovi današnji školski vršnjaci kad pričaju vic o Hitleru-i-rođendanu malog logoraša ili dok u školi podvaljuju mlađima uz "Give me five" sa staklenim bodljama među prstima.

Bitna razlika između malog logoraša Tedija bez roditelja i obijesnih školaraca ne leži u neutaživoj čežnji da mrtvoj majci koja ga traži pokloni cvijet. Ona leži u stvarnoj poziciji s ove ili s one strane žice. To je razlika *realnog* koju označavaju samo alatke za ubijanje. One su u novoj političkoj estetici jasenovačke kuratorice zamijenjene Tedijevim crtežima. One prave preseljene su u nevid podrumskog depoa: one su prisutne ali nisu

reprezentirane (“samo ako ih netko baš hoće vidjeti”, N. Jovičić, JL). Onaj tko “to” bude htio, taj je morbidan, ali također i “realan”. Baš zato je jasenovački počinitelj zaštićen od njegovog pogleda. Prokazuju ga samo “Tri palme s otoka sreće” malog Tedija i opake igre hrvatskih školaraca koja u čudu pitaju “jesu li i ustaše bed gajs”?

32.

O medijskoj regresivnosti “druge Hrvatske” ili društvena kritika u doba svoje marketinške reprodukcije

FERALOV KOMPLEKS ILI ŽELJA MEDIJA ...

Nijedna vlast, pa čak ni stara hadezeovska pod Tuđmanom, Šuškom i Pašalićem, ne bi imala onakvo značenje kakvo je imala da joj ga nije davao tjednik poput *Ferala* koji je za tu temu godinama žrtvovao sve ostalo na svijetu, samo ne svoje civilno-društvene zasluge. Stoga današnji HDZ pod Sanaderom duguje starom *Feralu* barem jednu ulicu, a možda i zagrljaj.

Sva novija medijska halabuka o lošem svijetu političara i dobrom svijetu samih medija koje navodno krasí briga za javnost i autonomiju uređivačke politike, popraćena je i dalje gromoglasnom šutnjom o vlastitoj medijskoj politici – od one s istinom u informiranju preko još uvijek aktualnog pitanja “netransparentnog” vlasništva nad najvećim privatnim medijskim koncernom u Hrvatskoj, do još netransparentnije zarade na paranovinskim djelatnostima, na politici plaća i položaju zaposlenika, i konačno, na nepoznanici zvanj “stvarna naklada”. To su gotovo posvuda tabu-teme čak i kad se vodi međusobni propagandni rat između pojedinačnih medijskih kuća. Iako bespoštedan, on kao da je ograničen striktnim načelom međusobne poštude, nezadiranja u opću i zajedničku logistiku samih medija.

Tako je i medijsko-politička afera oko ankete o slobodi novinarskog rada unutar samih medija, koju je na poticaj izvan Hrvatske pokrenuo

Sindikata zaposlenih u novinarstvu, završila tek kompromitacijom predsjednice Sindikata zbog curenja anonimnih podataka i samouzvisivanjem jednog od sudionika, lučonoše svih novinskih sloboda – splitskog *Ferala*. Otkrilo se naime da čak i *Feral*, list koji se izriječkom naziva vlasništvom svojih proizvođača i koji je civilno-društveno osviješten o divlje-kapitalističkim uvjetima rada u postsocijalizmu, ima nezadovoljnika u pogledu slobode pisanja i politike plaća. No daleko većom viješću od toga ispalo je da je u spomenutoj anketi, od svih grešnih medija, samo *Feralu* namještena javna priča o tome: naime, 80 posto od sudionika ankete iz *Ferala* nezadovoljno je u *Feralu*. U realnim brojkama, to je čak troje (brojkama: 3) od ukupno četiri (4) sudionika ankete. Doista, s obzirom na poziciju i simbolički ugled *Ferala* ne zna se što je intrigantnije, visok postotak nezadovoljnika slobodom i plaćom ili nizak postotak sudionika sindikalne ankete ili pak sama činjenica da u slobodarskom listu poput *Ferala* uopće ima članova sindikata.

Želja za spomenikom

Dakako, polemika se slegla prije nego što je i otpočela, a medijsko bratstvo međusobnog uvažavanja, solidarnosti i poštude najbolje je izrazio Boris Dežulović, kolumnist *Globusa* i bivši su-proizvođač *Ferala*, rekavši da će “jednog dana neka vlast u Hrvatskoj podići spomenik *Feralu* ili nazvati neku ulicu po njemu” (*Zarez*, HTV). Iako je on sam odavno prebjegao iz tabora istinoljubivih ali skromnih medijskih alternativaca, ovisnih o “Judinim škudama”, u glamurozni svijet velikih, skupih i ciničnih, ta je ironična rečenica shvaćena doslovno kao kompleks više vrijednosti samog *Ferala*. Ali Dežulović je stvarno u pravu iako se šali: nijedna vlast, pa čak ni stara hadezeovska pod Tuđmanom, **Šuškom** i **Pašalićem**, ne bi imala onakvo značenje kakvo je imala da joj ga nije davao tjednik poput *Ferala* koji je za tu temu godinama žrtvovao sve ostalo na svijetu, samo ne svoje civilno-društvene zasluge, dok je najsamozatajnije tretirao svoje unutrašnje financijske tajne. Stoga današnji HDZ pod Sanaderom duguje starom *Feralu* barem jednu ulicu, a možda i zagrljaj.

Istina Dežulovićeve “želje za spomenikom” nije ni doslovnost niti feralovsko hvalisanje isključivim prvoboračkim zaslugama u kulturi antituđmanizma; “druga” ili “antinacionalistička” Hrvatska je veća od

Ferala. Istina te želje je autoironija nostalgije za vremenima ratne i polu-totalitarne vlasti HDZ-a, kad se teže disalo ali lakše mislilo, pa je i *Feral* imao onoliko uzvišenog društvenog značenja koliko je u negativnom liku apsolutnog zla uspio pridati HDZ-u uz dobru porciju društvenog odobravanja. *Feral* su čitali doslovno svi: i “jugonostalgičari” i “Srbi” i patriotski uspaljene hrvatske domaćice koje nazivaju program radija 101 uživo i tajkunčići u BMW-ima. U uvjetima postnacionalističkog obeščarenja zla od 3. siječnja 2000., *Feralovo* forsiranje Račanova aparata vlasti bez ideologije, i samo se deklarativno odreklo ideologije i osloboditeljske misije, ali nije izbjeglo sudbinu nesretne svijesti. Ona je već viđena u jugonostalgiji najprominentnijih hrvatskih kulturnacionalista, poput pok. **Vlade Gotovca** ili **Marka Veselice**, kojima je Tuđmanov *show* hrvatskog državotvornog sna oduzeo svo nacionalno značenje i svu prošlost.

Dežulovićeva ironična nostalgija meki je pandan prave i tvrde nostalgije *Ferala* za samim sobom koji je doslovno i bez ikakve autoironije, ali zato s puno promašene ironije, izrazila naslovna stranica prvog broja novog-starog *Ferala*, ona najpoznatija s “Tuđmanom” i “Miloševićem” u krevetu, ali sad s glavama aktualnih političara (Sanader i Pupovac). Time priča o *Feralovom* “kompleksu više vrijednosti” poprima psihoanalitičke konotacije u kulturno-epistemološkom smislu. Riječ je o edipovštini u manje dubokom, ali jednako spektakularnom i perversiranom obliku. Naime, za razliku od Edipova tragičnog samokažnjavanja zbog spoznaje svoje nehotične individualne uloge u igri viših sila, *Feralov* kompleks znači samo komično odbijanje i nesposobnost jednog alternativnog medijskog aktera da prepozna svoje vlastite voljne činove u svijetu medijskog *mainstreama*. Stoga je “Feralov kompleks” anti-edipovski sindrom, postmodernističko poricanje identiteta i istine o sebi, i ne označava samo recentna događanja oko tjednika *Feral Tribune* nego općenitiju pojavu u aktualnoj medijskoj kulturi. *Feral* se voli kao dobro dijete neodgovornih roditelja u još opakijem svijetu.

Andeoski isljednik

Dva događaja, koja su ostala nezamijećena u svojoj srodnosti, upućuju na to. Riječ je o rezultatima glasanja u emisiji HTV-a “Nedjeljom u 2”, najnovijeg za gostovanja glavnog urednika *Ferala*, Viktora Ivančića, kad

je zabilježeno gotovo 16.000 telefonskih odgovora na anketno pitanja o ulozi *Ferala* u hrvatskoj javnosti; dobre dvije trećine pozitivnih. Taj ishod nije interesantan zbog uvjerenja o konzervativnosti HTV i avangardnosti *Ferala*, nego zbog mobilizacijske moći HTV-a o vrijednosnim društvenim pitanjima. O tome još jasnije svjedoči kontrast s rezultatom glasanja u istoj emisiji za gostovanja predsjednika Matice Hrvatske, **Igora Zidića**, s (već zaboravljenom) temom o pokretanju dnevnih novina “nekomercijalne” orijentacije; glasalo je jedva 5.000 gledalaca sa sličnim omjerom pozitivnih i negativnih odgovora.

Feral Tribune uvjerljivo vodi u interesu hrvatskog pučanstva za medije, no taj reprezentativni postotak podrške od skoro 80 posto čudnovato koincidira s već famoznim podatkom o osjećaju neslobode kod nereprezentativnih “80 posto” (ili tri) novinara *Ferala* obuhvaćenih sindikalnom anketom. To preklapanje pokazatelja javne podrške i unutrašnje “subverzije” daje mističnu pozadinu za objašnjenje ponašanja zvijezde medijske samopravednosti i istinitosti poput Viktora Ivančića. Spornu povredu anonimnosti ankete o broju sudionika po medijskim kućama sam je u svojim napisima i u citiranom tv-intervjuu produbio i dovršio tako što je obznanio informacije sindikalnog povjerenika samog *Ferala* o njihovom statusu. Tako smo od glavnog urednika *Ferala* saznali više od svih konkurentskih novinara.

Time je navodno opće medijsko čerečenje *Ferala* preko navodne sindikalne zavjere postalo čist školski primjerak rada medijske moći. Ivančić nije samo uprizorio investigativno novinarstvo na djelu s još radikalnijom provalom anonimnosti nego je izvršio isti čin potkazivanja vlastitih ljudi koji je predbacivao sindikatu, samo iz pozicije onoga tko tim istim činom i kažnjava.

Zato se geslo novinarske slobode “Feral je vlasništvo onih koji ga pišu” može čitati samo s dodatkom – *da, ali onih koji su vlasnici*. Stoga nije riječ o *Feralu* kao žrtvi harange medija na medij putem (navodno) koruptne predsjednice sindikata, nego barem jednako tako i o aperceptivnom poremećaju narcističke svijesti uredništva *Ferala*, nesposobne da sadržaje vlastitih iskaza i efekte svojih činova u svijetu prepozna kao svoje. Antiedipovština Viktora Ivančića je ime za nesposobnost uspostavljanja moralne veze između stvarne prakse unutar medijske institucije i

vlastitog diskursa novinara-kritičara. Anđeoski nevin kao analitičar-isljednik iz “Anđeoskog srca” on u stvarnim zločinima oko sebe prepoznaje sličnosti s onim što sanja, ali ne i svoju ulogu u stvarnosti. No, za razliku od detektiva, Ivančić je obaviješten. Neprepoznavanje stvarnosti je nepriznavanje.

Sve će to mediji pozlatiti

Novi *Feral* je u starom izdanju izraz medijske regresije kroz ponavljanje akata i autocentričnu citativnost bez napretka kritičke svijesti. Genijalna satira s golim Tuđmanom-Miloševićem koji čitaju *Feral*, s novim glavama Ive Sanadera i Milorada Pupovca, u istom zagrljaju danas je još samo dekadentna reminiscencija na konstrukciju vlastitog prisustva u krevetu svojih tvoraca kojih više nema. Smisao te metafore danas nije analiza nego remake hita i suspenzija autorefleksije koja znači samo želju subjekta za priznanjem od Drugog – političkog, medijskog i vrijednosnog *mainstreama*. Isto tako, u uvodniku za prvi broj novog-starog izdanja glavna urednica H. Erceg s indignacijom odbacuje svijet šarenih medija u kojemu je *Feral* pune četiri godine s layoutom *Globusa* ili *Glorije* sudjelovao kao u “preskupom sportu” (Ivančić, HTV), ali novouvedena kolumna nosi bombastičnu egidu dostojnu *Nacionala*: “Jedina pobjednica *Milijunaša* piše za *Feral*”. I Ivica Račan je na svečanom otvaranju “Dalmatine” do Zadra vozio u autu prvog neuspjelog hrvatskog kviz-milijunaša iz Zadra pa se *Feral* smijao kao i pola Hrvatske. No, opći smijeh postaje kiseo upravo zato što je opći.

Zato se pravi jad današnjeg *Ferala* vidi na razlici spram lojalnog otpadnika Dežulovića. Ono što je uspjelo njemu – naime, da ga proguta najveća medijska riba u Hrvatskoj i da sačuva “feralovsku autentičnost” – nije uspjelo cijelom *Feralu*. Prvi razlog tome je sigurno taj što je Dežulović pojedinačno jeftiniji od institucije Feral Tribune d.o.o. Drugi razlog je imanentnije feralovski: Dežulović hvali na sav glas direktora uprave i suvlasnika EPH kao donatora svoje apsolutne slobode mišljenja i pisanja, ali posve sigurno je samo to da je ta sloboda apsolutna zato što kolumnist Dežulović nije prekoračio njezin horizont. Ako to zvuči metafizički, jedan test je dovoljan: nikad i ničim apsolutno slobodni kolumnist nije dotaknuo same uvjete svoje slobode, medijsku politku EPH-a, a najma-

nje sam *Globus*, tjednik čija je povijest medijskog djelovanja na civilno-društvenoj sceni Hrvatske egzemplaran model djelovanja cinizma “uma”. Zato, famozna apsolutna sloboda autorstva nije ništa drugo nego kupljena figura satiričkog mišljenja s lijevim brandom na EPH-dvoru demokracije. Imamo *Feral bez Ferala*.

Tragikomedija komercijalne utrživosti radikalnog stila satire koja sebe doživljava kao slobodarski glas “šume” (cit. Dežulović, HTV) dovršava se, u slučaju *Globusa*, regresivnom gestom sjećanja: krug kredom u hrvatskoj se kritičkoj kolumnistici zatvara vraćanjem upravo na *Globus* koji novčano obeštećuje autorske profile, kakve je izručivao medijskoj rulji gladnoj šovinizmu s “aferom vještica iz Rija”, tako da ih sad izravno kupuje kao novinarske akvizicije. Ako je tada zabijen prvi klin u škrinju etike istraživačkog novinarstva u ovoj zemlji, vijest o akviziciji **Jelene Lovrić** za EPH-holding, i to baš za *Globus*, posljednji je klin u škrinju balzamirane kritike tuđmanizma ili galerija voštanih figura.

Nije riječ o vremenu izdajica nego o nestajanju medijatora hrvatske demokracije u njezinoj pjeni. Ona je počela 3. siječnja 2001. dodjelom diploma prvoborcima demokracije iz združenih ruku **Ninoslava Pavića** i Ivica Račana, šefa najvećeg medijskog koncerna i šefa najveće koalicijske stranke. Dodamo li tome da je onaj prvi stavio na raspolaganje ovome drugome glavnog urednika jedne svoje publikacije, Mirka Galića, za novog direktora nacionalne televizije, uz “nadoknadu razlike u plaći” (cit. N. Pavić), onda je to posve otvoreno stupanje medija u logistiku ideološkog aparata države pouzdan znak da je novo političko doba medijsko. Tako se logistika vlasti pokazuje kao politički smisao navodne nepolitičnosti i neideologičnosti i politike i medija.

31.

Političko kumstvo hrvatskih Srba i hrvatskih branitelja u reformiranom HDZ-u

AKVAPARK OD SUZA

Sva nastojanja institucionalne i vaninstitucionalne borbe civilno-društvenih organizacija i pojedinaca u skoro petnaestogodišnjoj borbi protiv rata i za civilne vrijednosti u ovoj zemlji, među koje spada i pravo Srba na dostojanstvo i ravnopravnu reprezentaciju u postjugoslavenskoj Hrvatskoj, dobivaju s konjunkturu simboličkih gesti i suza pravi politički šamar. Konzervativna vlada novog HDZ-a i njezina politika simboličke hiperreprezentacije građanskog konzervativizma nudi logističku podršku upravo onome čija politička ambicija staje točno u profil velikog političkog kuma. No, problem je općenitiji od srpskog pitanja.

Da je Hrvatska lažni raj na zemlji za skup odmor, poznato je još iz doba “onog” HDZ-a kad su slogani o ljepoti i duhu zemlje te ljubavi njezinih ljudi u internacionalnoj medijskoj razmjeni vijesti vrijedili manje od krvavih slika rata. S današnjom Sanaderovom garniturom ta stvarnost sve više počinje ličiti vicevima iz repertoara **braće Marx**. To su oni u kojima netko nekome kaže da nalikuje na nekoga, a kad ovaj kaže da on jeste taj, prvi veli da nije ni čudo. Očaranje je razočarano: Sanaderova Hrvatska liči na hadezeovsku zato što jeste hadezeovska. Zato je i ona lažna slika raja postala pravi akvapark s pravim hrvatskim suzama u kojima su se stopili hrvatski branitelji i hrvatski Srbi. Ni to nije čudno.

Riječ je o suzama u spektaklu simboličkih gesti koje nova hrvatska vlada koristi kao djelotvorno propagandno čistilo od svih tragova uspješnosti bivše koalicijske vlasti, a najviše upravo u području autopropagande. Nova ministrica za branitelje **Jadranka Kosor** izvela je na scenu ratnog invalida **Darka Bešteka** da pompozno preuzme svoju plastičnu nogu koju je prije tri godine isto tako spektakularno pred tv kamerama i buljukom novinara bacio u lice bivšem resornom ministru **Ivici Pančiću** zbog revizije braniteljskih prava. Onima kojima se ovaj pozvani Bešek samo čini kao onaj prozvani i spontano revoltirani zbog “politike ponižavanja branitelja”, sam Bešek je rekao da je taj isti. Zato je sve završilo u ridanju s pravim suzama, s nekontroliranim učinkom za glavnog aktera: postao je službena, ali nekontrolirana narikača državitvorstva i tampon za uznemirene branitelje.

Kad se bude moglo ...

Ta plačljiva hrvatska svojta sa Sanaderom uvijek suhих očiju ima od početka spremne suze za svaku prigodu. Postalo je degutantno već na premijeri kad je šef diplomacije Žužul razgolitio svoj karakter osobnog podaništva pekmezeći se kroz sve medije nad poliglotizmom, intelektualnošću i uzvišenošću prvog nastupa svog partijskog šefa na briselskom parketu. Ako su sad doveli Bešteka da tim zlatnim suzama dade autentičnu slanost i ujedno ublaže nezadovoljstvo braniteljske manjine zbog viška simbolikih gesti prema Srbima, pravi kapital politike suzama leži i dalje u sceni Sanaderovog čestitanja Božića na pravoslavni Badnjak.

Od tada do danas hrvatska se kolumnistička elita ne prestaje talasati pitanjem je li onaj srcebratelski Sanaderov poklič o bogorođenju na originalnom srpskom bio iskrena ili neiskrena gesta, pa se na zgražanje mnogih moglo čuti da je svejedno je li iskrena ili neiskrena, glavno da donosi demokratske pomake. Da li doista i kakve demokratske pomake donosi ta simbolika osim punjenja kulturnog prostora novom simbolikom, ostalo je nejasno. Medijska recepcija lakše prepoznaje efekte svoje moći nad “politikom” nego svoju apologetsku i kolaboratersku ulogu u političkoj konstrukciji stvarnosti. Premijerova gesta dobila je na potrebnoj iskrenosti tek kroz recepciju u “javnosti”: prihvatila ju je ne samo

liberalna i katolička Hrvatska, dakako ona novinska, nego i sami Srbi. Nikakvo čudo, ona prva je bila ganuta nad lijepom i uzvišenom slikom svoje političko-kulturne velikodušnosti, a ovim drugima pripada pravo na original u tome političkom kičeraju.

Doduše, nije sporno: simboličke geste kuću grade, razdvajaju mora i pokreću planine. Problem je samo u tome što se suze kojima su zalivene pretvaraju u politički kič samodopadnosti i medijsku nakaradu u trenutku kad dodirnu stvarnost. Stoga je logično da ta ljevaonica plastičnih suza od ganutog ministra vanjskih poslova, preko histerične samosažaljivosti branitelja zbog povratka HDZ-a na vlast, do podrhtavanja brade i vlažnih očiju Milorada Pupovca za “premijera koji drži obećanja”, završi u autoironiji pragmatizma. Plačljiva sapunica nastavlja se ubrzano suzama zbog kadrovanja tako da gledateljstvo može prasnuti od smijeha, i to po najtanjem šavu. Hrvatska je doista kao vic o nespojivim veličinama: Što povezuje hrvatskog branitelja i hrvatskog Srbina? – Isto što i Ivu Sanadera i Jadranku Kosor: povratak na vlast i vraćanje narodu identiteta, dostojanstva, prava i funkcija – kad se bude moglo!

Pravi Srbin na pravom mjestu

Nije, dakako, riječ o ni o kakvoj fundamentalnoj “pomirbi” Hrvata sa Srbima, ili obrnuto, usprkos pokajničkom obraćanju **Milana Babića** iz Haaga “svojoj hrvatskoj braći” da oprostite “svojoj braći Srbima” na izdaji i zločinima. To je ostavilo hrvatsku javnost hladnom i bez ikakvog interesa za pitanje iskrenosti. Riječ je o nesrazmjernoj konjunkturi funkcija za predstavnike srpske manjine u visokim organima državne vlasti. Na tome su prigovorili mnogi promatrači a sami predstavnici srpske manjine to komentiraju različitim tonom i retorikom, u širokoj lepezi od nabusitog, “šta hoćete, to je posve normalno” (**V. Stanimirović**, HTV, Dnevnik), preko ogorčenog “to nisu ustupci u nečemu što nama ne pripada” (M. Pupovac, HTV, Nedjeljom u 2), do manje pretencioznog i autoironičnog “I meni je smiješno što sam od nakladnika kalendara postao savjetnik u ministarstvu kulture” (**Č. Višnjić**, *Jutarnji list, Magazin*, 31. 1. 2004.).

No, Višnjićevo čuđenje nad svojom naglom profesionalnom srećom zbog Sanaderovih kadrovskih potreba i porasta tržišne vrijednosti simbo-

ličkih gesti posve je neumjesno. Riječ je o tome da upotreba manjinskih političkih kadrova u vladi HDZ-a pokazuje tendenciju da bude sva istina i politika prema Srbima i prema ovome društvu: administrativna stranačka nadmoć i revizionistički neokonzervativizam. Nakon koalicijskog lonca stranaka na redu je HDZ sa svojim “lijevo-liberalnim” satelitima.

Ako je Milorad Pupovac dva dana prije ulaska u Sanaderovu vladu izjavljivao da je njegova stranka SDSS lijeve orijentacije i da nikakva suradnja s HDZ-om ne dolazi u obzir osim parlamentarne, skromna autoironija Čedomira Višnjića nad profesionalnim bingo-dobitkom ispravlja tu Pupovčevu dezinformaciju o političkoj orijentaciji Srba u Sanaderovoj vladi. Višnjić nije samo kvalificiran za savjetničko mjesto u ministarstvu kulture kao “nakladnik kalendara” Prosvjete i Srpske pravoslavne crkve, nego kao kulturno-politički tradicionalist i istraživač-revizor jugoslavenske povijesti po kojem su konačno i hrvatski Srbi postali žrtvama komunističkog režima i poistovjećivanja s jugoslavenstvom. Stoga je ministarstvo kulture za novo hrvatsko-srpsko partnerstvo na desnici dobilo u Višnjiću pravog čovjeka na pravom mjestu, premda je vrijeme ideologije kulturnih identiteta na svjetskoj teorijskoj i političkoj sceni već minulo.

Pravda za Srbe u Hrvatskoj je dakle stigla kad je mogla, kao i kraljević Marko na Kosovo. Da li će biti civilno-građanskog dometa od te tradicionalističke identitetske kulturne politike nakon što je njegova hegemonija u razdoblju koalicijske vlasti prevladana, ostaje da se vidi. Srpske stranke mogu birati i u tome je njihova politička odgovornost prema cijelom hrvatskom društvu: ili korištenje vlasti u korist civilno-društvene ideje u najširem smislu, od kulture i medija do politike, ili ostajanje pri folkloru nacionalno-kulturnog identiteta kao hrvatski “Napredak” u 19. stoljeće, dakako s novom tehnologijom. Ovo drugo se čini na žalost izglednijim, srpski identitet u Hrvatskoj tek dolazi po svoje dok hrvatski puca s treskom po svim šavovima. Zato ni hrvatskoj “pravdi za Srbe” niti prihvaćanju takve simbolike od strane srpskih institucionalnih predstavnika ne treba vjerovati sa suzama u oku. Suze i pomoć pripadaju stradalim ljudima, zato je separatno pitanje manjinske pravde za Srbe nužno i pitanje “pravde za Hrvate”.

Šamar civilnom naporu

Sva nastojanja institucionalne i vaninstitucionalne borbe civilno-društvenih organizacija i pojedinaca u skoro petnaestogodišnjoj borbi protiv rata i za civilne vrijednosti u ovoj zemlji, među koje spada i borba za pravo Srba na dostojanstvo i ravnopravnu reprezentaciju u postjugoslavenskoj Hrvatskoj, dobivaju s konjunkturu simboličkih gesti i suza pravi politički šamar. Konzervativna vlada i njezina politika simboličke hiperreprezentacije konzervativizma nudi logističku podršku upravo onome čija politička ambicija staje točno u profil velikog političkog kuma i nedavnog dželata. Tako su, barem s Višnjicom, hrvatski Srbi konačno našli bolje društvo od “komunista”. No, problem je općenitiji od srpskog pitanja.

Nijedna druga civilno-društvena manjina osim nacionalnih nije i neće biti reprezentirana u državnim organima u tako nesrazmjernom omjeru. Štoviše, jedina od politički organiziranih ne-nacionalnih “manjina”, Hrvatska stranka umirovljenika koja se dosljedno deklarira kao interesna skupina s posve određenim socijalno-političkim zahtjevima, ponaša se zasada prema kadrovskim križaljka s više razumijevanja za civilno-društvene kriterije nego humanistički intelektualci među predstavnicima nacionalnih manjina. Time je konačno i nepovratno otvoreno staro pitanje oblika i legitimnosti reprezentacije društvenih procesa u političkom tijelu te posredovanja opće vrijednosti partikularnih interesa i identiteta.

O "govoru mržnje" i njegovoj pozitivnoj društvenoj vrijednosti

FANTOM NEVINOG ZLA, ILI KUĆA KOLJAČKIH BEĆARA

Kod "Thompsona" je riječ o veličanju zločina u njegovoj posebnoj istinosnoj funkciji u političkom procesu hrvatske javne svijesti, a to je stalno prizivanje fantoma kolektivne krivice, njezino otvoreno ispovijedanje i priznavanje. Thompson je ime za otvorenog propagatora hrvatskog kolektivnog zla koje je svoj prikriveni pozitivni izraz našlo u suvremenoj relativizaciji NDH-a i ustaške državotvorne ideologije zajedno s počinjenim zločinima.

Sva sila javnog ograđivanja od širenja "govora mržnje" kroz tzv. estradizaciju ustaštva, koju provodi folk-pop-rok pjevač Marko Perković, zvani "Thompson", upućuje prije na nešto drugo nego što pruža utjehu da i u Hrvatskoj postoji potreba za političkom korektnošću. Ona sama je znak temeljnije sramote ovog društva, a to je najmanje četverogodišnja i gotovo potpuna šutnja vodećih medija o jednoj mračnoj pjevačkoj radnji kroz period koalicijske vlasti 2000-2003. Ta je šutnja prekinuta tek nedavnom viješću o zabrani Perkovićevog nastupa u Nizozemskoj, a o "nepriklonom" sadržaju u njegovim glavnim hitovima šira hrvatska javnost je mogla saznati tek iz nedavne emisije HTV-a "Nedjeljom u 2" kad je urednik pustio u studiju pjesmu "Jasenovac i Gradiška stara". Tko nije išao na koncerte ili prisilno slušao njihovu do neba glasnu buku, došao je na svoje.

Tako je taj crnjak i muzička sklepotina, koja Thompsonovu koncertnu publiku u crnim košuljama i T-shirtovima od Mostara preko Splita, Zadra i Zagreba do Osijeka baca u masovni delirij i histeriju uživanja, postao najveći anti-hit hrvatske etičke estrade moralnog zgražanja, iako takvo natjecanje još ne postoji. Osim toga, reakcije prisutnih u studiju, posebno samog urednika **A. Stankovića** – crvenilo u licu, neugoda, mucanje – obilježilo je potonju lavinu reakcija na ovu nemilu pojavu, a komentar gosta emisije, Igora Zidića, da je “klanje neprihvatljiv sadržaj iza kojega on kao kulturna osoba ne može stati, jer je baš nedavno u Hercegovini otkrio spomen-ploču hrvatskim žrtvama klanja” dala je ton, sadržaj i doimet većine drugih reakcija, od osude PEN-a, preko “ograđivanja Crkve” do izjava nekih istaknutih pojedinaca.

Fantom kolektivne krivnje

U kulturnoj Hrvatskoj je tako ponovo otkriveno postojanje govora mržnje, a također i činjenica da se on prema postojećim pozitivnim zakonima navodno ne može sankcionirati. No, točno stanje stvari ipak nije nemogućnost sankcioniranja govora mržnje u smislu vrijeđanja na temelju rasne, vjerske, spolne pripadnosti ili inih oblika “drugosti”, nego ono što je u najtočnijoj kvalifikaciji Perkovićeve političko-propagandne rabote na javnoj sceni pod krinkom pop-glazbe formulirao Slavko Goldstein na HTV-u: “Riječ je o prvom slučaju veličanja zločina” (HTV, Forum, 20. siječnja). Time je svo društveno licemjerje koje se skupilo u otkriću tople vode o “govoru mržnje”, nakon što je ova zemlja proizvela i ostavila nesankcionirane konkretne zločine koji su prethodili ovakvom tipu drastičnog govora, vraćeno na svoju apsolutnu točku. To je pitanje hrvatskog odnosa prema NDH koje je ponovno iznebuha postalo aktualno uvođenjem “sata holokausta” u hrvatskim školama, premda upravo taj potez po mnogo čemu proizvodi zaborav NDH. Holokaust se za kreatore javnog mnijenja u ovoj zemlji desio negdje drugdje.

Kod “Thompsona” je riječ o veličanju zločina u njegovoj posebnoj istinosnoj funkciji u političkom procesu hrvatske javne svijesti, a to je stalno prizivanje fantoma kolektivne krivice, njezino otvoreno ispovijedanje i priznavanje. Thompson je ime za otvorenog propagatora

hrvatskog kolektivnog zla koje je svoj prikriveni pozitivni izraz našlo u suvremenoj relativizaciji NDH-a i ustaške državotvorne ideologije zajedno s počinjenim zločinima. Ta je relativizacija dovela dotle da smo od hrvatskih akademika poput **Nedjeljka Mihanovića** saznawali da su u Jasenovcu Židovi kažnjavani sviranjem “Male Floramyje”, a sada na dan uvođenja “Dana holokausta” u zagrebačkim školama, u kojima đaci više od deset godina ne saznavaju gotovo ništa o hrvatskom udjelu u velikoj politici Trećeg Reicha, širi se sljedeća “pitalica”: “Koja je formula za izlazak iz koncentracionog logora?” – Odgovor: “Dužina dimnjaka puta brzina vjetra!”

Ako kolumnist *Jutarnjeg lista*, **Ivan Z. Čičak**, povodom pošasti zvané Thompson tvrdi (OTV) kako hrvatski školarci ni ne znaju tko su “Maksovi mesari” pa zato te pjesme nemaju takav neposredan učinak kako se misli, sigurno je u pravu, ali znanje ne koristi ni odraslima da se opamete a najmanje je potrebno za djetinje sudjelovanje u nevinoj čari zla. Čar leži u razumijevanju “Thompsona” i njegova poziva, a iskupljenje za zlo ionako je već sročio sam Marko Perković: “Pjevali smo ih na bojišnici da plašimo neprijatelje!”. Tako govori taj “simpatični momak” blizak Igoru Zidiću i živom hrvatskom svecu **vlč. Zlatku Sudcu**, jer Thompson “na sreću nije autor tih pjesama, nego ih samo pjeva” (I. Zidić, cit. HTV).

Ritam istine

Da, drugi su ih spjevali, upravo o tome je riječ. Te pjesme imaju svoje sklepatore koji u javnom diskursu ostaju anonimni jer pjesme funkcioniraju kao kolektivne. Reći da su “narodne”, bila bi doista blasfemija. Šovinizam nije izmislio narod nego akademici. Nije problem u “dinaroidnoj” matrici tih pjesama i ratničkom karakteru mentaliteta iz kojega je potekao njihov “ritam” ili “strukture ponavljanja”, kako se to stručno objašnjava. Ponavljanja i regresije čine strukturu odigravanja današnjih civilnih tvorovina i ideologija postindustrijskog društva i postmoderne svijesti, pa tu nema nikakve principijelne razlike između gusala, *world music* trenda i rock nostalgije, niti diskontinuiteta između starog imperijalizma, neokolonijalizma i globalizma. Istina tih “pjesama” nije u skarednom sadržaju, koji nije ništa gori od već poznate krilatice “Srbe na vrbe”, nego u istino-

snoj funkciji njihove strukture ponavljanja, u njihovoj insistenciji. Ona ne razotkriva onoga tko pjeva nego onoga kome je upućena. To, dakako, nisu Srbi.

Thompsonove “pjesme” su autentična veličanja zločina po tome što ne najavljuju i ne obećaju ubijanje, za razliku od svojih užasnih pandana, “izvornih” i “novokomponiranih” četničkih ratnih pokliča o “salati, mesu i Hrvatima” ili još friškije novokomponiranih poput “Zagrebom se, Zagrebom se naša vojska kreće, ubićemo, zaklaćemo ko sa nama neće”. Obrnuto, neoustaški pandani tih četničkih uradaka su reminiscencije na zločin i implicitno priznanje njegova sadržaja kroz “formalnu” eksplikaciju, one su scene stupanja na mjesto počinioca, a u svome formalnom dijelu (primitivan “balkanski” ritam, ponavljanje i rimovanje) oni su reminiscencija i uprizorenje uživanja u radnji zločina. O tome je najinstruktivniji slučaj istovjetnosti između najtužnije partizanske pjesme “Na Kordunu grob do groba” i njezine ustaške “obratke” u najmilijoj hrvatskoj pjesmi “Jure i Boban”. Junačenje zločinom odgovor je na nečiju tužbalicu, poruka individualnog ili grupnog počinioca u kolektivnoj formi.

Thompsonovi hitovi su u svojoj estradnoj biti zapravo čin ekshibicionizma i po tome, i samo po tome, one izazivaju sablazan jednako kao i nečije razgolićavanje. Razlika je u tome što Thompsonovo razgolićavanje razotkriva ili pretendira da razotkriva kolektivno tijelo Hrvata i njegov glavni nedostatak – manjak stidnih organa ili moralnog osjetila. Ono što je potisnuto u hrvatskoj javnoj svijesti i prerađeno kao novo demokratsko-kulturno samouzvisivanje nacije – a to su ostaci šovinstičkog samoramijevanje nacionalnog identiteta i nove hrvatske državnosti – Thompson vraća u njegovu najizravnijem obliku. Uklonite Thompsona i neće biti kolektivne nelagode. Vratite Thompsona i štimung kolektivnog osjećanja vezanosti za sve nerazriješene konflikte opet je tu. Dovoljno je sjetiti se splitskog masovnog mitinga “Svi smo mi Norac”, pa vidjeti da upravo Thompson stoji između dviju glavnih figura nove građanske politike u Hrvatskoj, Ive Sanadera i Vesne Pusić, i na neugodan način cijepa njihovu danas postignutu kohabitaciju. Onda je Sanader bio na istoj pozornici i na istoj strani s Thompsonom a Vesna Pusić bila predmet poruga kao “četnikuša i orjunašica”. Taj rascjep ne može pokrpati nikakva politička pragmatika niti konsenzus o “imidžu”.

Radikalno zlo

Kolektivno zlo se smatra nepostojećim kao i kolektivna krivnja pa se racionalno nadomješta politikom individualizacije krivnje. No, ta de-norizacija posttuđmanskog hrvatskog društva slabo uspijeva premda je sad s javnim distanciranjem kulturnjaka, medija i Crkve od Thompsona dobila početni zamah. Ipak, on ima sve značajke apstraktne kritike koja se oslanja na ideologem visoke kulture i posve otvoreno koketira s autoritarnošću demokratske države. Čak i desni konzervativac Igor Zidić pristaje na “nekakvo sankcioniranje” grubog desničarenja, a PEN traži zabranu. No, nemoguće je zabraniti 40 tisuća “thompsonovaca” na splitskom Poljudu, a ne postati **Pinochet**. Zato je laž govora o zabrani u tome što su granice demokratske tolerancije zla, koje poništava demokraciju, dosegnute bez demokratizacije društvene svijesti i što zlo praktički traži pravo demokratskog priznanja. Ono je po tome traženju prava “demokratsko” i zato radikalno zlo.

Nakon političkog delirija prve polovice 90-tih hrvatsko društvo je prošlo kroz drastičan gubitak iluzija pred scenama cinizma domoljublja elite i opće materijalne i moralne korupcije, pojačan razočaravajućom vladavinom tehnokracije demokratskih bezvoljnika od 3. siječnja. Usred te dekadencije demokratskog formalizma mogao je nesmetano rasti crni “vitalizam” Thompsonovih koncerata i glad za spektaklima tustih tijela poput “Cro Copa” i obiteljskih sportskih uspjeha poput **Kostelićevih**. Stvar je došla na naplatu koju kulturna javnost s dobrim razlogom odbija kao nemoralnu ponudu kolektivnog uživanja u stvari koja više nije zajednička čim se pojavila u svome opsceno ogoljenom obličju.

No, zahtjevi za “nekim oblikom sankcioniranja” takve ponude neće ukloniti ni nuđenje ni ponuđača. Individualizacija krivnje je kolektivno traženje žrtvenog jarca. On je izraz i jedini dokaz kolektivne krivice. Njezino se navodno “nepostojanje” sastoji samo u tome da se ne može sankcionirati iz najmanje dva razloga: kolektivna odmazda je nemoguća bez počinjenja masovnog zločina a njezin nosilac ili tijelo je virtualna opća volja. Ona se raspada u trenutku poraza na puki zbroj bezvoljnika. Treći i otopljiviji razlog je odbijanje “demokratske države” i njezine kulturne elite da se miješa u ono što predstavlja racionalnu formu kolektivnog zla. To je školstvo ili pravo mjesto nepriznatog hrvatskog revizionističkog polu-nacizma.

Zato rješenje masovno-psihološke hrvatske krize pod imenom “Thompson” nije zabrana pop-koncerta Marka Perkovića nego samo njegovo dosljedno obezvređivanje kroz demokratske protuvrijednosti i ustrajno kontra-djelovanje. Na razini visoke politike novi HDZ-ov ministar školstva nudi bonton a lijevi liberali poput Vesne Pusić tvrde da je novi HDZ sad konačno na razini njezinog HNS-a. To se zove druga šansa za “lustraciju” školskih udžbenika.

Politička reciklaža manjina i upotrebna vrijednost izdaje Hrvatske za Europu

KINDER-SANADER

Sanaderov politički početak je samo povratak na izgubljeni 3. siječnja 2000., na prazninu smrti Tuđmana, fantazmatsko obećanje slatke tajne koje se po definiciji nikada ne ispunjava i čiji će posljednji grobar biti upravo Sanader. Jer, tajna kinder-jajeta je izdaja same stvari, a izdaja HDZ-a je uvjet napretka Hrvatske.

Euforija oduševljenja Sanaderom u velikom dijelu javnosti, uključujući liberalnu i lijevu medijsku i intelektualnu elitu, nakon prvotnog šoka od pobjede HDZ-a na posljednim izborima 2003., pokazala je dovoljno jasno da je nakon četverogodišnje apstinencije od politike pod blijedom i stalno zavađenom koalicijom Hrvatska opet pala u pravo političko sladostrašće. Putanja uspona Ive Sanadera, giganta-nadčovjeka u crnom ancugu sa izbornih plakata, bivšeg trgovca kinder-jajima koga prate nerazjašnjene HDZ-afere s novcem i nove s nečasnim kadrovanjem (slučaj tjelohranitelja), kratka je ali blještava. Nakon što je iz vrha partije istjerao najbliže povjerenike pokojnog Franje Tuđmana, poput Pašalića i samog **Miroslava Tuđmana**, i proizveo dojam “detuđmanizacije HDZ-a”, premda je to nemoguće kao i dealkoholizacija piva, Sanader je zdušno prešao na deračanicizaciju javne sfere reciklirajući sve zapostavljene resurse – manjine, penzionere, slučaj Gotovine, cijenu kruha, odnos s Vatikanom pa i “bolju

suradnju” s predsjednikom države Stjepanom Mesićem. Osvojio je čak i Vesnu Pusić čije je vehementno neprihvatanje HDZ-a u ulozi mandatarata vlasti bilo upravo dirljivo.

Tajna je u tajni kinder-jajeta, igračke čija je funkcija da slatkoćom kompenzira obećanje onog “višeg” od same čokolade. To je Sanaderovo paradno i šminkersko hrvatstvo *good looka*, banalna praznina u središtu hrvatske političke svijesti. Brzi Sanaderov uspjeh ne leži u novim realijama nego u zadovoljenju očekivanja javnosti frustrirane upravo onim što najmanje želi – stranačku demokraciju. Hoćemo političku figuru, nadstranački hrvatski autoritet, pomiritelja.

Istrijanska plemena

O tome zadovoljenju dovoljno govori Sanaderovo poklonstvo Istri čiji je lokalni politički velmoža i papa, šef IDS-a **Ivan Jakovčić**, odmah nakon izbora ekshibicionistički i djetinjasto prijetio “referendumom o autonomiji”. Tako je sav simboliki kapital IDS-a, njegova anticentralistička, regionalna i deklarativno proeuropska politika, napose zalaganje za civilno-društvene vrijednosti poput ravnopravne kohabitacije većine i manjina, nestala u političkoj histeriji dokazano koruptnog Jakovčića, zbog kojega najjača istarska stranka nije postala više od regionalnog slučaja modela vladanja oličenog u HDZ-u. Zato Sanaderov poklon za tu Canossu nije ni morao biti veći od predmeta njegova bivšeg biznisa: *Kinder-Surprise*.

Naime, obratiti se – kao što je uradio Sanader u pompozno najavljenoj posjeti Umagu – na školski uštogljenom talijanskom jeziku manjini koja je navikla na izdašna politička i kulturna “narodnosna” prava u socijalističkoj Jugoslaviji, i to s nekoliko političarskih frazetina o manjinama kao “ricchezza”, ne znači ništa više nego medijski napuhivati banalnu gestu političke korektnosti koja tu osviještenu i dobro tetošenu manjinu reducira na indijansko pleme. No, s obzirom na desetogodišnje napetosti između metropole i provincije, korištenje jezika “manjinca” znači simbolično zakapanje sjekira stare politike prema regijama da bi se postigao isti cilj: višak vrijednosti manjinskog za igre s većim.

U Umagu je osim saborskog predstavnika talijanske manjine, **Furia Radina**, u pratnji premijera bio i vidno polumamurni župan Jakovčić, do

jučer najgrlatiji i zakleti neprijatelj “bahatosti i bezobrazluka HDZ-a”. Ako je svita od lokalnih čelnika svugdje u svijetu normalna i obavezna, u Hrvatskoj nije. Sjetimo li se da su i predsjednik države Mesić i zakoni ove države doživjeli privatno i službeno poniženje od Sanaderovih supartijaca u Zadru prilikom papina pohoda, od bivšeg zadarskog gradonačelnika **Kalmete** i župana **Prtenjače**, uspjeh i profit Ive Pokretača i Pomiritelja Hrvata u Umagu je upravo spektakularan. Stranački dogovor oko biznisa s Brijunima može početi, a dvojezičnosti će biti i tamo gdje nema dovoljno Talijana: i hrvatska djeca uče iz talijanskih iredentističkih udžbenika.

Mirakul srboljublja

Odlaskom u Istru, nakon što je s talijanskom manjinskom koalicijom razbio IDS-ovo podgrijavanje neprijateljskog raspoloženja za još jednu pobunjenu hrvatsku krajinu, Sanader je samo još jednom pokazao višestruko dno lonca stare politike Tuđmanovog HDZ-a prema hrvatskim manjinama, Srbima napose, kojih je bilo “previše” i faktički i ustavno. Zato je Sanaderova istarska politika značajna još više po tome što sadrži ključ za razumijevanje spektakularnog i mirakuloznog srboljublja koje je pompozno razglašeno na pravoslavni Badnjak i dočekano uz *standing ovations* cijele politički korektne Hrvatske. Ali to nije ništa novo.

Najprije je programskim i ponižavajućim dezinteresom HDZ-a za manjine i njihovim agresivnim potiskivanjem iz reprezentacijske sfere Hrvatske 1990. poništen sav politički, civilizacijski i kulturološki efekt antifašističkog nasljeđa federativne i socijalističke republike Hrvatske: odricanje od ustaškog holokausta nad Židovima, Srbima i Romima, priznanje konstitutivne uloge Srba u modernoj hrvatskoj povijesti i udjela Talijana u Narodno-oslobodilačkoj borbi. Preko manjina destruirana je vlastita hrvatska prošlost, uz masovno prešutno odobravanje takve politike.

Uz sve to, politički predstavnici manjina korišteni su radi rušenja većih političkih protivnika: kao što je to danas “prirodno” izrasli IDS u Istri, onda je to bio “prirodno” reformirani SDP iz SKH. Današnja koalicija HDZ-a sa SDSS-om Pupovca i Stanimirovića reminiscencija je na stare koalicijske igre HDZ-a s **Raškovićevim** SDS-om prije početka samog rata, kad je sam Pupovac s indignacijom odbijao ulogu profesionalnog

Srbina i paradnog “Pribićevića” a kulturnu autonomiju kritizirao kao “getoizaciju Srba”. Ta davnašnja koaliranja navodno nespojivih partnera možda su izbljedom iz javnog sjećanja, ali ona sad zauzvrat izniču u aktualnom mutežu kao istina prošlosti: maskenbal koalicije “građanskih stranaka” na grobu političke kulture tolerancije i zajedništva ovdašnjih naroda, kulture utemeljene u NOB-u.

Egzotični kršćani

Zato Sanaderov današnji odlazak u Istru ima dvojak učinak: on podsjeća na istinu da Tuđman nije išao u Knin 1990. i ujedno je tuđmanovska *surprise*-politika za razbijanje većih političkih tikava poput HSS-a.

Otud je Sanaderovo razvikano “Hristos se rodi” isti cinizam paradijanja jezikom manjinca, kao i u Istri, bez velikog (ako ikakvog) značaja za stvarnog manjinca. Politička koalicija sa strankama srpske manjine pospješit će sigurno rješavanje praktičnih pitanja, ali to će biti nova hrvatska politička laž. Treba reći “Hristos se rodi” na ulici pa vidjeti na sebi realne odjeke te “estetike” uživljavanja u drugog! Taj akt ima samo pragmatički učinak političkog samouzvisivanja za izricatelja, a svoje navodne adresate, Srbe, pretvara u egzotičnog kršćanina, prigodno izvučenog idiota s etnoeklezijastičkim, a ne političkim identitetom. Pravi adresat je pogled Bruxellesa, a lokalna napetost postoji još samo u tome što ti manjinski Srbi-“troprstaši” isuviše nalikuju većinskim Hrvatima-“dvoprstašima”, tvoreći u javnoj svijesti potisnutu protusliku nasmrt suprotstavljenog folklornog drugog; “Talijanci” su nedostignuto hrvatsko zapadno idealno Ja. Sanader je kao čokoladice progutao obje Ja-žabe, i bizantinsku i vatikansku, i tako tuđmanovskoj megalomaniji hrvatske superiornosti dao humanije lice za Europu. Tek ta plastična estetika novog korektnog hrvatstva pruža ushit cinično prosvijetljenim patriotima, željnim da budu Hrvati “bez stida” (S. Modrić) i da ostanu pošteni. Danke, Sanader! Bravo Croato!

Muk o izdaji

Na toj pozadini teza o “srpskoj izdaji Hrvatske”, koju je izvukao urednik i voditelj HTV-a Aleksandar Stanković u razgovoru sa **Stipom Šuvarom** (Nedjeljom u 2, od 4. 1. 2004.), jedini je relevantan oblik pitanja o poli-

tičkoj ulozi Srba, koliko god da je ostala bizarno nepromišljena čak i za jednog htv-voditelja. Izuzevši ograničeni interes povjesničara, politologa i teoretičara, ni u Hrvatskoj ni u ostalim zemljama-akterima raspada Jugoslavije nema nikakvog javnog i općeg interesa za bilo kakvom političkom istinom o genezi rata i nesposobnosti za saveznu državu. Osim statistika smrti, jedini interes je onaj privatni za nestalima i poginulima. Govoriti o izdaji znači pitati za odgovornost o nečemu zajedničkom do čega je stalo. To može biti samo “suživot” do kojega je ovdje stalo kao do lanjskog snijega.

Stoga je istina ad hoc izrečene teze o “srpskoj izdaji Hrvatske” samo istina o njezinoj javnoj bezvrijednosti, bez obzira na njezinu faktičku istinosnu vrijednost. Sanaderova današnja brbljava darežljivost prema Srbima živi od Račanove šutnje i tabu-statusa “srpske izdaje”: o njoj se šuti kao i o svim drugim izdajama, lažima, poluistinama i ambivalencijama, od one “tko je prvi počeo” do one o “masovnom dobrovoljnom odlasku Srba u Oluji usprkos pozivima predsjednika Tuđmana da ostanu i čekaju hrvatsku vojsku”. Nisu je čekali ni Hrvati u Slunju, znajući da nema ničega što ih dovoljno razlikuje od Srba, čak ni šahovnica na prozorima.

Prešutna zlatna istina hrvatsko-srpske tragedije je to da je pobuna “ludog naroda” (Jovan Rašković) bila najbolji bratski poklon srpske krajijske klike pod jelku “božićnog Sabora” Hrvatske, bogomdani prilog hrvatskoj samoobmani o apsolutnoj ispravnosti šovinističkog samorazumijevanja kao političkog puta u samostalnost. Iz te bukare Sanader može neograničeno i bučno srkati nepotrošivu zlatnu laž na slamčicu “srpskog Badnjaka”. Istinu o njoj govori nijemi Preradovićev trg u Zagrebu koji u taj čas spontano ostaje prazan od civilnog života kao zazorno mjesto. To je scena na kojoj “srpske gaće” s Tuđmanova štapa iz 1995. danas vrijede zlata za berlusconijevski politički spektakl Evrope.

Sanaderov politički početak je zato samo povratak na izgubljeni 3. siječanj 2000., na prazninu smrti Tuđmana, fantazmatsko obećanje koje se po definiciji nikada ne ispunjava i čiji će posljednji grobar biti upravo slatki Sanader. Jer, tajna kinder-jajeta je izdaja same stvari, a izdaja HDZ-a je uvjet napretka Hrvatske.

O potrošačkoj čednosti Nove godine, raskalašenosti Božića i novom kulturnom pesimizmu hrvatskih kolumnista

OTAJSTVO NOVE GODINE

Suprotno jadikovkama o profaniranju i otuđenju Božića, navodno masovno katolički hrvatski narod je po potrošačkom odnosu prema otajstvu Božića već stupio u Europu, samo što on to ne zna. Europa je mjesto gdje se politička sloboda Božića plaća gubitkom "autentične božićne duhovnosti". Ona je bila moguća samo kao učinak stvarne ili fantazmatske političke represije s one strane čelične zavjese.

Otkad je formalno ograničeno vrijeme prodaje blagdanske pirotehnike, Božić u hrvatskoj metropoli nije bio tiši, a Nova godina bučnija. Zato je odnos profanog i svetog između dvaju praznika ispao posve obrnut, do te mjere da se pred eskalacijom potrošaštva uoči Božića kolumnistička krema hrvatskih medija postavila kao asketska sekta kulturpesimista u pozi "Bože, što je postalo?" Premda ima dovoljno razloga da se stanje materijalističke otuđenosti u javnom slavljenju "Božića" tumači kao regresija iz kulture duhovnosti u profanost Nove godine, jadikovke zbog gubitka svetosti Božića kroz konzumerizam nisu ni dotaknule a kamoli narušile simbolički status Nove godine. Ona nije prepoznata kao grešno mjesto "materijalizma", pa čak ni kao reziduum "socijalističkog mentaliteta u Hrvata" koji je dežurni krivac svim novim reformatorima konzervativne restauracije.

Štoviše, čini se da je Nova godina postala nešto apsolutno pozitivno. To je ime prve, najmasovnije i najbolje *party* bez ikakvog ideološkog a kamoli “višnjeg” interesa, dakako osim same zabave. Za naj-party lokalnog i globalnog kalendara dovoljna je i boca najlošijeg pića, malo želje za socijalnom pripadnošću i puni džepovi petardi. Otkud ta minimalistička čednost Nove godine u općoj eskalaciji potrošaštva u kojoj se upravo novogodišnja putovanja platežno sposobnih i nesposobnih čine kao sezonske turističke špice malograđanštine tranzicijskih društava?

Djevojčica među petardama

Čednost je progovorila iz samog centra državnog novogodišnjeg slavlja, s pozornice prohladne metropole, kad je jedna od dviju zadarskih zvijezda iz famozne sedmorke hrvatskih super-talenata, **Natalie Dizdar**, poput prvašice na prvoj školskoj predstavi bespomoćno zakenjkala prema napaljenoj publici adolescenata: “Ma, neemojte baacat’ petarde!” Moćno pjevačko grlo stisnulo se od straha pred eskalacijom potrošnje jedinog dobra koje ne predstavlja ništa osim potrošnje u najčistijem obliku, pukog ispucavanja. Osim što petarde uzbuđuju one koji ih bacaju i užasavaju one na koje su bačene, djevojčin strah iskazuje ono gore u njima i od same zaglušujuće eksplozije: one su inkarnacija užasa od iščekivanja užasa.

Ako je preživjela muke posljednje silvestarske noći, Natalie je bez sumnje dostojna kandidatkinja za naslov zadarske mučenice pored **sv. Stošije** (Anastazije). Pjevati u strahu od eskalacije oduševljenja publike, dakle od istog onog zbog čega pjeva, isto je što i “mučeničko svjedočenje” pred publikom koja hoće vidjeti kako se umire od straha za svoju stvar. Iskušenje pjevanja u strahu ultimativno je kao i prisilan nastup kršćanske djevice u rimskoj areni. Spektakl svjedočenja proždire aktere na vrhuncu njihova uloga u spektaklu.

Bačene u grubu materijalnost spektakla, mlade pop-“megazvijezde”, koje izgledaju kao stariji adolescenti, činile su se kao polusmrznuta “rumunjska Cigančad” koja “sviraju” i pjevaju raštmano oko središnjeg zagrebačkog trga. Sve te Ivane, Natalie, Saše i Kedže u tresku preglasnog *playbacka* samo su još loše oponašali svoju nevinu medijsku sliku, kao djeca pod prisilom domskih upravitelja. Jedino što je sprečavalo nast-

nak potpunog dojma iskorištavanja i zloupotrebe djece u neadekvatnim uvjetima rada za mašineriju medijske zabave ujedno je ono što dovršava i uzvisuje to ponižavanje: to je prizor užarenih pogleda adolescentske publike upućenih prema tom istom mjestu konzuma i iskorištavanja. Petarde su samo eksplozije te želje da postanu dio u pedofilskom pogonu zabavnog spektakla.

Zato je opći blagdanski konzum postao konačan tek na sceni autoreferencije posljednjih konzumenata u lancu socijalnih kategorija: dok su penzići došli “na svoje” sa **Zdenkom Vučković** na početku programa, s adolescentima je ispunjena svrha rođenja djeteta za mučeništvo konzuma. Otud pitanje o tome što je postalo od Božića kroz eskalaciju materijalističkog potrošaštva možemo postaviti samo kao pitanje – Što je ostalo od Božića? Odgovor je jednoznačan: Nova godina. Ona je prizor prave ili autentične istine Božića – rođenje za samotrošenje.

Represija slobode

Suprotno jadikovkama o profaniranju i otuđenju Božića, navodno masovno katolički hrvatski narod je po potrošačkom odnosu prema otajstvu Božića već stupio u Europu, samo što on to ne zna. Europa je mjesto gdje se politička sloboda Božića plaća gubitkom “autentične božićne duhovnosti”. Ona je bila moguća samo kao učinak stvarne ili fantazmatske političke represije s one strane čelične zavjese. Premda hrvatska katolička crkva danas očigledno kapitalizira svoje mučeništvo više kao naknadnu konstrukciju tako što i danas održava bauk komunizma jer samo tako može održati “svetost”, jedini stvarni problem konzumerizma njezine navodno svenarodne pastve jest socijalna iracionalnost: “narod” se na planetarnoj svetkovini ponaša kao na svojoj vlastitoj rođendanskoj *party*, neadekvatno svome stanju i porijeklu: kupuje si više nego što može platiti, i do sedamdeset posto. U “Europi” je božićni shopping podbacio za istih sedamdeset posto jer je pastva profanog boga konzuma uglavnom čekala masovna silvestarska sniženja. No, domaći kulturni kritičari ponašaju se jednako neekonomično kao i domaći katolici: u Božiću traže više obiteljskog, osobnog i crkvenog “otajstva” nego što to današnji politički kontekst može proizvesti. On nije represivan i zato je sloboda masovnog

slavljenja Božića postala autentično represivna; “materijalističko otuđenje” slavlja zakonita je posljedica političke slobode Božića i slobodne, jedva ičim ograničene politike crkve.

Katolička crkva, koja deklarativno kudi ekscesivni konzumerizam i “materijalizam” svoje pastve, i sama je do grla angažirana na ekscesivnom uvećanju svoga materijalnog prisustva u javnosti, kroz formalizam i ceremonijalizam institucionalnog kršćanstva i svakojaku duhovnu bižuteriju koja ima jednako malo veze s “istinskim” sadržajem vjere kao i autić na daljinski, ali troši i proždire sav javni prostor. Dok svjetovni kultur-kritičari priželjkuju više čiste duhovnosti, osobne i obiteljske samorefleksije, crkva umjesto evanđeoske propovijedi bolje budućnosti zasićuje društvo dogmatizmom državne vjere u sadašnjosti. Pri tome, postotak crkvenog trošenja domaće pastve je onih “osamdeset do devedeset posto katolika” koje stalno koristi kao plebiscitarnu bazu, plus 10-20 % državnog bonusa na “ostale”.

To je njezin temelj i stijena na kojoj se crkva osjeća kao “svoj na svome”, u svim civilnim i političkim pitanjima, pa i pitanju potrošaštva. Upravo to je autentični dublji smisao mijašanja crkve u zakonodavstvo o radu velikih potrošačkih lanaca. Sistemska moć crkvene institucije može se dovršiti samo tako da ograniči ono što nju samu ograničava – to je autonomija ritualne potrošnje pastve, Božićno ponašanje ljudi kao prođetak logike sakramenta (Isusova) Rođenja i ritualnog trošenja na darove. Ta gramzivost crkve za kontrolom i posljednjeg svjetovnog izdatka nalazi svoj zakonit materijalni izraz u pedofiliji, u konzumiranju potomstva pastve, jednako kao što medijska industrija kroz najnovije spektakle za otkrivanje talenata, poput *Super Talents Show*, već troši i koristi podmladak estrade prije nego što ga je proizvela.

Odgovor karnevala

Otud između crkvene materijalne gramzivosti prema društvu i navodno vulgarnog božićnog potrošaštva pastve ne postoji samo odnos konvergencije nego kompeticije. Taj odnos čini bit kapitalizma: hegemonizacija svijeta života logikom potrošnje radi nove proizvodnje dovršava se samo kroz ono što je potkopava, a to je karnevalski odgovor samog svijeta

života. Konzumerizam nije ni po čemu neautentičan, on je samo druga polovica cjeline koja sadrži istu ritualnu dinamiku kao post i mrs. Konzum je nužna ali ograničena subverzija sustava hegemonije, polovica bez koje bi se sustav pretvorio u neograničeno golo totalitarno ludila, kao što ni sam karneval bez totalitarnog adresata ne bi imao granicu pa ni “višnji” smisao.

Zato, u kritici općeg potrošaštva i profaniranja duhovnosti sekta civilnih duhovnika-kolumnista napada karnevalsku subverziju umjesto hegemonijalne politike crkve, pozivajući se na kulturnu konstrukciju izvornog smisla Božića, kao i sami crkveni ideolozi. Naši kulturpesimisti u kritici potrošaštva samo nesvjesno ponavljaju istu kritiku neautentičnosti Evrope koju su 90-tih širili profeti njezine autentičnosti poput **Finkelkrauta** i **Handkea**. To su oni evropski intelektualci koji istinsku Evropu traže tamo gdje nikad nije postojala, u malograđanskoj idiosinkraziji nasljednika provincijalne elite zemalja “Kakanije”, na geo-kulturnim rubovima “Srednje Europe”. Na rubu Balkana domaći nosioci autentične evropske duhovnosti osjećaju se kao Kolarova breza među bukvama, pa je čak i njihov žal za socijalizmom kao najboljim konzervatorom “autentične duhovnosti” posve razumljiv. No to je samo njihova nesreća njihove osobne duhovnosti, a njezin autentični izraz je doista samo njihova novinska molitva.

Bonustrack za statističke teologe

SLOBODA MANJINSKOG PISANJA

Odgovor teologu Jadranu Bašiću, "Tko je tu potrošački nastrojen?"
(*SD Forum*, 18. siječnja 2004.)

Zajednica katolika je najprije etičko-vjerska zajednica, ali se ujedno, upravo kao takva, prikazuje kao politički entitet. To je izraelitski a danas islamistički sindrom zatvorenih nacionalnih demokracija. Ako Katolička crkva nikad nije stajala na mjestu "partije", sad kod političkih revnosnika katoličanstva sigurno stoji. To je civilno-društvena blagovijest političke korektnosti kod novih hrvatskih klerika. Takve su sretne ideologije.

Priznajem da mi je bilo teško posložiti u glavi tekst kojim je teolog **Jadran Bašić** iz Splita reagirao na moj prilog "Otajstvo Nove godine", a da ne padnem u samoobožavanje. Moje pisanje naziva osebjunim, lucidnim i dubokoumnim premda me smatra perfidnim, licemjernim i klinički sumanutim; čas mi daje istinske kvalitete Lucifera čas one lažnog Prometeja. Blaženi katolik! Da ga nema, trebalo bi ga izmisliti, barem da si i nevjernik za Božić malo duhovno ugodi.

Ali to je samo za moju taštinu. U njegovu praznom tekstu ima samo retoričkih pitanja, nevjerovanja očiglednostima a najviše zgražanja. Kako

netko ima drskosti kvariti mir proteklih blagdana i vrijeđati “većinu srdača naših građana” (sic!) izrugivanjem Božića kao konzumerističke Nove godine?! Takvome notornom izrugivaču ne treba vjerovati, veli Bašić posežući za mukama s vjerodostojnošću **Renata Baretića**, kolumnista SD-a. No ja, premda kao i on tonem u horoskopu **Mire Lorger**, nikoga nisam zvao da mi vjeruje ili ne vjeruje. Ja znam “istinu o istini”, pa je zato moj esej lako štivo za pod dekiću uz jelkicu.

Bogomdana statistika

O optužbi da vrijeđam hrvatske katolike i crkvene ljude u njihovoj službi neću trošiti riječi, čak ni na neistinu da sam u ljetošnjem tekstu “Sveti pir u Zadru” (*Forum SD*, 18. lipnja 2003.) okupljene vjernike nazvao ruljom ili neprilično grdio **Alojzija Stepinca** usporedbom s Antom Gotovinom. O “rulji” i “Stepincu” nema ni riječi ni pomisli. Bašić ima priviđenja zato što misli da zna što ja to zapravo “bih”: to je naime, kako on negramatički piše, “da Crkve ne postoji”, tj. da je nema ili ne bude. No, moj navodni “duboki animozitet” Bašiću je nužan da bi sam fantazirao smrt crkve iz nemoći da postigne njezino totalno uzvišenje. Smetam mu ja. To je tipična ideološka fantazma o podrivaču zbog nemoći da “imamo” svoj objekt. Logički, to je regresija u argumentaciji, teološki, to je djelo “kvaritelja” istine. Evo gdje leži njegov nečastivi.

Ustrajni motrilac mojih “neumornih” zlih napora smatra me agentom-terminatorom iz “onih vremena” kad je crkva bila stjerana, kako on veli, u četiri zida, u privatno, u sakristiju, a svako njezino javljanje se smatralo povredom “discipline”. To je prebanalna poluistina. Problem oko hrvatske katoličke crkve nije mučeništvo u prošlosti niti njezin današnji socijalni angažman, problem je u njezinu zlatoljublju državotvorstva i zaboravu Boga. Doduše, ništa novo, ali to je bilo i ostalo politički problem Hrvatske. Bašić smatra prirodnim masivno prisustvo Crkve u društvu i poziva se na kvazi-racionalne argumente u obliku “statističkih pokazatelja” o masovnosti katolika. Tipično za većinu crkvenih ljudi u medijima, i Bašić te bogomdane objektivne statističke pokazatelje ne tretira socijalno nego eklezijastički, odnosno klerikalno: zajednica katolika je najprije etičko-vjernačka zajednica, ali je ujedno, upravo kao takva, politički entitet. To je izraelitski a danas islamistički sindrom zatvorenih

nacionalnih demokracija. Bašić doslovno govori o “najvećem postotku pristanka građana uz crkvu i izraženog vjerovanja toj instituciji”. Tako, uz crkvu ne pristaje vjernik u građaninu nego upravo građanin; crkva nije tek zajednica vjernika nego organizacija na čelu jednog pokreta. Ako Katolička crkva nikad nije stajala na mjestu “partije”, sad kod Bašića sigurno stoji. To je civilno-društvena blagovijest političke korektnosti kod novih hrvatskih klerika. Takva je blagovijest gospodina Bašića, ali on će je u tom obliku bez sumnje poreći kao suludu kolumnističku umotvorinu za “smjestit na psihijatriju” (cit.). No, i sv. Petar je zanijekao Isusa pa je opet sve bilo istinito a on postao rimski biskup. Takve su ideologije.

U političkoj teologiji poput Bašićeve, “statistička činjenica” o “najvećem postotku” deklariranih katolika ima vrijednost stopostotnog “katiciteta” (općosti) samo zato što očekuje da se statistički manjinci uklone ideološkoj većini. Tako od 80 posto nastaje 100, a od 100 one famozne izborne pobjede od 108 posto, no riječ je samo o zamjeni demokratskih političkih odnosa ideološkim i tehnokratskim. To je sva tajna Bašićeva teksta, ona je miloševićvska.

Tajna sretne ideologije

No, za građanina Bašića “intelektualno poštenje” znači prihvaćanje statističkih pokazatelja o društvenoj raširenosti ideologija. Zanimljiva racionalizacija, nema šta! Umjesto mača, križa i ognja, crkvena ideologija sad postaje objektivna istina statističko-demografskim oruđem, a za potpun “demokratski” uspjeh takve teorije u Hrvatskoj treba još samo raspolagati pedagoškim aparatom društva, od vrtića do sveučilišta. Bašić je možda i ne znajući provalio svu tajnu sretne ideologije. No, riječ je samo o neispunjivosti težnje za totalnim ovladavanjem javnom sviješću. Prilika za totalizaciju katoličanstva kao obavezujućeg svjetonazora u suvremenim se društvenim i političkim prilikama Hrvatske naprosto raspala. Osim perfidnih umòvala poput mene ne podržavaju je ni trezveni crkveni ljudi. Svaka ideološka konstrukcija zbilje, klerikalistička, liberalistička, rasistička ili “utopistička” ima svoga kvaritelja, ništa novo ni u Hrvata!

Ako Bašić govori kao pripadnik Katoličke crkve, ja pišem u “Slobodnoj” kao član zajednice civilnog republikanizma. Radi se o demokraciji

i samo o demokraciji. Ona nije puka vladavina većine u kojoj ja, da bih preživio, moram tražiti milost zaštite manjina. Moderna demokracija je vladavina većine u smislu civilne društvene organizacije jednakosti prava i obaveza svih članova društva. U tome poretku svaka većinska vjerska zajednica je načelno manjina jednako kao i udruga za promicanje prava homoseksualaca, “jugonostalgičara”, paških pletilja čipki ili čudaka. Nije riječ u potiskivanju vjeroispovijesti u privatnost, nego o tome da je crkva, koliko god zlatna bila, samo zasebna institucija s pravom javnosti, ali ne i sama javnost. Sve drugo na njoj je kulturno dobro. Sve dok to ne shvati teolog Bašić i njemu slični crkveni agitatori, crkva će ostati sjemenište ideološkog i političkog totalitarizma.

Usprkos Bašićevu statističkom optimizmu, 80 posto deklariranih katolika ipak je još uvijek nedovoljno za stvaranje totalne plebiscitarne baze. Ona je samo virtualna zato što između etičko-vjerskog i političkog zjapi rasjed i zato što “neki”, poput mene koji sam daleko od “istinitog i poštenog intelektualnog umovanja”, ne priznaju tu Bašićevu bazu. Upravo u tome se teolog Bašić i ja potpuno slažemo! Riječ je opet o “nepoštenim intelektualcima”.

Moguće je da sam u blasfemičnom eseju bio “prelucidan” za intelektualni kapacitet teologa Bašića, no moje mu suze ne pomogloše! Za mene otajstvo rođenja Isusa Krista ili svetkovina Božića ima “dublji” smisao samo zato što je obični život jedino mjesto ponovljivosti iskušenja i izvor “svetosti”, a ne njegov ceremonijalni prikaz. Ako nije tako, onda ni ona magareća štalica u Betlehemu nije bila više nego ceremonijalni artefakt, prva priredba u tradiciji “živih štalica”. Ako je pak tako, onda su hrvatski katolici u inflaciji te folklorne naive sami svoji vrtni patuljci, a “žive štalice” nov žanr scenske umjetnosti – nijemo kazalište! Ili je duhovnost dosada mimetičkog kiča ili je to nov hrvatski brand za božićno evropsko tržište? “Božić” je bez sumnje oboje.

27.

Uz visok plasman Karla Marxa i Stipe Šuvara na top-listama naznačajnijih Nijemaca i Hrvata u anketama 2003/04.

KOLIKO KOMUNIZMA?

Najznačajniji teorijski izraz komunizma danas predstavlja koncepcija tzv. radikalne demokracije po kojoj stvarni, antagonistički procesi suvremenih društava, dakle sam topos političkog, trebaju zauzeti funkciju medija utopijske emancipacije. Umjesto dovršene povijesti ljudske emancipacije, to je permanentni proces re-evolucioniranja ljudskih odnosa i društvenih institucija. "Komunizam" se kao radikalni politički koncept vraća kao pitanje demokracije, tj. kao evropsko pitanje *par excellence*. Budućim kandidatkinjama za europsku *Miss Democratia*, poput Hrvatske, ne preostaje drugo nego ispitati koliko emancipacijskih potencijala komunizma sadrži realna domaća demokracija.

U konjunkturi masmedijske zabave krajem kalendarske godine plasiranje **Karla Marxa** na četvrto mjesto topliste najznačajnijih Nijemaca svih vremena nije previše senzacionalno u usporedbi s rezultatima hrvatske ankete u režiji *Nacionala*. Tu se desilo veće čudo. Diskvalificiran od samih anketara kao "komunistički ideolog", obilježen kao posljednji predsjednik SKJ-a i, povrh svega, razvikan kao "uništavač podmlatka hrvatskih elita" kroz školstvo, a ipak na 13. mjestu do **kralja Tomislava** i ispred **Josipa Jurja Strossmayera, Radića, Starčevića** ili "snježne kraljice" **Janice Kostelić**, za to treba biti Stipe Šuvar, ljevičar rodom od

Imotskog, dakle sa dna kace Marxovih “reakcionarnih naroda Europe”. Budući da njegova politička stranka SRP nema izbornu bazu čak ni među penzionerima socijalizma, koje je zakonom o mirovinama u praskozorje demokracije u Hrvatskoj pokrao HDZ, ta visoka mjera simboličkog ugleda komunizma tajanstvena je kao pitanje o naravi “čari” ili “šarma”.

Troškovi hladnog pogona

Stvar s komunizmom danas stoji po svemu sudeći ovako: “Komunizam je lijepa stvar, ali skupa!” To nisu riječi Karla Marxa, nego organizatora konferencije pod naslovom “Indeterminate! Communism!”, održane polovicom studenog 2003. na sveučilištu u Frankfurtu, gradu najslavnije lijeve filozofije 20. stoljeća i evropskog financijskog kapitala. Premda ga je organizirala mala studentska inicijativa, kongres je okupio svjetsku teorijsku, akademsku elitu i umjetničku avangardu lijeve orijentacije posvećenu emancipacijskim idejama u uvjetima globalizma. Progutao je dobrih 150.000 eura iz savezne njemačke blagajne za kulturu, i to usred studentskih demonstracija golim tijelima zbog kresanja budžeta i uvođenja školarina. Zato je razljutio političku i ekonomsko-upravljačku elitu Njemačke, od pokrajinskog šefa vlade iz konzervativnog CDU-a do samog kancelara **Schroedera** i šefa socijaldemokrata. Epilog je taj da “Inicijativa za demokraciju” sa svojim frankfurtskim, berlinskim i düsseldorfskim ćelijama na web-stranici traži donacije radi održanja gole egzistencije ili “hladnog pogona”. I kao kulturni *happening* komunizam je bankrot ili je to samo još jedan kapitalistički vic? Čemu “Kommunismuskongress”?

Suprotno pozitivnoj historiji komunističkog pokreta s diktaturom proletarijata pri vrhu i kompartijom na vrhu, najznačajniji teorijski izraz komunizma danas predstavlja koncepcija tzv. radikalne demokracije po kojoj stvarni, antagonistički procesi suvremenih društava, dakle sam topos političkog, trebaju zauzeti funkciju medija utopijske emancipacije. Manje apstraktno rečeno, umjesto dovršene povijesti ljudske emancipacije, to je permanentni proces re-evolucioniranja ljudskih odnosa i društvenih institucija. “Komunizam” se kao radikalni politički koncept vraća natrag k Marxu, a ne **Lenjinu**, i shvaćen je kao pitanje demokracije, tj. kao evropsko pitanje *par excellence*. Budućim kandidatkinjama za europ-

sku *Miss Democratia*, poput Hrvatske, ne preostaje drugo nego ispitati koliko emancipacijskih potencijala komunizma sadrži realna domaća demokracija. Publicistička bilanca **Milana Kangrge**, vođena tokom 90-ih i dokumentirana u dvije knjige eseja o restauraciji hrvatskog nacionalizma, negativna je, ali pođimo još jednom od najpriručnijeg.

Bozanić-Bata

Nadbiskup zagrebački, onedavno u grimizu kardinala-mudraca kao Djeđić Bozanić, nakon četiri godine donio je naciji za Božić istu blagovijest da njome vladaju “grešne strukture”. To sad nisu hadezeovski drumski otimači narodnog bogatstva nego MMF koji “ne brine za radništvo već samo za profit”. S obzirom na brigu crkve oko ukidanja posve blasfemičnog rada po sedam dana u nedjelji bez zakonite naknade, to je zaista fascinantan prizor arhisindikalizma crkve. Naime, izboriti jedan dan u tjednu bez rada nije samo otimanje pastve od trgovaca za nedjeljnu misu, nego ukazivanje na dramatičan pad dostojanstva “hrvatskog radnika” u odnosu na biblijsko stanje temeljnih prava čovjeka kojemu je Bog namijenio jedan sveti dan, šabat, da malo dangubi, ljubuje i vodi podmladak na čitanje Božjih zakona. Čak i više od toga, to je htjeli-nehtjeli reminiscencija na vrijeme preduto-pijskog engleskog socijalizma, slavnog po bijedi radničke klase. Bozanić-Bata mora da je i sam pod bor dobio jednog klasika marksizma, ali to ne znači da osim bijede radništva u Hrvatskoj postoji i radnička klasa. Za to je potreban svjetovni historijski subjekt s adekvatnom teorijom. Otkrio ga je famozni **Florijan Boras**, novi saborski predstavnik “hrvatske dijaspore” u Hercegovini, osobni poklisar predsjednika HDZ-a i novog premijera Sanađera u Širokom Brijegu: ukazao mu se Račan i ostale sluge okupatorskog MMF-a kao povratak komunističke vlasti nad hrvatskim narodom.

Reklo bi se, svi uvjeti za komunizam su dani, samo još treba prevrat. No, riječ je ipak samo o totalnoj zabuni desnice. Dok se kardinal kao protokršćanski marksist u duhu socijalnog nauka **pape Woytile** s pragmatičnim eklezijastičkim ciljem trsi oko ograničavanja eksploatacije radništva, arhinacionalist u vladajućoj stranci naziva komunizmom kapitalističko carstvo neograničenog rada i socijalnog bezakonja. Stoga dilema oko komunizma u ovdašnjoj real-političkoj demokraciji glasi: ili

između fundamentalističkog taloga HDZ-a i navijačke crkve nisu obavljene osnovne agitpropovske konzultacije ili je MMF s “marksističkim” Vatikanom nova svjetska urota protiv Hrvata i ostalih nebeskih naroda. “Komunizam” ovdje označava samo jedno – teški deficit u razumijevanju demokracije kod notornih anti-komunjara.

Ekstremni demokrati

O tome rječito govori jedna uočljiva osobitost inače blijede postizborne diskusije o ponovnom vraćanju Hrvatske udesno. To je eklatantni izostanak vike o potrebi za “jakom ljevicom”. Naime, ono što se odmah nakon izbora 3. siječnja 2000. moglo čuti na javnim panel-diskusijama od raznoraznih hrvatskih demokrata, u širokom rasponu od novinara do kulturnjaka, bila je povika o hitnoj potrebi za “jakom desnicom” kao “demokratskom protutežom” lijevim strankama i vrištanje na “teror ekstremne ljevice”. Vika je potrajala tako dugo da se i predsjednik države Stipe Mesić iščuđavao nad lakovjernošću kvalificiranih predstavnika javnosti poput Radija 101: “Ma, haj’te molim vas, gdje vi vidite ekstremnu ljevicu? Nitko u Hrvatskoj ne zagovara boljševizam ili komunizam.” Ekstremna ljevica je bila fantom bez pokrića, lažni bauk. Ali, to što je za Mesića bio obični bau-bau, za Račana je bio tabu. I nakon posljednjih izbora imamo konzervativni centar i HSP kao ekstremno demokratsku desnicu, a od lijeve protuteže ni traga. Štoviše, neki komentatori smatraju da danas čak i “ljevičari” drže palce Sanaderu premda je on puki “ponavljaj” u školi političke kulture. Ostali su dakle samo liberali.

No, i liberalizam kao i komunizam poznaje podjelu na statički ili utopijski i dinamički ili procesualni koncept. Prvi je onaj koji polazi od liberalnih načela, tj. općeljudskih vrijednosti kao temelja moderne kulture; drugi se definira kao stanje tolerancije prema trenutnim odnosima snaga ili vladavini većine. U hrvatskoj političkoj i vanpolitičkoj (kulturnoj) stvarnosti vlada bez sumnje ovaj drugi model relativnog liberalizma s obzirom na odnos snaga. To je lokalni model političkih odnosa koji skriva logiku ravnoteže snaga poznatu iz globalnog hladnog rata. Njegova tajna je dakle komunizam: zbrisan kao vanjska granica demokratskog svijeta, on djeluje iznutra kao nevidljiva sila ograničavanja moći kapitalizma koja histerizira rođene demokrate.

Cinični karakter takve političke kulture odnosa snaga savršeno odgovara hrvatskom društvenom cinizmu. Premda se deklarira kao izvorni liberalizam, naš liberalizam “dobre škole” nije ništa drugo nego kulturalno prosvijetljeni nacionalizam koji se u političkoj filozofiji naziva “komunitarijanizmom”. On je politički derivat retroaktivnog teorijskog ili kulturalnog legitimiranja nacionalne političke tradicije 19. stoljeća koje su vršili kulturni agensi na vodećim mjestima u hrvatskim političkim strankama. Otud je liberalizam bio i ostao propagandističko djelo političkih stranaka, njihovo funkcionalno kulturno-ideološko samouzvisivanje. On je kulturni *fake* političkog, a ne politička stvarnost. O njegovoj političko-formativnoj snazi rječito govori karijera jednog zombija nacionalizma poput **Dražena Budiše** na položaju šefa HSLS-u, a danas to potvrđuje položaj LS-a kao prirepka SDP-a: akademski liberalizam kao protuteža sili jednog neukog hrvatskog konzervativca i ekstremnog sportaša zvanog “CroCop”, u ulozi saborskog zastupnika socijaldemokrata. U tome odnosu snaga “ekstremna ljevica”, ako je i postojala, može biti bauk samo za Hercegovce, Imočane i ostale “zagorce”.

Genocid za Europu

To možda objašnjava okolnost da za razliku od vijesti o plasiranju Marxa u njemačkoj anketi popularnosti, jedna vijest u Hrvatskoj nije izazvala baš nikakvo uzbuđenje. Naime, da je Ivo Sanader još u svojstvu kandidata za premijera potpisao sporazum s predstavnikom njemačke manjine u Saboru da će Hrvatska oštećiti preko 30.000 “folksdojčera” za nacionalizaciju imovine i protjerivanje 1945. te da je dotični predstavnik, **Nikola Mak**, nazvao taj povijesni događaj “komunističkim genocidom nad Nijemcima”. Ponosni Dalmoš na mjestu svehrvatskog vladara koji inače tvrdi da suvereno ignorira direktivu njemačkog veleposlanika o nepuštanju HSP-a u novu vladu, iako radi točno po njoj, nije ni trepnuo na zloupotrebu riječi “genocid” jednako kao ni njemački veleposlanik, premda se ona u Njemačkoj kvalificira kao kažnjivo djelo relativizacije holokausta. (Za podsjećanje: Zbog retoričke usporedbe Busha s Hitlerom povodom američke invazije na Irak pala je njemačka ministrica pravosuđa Däubler-Gmelin iz SPD-a.) No, što je za velevaroškog Splićanina

jedna mala hrvatska veleizdaja kontra premijerske mise u Agramu ako su u pitanju konzervativne njemačke veze i pokroviteljstvo?

Priznati lažni “genocid” nad podunavskim Švabama 1945. uz istovremeno poricanje faktičkog etničkog čišćenja Srba 1991-95. mora da je proeuropski profitabilnije za Hrvatsku nego “poslušništvo Račana i ekipe”. Crnje od te dileme je to da se moderna hrvatska demokracija preko Sanadera pokazuje spremnim adresatom politike revanšističkog revizionizma Europe koju je izrazio austrijski “slobodar” Haider zahtijevajući svojedobno od Slovenije da za svoju evropsku kandidaturu ukine odluke Avnoja kao navodnu anticipaciju “genocida germanskih naroda”. Je li to sve previše lošeg demokratskog potencijala za ono malo emancipacije kroz komunizam ili su dvije arhikomunjare, Marx i Engels, tako dešperatno bili u pravu o političkoj reakcionarnosti Hrvata i Srba s juga crne monarhije? Odgovor neće dati etnogenetička znanost nego opet samo povijest.

[Epilog: Danas, na prijelazu 2005-2006., Sanaderov stranački ugovor s predstavnikom njemačke manjine ili “obećanje folksdojčerima” pokazalo se, uz veliko negodovanje javnosti, kao tajni sporazum hrvatskog premijera s austrijskim saveznim kancelarom **W. Schüsselom** o obeštećenju Austrijanaca, a saborski prijedlog zakona o takvom obeštećenju kao falsifikat suvremene povijesti.]

Bonustrack za revizionističke političare

POLITIČKI ŠVERC 'GENOCIDOM'

Odgovor saborskom zastupniku njemačke manjine na tekst "Genocid u ovom slučaju nije prejaka riječ", *SD Magazin*, 17. siječnja 2004.

Upotrijebiti riječ "genocid" za ambivalentnu ravanšističku politiku prema Nijemcima 1944/45., nakon što je rasistički motivirani i industrijski organizirani genocid nad nenjemačkim narodima provođen u ime svih Nijemaca u Trećem Reichu i u okupiranim područjima, morbidan je i besraman cinizam kojega se prosječan poslijeratni Nijemac i svaki čestit građanin Europe stidi, ne prihvaća ga i djeluje protiv njega. U Njemačkoj i Austriji danas se takva "istina" bez obzira na pojačan desničarski utjecaj u 90-ima ne prezentira bez kontekstualnog diferenciranja, odnosno bez stalnog upozorenja na nacističke zločine kao na uzročnika te poslijeratne patnje Nijemaca.

Saborski predstavnik njemačke manjine Nikola Mak smatra da ima pravo na proizvoljnu upotrebu riječi "genocid" zato što je postao politički predstavnik narodne manjine koju smatra žrtvom genocida. To je samo politički dodatak uvjerenju o svojoj apsolutnoj nevinosti, trik u kojemu su stranka, odvjetnik i sudac postali jedna politička instanca u istoj stvari. Stoga ću odmah reći da me se nimalo ne doima samoproglášena "uvrije-

đenost i povrijeđenost” jednog neprikriveno antikomunistički i revanšistički nastrojenog predstavnika jedne nacionalne manjine koji dunderški prekraja značenje krajnje delikatnih povijesnih događaja, činjenica i njihovih istina. Moja navodno “duboka uvreda njemačke manjine” i “obmana hrvatske javnosti” ipak je samo osobna stvar Nikole Maka i njemu sličnih, a ne opća stvar, premda se domogla političke moći (s cijelih 250 izbornih glasova!).

Moj prigovor u tekstu “Diskretni šarm komunizma” (*SD Magazin*, 3. 1. 2004.) da je premijer Ivo Sanader odšutio zloupotrebu riječi “genocid nad Nijemcima i Austrijancima” nije ni po čemu poseban, a najmanje sramotan ili uvredljiv za njemačku manjinu. Riječ je o važećem značenju i upotrebi toga termina u samoj Njemačkoj. Naravno, riječ je o suvremenoj Saveznoj Republici Njemačkoj, a ne o Trećem Reichu, koga se Mak ni jednom riječju ne odriče. Genocid se u općoj javnoj svijesti definira i razumijeva isključivo u odnosu na holokaust nad Židovima i Romima, tj. na tzv. “konačno rješenje” (Endlösung). Nadalje, pojam i riječ “genocid” nigdje se u suvremenoj prosječnoj upotrebi, bilo nekvalificiranoj bilo znanstvenoj, ne primjenjuje na poslijeratnu politiku prema Nijemcima.

Povijest masovnog protjerivanja “folksdojčera” i “rajhsdojčera” iz baltičkih zemalja (Istočne Pruske), iz Poljske i Češke, dramatična je. Riječ je o milijunima ljudi, a o zločinima crvenoarmejaca (o ubojstvima, silovanjima, o potapanju brodova) i danas svjedoče preživjele žrtve. No, u suvremenim njemačkim dokumentacijama te povijesti deportacije o Jugoslaviji se najmanje govori, a o genocidu u smislu “istrebljenja” (Ausrottung) nema riječi. Zauzvrat ima puno govora o protjerivanju Nijemaca i jednako tako o njegovim uzrocima – o zločinima njemačke vojske (Wehrmacht) i specijalnih SS-divizija nad civilnim stanovništvom i, napose, o kolaboraciji kvislinga i lokalnog njemačkog stanovništva s nacistima. (Usp. npr. virtualni muzej “Lemo” u Berlinu.)

Suprotno svemu tome, Nikola Mak u svome tekstu najprije posve otvoreno vrši reviziju upotrebe toga pojma tako što odredbe iz opće definicije genocida iz rezolucije UN-a primjenjuje unatrag na događaj iz 1945. u Jugoslaviji. Te se odredbe ne odnose na njemačku manjinu, stoga je riječ samo o očiglednom samovlasnom interpretacijskom zahvatu Nikole Maka. O samim događajima u Jugoslaviji postoje javno dostupni

različiti historijski izvori, povjesničarske interpretacije i osobna svjedočenja. One "nepobitne istine i činjenice" iz "mračnog dossiera", koje Nikola Mak navodi u četiri točke, ne donose ništa novo. On brka činjenice jednog doba i povijesnu istinu o tom dobu, što samo govori o autorovu odnosu prema istini tih istih činjenica. Taj odnos je tipično jednostran i tendenciozan, na jednoj strani pretjeruje a na drugoj zabašuruje, sračunat na "glajšaltovanje" ili "uravnilovku" struktura događaja s posve različitom vrijednošću.

Riječ je o temeljnoj i neponištoj razlici između dviju politika. S jedne strane, između apriorističke politike nacističkog genocida kroz eksproprijaciju žrtava do zubi i deportaciju u logore s ciljem izravnog robovskog iskorištavanja i fizičkog uništenja ljudi u industrijski organiziranim postrojenjima smrti, i s druge strane, naknadne revanšističke politike eksproprijacije i protjerivanja stanovništva u "matičnu zemlju". Osim motiva i provedbe tih politika, različita su i opravdanja: nacistički genocid je glorificiran rasistički a utemeljen na prethodno donesenim zakonima; revanšističko protjerivanje Nijemaca obrazloženo je činjenicom masovnog prihvaćanja ili podržavanja nacističke politike genocida ili sudjelovanja u toj politici. Stoga, genocid u smislu apriornog, planskog i striktno provođenog fizičkog uništenja ljudi na okupiranim područjima i "genocid" u obliku naknadnog revanšističkog protjerivanja u svrhu depopulacije ostaju nesvodive veličine kao organizirano ubijanje i nehumano preseljenje. Danas znamo da je i druga politika protjerivanja samo antihumanistička i perverzna istina "humanog preseljenja".

Upotrijebiti riječ "genocid" za ambivalentnu revanšističku politiku prema Nijemcima, nakon što je rasistički motivirani i industrijski organizirani genocid nad nenjemačkim narodima provođen u ime svih Nijemaca u Trećem Reichu i u okupiranim područjima, morbidan je i besraman cinizam kojega se prosječan poslijeratni Nijemac i svaki čestit građanin Europe stidi, ne prihvaća ga i djeluje protiv njega. U Njemačkoj i Austriji takva se "istina" bez obzira na pojačan desničarski utjecaj u 90-ima ne prezentira bez kontekstualnog diferenciranja, odnosno bez stalnog upozorenja na nacističke zločine kao na uzročnika te poslijeratne patnje Nijemaca. Putujuća izložba hamburškog Instituta za socijalna istraživanja pod naslovom "Zločini Wehrmachta" po njemačkim i austrijskim grado-

vima krajem 90-tih potresla je posljednje temelje zaborava i potiskivanja. Stoga je cinična upotreba riječi genocid uvijek nužno izraz revanšističkog nastrojavanja i revizionizma koju su u poslijeratnoj i ujedinjenoj Saveznoj Republici Njemačkoj zagovarale i zagovaraju ekstremno revanšistički nastrojene Udruge protjeranih i krajnja politička desnica poput Republikanske stranke.

Tu su politiku revanšističkih zahtjeva suzbijale sve njemačke vlade, pa čak i one iz crno-žutih koalicija CDU-CSU-FDP. Štoviše, ni nakon ujedinjenja dviju njemačkih država, kad su u kontekstu proširenja Evropske Zajednice na zemlje poput Poljske i Češke (i Slovenije) glasno izricani zahtjevi za obeštećenjem protjeranih Nijemaca kao uvjetom za pristup tih zemalja EZ-u, rasprave o protjerivanju nigdje i nikada nisu bile samorazumljivo nediferencirane i prezrivo prema cijeloj povijesnoj istini. Saborski predstavnik njemačke manjine nadoknadio je taj crni manjak prema Europi. Utoliko je to simptomatičan događaj za stanje stvari u Hrvatskoj.

Kakvo god bilo “razumijevanje nove hrvatske vlasti” (tj. HDZ-a) za materijalna očekivanja predstavnika njemačke manjine, na koje se poziva Nikola Mak, ono ne daje tom saborskom zastupniku pravo na skandalozan šverc riječju genocid. Njime on ne kompromitira samo antifašistički ugled postjugoslavenske Hrvatske u antifašističkoj Europi i u Njemačkoj nego svojom ideološkom manipulacijom obezvrijeđuje stvarnu zlu stranu svake politike protjerivanja manjina pa i sam zahtjev za obeštećenjem.

Bonustrack za revizionističke povjesničare

ZNANSTVENA RADIONICA GENOCIDA

Odgovor povjesničaru Vladimiru Geigeru na tekst "Ne samo deportacije" (*SD Magazin*, 31. siječnja 2004.)

Dogmatsko pozivanje na neriješeno (ili nerješivo) pitanje kolektivne odgovornosti manipulira se tipično u kolektivnu nevinost zato i samo zato što je kolektivna odmazda neprihvatljiva sa stanovišta modernih civilizacijskih i moralnih vrijednosti; kolektivne odmazde danas su dio ratnih zbivanja ("etničko čišćenje") a poslijeratna politika se zamjenjuje procesima individualizacije krivnje. Tako se i povjesničar Geiger naivno pita, u čemu se to folksdojčerska kolaboracija s nacistima razlikuje od drugih?

Polemici oko zloupotrebe riječi genocid za politiku prema Nijemcima u Jugoslaviji 1945. pridružio se u prošlom broju *SD Magazina* i jedan povjesničar, **dr. Vladimir Geiger** iz Hrvatskog instituta za povijest. Bio bi to hvalevrijedan učinak da je ponudio nešto više o predmetu spora od saborskog zastupnika njemačke manjine Nikole Maka. Jednako arogantno kao ovaj novopečeni političar s cijelih 250 izbornih glasova, i Geiger ponavlja istu priču – "folksdojčeri" su žrtva komunističkog genocida – i sve drugo služi samo toj priči. Kako ja nisam osporavao nikakve činjenice u vezi s politikom prema Nijemcima 1944-45., odnosno 1945-48., pa čak

niti njihovu tendencioznu i falsifikatorsku redukciju na puku odmazdu, kojoj je i Geiger dao svoj osebujni znanstveni doprinos, predmet mojih napisa i dalje ostaje manipulacija i zloupotreba riječi genocid. Ona je očito vrlo konjunkturna i profitabilna.

Premda sam posve jasno razgraničio područja problematike o kojoj govorim (historijske činjenice, povijesne istine i medijska javna svijest), vrli dr. Geiger dopušta si bezobrazštinu da monopolizira pravo na znanstveni govor oholim i nelegitimnim obezvređivanjem protivnika: ja se “petljam”, veli on, “tamo gdje mi nije mjesto”. To je doduše i u znanstveničkoj zajednici tipično ponašanje intelektualno borniranih kao i u bokseringu ili jatu vrabaca pa ću ga podučiti znanstvenički. Povijesnu istinu o historijskim činjenicama ne stvaraju povjesničari, oni ustanovljavaju relevantne činjenice. One su ujedno i granica njihovih ekskluzivnih prava, jer relevancija je stvar teorije konteksta a činjenice su teorijske veličine. Stoga je povijesno-znanstvena istina o nekom dobu skup znanja, uvjerenja i vjerovanja o činjenicama, a takav skup se od ideologije razlikuje po stupnju svoje obrazloženosti i reflektiranosti, tj. po diferenciranom odnosu prema činjenicama i modusima njihova saznavanja. Dr. Geiger, koji se bavi tako delikatnom temom kao što je povijest folksdojčera, ne ostavlja dojam reflektiranog znanstvenika, naprotiv.

Da bi obezvrijedio cijelu moju argumentaciju u vezi s zloupotrebom riječi genocid, Geiger poteže spektakularan materijalni dokaz protiv moje tvrdnje o nekorištenju izraza genocid nad Nijemcima u javnoj upotrebi u Njemačkoj. Naveo je čak tri naslova njemačkih povjesničarskih knjiga koje obrađuju temu protjerivanja Nijemaca iz Jugoslavije a od njih čak jedan, najrecentniji, sadrži traženu riječ genocid u toj posebnoj upotrebi. Citirat ću taj njegov bibliografski podatak, koristan je iz više razloga: dakle, Georg Wildmann i suradnici, “Verbrechen an den Deutschen in Jugoslawien 1944-1948. Die Station eines Völkermords” (u prijevodu: “Zločini nad Nijemcima u Jugoslaviji 1944-1948. Postaja jednog zatora naroda”).

Najprije, nije točno da sam osporavao postojanje historičarske literature o tim povijesnim zbivanjima. Tvrdio sam, prvo, da je slučaj jugoslavenskih folksdojčera u suvremenim medijskim dokumentacijama u Njemačkoj zanemariv u odnosu na protjerivanje sudetskih, poljskih i baltičkih Nijemaca, i, drugo, da se ni ta opća politika prema Nijemcima

nitri tretman folksdojčera u Jugoslaviji u javnom razumijevanju ne tretira kao genocid. Prema tome, moja i Geigerova teza nisu iste: ne radi se o apsolutnom nekorištenju te riječi nego o tome da ona nije prihvaćena u javnoj svijesti. Stoga ponavljam: izraz “genocid” za opću poslijeratnu politiku prema Nijemcima 1945. i njezine posljedice nitko u Njemačkoj ne uzima kao genocid, i dodajem: nitko osim revizionista. U njih spadaju militantni aktivisti “Udruga protjeranih”, neki njemački povjesničari, a pridružio im se sad i doktor Geiger.

Da ova tvrdnja nije tek moja vlastita konstrukcija u stilu, revizionist je svatko tko misli drugačije, o tome je mjerodavna najznačajnija intelektualna diskusija u Njemačkoj početkom 90-godina, sukob unutar njemačkih povjesničara i drugih humanističkih znanstvenika i intelektualaca, poznat pod nazivom “Historikerstreit”, koji je obilježio njemačko ujedinjenje. Hrvatski povjesničar Geiger očito ne poznaje ili zaobilazi taj kontekst u širokom luku a u svome napisu skreće diskusiju o značenju i primjeni pojmova na jezična pitanja. Tako se sam upetljava tamo gdje mu nije mjesto.

Geiger otkriva da se internacionalni izraz “genocid” na njemačkom kaže “Völkermord”, misleći valjda da ja zbog toga nisam prepoznao tu riječ u literaturi pa tvrdim kako je nema. No, žalim slučaj, u krivu je, a kako je stvar veoma instruktivna, valja dovršiti taj Geigerov sat njemačkog za čitaoce SD-a. Riječ ‘Völkermord’ je u njemačkom jeziku tipični slučaj rogovatnih tvorbi tzv. “posudbenih prevedenica” za latinizam genocid (poput hrv. ‘krugovala’ za njem. ‘Rundfunk’), ali za ovu diskusiju ta okolnost je važnija po tome što takva jezična tvorba ostaje “posuđenica” i u samom znanstvenom diskursu. Upravo to dokumentira gore citirani naslov: riječ ‘Völkermord’ dopunjava i interpretira prvi dio naslova: “zločini nad Nijemcima u Jugoslaviji 1945.” su “štacija” zatora jednog “(na-)roda”.

Riječ je o prenesenoj (metonimijskoj) upotrebi ili asocijaciji riječi po logičkoj bliskosti pojmova (zločin-genocid, opće-posebno). To je važno zato što se prijenos riječi ne odvija po sličnosti ili analogiji, premda revizionizam pretpostavlja upravo to. Geigerov trofejni nalaz pruža uvid u revizionističku radionicu ili *workshop* glajhšaltovanja, i to je njegov pravi dokazni domet. On odaje još nešto: genocid nije samo jugoslavenska

politika prema folksdojčerima, ona je tek jedna stanica zatora njemačkog naroda. Time je ta originalna teza postala univerzalna, ali ne i istinitija. Holokaust nad Židovima i Romima u nacističkom Trećem Reichu paradigmatički je slučaj genocida bez paralele u povijesti, pa svako prisvajanje te riječi za poslijeratnu politiku protjerivanja Nijemaca ostaje koristoljubiva uzurpacija ili krađa simbola. Narod – odnosno točnije, dio naroda poput “folksdojčera” – koji nikad nije osudio počinitelje masovnih zločina u svoje ime – hoće danas koristiti simboličko i materijalno obeštećenje, i to po pravu njihovih žrtava. To nije zabuna, to je pojava radikalnog zla.

Budući da je nemogućnost legitimiranja “uravnolovke” između protjerivanja Nijemaca i istrebljenja Židova, Roma i ostalih “nearijaca” prozirna valjda i samom Geigeru, on svoj revizionizam pokušava naplatiti kod mene. Prvo optužbom da ja komunističko-ideološki opravdam revanšističku politiku time što navodim čime je bila legitimirana (folksdojčerska podrška Trećem Reichu, regrutiranje specijalnih SS-jedinica), a potom vikanjem o “nepostojanju kolektivne krivice”. Na to da objašnjenje jedne pojave nije ujedno i njezino opravdavanje neću trošiti riječi, to zna svaki magistar znanosti pa bi trebao i dr. Geiger.

O drugom pitanju ovaj povjesničar se ne čini informativniji od vrapca na grani, pa treba reći sljedeće. Nepostojanje kolektivne krivnje nije dokazano kao ni postojanje Boga, ali taj argument je u ovom kontekstu samo nova zloupotreba. Naime, dogmatsko pozivanje na neriješeno (ili nerješivo) pitanje kolektivne odgovornosti manipulira se tipično u kolektivnu nevinost zato i samo zato što je kolektivna odmazda neprihvatljiva sa stanovišta modernih civilizacijskih i moralnih vrijednosti; kolektivne odmazde su danas dio ratnih zbivanja (“etničko čišćenje”) a poslijeratna politika se zamjenjuje procesima individualizacije krivnje. Nad Nijemcima su 1945. provedene obje politike (uključujući tzv. denacifikaciju, posprudno zvanu “persil-pranje” kroz koje pridošli folks- i rajhsdojčeri nisu prošli), no fenomen kolektivne odgovornosti nije nestao iz svijeta. Ponavljaju se nacionalizmi, šovinizmi i rasizmi, tehnike njihovoga provođenja (rasističko nasilje i etničko čišćenje) i prateća znanstvena logistika (deklaracije i revizionizmi). Tako se i Geiger naivno pita, u čemu se to folksdojčerska kolaboracija s nacistima razlikuje od drugih? Baš onako bratski, svi smo isti i ravnopravni, naročito *post festum*. Ali nismo.

Za razliku od genocidne nacističke politike u ime svih Nijemaca, koja je u samoj Njemačkoj osporavana tek izoliranim pokušajima atentata na Hitlera ili samožrtvovanjem brata i sestre Scholl, provođenje zločinačke politike ustaštva u ime svih Hrvata, ili četničke u ime svih Srba, ograničeno je i osporeno ovdje u onoj mjeri u kojoj je postojao djelatan antifašistički pokret, predvođen komunistima, i organizirana narodno-oslobodilačka borba protiv nacista, fašista i kvislinga. Dok to ne prihvati, dr. Geigera će “zbunjivati” stavovi poput mojih o “ambivalentnoj” i “revanšističkoj” politici prema Nijemcima. Svaka, čak i kontrolirana kolektivna odmazda u krajnjoj instanci stvara novo zlo, ali to nikome ne daje pravo na nov “prijenos” kolektivnog zločina (“komunistički genocid”) niti na mit o kolektivnoj nevinosti žrtve. Takva nevinost je samo likovanje nereflektirane zle savjesti pred uvijek novim izbijanjima istine a revizionizam bijeda znanosti koja je opravdava.

Vedrana Rudan u klubu dobrih pisaca, kritičara i selektora, ili prilog njezinom obračunu s njima

ČETKA ZA DAMINA LEĐA

Famozna "pička" u literarnom rječniku Vedrane Rudan funkcija je njezinoga antifalusnog književnog diskursa. U njemu je adekvatno, u najmoćnijem i najstrašnijem obliku, izašao na vidjelo obesviješteni sadržaj kolektivne laži, samoobmane, nasilja, grubosti i bešćutnosti, potisnut iz hrvatskog kulturološkog diskursa žrtve i svetosti "domovinskog rata". Spisateljstvo Vedrane Rudan izraz je ambivalentne potrebe cijelog hrvatskog društva da netko preuzme ulogu individualnog krivca-kazivača za najprljavije kolektivne istine hrvatskog društva. Psovačica je figura narikače.

Bura na hrvatskoj književnoj sceni poprimila je s događajima na knjižarskom sajmu "autorstva" i "ženske moći" u Puli razmjere oluje, no u njezinu središtu oko Vedrane Rudan kao da vlada potpuni mir. Ako, netko poput nje u oku kulturnjačke hajke na "trivijalne književnice" smireno posegne za jednim od aktera s ruba, poput mene, i nabaci se njime daleko u pozadinu svojih progonitelja, na ikonu njihovoga sveca u liku Miljenka Jergovića, onda je to ohrabrujuće: ovo doista više nisu olovna vremena za usta puna zemlje. Ovo je vrijeme u kojemu visoka kultura proizvodi najviše estradne zabave. Rat izdavača i rat dobrih muških književnika protiv loših ženskih postao je kao engleski lov na lisice sa zbunjivanjem pasa.

Pozivanje književnice Vedrane Rudan (*Nacional*, 16. 12.) na “usamljeni glas gospodina Mikulića u *Slobodnoj Dalmaciji*”, točnije, na moju interpretaciju političkog agitiranja književnika Miljenka Jergovića u ulozi nadripolitičkog gongija uoči posljednjih političkih izbora (v. *SD Forum*, 30. 11.), korištenje je argumenta iz konteksta političkih izbora za njezin obračun s “njima” (Jergovićem, Radakovićem, Popovićem, Rizvanovićem, Pogačnikovom itd.) u kontekstu rata književnika. No, premda za-kašnjela, to nije nelegitimna zloupotreba argumenata iz jednog konteksta u drugom, jer su književni i politički pogon odavno postali ravnopravni dijelovi hrvatskog društvenog spektakla. Upotreba “usamljenog” kritičara samo je skromna četka za leđa jedne moćne dame koja izvodi svoj vlastiti artistski performans kritike. Dotičnom gospodinu M., tj. meni, to može biti samo milo, bez obzira je li to četka za ljudske kosti u “Balkan baroku” Marine Avramović ili za “vlaško maženje” besmrtni Anđe iz “Malog mista”: “Nizje, Roko, nizje”.

Od te male zavrzlake oko savezništava po srodstvu važnija je jasnoća na makroplanu velike oluje knjižarstva: u ovoj je zemlji netko napisao književni tekst s riječima “Pička... kurac... šaka u oko... maarš!!!” i Hrvatska opet ne može u Europu! Riječ je o Vedrani Rudan, dakako. Ona je “naprosto prevulgarna, o njoj nisam razmišljala ni trenutka”, rekla je to izvjesna gospođa, imenom Alida Bremer, lektorica sa slavističkog seminara na sveučilištu u njemačkom gradu Giessenu i prevoditeljica hrvatske književnosti na njemački, i sve to u svojstvu selektorice pulske knjižarsko-sajamske manifestacije autorstva pod naslovom “Moć žene i književno stvaralaštvo” (*Jutarnji list*, 9.12.2003.).

Selektorica, teorijski analfabet knjižarstva

Ta damska lakoća izbacivanja “psovačica” Vedrane Rudan i Arijane Čuline sa sajamske fešte književnosti obični je diletantizam na funkciji kojoj je dano više moći nego što posjeduje potrebnog znanja. To je pogrešno već zato što se ovdje i prije zadnjeg olovnog desetljeća, na književnom diskursu “n’bava ku’a” Robija K. gradila kritička kultura sredstvima spekulativne psovke kakvu zemlja pjesnika, mislilaca i koncentracionih logora nije čula ni proizvela. Ali rečena gospođa lektorica i prevoditeljica, doktorica trivijalne književnosti i navodno “rođena Splitsanka”, to ne zna!

Ona brani dobar njemački književni ukus od “prevulgarnog” južnjačkog psovanja.

Eliminacija dviju književnica Vedrane Rudan i Arijane Čuline s pulskog festivala “autorstva” 2003. dobila je time konačno svoj pravi trgovačko-sajamski okvir ali i viši državni smisao. Isključenje balkanskih i dalmatinskih psovačica bio je uvjet za pregovore s “Leipzigom” koji je “zainteresiran za prezentaciju hrvatske proze” (cit. Bremer). Gledano sa stanovišta knjižarsko-državnog rezona to je stvarno dobra vijest. Jedan je tu da bude otjeran, da se žrtvuje za druge, to su trenuci onih heroja i heroína, polubogova i božjih sinova. No, loša vijest je to da se dama Bremer u runu konceptorice “ženske moći” pokazala kao teorijski analfabet, podkvalificirani knjižarski agent. Premda je još i doktorirala na tematici trivijalne književnosti, ona ne razumije da prevoditi znači posredovati među diskursima, a ne reproducirati logiku nacionalnih jezika, država i međunarodne trgovine beletrističkim proizvodima.

Vaginin diskurs

U središtu je dakle priča o književno nepredstavljivom stupnju “vulgarnosti” izričaja, o psovci kao književnom aktu. To je ono što je otkrila Alida Bremer misleći da govori o psovci u književnosti. No, famozna “pička” u literarnom rječniku Vedrane Rudan samo je funkcija njezinoga antifaluskog književnog diskursa, pa tu nema nikakve vulgarnosti. U njemu je adekvatno, u najmoćnijem i najstrašnijem obliku, izašao na vidjelo obesviješteni sadržaj kolektivne laži, samoobmane, nasilja, grubosti i bešćutnosti, potisnut iz hrvatskog kulturološkog diskursa žrtve i svetosti “domovinskog rata”. Spisateljstvo Vedrane Rudan očito nije samo dobro pogađanje niske “socijalne tipke”, kako misle neki novinski kritičari opće prakse (poput J. Pavičića), pa makar to bilo i legitimno (Z. Ferić). On je upravo izraz ambivalentne potrebe cijelog hrvatskog društva, uključujući i uzvišene i manje uzvišene književnike, da netko preuzme ulogu individualnog krivca-kazivača za najprijavije kolektivne istine hrvatskog društva. Psovačica je figura narikače.

Zato, u aferi oko hrvatskih “trivijalki” dama Bremer je spojila, s jedne strane, svoju teorijsku borniranost s prosječnim malograđanskim licemjer-

jem koje je valjda jedino što priječi da i cijelih “osamdeset posto” katolkinja među Hrvaticama još više obožava grubu mimetiku grubog života kod Vedrane Rudan samo “kad ne bi bila baš tak‘ grozno prosta” (citat); s druge strane, s govorom objektivističkog licemjerja učenog hrvatskog svijeta koji “fenomen” Vedrane Rudan diletantski pripisuje “sociologiji književnosti” jer, iako loše piše, “ona izražava potrebu određenog broja Hrvata” (**B. Matejčić**). Tako pseudoracionalizacija hrvatske književničke ludorije izbacuje posve zgodnu mudroliju: i “pičkaranjem Hrvata”, ruženjem publike, može se zadovoljiti patriotska potreba “određenog broja” tih istih Hrvata, a s time i građanska dužnost prema zajednici. To nipošto nije bez vruga.

Psovka je kao performativni jezični čin samo izraz želje za moći nad objektom, frustriran nemoći da ovlada njime. Na njezinoj književnoj upotrebi “vulgarno” je samo to što se te istine u konačnici tiču čitača a ne likova, a zgodno je to što se psovača ili psovačice uvijek možemo odreći. Ako je Dubravka Ugrešić otišla iz hrvatske književnosti proglašivši sebe krivom za rat umjesto “naših dobrih dečkih”, Vedrana Rudan je ušla u nju da se svima “najebe” očeva i sinova. Ako to ne znači odmah i po sebi da ona piše zanatski vrhunsku književnost – taj argument je trivijalan zato što važi za previše profesionalnih književnika – to jednako tako ne znači niti da je njezin književni svijet trivijalan. Vedrana Rudan je kao i svaki istinski pisac postala spisateljicom uvevši razliku između akta pisanja i faktičkog života. Taj princip, koji omogućuje umjetničku reprodukciju književnog govora u drugom žanru, ne važi nužno i za neke vodeće “stvarnosne” pisce. Oni su sâmi svoje djelo, do banalne istosti.

Nulti stupanj falusne moći

Za razliku od psovke, trivijalnost narativnog svijeta opstoji u samom srcu visoke literature, poput jadnika iz “Izlaza Zagreb jug” **Ede Popovića**; oni sav svoj malograđanski cinizam prema svome vlastitom životu znaju formulirati samo kroz figuru famoznog hrvatskog oportunističara: “Ja sam se ševila protiv komunizma, protiv HDZ-a, protiv... !”

Ipak, pravi problem ovakve Popovićeve, zanatski pogođene “ironijske tipke” nad vlastitim likovima samo je u tome što je od trivijale unutarknji-

ževnog svijeta trivijalnija ideologija neideologije “kultnog” pisca poput Popovića koji ni danas, kao ni 80-tih ni 90-tih, nema za reći o svome i njihovom cinizmu ništa više od njih samih. On je identičan s njima, pa je i refleksivni prostor književnosti na nultom stupnju. Stilski sirov i narativno naivan književni diskurs, poput spisateljstva Vedrane Rudan, ne daje slučajno veće estetske i kulturološke učinke, jer su njezina sredstva medijske reprezentacije književnosti, koja dijeli s FAK-ovcima, artistički radikalnija, začudnija i dosljednija od “zanatskih autoriteta” pisanja. Njezino oruđe je diferencija, a ne kontinuitet; njezin učinak je proširenje književnog polja na ono političko o čemu Popović s razlogom šuti. On bi mogao pričati samo o svome šmucanju oko notornog *Imperijala*.

U svome obračunu s FAKovcima Vedrana Rudan je tehnikom nečitačice dostatno dobro pokazala da kompleks kastracije ne vlada samo literarnom maštom njezinih protivnika, nego i samom književničkom scenom. Proglas o samoukidanju FAK-a i reakcije sudionika pokazao je *a fortiori* da je u FAK-u i na FAK-u bilo više ortakluka “dobrih dečkih” i tople mistike muškog druženja nego promišljene forme i metaknjiževnog koncepta. Zato, dok su jedni očito držali toj stvari figu u džepu i prije, drugi žale i plaču nad krajem poslije.

Čarapa sa zašivkom

Vedrana Rudan, koja za sebe kaže da nije FAKovka, premda je tamo nastupala, u pravu je iz najmanje dva razloga. Ona je aktivna nečitačica svoje literature, jer za razliku od muških kolega-čitača koji izvode sami sebe, ona uvodi heterogeni, ali ravnopravni artistički performans, koji se ne odnosi na nju osobno nego na sadržaj; on se anaforički ponavlja kroz medije i ostavlja dubok trag kao jasna simbolička kritika hrvatskog društva. Za razliku od FAK-autista koji sebe predstavljaju kao puko produženje svoga djela i stvaraju iluziju društvene sreće u kojoj književni bogovi hodaju svijetom od kluba do kluba i stvaraju novu kulturnu ugodu kroz književno druženje, Vedrana Rudan je radikalno shizofren fenomen u polju metaknjiževne performerske kulture koja sarkazmom zasijeca u svako uljuljivanje i ostavlja oporu književnu sliku svijeta i, ništa manje, nelijepu i nelaskavu sliku samog književn(ičk)og svijeta. On je sam shi-

zofren: dok nju i Arijanu Čulinu izbacuju, dva romana u rukopisu, koja dezavuiraju sam knjižarski i književnički svijet, dobivaju nagrade. No, knjižarska politika književnih nagrada posebna je priča.

Stoga je sama Vedrana Rudan ambivalentna u spekulativnom smislu, kao **Hegelova** čarapa: ako je zašivena, ona je sastavni dio hrvatskog beletrističarskog korpusa; kao diferencija u njemu, ona je poderotina, nužan moment uvijek razdrte cjeline. U prvom smislu i Vedrana Rudan je samo nova literarna boginja, pala guzečke na gumno od love. Vedrana i FAKovski drugari svojom fizičkom nazočnošću – ona nogom i šljivom na oku, oni samo jezikom – simboliziraju i objašnjavaju svoju književnost. S FAK-om i s Vedranom Rudan književnik je postao vidljiv i neodvojiv dio samog akta književnosti. Razlika je u osjećaju sreće od mitske bliskosti s bogovima ili od uloge bogova u svijetu.

[26a]

BONUSTRACK: POLEMIKE

O "sestrama iz Požege" Vedrane Rudan i apsolutnim protivnicima ubojstva u muškoj književnosti

Bonustrack za književne etičare:

Odgovor Borivoju Radakoviću povodom teksta "Ostale su vam samo uvrede"
(*Jutarnji list, Magazin*, Kultura, 20. 12. 2003)

JEZA I PACIFIZAM

Radaković previđa da izraz "sestre iz Požege" kod Vedrane Rudan označava zatvorenice, i tako olako postaje junak lošeg apstraktnog mišljenja koje univerzalizira time što sve aspekte stvari svodi na jednu dimenziju. Položaj ovih "ubojica" izražava radikalan i nerazrješiv društveni konflikt. Zato njihovo legalno kažnjavanje ne zadovoljava pravdu nego izaziva krizu legitimnosti i društvenu nelagodu u legalizmu, a njihova osobna i obiteljska drama se još produbljuje.

Opću medijsku raspravu o sukobu "trivijalne" i "fakovske" književnosti netko od aktera književne scene proglasio je ratom. To je skandal kulture. Jer, premda je riječ samo o "ratu ruža", međusobno uništavanja dojučerašnje braće na toploj sceni afektivne veze literata i javnosti odviše lako priziva lakoću otpočinjanja rata koju smo već vidjeli 1991.: netko nekome demonstrativno prereže grkljan i poslije toga ništa više nije užasno da se ne bi ponavljalo. Ako se ja kao filozofski čarkator FAK-a nemam pravo

držati nevino, polemika je javna upotreba uma, protivnik je kulturni ili medijski entitet za dekonstruiranje a ne privatna osoba za ubijanje. Vjerujem da je tako mislio i Borivoj Radaković kad me u svome novom prilogu citirao među oponentima tek za povredu taštine (“jeftino dociranje i dosjetke”), ali me pita za stav prema “propagiranju ubojstva” kroz literaturu. To je etička tema, svako javno pitanje je apel za komunikacijom, pa i to etički obavezuje.

Stoga odgovaram, ali ako ne preskočim sjenu jeftine duhovitosti, degradiram se iz rata kulturnjaka u društveno korisnu civilnu službu. Budući da sam *jugonostalgicar*, neka me se kazni tucanjem kamenja na novim dionicama “Dalmatine”, i to na kruhu i tankoj bevandi sa šakom maslina dnevno (sira samo nedjeljom). Bilo bi mi kao na prisilnoj radnoj akciji na Autoputu bratstva i jedinstva, ali zdravo i integralno hrvatski!

Nedokazano polazište

O čemu je riječ? Radaković tvrdi da je Vedrana Rudan, pored Mile Budaka, “jedina u hrvatskoj pismenosti ispisala zlokobni naturalistički kič koji seže dotle da opravdava zločin i potiče na njega” te da “sramoti književnost”. Za to sam rekao (*Forum SD*, 14. 12. 2003.) da ne slijedi iz Radakovićeve tekstualno-kritičke analize nove knjige Vedrane Rudan (v. JL, 6. 12. 2003.) nego da je “sramotni višak” njegovog vlastitog kritičkog diskursa, i nisam se bavio time nego reminiscencijom na “vještice iz Rija”. Radaković sad tvrdi da se nisam dovoljno “usredotočio” na njegov argument, koji glasi ovako: “najprodavanija književnica” je u jednom intervjuu (v. *Magazin SD*, 25. 10.) izjavila da svoju knjigu “posvećuje sestrama iz Požege, gospođama koje su smogle snage i ubile svoje kućne gadove”. To za Radakovića nije “mrtvo slovo na papiru” nego živi dokaz da Vedrana Rudan zagovara ubojstvo kroz literaturu. No, osim tvrdnje da ga hvata jeza i da je apsolutni pacifist, drugih argumenata kod Radakovića nema, pa se i dalje nema o čemu raspravljati. Tvrdnja o zagovaranju ubojstva kroz literarnu posvetu najblaže rečeno je *non sequitur* u zaključivanju, a u težoj verziji, *petitio principii*, ili pak nedokazano polazište. Dakle, sva je prilika da se Radaković jezi od nečega što može biti samo njegova vlastita jeza, ili, kako kaže drug Hegel, strah od pogreške je pogreška sama. Ali, to nije sve. Strah od pogreške je strah od istine, i to one o nama samima, pa da vidimo.

Prvo, posveta knjige nije nikad, ni u samoj knjizi ni na drugom mjestu, dio književnog teksta ili izrečenog, ona spada u čin izricanja u sadašnjem vremenu izricatelja, pa narativni svijet ili sadržaj iskazanog ne može neposredno prijeći u zagovaranje ubojstva. (Zato Radaković i kaže “seže dotle da...”. To je samo metafizičko “praznoslovlje” tamo gdje ne možemo premostiti provaliju i spojiti misaoni, narativni i stvarni svijet. Upravo zbog takve “kenologije” i **Aristotel** se posvađao s učiteljem i drugom **Platonom**, ali neću o tome.) Izraz “sestre” označava samo afektivnu vezu između spisateljice i adresata posvete, i zato “jeziva” veza ostaje uvijek samo izvanjska. Za mene ona označava solidarnost po osobnim sudbinama ili životnim pričama koje su se već odvile, a ako Radaković misli na neko mitsko “sestrinstvo” furija radi komadanja muškaraca, to nije ista priča, iz sljedećeg razloga.

Apstraktno mišljenje s placa

Radaković previđa, drugo, da izraz “sestre iz Požege” označava zatvorenice, i tako olako postaje junak lošeg apstraktnog mišljenja koje univerzalizira tako da sve aspekte stvari svede na jednu dimenziju. Položaj ovih “ubojica” izražava radikalni i nerazrješiv društveni konflikt: one su “zločinke” čije djelo sadržava pozitivni akt samooslobođanja od životno pogibelnog i moralno ponižavajućeg nasilja i, ujedno, njegovu suprotnost, tj. nezakonit akt uništavanja drugog života koji neizbježno vodi u samolišavanje osobne i građanske slobode. Zato njihovo legalno kažnjavanje ne zadovoljava pravdu nego izaziva krizu legitimnosti i društvenu nelagodu u legalizmu, a njihova osobna i obiteljska drama se još samo produbljuje. To je, kao i pitanje pobačaja, društvena “rana neprebolna” koju nikakav moralni stav ne može začepiti.

Stoga nikakav, pa ni Radakovićev “apsolutni” pacifizam ovdje ne predstavlja argument nego je slučaj pukog voluntarističkog decizionizma, a njegova nedostatnost i posljedice su mnogostruke i pogubne. Spomenut ću samo jednu. Tko zanemari kažnjeničtvo kao stvarni aspekt na ubojici, taj misli apstraktno i denuncira iznuđeni prijestup kao ubojstvo naprosto i fatalistički prikiva zločinke za goru stranu njihova izbora, za život u nasilju, kao da nisu izabrale zatvor i kao da nemaju pravo na slobodnu

budućnost. Zato Radaković, koji sigurno nije htio postati denuncijant, ima još samo drugi rog prisilnog izbora, a to je da ostane apstraktni mislilac iz galerije Hegelovih likova s placa.

Samozadovoljni idiotizam identiteta

Što se pak tiče njegovoga pozivanja na argument **Nadežde Čačinović** da “nedostatak estetičke dimenzije dopušta nažalost prihvaćanje nasilja”, to sigurno nije razumio. Višak estetske dimenzije u književnosti i filozofiji oduvijek je lako dopuštao prihvaćanje malog i velikog nasilja u male i velike povijesne svrhe. Neka radije promisli o vlastitom estetičkom i urbano-ideološkom uzvisivanju agresivnih hordi Bad Boya i njihova Blue šovinizma.

Ja osobno ne osjećam ni hladnu jezu ni moralnu indignaciju nad solidarnošću Vedrane Rudan sa ženama-mužoubojicama. Naprotiv, dijelim je. Antiestetika drastičnog govora adekvatno je estetsko sredstvo protiv moralnog cinizma i samozaborava društva, a politički je legitimnije i avangardnije od estetizacije oportunitizma. Za suvremenu moralnu senzibilnost potreban je feministički odgoj djevojčica i dječaka kao i ekološka svijest i poštovanje principa dostojanstva osobe. Feminizam nije tek dio hrvatske ideološke priče o pripadnosti evropskoj univerzalnoj kulturi. Dok se ta priča ovdje i dalje reproducira kroz samozadovoljni idiotizam identiteta, feminizam je nasljeđe kritičke emancipacijske kulture 70-tih i 80-tih, usprkos današnjoj ideologiji i praksi zatvaranja u manjinske identitete. Tko god danas jeftino odbacuje kritički potencijal feminizma zbog estetičkih manjkavosti trivijalne književnosti sam producira trivijalu ili apstrakciju piljarice.

25.

O sajamskoj moći banalizacije ženskog pisma i inkvizitorima književne trivijale

VJEŠTICE OPET JAŠU, ILI KNJIŽEVNO- -CENZORSKI MAMURLUK

U hrpi trivijalnosti koje su se mogle čuti povodom tematike “moći žene” na sajmu knjiga u Puli 2003., pompozno najavljena “moć” svela se na *light* akademizam uspoređivanja prisutnosti žene u književnosti sada i u doba Virginije Woolf. Stoga ne može čuditi ako je o toj tematici pulskog festivala postao informativniji “parafenomen” s nepozivanjem Vedrane Rudan i Arijane Čuline, dviju lavica hrvatskog nacionalnog parka lijepe knjige. Jedino što na toj aferi može čuditi jest to da se fenomen “ženske moći” pojavio točno na isti način i na istom mjestu gdje je prije stajala njezina suprotnost – nemoć kroz isključenje.

Poslije općedruštvene afere s intelektualkama-izdajnicama zvanim “vještice iz Rija” s početka 90-tih sukobi unutar književničke zajednice nastavili su se na tipično političkom odnosu državotvorno-demokratsko, tvoreći sretnu zamjenu za nepopularnu ideološku podjelu desno-lijevo. Društvena vrijednost toga desetogodišnjeg i dominantno muškog kulturnog rata srozala se u finalnom meču između Aralice i Jergovića za prvaka hrvatske “ambre”. Reklo bi se da hrvatski književni zvjezdarnik ponovno izgleda kao scena za “Laku noć, hrvatski pisci, ma gdje bili”, čime se Dubravka Ugrešić tada dragovoljno zahvalila domovini za pravo na egzil, ali nije tako! Recentna kretanja sugeriraju zaokret u paradigmi

sukoba na ženska ishodišta, tako da se prikladnijim čini pozdrav “Dobro jutro, hrvatske spisateljice, gdje ste da ste!”

Trivijalizacija ženskog pisma

U hrpi banalnosti koje su se mogle čuti povodom tematike “moći žene” na sajmu knjiga u Puli 2003., pompozno najavljena “moć” svela se na *light* akademizam uspoređivanja prisutnosti žene u književnosti sada i u doba **Virginije Woolf**. Stoga ne može čuditi ako je o toj tematici pulskog festivala postao informativniji “parafenomen” s nepozivanjem Vedrane Rudan i Arijane Čuline, dviju lavica hrvatskog nacionalnog parka lijepe knjige. Jedino što na toj aferi može čuditi jest to da se fenomen “ženske moći” pojavio točno na isti način i na istom mjestu gdje je prije stajala njezina suprotnost – nemoć kroz isključenje. No, tu nema nikakve mistike. Onaj koji danas isključuje i isključeni istog su spola i roda – žene (ravnateljica festivala, izbornica, književnice). Razlika je u podvrsti: isključene više ne prihvaćaju izbacivanje iz kruga moći, tako da o samoisključenju neke spisateljice kao aktu društvene kritike više nema ni riječi. Danas su kriteriji jasni: pulski festival autorstva selegira stil, žanr, izričaj. Ako pri tome selegira i nepriličan diskurs – tim bolje. Ideologija kao da doista više ne stanuje ovdje. Sve je samo stil.

Ipak, nešto od vještijeg srodstva ometa sliku idile napretka od ideološkog sukoba ka autonomiji “čisto književnih kriterija”. Književnice među “vješticama iz Rija”, **Slavenka Drakulić** i napose Dubravka Ugrešić, nisu bile denuncirane u *Globusu* samo kao nepatriotkinje “jugo-oficirskog podrijetla”. **Slaven Letica**, današnji ban-čuvár hrvatskih granica od isto takvih zapadnih barbara iz Slovenije, nije bio usamljeni denuncijant: vještice su osuđene upravo kao književna trivijala. Za Slavenku Drakulić je vrijedilo da je pronašla recept uspjeha pišući o propalom socijalizmu “za (naivnu) američku publiku” (**B. Donat**). Dubravka Ugrešić je škartirana iz hrvatskog književnog korpusa kao književno teorijska naivka politike koja se u raljama “hrvatske stvari” snašla onoliko koliko i njezin književni lik, naivna Štefica Cvek (**A. Šoljan**), ili je njezina gesta dubinski dezavuirana kao “kič moralne osupnutosti” (**V. Žmegač**). Tako ista stvar – kič, trivijala i nepripadnost – markiraju danas i karakter spisateljstva novinarke i kolu-

mnistkinje Vedrane Rudan i glumice Arijane Čuline, ali o vezi tih vještica književnog posttuđmanizma s “vješticama” herojskog doba hrvatskog šovinizma ne govori još ništa. Nju tek treba dokazati ili raskrinkati. Ako potonu, mrtve su, ako prežive, krive su! Izvedimo prvu!

Tri inkvizitora

Najnovije forsiranje knjige-trivijale koje su u samo dva dana izvela tri velika imena suvremene književne scene, pisci Edo Popović i Borivoj Radaković (*Jutarnji list*, 5. i 6. 12.) te književni kritičar **Velimir Visković** (*Feral*, 5. 12.), ni po čemu ne slični na stari progon vještica, nego na uzastopni atak triju nejedinstvenih mušketira na neku piratsku “štrigu”. Premda ona stalno šalje poruku nezainteresirane dame, zabavljene pisanjem na glanc-papiru i “nečitanjem toga novinskog smeća” (*Nacional*, 9. 12.), mušketirima je pored toliko loših hrvatskih pisaca privlačan predmet baš ona, a jedinstvena im je i ocjena o njoj: ona je nevješta, stilski presirova, misaono plošna i trivijalna.

Za razliku od već poslovično površnih kritika Velimira Viskovića u *Feralu*, od koga saznajemo da je druga knjiga Vedrane Rudan doduše pravi roman, ali da je bolje da uopće nije napisan, Borivoj Radaković je uložio znatan trud da u opširnom i autorski vjerodostojnom prikazu potkrijepi isti kritički sud i da mu još s neprikrivenim osobnim bijesom doda problematičan transknjiževni dovršetak: Vedrana Rudan je za njega, pored Mile Budaka, jedina književnica koja hvali i zagovara ubojstvo, i kao takva sramoti književnost. Suprotno tome, Edo Popović u posve kratkom tekstu daje na znanje zajednici književno obrazovanih da je on, pisac Edo Popović, konačno iziritiran “bezobraznom bukom trivijalnih autorica”: tržišni uspjeh “ne daje im za pravo da govore iz pozicije literarnih autoriteta, neprikosnovenih majstora književnog zanata”. Njegov argument za to glasi: “Jer one to doista nisu i jer je ono što pišu trivijala.” Snaga piščeva argumenta leži u ponavljanju figure istog, ali Popović je samo bunovan: javni argument nije literarno štivo.

No, pravi razlog piščeve moralne indignacije jasniji je od njegova očiglednog respekta prema njihovu tržišnom uspjehu vlastitim snagama. On za bezobraznu buku smatra krivima “pojedine urednike” (cit.), a to su

oni “koji su zaboravili sve što su naučili na kolegiju teorije književnosti, a naročito poglavlje o trivijalnoj književnosti” (cit.). U nedostatku bilo kakvog pojma vrijednosti književnog djela i odnosa trivijale i višeslojnosti pisanja osim implicitnog apriorističkog akademizma, izvučenog iznebuha, buđenje suburbanog pisca Popovića od festivalske buke nema veću vrijednost od fetve poslana vjernicima autorizirane književne kulture da ušutkaju te provincijalne dotepenke u pravoj i teorijski obrazovanoj književnosti. Budući pak da njegov argument pod imenom “one to doista nisu” svjedoči o tome da je on propustio satove logike još u srednjoj školi, svakom čitaocu je puno informativniji i svakako plemenitiji sat teorije umjetnosti stvaranja gledati neurotičarke u filmovima Pedra Almodóvara nego čitati osude novozagrebačkog pisca, tek probuđenog i još krmeljivog od skoro “desetogodišnje šutnje” koja nipošto nije bila tako šutljiva.

Četvrti inkvizitor i sukob interesa

Razlika u beletrističko-moralističkom pristupu Popovića i književnokritičkom Radakovića upravo je onoliko relevantna koliko je bitna razlika između kategorija trivijalnog književnog sadržaja i naivnog narativnog postupka. Samo književna kritika je diskurzivan, provjerljiv i opovrgljiv oblik gentlemanskog mačevanja, a ne beletrističarsko suđenje drugom beletristu. No, ta nepremostiva razlika u istupima dvojice pisaca u *Jutar-njem listu* sretno je nadoknađena dan poslije, kad je takoreći iz glave mrzovoljnog književnika na scenu stupila instanca trećeg igrača, upravo ona koju Popović naziva “pojedini urednici”. To je, dakako, četvrti mušketir u liku romanopisca, kritičara i književnog urednika Nenada Rizvanovića.

U intervjuu za *SD Forum* (7. 12. 2003.) Rizvanović povodom svoga novog romana objašnjava da se kao književni kritičar suspendirao gotovo već tri godine, “između ostalog i zbog sukoba interesa”. Moglo bi se pomisliti da to znači kako književni kritičar, ako je i sam beletrist, ne može suditi o drugim piscima kao kritičar upravo zato što je i sam beletrist. Budući da je Radaković praktički demantirao tu dubiozu književne ekonomije, izlišno je svako daljnje dokazivanje da je Rizvanovićeva skromnost puka nebuloza. Rizvanović je samo nepogrešivo promašio u lociranju famoznog sukoba interesa unutar odnosa književnosti i knji-

ževne kritike da bi ga što bolje prikrio tamo gdje će eklatantno zjapiti: o sukobu interesa u funkciji književnika-urednika on ni ne sanja, nego poziva još više nakladnika da uzmu još više beletrista za urednike. Osim što je to cehovski solidarno i pohvalno, to je otvoreni poziv na suspenziju teorijske i kritičke kulture u izdavaštvu.

Neka vještice gore – na festivalima!

Suspenzija vlastite književno-kritičke djelatnosti zbog tobožnjeg sukoba interesa daje točno onaj nedostajući član između apriorističkog diskursa somnanbulnog moralista Ede Popovića i književne kritike Borivoja Radakovića. Ono jedino što smije stupiti u polje razlika i interesa među književnicima, ako njihov svijet treba biti autonoman, nije i ne može biti ništa drugo nego upravo najbliži srodan diskurs kritike, bilo implicitne kroz vlastitu beletrističku praksu ili eksplicitne kroz (meta-) književnu kritiku. S mjesta suspendirane vlastite književno-kritičke prakse, ovaj treći romanopisac stavlja književnika na mjesto izravnije moći odlučivanja o sudbini književne produkcije. S tog se mjesta svaki urednik može ponašati kao dama pred ogledalom, nezainteresirana za bilo koji diskurs s javnom odgovornošću osim čupkanja cvjetića: “Ovo me voli, ono me ne voli”. To je praktičko dovršenje ideologije književnosti kroz aparat teorije i institucije.

Od četiri suca, tri su se pokazala inkompetentnima ili iz nezainteresiranosti ili iz prezainteresiranosti; onaj najkritičniji je sklon aposteriornim, ali krivim zaključcima o “sramotnom propagiranju ubojstva kroz književnost”. Budući da taj zaključak ne slijedi iz njegove književne kritike, on strši kao sramotni, opsceni višak koji dezavuiraju njegov vlastiti imanentno-kritički diskurs kao ideološki. Vještice se mogu smatrati slobodnima. Neka gore, ali na festivalima!

24.

O diskursu administrativnog prevođenja kao temeljnom procesu tranzicije i njegovoj filadelfijskoj alternativni

PREVOĐENJE EVROPE

Paradoks demokracije da sama rađa svoga grobara izraz je radikalnijeg fenomena nego što je sam “demokratski izum”; to je kolektivno vjerovanje ili društvena volja na rubovima simbolički reprezentirane volje. Ona, kao masovna politička investicija u državotvorni projekt na izborima 1990., do danas nije ni u tvrdonacionalističkom ni u koalicijsko-demokratskom obliku države našla svoje zadovoljenje. Ona je potencijalno ostala pred-politična. Diskurzivna ili jezična cjelina uvijek je ruševina.

Ako je naziv “demokratske promjene” služio kao eufemizam za “konačno” skidanje HDZ-a s vlasti 3. siječnja 2000., onda je taj izraz nakon netom provedenih izbora u studenom 2003. postao neprevodiv, jer je sva mistika simbola “3. siječnja” izgubila čaroliju kulturnog napretka. Hrvatskom javnom svijescu opet kola bauk HDZ-nekulture, ona poznata teza o sirovosti ili neizgrađenosti političke kulture – jednom riječju: o vladavini ne-kulture – kao temeljnom i trajnom nedostatku hrvatskog društva. Ta je teza, lansirana već i kao sukob ruralnog i urbanog, opet poprimila i geopolitičke konotacije sjever-jug u zaoštrenom obliku (Zagreb vs. Split). No, valja podsjetiti: hrvatska politika, kojoj od 90-ih naovamo pripada status nižeg oblika kulture, do sada nije bila ništa drugo do izraz hrvatske kulture ili, točnije, intelektualni projekt.

Za ulazak hrvatskog društva u svijet suvremene demokracije odgovorni su neizravni politički subjekti oblikovani kroz alternativne, poluinstitucionalne i subkulturne oblike društvene prakse kasnog jugoslavenškog socijalističkog društva, u rasponu od disidentske kritike etabliranog socijalizma iz redova neortodoksne ljevice, poput praxis-filozofije, feminističke teorije i avangardnih umjetničkih praksi, do tradicionalistički nastrojene akademske inteligencije i visokih kulturnih institucija, koje su činile više ili manje koherentan ideološki aparat tzv. “proljećarskog” gibanja 71. Ni tada ni kasnih 80-ih godina politički procesi nisu se odvijali kao demokratsko-političko prosvjećivanje “baze”, kao kultiviranje senzibilnosti za političko, nego kao kulturna teorija u glavama intelektualaca i potom – kao mitingašenje.

Kraj kulture kao političke ideologije?

Danas se vjeruje da je samo treći moment, klasična hrvatska ideologija kulturnog identiteta nacije, odigrala ulogu političkog faktora 90-ih, no umjesto što pruža odgovor na aktualne političke procese to je više bijeda političke filozofije istih kulturnih subjekata koji danas, nakon državotvornog posla što ga je obavio “onaj” i “onakav” HDZ, odbacuju i samu primisao o “politici u kulturi”. Stoga nije čudo što se i nakon netom održanih izbora “politika” i “politička kultura” u hrvatskoj javnoj svijesti ponovno javljaju kao neprijatelji. Osobito je zabavno to što se upravo onaj politički subjekt koji je kulturu učinio državotvornom, a to je pokretaška organizacija koja se i dalje zove HDZ premda je samo politička stranka, javlja u hrvatskoj apokaliptičkoj svijesti kao dijabolički subjekt koji otuđuje politiku od inteligencije i kvari “naš postignuti imidž” i “naše izgleda pred Europom” (V. Pusić). Politika je ponovo vlasništvo onih koji imaju prirodno pravo na reprezentaciju Hrvatske – inteligencija. Je li pri tome riječ o uzurpaciji politike od inteligencije ili uzurpaciji inteligencije od politike, manje je važno od toga da je politika prirodno mjesto hrvatske inteligencije.

U toj staroj hrvatskoj kulturološkoj zavrzlami riječ je ipak samo o tome da se nakon četverogodišnjeg procesa entropije politike HDZ javlja kao izraz društvene potrebe za radikalnijim oblikom političkog. Stoga je dilema oko političkog povratka HDZ-a prije svega u pitanju je li potreba

za ideološki radikalnijim oblicima politike izraz iste potrebe za kulturom ili je povratak HDZ-a na vlast možda najava kraja kulture kao političke ideologije? Jasan i konačni odgovor na to ne može se dati olako, no čini se da kultura više neće imati emfatičnu ulogu. Iluzije više nisu korisne nego su i same postale iluzorne.

Demokratska subverzija demokracije

Truizam je da dani demokratski kontekst ne pruža jamstvo racionalnosti ili opće prihvatljivosti političkih subjekata koji se u njemu pojavljuju. Političke procedure poput redovitih izbora leže izvan vrijednosne ideološke skale, premda deklarirano načelo demokracije kao poretka uživa vrijednost najvišeg dobra. No, ono stvara samo privid dobrote poretka kao takvog, ali ne i njegovu dobru supstancu. Štoviše, upravo je demokratska procedura ono što i samo omogućuje subverziju demokracije kao poretka i najvišeg društvenog dobra: ona daje svakom sudioniku demokratsku legitimaciju, ali ga ničim ne obavezuje na vjerovanje u demokraciju.

Najdramatičniji historijski primjer za to je demokratski uspon Hitlera na vlast, a manje dramatičan slučaj predstavljaju hrvatski izbori kao stroj za unutrašnji društveni revanšizam. Taj paradoks demokracije da sama rađa svoga grobara izraz je radikalnijeg fenomena nego što je sam “demokratski izum”; to je kolektivno vjerovanje ili društvena volja na rubovima reprezentirane volje. Ona, kao masovna politička investicija u državotvorni projekt na izborima 1990., do danas nije ni u tvrdo-nacionalističkom ni u koalicijsko-demokratskom obliku države našla svoje zadovoljenje. Ona je potencijalno ostala pred-politična. Diskurzivna ili jezična cjelina uvijek je ruševina.

Pod “politikom” se u javnom diskursu uglavnom, a kod nas osobito, podrazumijevaju institucionalizirana politika, stranke i državni aparat. No, taj se vid politike u politički prosvijetljenoj društvenoj teoriji naziva točnije *policy*, ili – u terminima suvremenog francuskog filozofa politike **Jacquesa Rancièrea** – *policija* (v. *La mésentante*, 1995). Policija je organizirani, “uredbeni” ili “redarstveni” oblik javnih, općih društveno-upravnih poslova i interesa, u kojem su političke stranke gospodari i sluškinje, saveznici i neprijatelji državne birokracije. Ta politika apsorбира i potiskuje

je onaj drugi, izvorniji aspekt političkog koji čini virtualna sila političke volje za reprezentacijom na rubovima zajednice; to je sila koja nije reprezentirana ni subjektivirana u oficijelnom političkom diskursu zajednice i koja se ne može do kraja pozitivirati ni simbolički reprezentirati; ona se sastoji u različitosti pojedinačnih i partikularnih, antagonističkih interesa u borbi za reprezentaciju na nivou općosti.

Danas su to u Hrvatskoj poglavito nezadovoljena ekonomska volja “braniteljske populacije” ili volja za moralnom nedodirljivošću “domovinskog rata”. Političko je stoga uvijek virtualno zajedničko dobro koje nitko ne može posjedovati do kraja, jer se sastoji od interesa subjekata za antagonističkim, ali još uvijek diskurzivnim oblikom zajednice. Za razliku od toga interesa, mehanizmi objave koji povezuju subjekte u “crkvu” nisu diskurzivni ni reflektivni, već repetitivni i spektakularni.

Crkveni diskurs stranaka

Posljednji hrvatski politički izbori pokazali su da je politički diskurs hrvatskih stranaka još uvijek velikim dijelom “crkven”, a njegovi mehanizmi “policijski” ili “uredbeni”. Takav je i hrvatski “diskurs Europe”. On sadrži sve pokazatelje oktroiranog birokratskog projekta, koji je dosadašnja hrvatska politička administracija forsirala i provodila odozgo, pukim preuzimanjem gotovih modela birokratske organizacije bez značajne kritičke suradnje društva. “Strategija, planiranje i taktika” (S. Mežnarić), prikazuju se kao provjerena metodologija nacionalnog spašavanja, bez alternative.

Taj model društvene policije, za koji je ustanovljeno i zaduženo posebno Ministarstvo za europske integracije, ima doduše svakako ograničeni domet organizacijske učinkovitosti, ali on je i sam jedan ograničeni kulturološki obrazac politike, i nije slučajno da su u njegovo provođenje uključeni huntingtonovski nadahnuti demokrati među predstavnicima društvenih znanosti. On počiva na propisujućem, pontifikalnom modelu širenja države i njezinog prava, kakav poznajemo iz karolinške, rano-zapadnoevropske povijesti. Za taj model ideološki jedinstvene, ali institucionalno podvojene vlasti na crkvu i državu, konstitutivan je imaginarni odnos s figurom drugog kao bliskog neprijatelja. Taj se imaginarni

odnos (u smislu **E. Saida**, **M. Todorove** itd.) javlja bilo u liku političkog protivnika-konkurenta, izraslog unutar istog političkog okvira i istog ideološkog polja (što je za “svu” Evropu prvo bilo bizantsko i, kasnije, rusko carstvo) ili pak u statusu civilizacijskog i ideološkog antipoda (što je prvo bio otomanski i, potom, sovjetski imperij). To je model akulturacije manjih subjekata na veći, nad-nacionalni i organizacijski izomorfan sustav elemenata i funkcija, kakav je upravo “prevoditeljski”, zapravo prepisivački model širenja Evropske unije, koji depolitizira i desubjektivira sve svoje sudionike, pretvarajući se istovremeno u impersonalni birokratski aparat.

Na toj se pozadini aktualni proces širenja “demokratske kulture” kroz Evropu još više pokazuje u svojoj goloj istini, kao mehanizam nadzora demokratskog prostora u pukom smislu dominija ili administrativne oblasti koja, paradoksalno, premda se širi, stalno izgrađuje nove prstenove bedema, kao Carigrad, i neprimjetno sužava svoje “stanje”. Prauzorak povijesti te paradoksalne dinamike pruža današnja “država” Vatikan. Ta praktička redukcija politike na policiju regresivan je kulturološki proces: on sadrži s jedne strane implicitnu sakralizaciju demokracije kao političkog izuma, svođenje javnog prostora na zabran, i s druge strane sužavanje prostora za bilo koju političko-filozofsku rekonceptualizaciju osim apologetske utilitarističke. Kritika Europe je danas ponovno parija evropske kritičke kulture. Traži se pozitivno mišljenje.

Filadelfijske veze

No, prevođenje kao kulturni model političkog procesa seže mnogo dublje od državno-kršćanske kulture srednjeg vijeka, svejedno da li na nju gledamo sa zapadno-katoličkog ili istočno-pravoslavnog kraja. Nalazimo ga pod nazivom “septuaginta”. To su (navodno) sedamdesetorica prevodilaca koje je **Ptolomej II. Filadelf** naručio u Aleksandriju da prevedu Stari zavjet sa hebrejskog na univerzalno razumljiv jezik helenističkog imperija, *koiné*, i uveo to izolirano i ekskluzivno dobro kao svoj protuprincip u blisko-istočnu i euro-azijsku civilizaciju.

Čak i da je samo retroaktivna izmišljotina, ovaj kulturološki model političkih procesa vrijedi razmotriti pod vidom “filadelfijskih”, bratsko-

-sestrinskih sveza: to je model adoptiranja partikularnog i bastardnog subjekta-nahoda (upravo Mojsijevog naroda), koji ne pripada općoj, mnogobožачkoj matrici, nego je ušao u nju kao nov diskurzivni element koji će je tek subvertirati, dok sam imperij predstavlja dio globalne i nedovršene cjeline, mnogobožачke, ideološki difuzne i kulturno sinkretičke. Njezino preobrtanje u jednobožачku, ideološki homogenu, više-manje zatvorenu civilizaciju, nastupilo je stvar kao unutrašnjeg historijskog razvoja, tek kroz preobrazbu partikularnog židovskog modela u univerzalni kršćanski, a nipošto kao stvar “policijske” nužnosti.

Da bi bilo kakav usporediv model “nahoda” danas uopće bio zamisliv, trebalo bi postaviti pitanje što kandidati za Europsku uniju poput Hrvatske uopće unose u policijski poredak Europe: nakon što su napustili civilizacijske vrijednosti socijalizma i prošli kroz divlji kapitalizam, umjesto fantazme o svojoj “oduvijek već europskoj pripadnosti” mogu ponuditi još samo svoje građevinsko tlo. Reforma zemljišnih knjiga je najbrži proces prevođenja za Europu.

23.

Rađanje drugog hrvatskog "novog doba" iz moralne ucjene birača

DEMOKRATSKI UDAR GONGA, ILI "3. SIJEČNJA", DRUGI PUT

Birao ne birao, dobit ćeš svoju stranku, to je već cinizam u postojećem izbornom zakonu. No, odreći temeljno društveno pravo, pravo na kritiku, onima koji nisu prethodno konzumirali pravo na biranje, kao da su se odrekli prava na domovnicu, samo je gesta onoga tko, poput pisca Jergovića, profitira od cinizma moći društvenog položaja medija. Taj se pretenciozni govor bez pokrića može pokriti samo viškom marketinga književnosti kao ideološkog aparata demokracije.

Prvo pitanje koje je postavljeno Ivi Sanaderu u izbornoj noći 23.11.2003., već nakon prvih minuta preuranjenog samoproglašenja "neupitne pobjede HDZ-a", ticalo se sigurnosne budućnosti nacije: "Hoće li biti hadezeovskog revanšizma?" Kako je šef HDZ-a Ivo Sanader neuvijeno odgovorio da neće, "osim ispravki revanšizma nad našim ljudima", to će se moći provjeriti na sudbini ambicioznog novinara HTV-a **Mislava Bage** koji je u saborskom tv studiju, pred očima cijele javnosti, pretvorio zadatak analitičkog praćenja rezultata u sintetički akt uma kojim je od pojedinačnih podataka stvarao skup nepostojeće koalicije. Taj statistički iluzionizam prekinuo je "neupitni pobjednik" Sanader protestirajući izravno, ali tek onda kad pobjeda HDZ-a više nije izgledala tako neupitno.

No “nesvjesni” rad onog nedopustivog u javnoj hrvatskoj političkoj svijesti nastavljen je u postizbornoj emisiji Forum (HTV, 25. 11.). Na pitanje hoće li ući u vladu koja koalira sa srpskim strankama, šef HSP-a Anto Đapić je spremno izvadio svoju crnu košulju iz ormara i pokazao je u uredno ispeglanom izdanju: “Ne! U vladi u kojoj sjedi Stanimirović i to četničko društvo mi nemamo što traž’ti. Uostalom, nacionalne manjine treba isključ’ti iz toga posla.” Problem dakle nije u “nekom Srbinu, ako ga HDZ hoće” (cit.), nego u nacionalnim manjinama. Nakon ne tako davne afere s napadom šefa “liberala” Budiše na dvojezičnost u Istri, manjine ponovno nemaju što tražiti u odlučujućim hrvatskim poslovima državne reprezentacije.

Fundamentalizam demokratske svijesti

Nitko u studiju HTV-a, ni Ante Markov iz HSS-a, ni doktor za liberalizam prema crkvi Ivan Čehok iz HSLS-a, ni teško mamurni Vladimir Šeks iz HDZ-a, ni srditi Slavko Linić iz SDP-a, pa čak ni prva dama građanskog liberalizma Vesna Pusić iz HNS-a, neprikriveno frustrirana gubitkom vlasti usprkos dobitku postotaka, ni saborski tribun istine Damir Kajin iz IDS-a, nitko nije čestitao gledateljstvu na tom Đapićevom javnom klanju temeljnog načela parlamentarne demokracije o ravnopravnosti i respektabilnosti onoga što je reprezentirano. S tim najnovijim Đapićevim izlajavanjem i uz šutnju grlatih saborskih čuvara političke istine Hrvatske, nepovrediva ravnopravnost manjinskih stranaka je očigledno postala neželjeni politički konkurent “velikih”. Tako, politika je i dalje samo moć na temelju trgovine i nagodbe, a civilne vrijednosti u koje se zaklinju, poput manjinskih identiteta, ostaju “privatna stvar” čak i kad su organizirani u javnoj, stranačkoj formi. Demokracija kao da je doista “zaludni neimar” civilne političke kulture, ma što o tome šutjela Vesna Pusić i “društvo” velikih stranaka.

Na to upućuje jednako i činjenica da bombastični povratak političke snage HDZ-a, koji je sad točno onoliko reformiran koliko je to bio SDP 1990., nije postignut zbog masovne apstinencije koalicijskih birača. Postignut je kao i na izborima 2000. s gotovo jednako visokom i masovnom mobilizacijom fundamentalne demokratske svijesti građanstva. Panični

strah građanskih liberala, socijaldemokrata i ostalih skrbnika civilnog domoljublja od moguće masovne apstinencije birača zbog razočaranja rezultatima koalicijske vlasti i procjena da će “osam posto birača značiti sigurnu pobjedu HDZ-a, ali 68 posto neće” (V. Pusić), donijeli su skoro posve suprotan rezultat. Tu ulogu je, kao i na prethodnim izborima, odigrao Gong. Ali, to nije sve! Progovorilo je opet ono drugo. Proizborna propaganda Gongu danas je ispala dvosjekla isto kao i izborni zakon iz 1990.: režiran za SDP, ubrao ga je HDZ. Ipak, ovoga puta je propagandna izborna masovka, namijenjena “lijevom centru”, ispunila barem svoju demokratsku motivaciju: pobjeda HDZ-a je danas demokratski legitimnija, bez pravničkih namještaljki. Tko kritizira HDZ, taj si ga je sam birao.

Naime, u subotu navečer uoči nedjeljnih izbora Gong je uz podršku pisaca, sportaša i sličnih tv-Severina, dakle po istom marketinškom obrascu stranačkog *advertisinga* politike, poslao jednodušnu moralnu ucjenu hrvatskom građanstvu koju je s pjesničko-mudračkom sporošću i svečano formulirao Miljenko Jergović: “Ako izađete na izbore, i vaša stranka pobijedi, bit ćete u društvu pobjednika. Ako pak ne izađete na izbore, nećete imati moralno pravo da kritizirate one koje niste ni birali.”

Fundamentalna želja vlasti

Na ovakvoj, svakog čestitanja vrijednoj formuli poročnog kruga prazne demokracije ono najmudrije se pokazalo najprije u tome što su je tri metropolska tv-medija – HTV, OTV i Nova TV – tako reciklirala da se mogla složiti samo kao heraklitovski fragment tek nakon što je isti čupavi lik govorio triput na sva tri medija u rasponu od petnaestak minuta. No, pitijaska poruka je ipak uspješno složena: “Ići na izbore nećeš imati političara da ga kritiziraš.” Njihovo uživanje je tvoja nemoć da ne popustiš želji za potčinjavanjem pod imenom slobode izbora.

Fundamentalna politička želja za vladanjem koja se stalno preobražava kroz samoreformiranje stranaka i samoobmanjivanje javnosti nije sofizam, ona je samo cinično glasanje drugog. Jergovićeva mudrolija po narudžbi Gongu, zaduženog da šibanjem građana na demokratsku budnost održava masovni društveni pogon potreban političarima, puki je prizor cinizma u moralizmu dobre građanske savjesti upregnute u službu

stranačko-političke mašinerije. On naime propagira da se pravo na društvenu kritiku politike crpi iz čina političkog glasanja. Stranačka politika je tako resurs legitimacije društvene svijesti. Stvari stoje posve obrnuto. Pravo na biranje jest građansko pravo, ali korištenje prava nije dužnost, ni zakonom propisana ni moralna, nego je stvar osobne savjesti. Zbog toga ona nužno i legitimno uključuje pravo neizbora. To načelo vrijedi spontano i emfatično zato što se tek s pravom neizbora dovršava potpuno građansko pravo biranja, a to je pravo izbora između biranja i nebiranja. Upravo tek s realizacijom tog posljednjeg (ili “najprvijeg”) prava građanin ostvaruje i ravnopravnost prava na kritiku političara. Nebiranje nije samo “poruka političarima”, nego je i akt kritike i, prividno paradoksalno, akt lojalnosti prema kritiziranom.

Politički marketing lijepe duše

Dapače, samo apstinencija sadrži ono što u dubokoj moralnoj krizi oko politike oslobađa od cinizma igre biranja stranaka koje su iz temelja prezrele političku volju građana i njezine sadržaje izražene masovnim izlaskom na izbore 2000. godine. Stoga nitko, pa ni mudri Bosanac **Ivo Andrić**, taj nobelovac koji je navodno nastanjen u hrvatskom književniku Miljenku Jergoviću, nema pravo odricati punopravnim građanima Hrvatske to najviše i ultimativno pravo implicitne kritike stranačke politike koja se sastoji u apstinenciji od izbora.

Što se tiče pisca Jergovića osobno, on je samo svoju intelektualnu borniranost pobrkao s umišljenom nadpolitičkom mudrošću. No, poručiti građanima da neizlaskom na izbore gube moralno pravo na kritiku, puno je više od nesmotrene osobne preuzetnosti. Ona ne znači ništa drugo nego da građani nikad neće uživati ekskluzivno pravo na cinizam naddruštvenog položaja. Taj “brand” oduvijek prisvajaju književnici i umnici poput Miljenka Jergovića. Kad bi jednom gestom rekli *Ne* politici i prestali davati legitimnost društvenoj bagri zvanoj politička elita koja ih permanentno izigrava, građani bi posegnuli u svijet ekskluzivnog kritičara uvijek osiguranog pravom na javnu upotrebu bezidejnog uma za jeftin moralistički metadiskurs i najbolje plaćene honorare.

Birao ne birao, dobit ćeš svoju stranku, to je već cinizam u postojećem izbornom zakonu. No, ipak, cinizam ovakvog moralističkog ucjenjivanja građanstva gubljenjem prava kritike uperen je jedino protiv njega samoga. Odreći to temeljno društveno pravo onima koji nisu prethodno konzumirali pravo na biralištima, kao da su se odrekli prava na domovnicu, samo je gesta onoga tko, poput pisca Jergovića, profitira od cinizma moći društvenog položaja medija. Taj se pretenciozni govor bez pokrića može pokriti samo viškom marketinga književnosti kao ideološkog aparata demokracije. Izbori su falabogu prošli, “oni” su ponovno došli, a još uvijek se lako diše. Nakon “božićnog Ustava” iz 1991. dobili smo 2004. i “božićnog premijera”. Čestit nam Sanader reformator u ovo drugo došašće!

22.

O knjižarskoj subverziji knjižarstva u sajamskom spektaklu društvene moći književnosti

KOVAČNICA KNJIŽEVNIH ZVIJEZDA

Premda se iskusni autori među hrvatskim piscima i publicistima smiju žaliti na gaženje realnih kriterija i odnosa u umjetničkom biznisu, prevlast komercijalnog logističkog stroja je takva zato što u poplavi "vrhunskih profesionalaca" u svim poljima, od beletristike i plastike do znanosti, zakazuju izvorni proizvođači kriterija. Neki od njih radije sjede u komisijama za podmazivanje tog istog stroja.

Nakon što je u eseju Stipe Šuvara "Hrvatska kao Glamour Café" istoimena emisija HTV-a postala metaforom hrvatske stvarnosti, stvari u ovoj zemlji kao da su se iz temelja počele mijenjati: osim što je voditelj uvažio tv-kritike i drastično reducirao svoje prisustvo, *Glamour* je čak počeo donositi društveno relevantne spoznaje o Hrvatskoj. No, da bi ovo bila revolucija, medij mora biti ne samo vijest nego i svijet. U Hrvatskoj stvari i dalje stoje obrnuto: nisu mediji odraz stvarnosti nego je domaći svijet neposredno istovjetan s domaćim medijem, on odražava medij, reprezentira se bez medijizacije.

U *Glamour*-"intervjuu" (subota, 15. 11.) s pjevačem lake urlatorske glazbe **Mladenom Grdovićem** iz Zadra, govorilo se i o ozbiljnim društvenim temama poput "honorara na ruke" te novom *Ferrariju* nakon uništenog *Mercedesa*. Osim što je samosažaljivo podsjetio na socijalističko doba kad "nije imao ni za kartu do Zadra" i uzvratio voditeljici silikonskih

usta u prisnom tonu, “valjda ne očekuješ da ću se na koncerte vozit u karioli”, uslijedio je ključni argument: honorar na ruke nikad se ne može dokazati, a onaj tko u kulturi udarnički domoljubno zarađuje u naporu tijela svog, naime grlom i jezikom, neće valjda još plaćati i porez – “To se uzima od onih koji proizvode plastiku i takve stvari” (cit.).

Tako sam medijski proces HTV-glamura, u svojoj neposrednosti, prenosi sljedeću spoznaju: porez važi za propali zadarski “Polikem” i otpuštene radnike, jadnu Grdovićevu publiku u njemu, ali ne i za tog divljeg mesiju hrvatskog domoljublja. Ne, Hrvatska doista nipošto nije “Amerika” da bi njezina financijska policija zbog poreznih dugova lovila nekog **Al Caponea** ili tjerala neku domaću **Judy Garland** u alkoholizam i samoubojstvo i tako sama stvarala nove socijalne probleme, čak i kad im se oni ovako neposredno prikazuju kao taj *urlatore di Zara* i ekshibicionist poreskih utaja. Medijska neposrednost njegovoga priznavanja utajene stvarnosti pouzdan je znak opće sigurnosti i javne dostupnosti “stvari” pod poznatim hrvatskim imenom “Zna se”.

Tigar od papira

Nakon milijunskih poreznih utaja i pronevjera u nogometu i na zabavno-glazbenoj estradi sada tu štafetu poreznih olakšica pronosi visokokulturna bransa knjižarstva, dakako u lakšem obliku. Ono je doduše još od početka 90-tih, usporedno s piratskim tržištem video- i audio-“produkcije”, funkcioniralo kao jedan segment privatizirane socijalističke infrastrukture, sive ekonomije, rada na crno, nelegalnih isplata, a takvo je djelomice i sada. Odavno je već fatalistički prihvaćena “činjenica” da je izdavaštvo školskih knjiga područje ordinarnog profiterstva, uz potpunu kolaboraciju države čiji se administrativni aparat pretvorio u uslužni stroj pojedinaca i interesnih grupacija. Nakon 3. siječnja taj stroj za isisavanje novca građanstvu razdijeljen je pravednije pod firmom “decentralizacije”. Na tome temelju je konačno proradila gola kuhinja obrta društvenog novca čije proizvode isti poreski obveznici plaćaju višestruko više nego igdje drugdje, i to nakon ukidanja PDV-a na knjige, što također ne postoji nigdje drugdje. Te tri mjere u politici knjižarstva stvorile su uvjete za privredni boom “kulture knjige” o kojemu navodno svjedoči naširoko pozdravljeni

Interliber 2003. Kultura je u Hrvatskoj i dalje sve, čak i očigledne javne laži.

Ako se i zanemare truizmi poput onoga da *Interliber* “nije autorska manifestacija” kao sajam knjiga u Leipzigu, njegova je “frankfurtska” ili primarno komercijalna namjena (prodaja i promocije knjige kao robe) toliko prenaplašena da su joj bez ostatka podređene i sastavne manifestacije “kulturnijeg” sadržaja – predstavljanje novih naslova i prisutnost pisaca koji signiraju prodane primjerke. Nije riječ o “ferrariju” od utajenog novca, nego o tigru od papira napravljenom od javnog novca iz kulturno-ekonomske politike trećesiječanjske koalicije: neoliberalno doba procvjetava u knjižarstvu iz klasičnog socijalističkog “posebnog doprinosa za knjigu” pod vidom neizrečenog poreza za razvoj privatno-poduzetničke infrastrukture. Hrvatska književnost neoliberalnog doba nastaje kao HPT i HEP u vrijeme socijalizma – doprinosom građana za razvoj infrastrukture čije će korištenje morati plaćati višestruko skuplje. Što se tiče znanosti, bivši socijalistički “posebni doprinos za znanost” trebat će tek ponovno izboriti, sveučilišta kasne u privatizaciji. To će sigurno još potrajati, jer dok fakulteti čuvaju svoju pravnu osobnost i nekretnine, znanstvenici se još uvijek i iznova samozaluđuju patriotskim pozvanjem.

Hrvatsko izdavaštvo je time postalo jedini sektor koji barem djelomice demantira teoriju o štetnom povlačenju države iz vlasništva i upravljanja velikom privredom u korist malog i srednjeg poduzetništva, koju je nedavno iznio ekonomski analitičar **D. Tomaševski** (*Feral*, 14. 11. 2003.). Demanti iz knjižarstva dolazi baš u trenutku kad je kretanje financijskog kapitala kroz hrvatsku privredu potvrdilo opće slaganje i kritiku ekonomskih stručnjaka na račun kreditne orijentacije banaka na građanstvo umjesto na malo i srednje poduzetništvo. Uz posve mali ili čak zanemariv broj nakladnika stručne i znanstvene literature, koji su opstali i afirmirali se kombinirajući komercijalne i nekomercijalne, djelomice dotirane projekte, najjači izdavači književne, publicističke ili znanstvene literature izgradili su svoje materijalno kraljevstvo prije svega na trgovini knjigama, bez interesa za profiliranjem ili razvojem kompetencija. Dok mali samim svojim postojanjem obogaćuju prostor kompeticije, veliki su napustili kapitalne projekte i renomirane biblioteke, osobito u humanističkim znanostima, naslijeđene kroz privatizaciju izdavačkih poduzeća socijalizma.

Domaća produkcija, većinom prevodilačka, ostvarena je u znatnoj mjeri ili čak isključivo uz pomoć donacija inozemnih zaklada (državnih, stranačkih, privatnih). Da je domaći državni otkup knjiga, kao treća stavka u tome, tekao protekcionistički, o tome nisu izvještavale samo novine nego i sudionici – nakladnici i ujedno članovi državnog povjerenstva za otkup. Učinci te uspješne logistike vide se u beskrupulozno ne-tržišnim cijenama dotiranih knjiga, ali i u tome što su veliki i financijski samostalniji izdavači tek sada postali pravi svaštari. Jedno osvojeno komercijalno područje otvara drugo, udžbenici fizike informatiku, ova opet beletristiku.

Subverzija nagrade

Stoga nije nikakvo čudo da na takvom humusu izraste nešto takvo bizaro kao što je basnoslovna književna nagrada V.B.Z-a od sto tisuća kuna. S obzirom na platežnu moć stanovništva koje dječje školske knjige otplaćuje oprobanom tehnikom preživljavanja permanentno polusiromašnih, čekom-na-poček, ona je u toj visini opscena. Ni u knjižarski najrazvijenijim zemljama ona se ne daje tako ni za književnost ni za znanost, a najmanje za rukopis neobjavljenog i neprovjerenog književnog djela.

No, eklatantan nerazmjer između visine nagrade i nepotvrđene vrijednosti novog proizvoda, poučan je iz drugih razloga. Djelo je poluproizvod koji će tek ući u proizvodnju i tako još jednom proći kroz isti komercijalni proces. Nadalje, nerazmjer napreže do neizdrživosti povjerenje prema ocjenjivačima a čitava koncepcija nagrade poprima značajke estradizacije književne djelatnosti prema obrascu najpropulzivnijeg zabavnog megahita tv-sezone, *Story Super Nova Music Talents Show*. Sama činjenica takve nagrade stvara *image* uspješnog pisca *ante litteram*, iako ga je stvorila samo komisija. U tome vidu ovakva nagrada je posve neloyalna prema javnosti s kojom računa za razliku od rečenog tv-showa.

No, katastrofa takve nagrade sadržana je u njoj samoj: ona je čist akt financijske moći same knjižarske branše da u istom činu svoje reprodukcije (preuzimanje novih rukopisa) još jednom, simbolički, oplemeni, oplodi i obrne vlastiti financijski kapital. Nagrada je investicija u djelo, nagrada se isplaćuje kroz nagradu. Ono što pri tome izgleda kao normalna nužnost (arbitriranje književne komisije), samo je izvanjska legitimacija

zatvorene logike posla, bez obzira na ispravnost i pogođenost izbora. Komisija je doduše uvijek zaštićena apsolutnim pravom na vlastito nahođenje, ali netrivialna istina na tome je da samo to utemeljuje i autoritativnost procjenjivača i legitimnost te knjižarske subverzije u samom srcu književnosti. Knjižar ne proizvodi samo pisca nego mu i sudi. Ta logika je autonomna i dugotrajna.

Ako jedna “zaslužna umjetnica” globalne današnjice u estradnoj avangardi poput **Madonne** prigovara na rad takvih kovačnica novih “super-zvijezda” bez prethodne akumulacije znanja i rada, onda je time samo imenovana stvaralačka moć “praznog” logističkog stroja u koji je ona ugradila svoje tijelo i um, kao što su to isto uradili naraštaji svjetskih književnika u onome što skupnim imenom nazivamo “književnost”. U tome je vuna onih ovaca koje su pojele ljude ili simbolički kapital “tradicije”. Stoga, premda se iskusni autori među piscima i publicistima smiju žaliti na gaženje realnih kriterija i odnosa u umjetničkom biznisu, prevlast komercijalnog logističkog stroja jest takva zato što u poplavi “vrhunskih profesionalaca” u svim poljima, od beletristike i plastike do znanosti, zakazuju izvorni proizvođači javnih kriterija. Neki od njih radije sjede u državnim komisijama za podmazivanje tog istog stroja.

21.

O naturalizaciji političkog izbornog spektakla kroz žanr tustog hrvatskog tijela

KITA ZA CRO COPA

Mišićavo i tusto tijelo Mirka Filipovića, koje kipi preko tijesnog šorca od laštika sa šahovnicom sprijeda i crnom zastavom otraga, samo je javno obličje potopljene hrvatske homoerotičke javne svijesti na čijim se sajmovima i politika i plečke slavonskih svinja reklamiraju na isti način: zdravo, domaće, hrvatsko. U moru hrvatske želje za hranom koju ne može zadovoljiti ni još toliko shopping vikenda u još toliko stranih mega-supermarketa niti još toliko kuhanja na još toliko TV-programa, nedostajao je još samo taj posljednji vršak, stopa na kojoj se taloži kolektivno nesvjesno – eros rase ili hrvatski nacistički sindrom.

Opće uvjerenje kako je izborna kampanja 2003. poprimila karakteristike neinventivnosti i idejne retrogradnosti teško je održivo čak i neovisno o tome što takvi sudovi ovise o očekivanjima i pretpostavkama analitičara. Tvrdi se da je Hrvatska od 3. siječnja do danas kliznula natrag od SDP-ovskog, naprednjačkog rocka u konzervativizam lakih nota, od proklamiranog društva znanja u sirove strasti gladijatorskih igara. Problem nije u tome je li rock znak boljeg civilizacijskog napretka od folk-popa već u rockerskoj tezi o “nemogućnosti satisfakcije”. Ona i rockere čini bolesnicima patriotizma. Estetika žanrova visoke ili niske kulture nema nikakve veze s kolanjem one stvari koju nazivamo “hrvatskom biti”. Uzvišeno hrvatsko zlo i dalje kola na isti način kao i 90-tih, samo što je ono danas pronašlo svoje radikalno estetizirano dovršenje u naturalističkom kultu

tijela jedne nove zvijezde svjetskog zabavnog spektakla. To je *ultimate-fighter* **Mirko Filipović**, zvani *Cro Cop*, deklarirani hrvatski nacionalist i homofob, kandidat za saborskog zastupnika na izbornoj listi SDP-a.

Mišićavo i tusto tijelo Mirka Filipovića, koje kipi preko tijesnog šorca od laštika sa šahovnicom sprijeda i crnom zastavom otraga, samo je javno obličje potopljene hrvatske homoerotičke javne svijesti na čijim se sajmovima i politika i plečke slavonskih svinja reklamiraju na isti način: zdravo, domaće, hrvatsko. U moru hrvatske želje za hranom koju ne može zadovoljiti ni još toliko shopping vikenda u još toliko stranih mega-supermarketa niti još toliko kuhanja na još toliko TV-programa, nedostajao je još samo taj posljednji vršak, stopa na kojoj se taloži kolektivno nesvjesno – eros rase ili hrvatski nacistički sindrom. On je nakon niza nacističkih verbalnih eskapada muških članova skijaške obitelji Kostelić ponovo dosegnut, ali opet u poraženom obliku – ne “kao vojnik njemačkog *Wehrmachta* na ruskom pohodu”, s kojim se nedavno javno poistovjetio Kostelić-sin, nego kao njegova suprotnost o kojoj Kostelić-sin šuti: kao vojnik *Wehrmachta* u ruskom snijegu. To je historijska istina nacizma. Hrvatska sportska sila koja se masovno politički identificira s figurom odbjeglog generala bez muda, Ante Gotovine, definitivno je debela, a guzice *snježne kraljice* Janice i veličanstveni torzo *Blanke Dalmatinke* s viškom kila, samo su vidljiva ali nepreskočiva letvica prema političkoj odraslosti Hrvatske. Što politički nezrelija, to “sportskija”.

Deseksualizirani homo-porno

Sve je bilo odlučeno onog trenutka kad se Mirko Filipović pojavio na sceni *Ultimate Fightea* u haljinici od crnog t-shirta do prepona. Ni opako zvučeći natpis “Zvonimir Security” niti debele herkulovske noge nisu ga učinile muškijim. Taj nespretni performans negiranja dekadentnog glamura scene uz pomoć puke sirovosti tijela, mrkog pogleda i mrzovoljne face, asketizam seljačko-policajotske forme naprama senzualne teatralnosti blister-ogrtača i kapuljače alla **Minotauro**, bio je odmah kažnjen: i Filipović je jednako kao i **Nogueira** dobio veliki buket cvjetova, eregirano stršećih u pink tonu. Kastrativna snaga ovoga simbola izazvala je vidljivu nervozu napetog Cro Copa a posljedice po bojovnika Mirka su bjelodane:

bijeli debeli Mirko je podlegao crnom gipkom Minotauru točno od onoga od čijeg mu se prizora navodno “tri dana prevrće želudac” (cit.). To je pogled na intimni odnos muških tijela koji mu se vratio kao nevidljivi pogled cvjetova zla na njegovo mjesto u ringu. To je sva tajna eskalacije nerveze kod primopredaje one kite orijentalnih pink narcisa. Nabijeni i robustni Cro Cop, koji je svoj na svome samo stojećeke ako munjevito udari protivnika nogom u glavu, postao je u tom trenutku objekt pogleda onog istog objekta koji je prethodno sam gledao. Dakako, nije riječ o ljubavnom odnosu muškaraca nego o puno radikalnijem “zlu”: o zagrljaju muških tijela u ultimativnom homo-erotskom apetitu da stupe na mjesto drugog kroz njega samoga, do kanibalističkog uništenja. *Ultimate Fight* je samo deseksualizirani *snuff homo-porno*, i zato se od njega delirično uživa s nuspojavama poput prevrtanja želuca, ili se mijenja tv-kanal.

Ako je u trenutku Filipovićevog davljenja i lomljenja među nogama Nogueire pala čitava mitska konstrukcija o nezaustavljivom pohodu “hrvatskog čovjeka” na sve svjetske scene, Mirkove bijesne suze nakon borbe, zbog osobnog poraza i nezadovoljenja “visokih očekivanja Hrvata”, ispisuju debelim tragom krug ideologije tijela-bez-ideologije koje hoće još samo sebe.

Poslije moralnog kraha skin-head estetike hrvatskog militarizma kroz financijske afere, lažna herojstva i sudske procese za ratne zločine nad najnemoćnijim civilima, kult posljednjeg autentičnog ostatka nacionalne kulture, hrvatskog tijela, kulja na sve strane simboličkim prostorom politike. To je teogonijski mit nacije koji je našao najprimjereniji izraz kroz tehničku reprodukciju u stranačkim izbornim spotovima. No, riječ je ipak o amaterskom *replayu* estetike nacizma, daleko od “savršenstva genija” i “smjelosti za sudbinu”, pa tu nema ničeg dramatičnog ali ima puno smiješnog diletantizma.

Rađanje dežmekastog vođe

Najprije je HSS otpočeo kampanju s naivno zagonetnim scenama odnosa urbanog “čovjeka” i “prirode” pod naslovom “Volim svoju zemlju!” Nikakva škola filma ili dizajna, pa ni češka s puno humora, ne može prikriti provalu onoga što je još 80-tih na Zapadu prepoznato kao politički

avokado-sindrom (zelenilo prirode i smeđa ideologija tla). Tim dozlaboga smiješnim reklamama HSS-a kroz aluzije na mitski odnos čovjeka s uzoranom seljačkom zemljom, s grljenjem stabla u ekstazi svršavanja, HDZ je dao zavidan riefenstahlovski doprinos koji vrijedi opisati, on spaja arhajski teogonijski mit i suvremene crtiće s napetošću špageti-vesterna: iz uzgibane ljudske mase sastavljene od vlastitih partijskih članova rađa se vođa; praćen odozdo dubokim zaljubljenim pogledom muškarca sa šilte-ricom, veliki “On” u jednom potezu košarkaške lopte oblikuje vanstranačku masu u narod sportskih subjekata svih životnih dobâ; u finalu, ta ljudska bulka dežmekastih obraza u šarenom džemperu izlijeće iz svijeta filma kao grandiozni crni leptir i staje kao figura crne politike u crnom “ancugu” – Sanader kao Venera, rođen tehnikom *loopinga*, prikovan narcisoidnim homo-pogledom same prirode koja rađa isto.

Da nije reklama, bilo bi još smješnije nego što jest – vođe se ne rađaju iz medija, nego samo obrnuto, a supstanca je ionako vani, u nama. No, da je to doista teogonijska tv-geneza hrvatskog tijela vlasti dokazuje na kraju još samo spot SDP-a u kojemu se dovršava mitska priča HSS-a i HDZ-a: u njemu se prava ljudska dječica, neznano čija kao u mitu, seksaju uz slogan “DA za Hrvatsku!” Hrvatski napredak je kao i političke diferencije u proliferaciji i razmnožavanju istog.

Stoga, sportsko-komentarska moralka premijera Račana na SDP-ovskoj TV-kolektivki, nakon poraza Mirka Filipovića u Japanu, nije tek smiješni pokušaj “malog Ivice” da stane u čizme velikog brata-snagatora i dobije koji izborni postotak, kako se naširoko tumači angažiranja Cro Copa za političke potrebe SDP-a.

Politička djeca rastu iz zemlje

To je neuspjeli pokušaj eksploatacije fašistoidnih resursa politike koji, kao i 30-ih godina velikog 20. stoljeća, fascinira i “radničku socijal-demokraciju”. Račan posve sigurno neće više dobiti izbore zato što na njegovoj listi stoji svjetski prvak performerske estetike borilačkog homo-kanibalizma. Stvari stoje obrnuto: poraženi i uciviljeni Cro Cop će, ako ne napusti politiku, vjerojatno dobiti svoje mjesto u Saboru zato što uz njega moralno stoji njegova anoreksična protuteža, **Majka Tereza** u

liku Ivica Račana. Stabilnost hrvatskog ideološkog poretka je osigurana, u njemu vladaju račanovski “mir i dobro”. Pred tim naturalno-moralnim zagrljajem desnog i lijevog krila nacije i Black Sanader Veličanstveni kao i **Ruža Tomašić** sportašica-policajka iz Kanade, na izbornoj listi HSP-a i donedavna tjelohraniteljica predsjednika Mesića, samo su sastojci iste sirovine. Važna je još samo forma.

Zato je poučak samo taj da novi giganti politike ovdje rastu “prirodno”, kao smilje i bosilje, a homo-erotsko kruženje prirode s uvijek jačim istim izbojcima stvarni je oblik napredovanja dovršene ideološke supstance. Tisućljetna hrvatska kultura je tek pronašla svoj hegelijanski put do prirode; od prirode do duha predstoji još dug i naporan rad pojma. Tko to doživi, ovo će za njega biti mitska vremena pre-porađanja najautohtonije “europske” nacije.

Vedrana Rudan u ogledalu političkog *face liftinga*

UHO, GRLO, IGLA

Vedrana Rudan, kolumnistkinja iz *Nacionala* i zvijezda drugih "glorijskih" medija, u kojima po njezinim davnim riječima nema mjesta za jednu Vesnu Parun, nije nipošto ona "pretučena" hrvatska mladenka, kao da je pala niza skale i prije oltara. To je onaj mračni prizor žene u bijelom pred svjetlima velegrada u noći, s plakata za promociju nove knjige Vedrane Rudan. Između tih dviju Vedrana fali neka karika.

Strateška odluka PR-savjetnika HNS-a da se Vesna Pusić radikalno odmakne od imidža "nove Savke" dovela je konačno do ostvarenja njezinu vlastitu politiku boljeg *imagea*, ali u pervertiranom obliku. Vesna Pusić je na plakatu HNS-a dobila nov identitet 25-godišnjakinje kroz radikalni foto *face lifting*, a spektakl politike nov fantastičan obrat: građani se masovno bave semiologijom stranačkih *bill boarda* u izbornoj kampanji. Kakve su posljedice građanskog zanimanja za spektakl politike umjesto za ozbiljne stranačke programe, posvjedočila je jedna od kritički najosvještenijih građanki ove zemlje, Vedrana Rudan, bivša novinarka Hrvatskog radija, spisateljica i kolumnistkinja.

U istom broju *Nacionala* (od 28. 10. 2003.), u kojem građani mogu saznati od političarke Vesne Pusić, prezentirane i u tehničkim fotoliftinga i obiteljskim slikama u "realnom vremenu", da svoju političku sudbinu

trebaju iščitavati iz partijskih brošura, kao da taj politički akademizam prakticira ijedan birač na svijetu, Vedrana Rudan je objavila kolumnu pod zlogukim naslovom “Ja se bojim”: ona ne izlazi iz kuće, ne ide u kupovinu, priviđaju joj se iskežene face i zle, lažljive oči političara s ogromnih izbornih plakata. Štoviše, uvukli su joj se i u peć: “Aaaaaa... Sa stranica novina gledala me njena njuška. Usta je rastegnula od uha do uha, ona je političarka, ona vozi traktor...”

Kolumna ne kaže čiji to iskeženi portret ugrožava autoricu, ali Vedrana Rudan je posvjedočeno najhrabrija i najiskrenija od svih sarkastičnih hrvatskih kolumnistkinja njezine dobi, pa se to može lako ustanoviti. Po njezinu vlastitom ponovljenom priznanju stvarni problem žene u krizi pedesetih nisu ni muž ni majka ni opće stanje zemlje nego svako dvonožno žensko ispod 25 godina. Ako itko i išta može više nego “to” ugroziti Vedranu Rudan, koja kao i svi kritični Hrvati prezire svoju političku elitu i njihove estradne saveznike, onda to može biti samo pedesetogodišnja političarka koja izgleda poput neke djevojke od “25” godina, makar i izobličena.

Porculanski lik žene

Najpouzdaniji materijalni dokaz o tome da je uzrok Vedraninog dubokog građanskog “nemira” ona spomenuta političarka, radikalno “podmlađena” na izbornim plakatima, pruža sljedeća psiho-scena dokone domaćice ispražnjenih bankovnih računa: “Otišla sam u kupaonicu, gledala u svoje lice i gledala. Zabila sam tanku iglu u jednu mrlju, izvukla iglu, opet je zabila... Za tjedan ili dva koža će doći na svoje (...).” Ako netko i dalje sumnja u detekciju društvene istine preko psihičkih simptoma pojedinca, konačni dokaz da je Vedranino strašilo s početka priče političarka Vesna Pusić, a ne na primjer izbeljena Severina Vučković, pruža retuš-fotografija same Vedrane Rudan, u pozi kolumnistkinje *Nacionala*.

Od sličnih portreta političarki i kolumnista koji prstima desne ruke pridržavaju bradu ovaj se razlikuje po tome što Vedranina ruka pridržava uho. Tom metonimijskom referencom na izvankolumnističku praksu pisanja (“Uho, grlo, nož”) probijen je doduše krug mudrosti kolumnističke kulture u Hrvata, ali zatvoren je krug *face lifting* politike. Ta ambivalencija je informativna.

Porculanska Vedrana Rudan iz *Nacionala* i drugih “glorijskih” medija, od tjednika preko časopisa do televizijskih *talk showa*, u kojima, po njezinim davnim riječima, nema mjesta za jednu **Vesnu Parun**, nije ni pošto ona “pretučena” hrvatska mladenka, kao da je pala niza skale i prije oltara. To je onaj mračni prizor žene u bijelom pred svjetlima velegrada u noći, s plakata za promociju nove knjige Vedrane Rudan koji se pojavio na naslovnoj stranici *SD Magazina* (25. 10. 2003.). Između tih dviju Vedrana fali neka karika. Spisateljica je doduše u intervjuu za SD ponovila poznatu tezu da je Hrvatska najužasnija zemlja s naj-mačo muškima, da piše novi roman posvećen heroinama mužoubojicama iz Gradiške te da će usprkos sve dešperacije izaći na izbore i “glasati za Šuvara”. Tolika je moć književne riječi u ovoj zemlji, čak i kad je u pitanju “slaba žena”, da je ovu izjavu dan poslije prenio *Novi list*. No, ta ozbiljna novina koja očito podržava istarske snage nije prenijela i Vedranin argument za Stipu Šuvara: “Zato što barem ne krije što je i tko je!” (cit. SD)

Književni mačo-ženski diskurs Vedrane Rudan, u kojemu je ona moćna barem koliko i obećanje Bate-aždahe “Sa’ću da te karam!” iz filmovane verzije romana Dubravke Ugrešić *Štefica Cvek u raljama života*, poprima u žanru političkog intervjua značajke rezoniranja zburnjene Štefice pred očekivanjima sreće. Budući da spomenutim narodskim argumentom o nečijoj iskrenosti ne simpatiziramo samo sa svakim “poštenim lopovom”, koji ne krije da krade, nego je također očigledno da nijedan političar u Hrvatskoj i dalje ne krije tko je i što je (pa čak ni šef HSP-a, plagijator magistarskih znanstvenih radova i demokratski prosvijetljeni neoustaša pod imenom Anto Đapić), nije jasno je li *Novi list* tom redukcijom citata Vedrane Rudan htio dati doprinos estradizaciji hrvatske ljevice ili zaštititi vedetu “vulgarnog” ženskog pisma od agitacije za “starog Šuvara”, a to znači – od nje same.

Lijeva moralna vertikala

Argument kolumnistkinje *Nacionala* o današnjoj političkoj vrijednosti “Šuvarovog” poštenja ipak nije ništa informativniji od priznanja koje Stipe Šuvar dobiva s desnice, od pripadnika ideološkog aparata bivšeg HDZ-a. Oni, te vertikale hrvatske korupcije, mešetarenja i akademskog švindleraja pod okriljem državnog aparata, smatraju da “zakletom nepri-

jatelju hrvatstva, školstva i kulture” treba priznati “fascinantnu političku dosljednost i osobno poštenje” (cit. **J. Zovko**, HTV, “Sve zabranjene Latinice”, ljeta 2003.).

U tome javnom slinavljenju jednog ražalovanog neoustaše koji se želi rehabilitirati za političke salone posttuđmanizma, fascinantno je samo to da se nepotkupljiva hrvatska ljevica, pretučena višekratno u Stipi Šuvaru, javlja kao druga hrvatska moralna vertikala. Stoga, uračunamo li mit o moralnoj uzvišenosti “crkve u Hrvata”, koji se brže urušio nego što se uspostavio, porečeno i pretučeno kolektivno sjećanje na bolje strane socijalizma nije tek puka forma nesvjesne nostalgije za vremenom komunizma u kojemu je nacionalistička desnica još bila sama sebi sveta. Ono je nasušna potreba za dignitetom “nepotkupljive dosljednosti” ma što ta ista hrvatska javnost ne htjela danas znati o kapitalnim zaslugama Stipe Šuvara za hrvatsku kulturu ako već ne i za stranačku demokraciju.

Zato izravno odavanje izborne tajne Vedrane Rudan ima veću društvenu vrijednost od njezine dešperacije nad lažnim djevojkama. Ako i nije zbog same Vedrane Rudan, onda je sigurno nakon izborne agitacije te spisateljice nečednoga izričaja i Katolička crkva svojim licemjernim žargonom lažne svetosti obznanila svoje političke direktive vjernicima da glasaju od HSS-a preko HDZ-a nadesno. No hard-feministički performans pretučene žene (od viklera na HTV-u, preko vjenčanice na plakatu do “gipsa” na promociji nove knjige u Rijeci) i mazohistička autoironija podmlađivanja iglom u kolumni odašiljaju fundamentalniju političku poruku, dakako, preko najbližeg zamjenskog objekta: “Glasajte za Šuvara zato što njegov stvarno pretučeni *face lifting* autentičnije od moga odaje političku istinu Pusićkinih 25!”

Vedranu za predsjednicu!

Što je to realno u nesvjesnoj političkoj fantazmi Vedrane Rudan, društveno-kritičke performerke i poduzetnice u području nekretnina, što spaja “Šuvara” i “Pusićku”?! Odgovor je lak: ljevica kao estetski su-višak u marketingu demokratskog društva.

Stipu Šuvara i Vesnu Pusić povezuje samo to što njihove političarske pozicije izražavaju u najčistijem obliku onu komplementarnu suprotnost

dvaju polova političke, socijalne i psihološke stvarnosti hrvatskog društva u kojima se kristalizira realpolitička slika “druge tranzicije” postjugoslavenskih zemalja – to su pitomiji tajkuni izrasli iz socijalističkog direktorskog managementa i obezvlašteno radništvo. “Novi Šuvar”, lišen negativne CK-ovske aure, u reduciranom političkom obliku osamljenog tribuna socijalizma, i Vesna Pusić, kao reminiscencija “stare Savke”, nisu ništa drugo nego dva preostala mjesta iskazivanja prosvjetljenog, samoupravnog socijalističkog diskursa koja u tranzicijskoj demokraciji daju znak da stari režim vrijednosti – privredni napredak i socijalna pravda – (još) nije umro. Pod šminkom “nove Savke” vjerojatno definitivno hoće.

Dok je prava Savka izgubila izbore 1990. od Tuđmana pokušavajući kapitalizirati predifuzno sjećanje na 1971., njezin postpolitički klon Vesna Pusić forsira tehnokratsku *policy* kao najviši oblik nove “građanske političke kulture”. Zato, u nedostatku stvarnih suprotnosti na političkoj i društvenoj sceni biračima preostaje samo performerska fantazija simbola “Šuvar”-“Pusić”, nepostojeća koalicija radnika-i-poduzetnika za gradnju budućnosti. Stoga, budimo realni, tražimo ono vjerojatno iako nemoguće: birajmo Vedranu Rudan za predsjednicu!

19.

Povodom oktroiranog pripajanja veleučilišta u Splitu sveučilištu

NEPODNOŠLJIVA SREĆA STUDIRANJA

Ako cijena znanja i pratećih usluga na fakultetima zagrebačkog Sveučilišta varira kao cijena povrća na zagrebačkim placevima, onda konjica rektora lokalnih “veleučilišta” ne jaše uzalud hrvatskim akademskim Zapadom. Veleučilište u Splitu je danas “nezakonito”, ali već sutra će se pokazati da je ono, takvo kakvo jest, anticipacija “bolonjskog procesa” – autentično hrvatski model brzog, površnog, smušenog i nadasve skupog studiranja, dakako i nadalje “za Europu”.

U aktualnom sukobu Ministarstva znanosti i splitskog Veleučilišta oko nelegalnog statusa ove visoke škole ima nešto temeljno političko, dakako u hrvatskom smislu. To je povratno-izvrnuti kontinuitet između hadezeovske i trećesijačanjske vlasti, koji izlazi na vidjelo svaki put kad koalicijske reformske snage na putu u Europu pokušavaju svojom učinkovitošću potući stare restauratore pra-prahrvatskih temelja europske uljudbe. Kao na uvrnutoj Moebiusovoj traci, sve što krene, vrati se u izvrnutom obliku.

Posljednja velika afera između države i sveučilišta, a prije aktualne kulminacije te već trogodišnje trakavice između Zagreba i Splita, bila je ona na relaciji Zagreb-Rijeka. Bilo je to zbog uskraćivanja “dopusnice” Ministarstva (pod ministricom **M. Žic-Fuchs** i “doministrom” **J. Zovkom**) za potpun studij filozofije na riječkom Filozofskom fakultetu. No, kako god ta filozofska afera danas izgledala neznatna za estradni svijet

hrvatske politike, studentske demonstracije su tada, da se podsjetimo, odnijele pobjedu i nad “doministrom”, samoproglšenim zelotom neoustaštva, koga se potom odrekao i HDZ, i nad oportunistom velikog dijela nastavničkog “stuffa”, tako da je konačno rješenje ipak dočekalo veliku smjenu vlasti.

Moglo bi se očekivati, barem po analogiji, da će i ovoga puta, u Splitu, pobjedu slobodarskog duha “alternativne” škole nad državnom stegom odnijeti studenti. No, analogija između ova dva slučaja je obrnuta, ni ulogi nisu isti, a i rješenje je doneseno prije nove smjene vlasti. Ipak, jedan je akter isti – studenti.

Utapanje u nesreći

Aktualni ministar znanosti **Gvozden Flego** objasnio je na konferenciji za novinare (27. 10. 2003.) u čemu je razlog oktroiranog pripajanja Veleučilišta splitskom Sveučilištu: to je trogodišnje izvrdavanje uprave Veleučilišta obavezi da verificira svoje programe i postane legalno, da bi se znalo “tko, što i kako studira”. Stoga se ministar čudi da studenti ne shvaćaju svoj interes u tome: mjera je donesena upravo i samo radi njihove dobrobiti, naime da se stvori zakonska mogućnost priznanja njihovih diploma. Odgovor studenata je i poslije toga ostao “Ne”! Ipak, za razliku od uprave splitskog Veleučilišta i bivšeg rektora **B. Anzulovića**, koji s ministrom razmjenjuju banalne političke otpužbe o političkoj manipulaciji studentima, odnosno o kršenju autonomije, studenti Veleučilišta su poslali ministru poruku o sreći: oni se ne žele “utopiti u masi od deset tisuća nesretnih studenata sveučilišta u Splitu”. Taj prividno iracionalni odgovor splitskih veleučilištaraca ujedno je i jedini racionalni moment u javno vidljivim aspektima još jednog sukoba između hrvatske države i visokoškolskih institucija.

Dok činovnici i jedne i druge strane, i države i institucije, kao po instinktu nećkavog samoubojice pokušavaju ovladati eskalacijom afere tupim retoričkim sredstvima, studenti su u jednoj rečenici progovorili o temeljnijem aspektu generacijskog života, o društvenoj sreći i nesreći zvanom studiranje u Hrvatskoj. O tome je riječ, bez obzira koliko studentski osjećaj ili procjena osobne i društvene “sreće” bio stvaran ili iluzoran. O dubljim zabludama studenata ovdje neće biti riječi, osim o želji da se razlikuju od mase “legalnih” nesretnika.

I bez Anzulovićeve kaubojske politike u stilu “Certificate Wanted, Legal or Illegal”, posve je vidljivo da sveopći i već dobrano otrcani argument brige za sveti “interes studenata” služi kao izlika kako za izravno bezakonje drskih tako i za nerazlikovanje glupavih u stilu “glavna je bilo kakva diploma”, sve do nedjelotvornosti nadležnih državnih organa. Taj argument brige za studente u upotrebi aktualnog ministra čak sadrži pogrešku prijelaza u drugi rod ili zamjenu teza.

Ako je namjera ministarstva bila da aktom aneksije veleučilišta sveučilištu razriješi dugotrajno nezakonito stanje stvari i da tim istim činom apsolvira i problem nedostajuće verifikacije stručnih studijskih programa, takva sanacija ozakonjuje upravo ono što je dovodila u pitanje – “znanja” stjecana pune tri godine pod neprovjerenim, dakle neverificiranim uvjetima naobrazbe.

Pri tome se na samom krimenu, znanstveno i pedagoški neverificiranim i nelegalno stečenom znanju, ne mijenja ništa. To znači, *mutatis mutandis*, da je sa samim *meritumom* stvari, tj. veleučilišnim studijem ekonomije bez “dopusnice” zapravo sve u redu, osim same dopusnice. Zato se hrvatskom poduzetniku u branši “brzog znanja” poput Anzulovića živo fućka za prividni supstancijalizam akta verifikacije. Taj problem za njega neće postojati “nakon 23. studenog” (tj. nakon predstojećih izbora), a za to će se pobrinuti ponovo on kao novi saborski zastupnik Anzulović!

Lucky Dalton

Epistemička korist od nelegitimne političke agitacije ovog Daltona s nonšalancijom Lucky Lukea sastoji se u tome što prokazuje isto takvu politiku ministarstva znanosti. Umjesto da kao vlasnik i poslodavac oktroira prinudnu upravu jednoj podivljaloj školi s kojom se po zemlji pod krinkom brzog i suvremenog znanja širi površnost i grubo bezakonje, aktualni ministar izvodi nesvakidašnje originalnu piruetu u staroj točki “kršenja autonomije” jednog sveučilišta: on splitskome pomaže u legalnom stjecanju nelegitimne materijalne koristi u obliku školarina, opreme i logistike. To je kolateralni učinak akta aneksije, bio on uračunat ili ne. Senat Sveučilišta u Splitu nije smio prihvatiti ponudu.

Takva nova odlučnost ministra začuđuje utoliko više što u samom sruću zagrebačkog Sveučilišta već godinama traje notorno bespravno stanje, i to dvostruko: to je nelegalni status Hrvatskih studija i pravna osobnost Filozofskog fakulteta družbe Isusove, eksteritorijalne filijale vatikanske Gregorijane usred najvećeg i sekularnog hrvatskog sveučilišta. Da su ta dva fakulteta izvorno dio istog paketa, malo je poznato, na to aludira pitij-ski zakoneta izjava aktualnog ministra kad je početkom svoga mandata rekao da su Hrvatski studiji “puno kompliciraniji slučaj nego što izgleda”. Njegov prethodnik, matematičar **M. Kraljević**, bio je lakonski jednostavniji i profaniji: slučaj Hrvatskih studija mogao se i može se uvijek riješiti jednim potezom – uskratite im državni novac za honorare i ostat će bez “stuffa”! Da je Kraljević vjerojatno bio u pravu, vidi se po tome što Flego sada provodi isti prijedog u vezi sa splitskim Veleučilištem: ili pripojiti ili “preustrojiti”, trećeg nema. Dakle, pripojiti.

Tajna računovske odlučnosti

Sva tajna nove odlučnosti hrvatskog državnog ministarstva za znanost i prateća materijalno-duhovna pitanja je računovska. To je čar novootkrivenog anti-oportunizma, o čemu dovoljno govori događaj koji je obilježio sam početak akademske godine. To je proglašenje nemoći države da, premda je osnivač, vlasnik i poslodavac Sveučilišta, natjera dekane zagrebačkih fakulteta na povrat nekoliko milijuna nezakonito naplaćenih kuna od besramno precenjenih školarina koje nemaju nikakvog pokrića u pruženim uslugama, i to nakon kratkotrajnog studentskog gundanja: “Fakulteti sami određuju visinu školarine, a Ministarstvo samo donju granicu. Ako neće oni vratiti, onda će ga vratiti Ministarstvo” (cit. Flego).

Ako cijena znanja i pratećih usluga na fakultetima zagrebačkog Sveučilišta varira kao cijena povrća na zagrebačkim placevima, onda konjica posve legalnih Anzulovića ne jaše uzalud hrvatskim akademskim Zapadom, i nije jasno zašto, osim iz neobaviještenosti, samo 30 posto anketiranih Radija 101 podržava splitski studentski štrajk. Veleučilište u Splitu je danas “nezakonito”, ali već sutra će se pokazati da je ono, takvo kakvo jest, anticipacija “bolonjskog procesa” – autentično hrvatski model brzog, površnog, smušenog i nadasve skupog studiranja, dakako i nadalje “za Europu”.

Nije nimalo upitno tko će u Dalmaciji odnijeti političke bodove iz ove retropolitčke afere s Veleučilištem. To nije ona politička tehnika koja, lišena svake kuraže za civilno-društveni zaokret u Hrvatskoj makar samo kroz dosljedno provođenje zakona i simboličko osiguravanje suverenosti, gura splitske visokoškolce u naručje političkim predatorima poput HDZ-a, HČSP-a i HSP-a. Ako je HDZ u političkom establišmentu posijala rasadište medicinara i učinilo od ove zemlje skupu i lažnu *Kliniku Schwarzwald*, a HSP joj je dao pravno-znanstvenu auru, SDP nastupa kao heroj formalne pretvorbe nedomišljenog zakonodavstva na rubu bezakonja.

18.

Sublimno dovršenje tajne o "mudracu i madracu" kroz raspuštanje Hrvatskog državnog Sabora 17. listopada 2003.

MADRAC NI NA NEBU NI NA ZEMLJI, ILI BOŽJI BORDEL SUVERENOSTI

Hrvatski Sabor nije užasan zato što su zastupnici, kako misli velik dio javnosti, nekompetentni ili nekulturni, jer parlament nije vlada stručnjaka. Sabor je samo perverzian zato što iznad njega nema ničeg političkog osim Sabora. Riječ je o "nebeskoj" pojavi, nadpolitičkoj fantazmi politike u kojoj doduše nije Bog zamijenio parlament nego je parlament postao verzija Boga. To je moguće samo tako što je načelo parlamentarne demokracije po kojemu se odvija politički život u svim civiliziranim zemljama, pa tako i u Hrvatskoj, ostvareno na najopsceniji mogući način: kao najviši stupanj prozirnosti izvora i karaktera vrhovne vlasti.

Sabor Republike Hrvatske u sazivu na kojemu se temeljila trećesiječanjska koalicijska vlast raspušten je u petak 17. listopada, i nijedan građanin ili građanka i nijedan političar nije pustio suzu. Štoviše, jedna građanka je u radio-anketi rekla istinu općeg olakšanja: "Ne, to je naprosto preužasno!" (Radio 101, Tema dana). S obzirom na proklamiranu blizinu Sabora i Boga, s kojom je počela konstitucija suverene vlasti u osamostaljenoj Republici Hrvatskoj, reklo bi se da je Bog u Hrvatskoj mrtav i da je zato moguć svaki užas, pa tako i opća sloga građana, seljaka i političara u prezi-

ru prema “taakvom” Saboru i “taakvim” političarima. No, oni su u zabludi. Najpoznatija anegdota o ovom saborskom sazivu, ona priča o političarki koju za hrvatskog čovjeka Bog nije stvorio “za mudraca nego za madraca”, doživjela je sad na kraju mandata svoje uzvišeno političko dovršenje.

Skriveni Bog

Hrvatski Sabor nije užasan zato što su zastupnici nekompetentni ili nekulturni, jer parlament nije vlada stručnjaka. Sabor je samo perverzian zato što iznad njega nema ničeg političkog osim Sabora. Riječ je o “nebeskoj” pojavi, nadpolitičkoj fantazmi politike u kojoj doduše nije Bog zamijenio parlament nego je parlament postao verzija Boga. To je moguće samo tako što je načelo parlamentarne demokracije po kojemu se odvija politički život u svim civiliziranim zemljama, pa tako i u Hrvatskoj, ostvareno na najopsćeniji mogući način: kao najviši stupanj prozirnosti izvora i karaktera vrhovne vlasti. Nije riječ o grčkoj demokraciji nego o kršenju starozavjetne Božje zabrane pristupa sedamdesetorici starješina mjestu objave zakona, naime “da ne zure neprilično” u “odnos” Boga-zakonodavca i Mojsija, njegovoga prvog zastupnika pred narodom (*Stari zavjet*, Izl. 20). Izvor vlasti je nedokučiv zato što je zakriven velom našeg povjerenja. Po tome i samo po tome moderne zapadne demokracije su “kršćanske”, a ne po novozavjetnom obećanju spasenja. Od nebeske papinske države ostao je danas ionako samo sustav banaka i jedan leteći papa.

S raspuštanjem vrhovnog tijela hrvatske državne vlasti, od kojeg užasnuti građani okreću glavu, prazno mjesto suverena pokazalo je svoje estradno raspjevano lice. Prvi prilog tome dala je ponoćna informativna emisija Nove TV, “Meta”. Najprije je gledateljstvo kritički upozoreno na neozbiljno ponašanje hrvatske “sedamdesetorice” koji tek uoči novih izbora naglo postaju susretljivi prema medijima i “običnom čovjeku”. Druge večeri nastupio je radikalni obrat: dvoje-troje predstavnika “sedme sile” u Saboru gugutali su o “neizbježnom ljudskom zbližavanju s političarima, već zbog prirode posla i cjelodnevnog boravka u istom prostoru”. I već u sljedećoj sceni vidjeli smo prekoračenje kritične granice zbližavanja, samo u suprotnom smjeru: **Vesna Škare Ožbolt** i Anto Đapić nastupaju u poznatoj ulozi novinarka-političar, s još dubljom podjelom “spolnih” uloga – ona priča, a njega se pita. Uz pristojnu dozu smijulje-

nja saznali smo da je želja, cilj i vrhunac karijere saborskog zastupnika s najdužim saborskim stažom obnašanje “neke zahtjevnije političke dužnosti, poput ministra u Vladi” (cit. Đapić).

Domobrani i baritoni

Bilo bi zabavno da nije hrvatski! Nakon afere s nečasnim gubitkom naslova magistra znanosti “intervjuirani” političar postao je najistinitijim svjedokom hrvatskog političkog i ideološkog napredovanja u antifašizam. Kao u vicu o staroj pobožnoj matjori koja se na samrti učlanila u partiju da bi s njome umro još jedan od “njih”, jedna politička bluna iz parlamenta svukla je košuljicu ustašluka da bi konačno svi Hrvati pod Ivicom Račanom postali barem domobrani, ako ne i socijaldemokrati. Nakon svih medijskih samoreprezentacija koalicijske politike, koja se u glavnini odvijala kao niz afere same koalicije sa samom sobom, narod je konačno mogao vidjeti što “suveren” radi po ćoškovima saborskog biruza: on snatri o zahtjevnijoj službi.

Drugi prilog tome spektaklu transparentije suverena dao je sada već bivši predsjednik Sabora, **Zlatko Tomčić**, jedva 24 sata nakon raspuštanja Sabora (Radio 101, Intervju tjedna). U odnosu na “uvaženog zastupnika Đap‘ća” s najdužim saborskim stažom, legitimna želja bivšeg prvog baritona Sabora za nekom zahtjevnijom službom srazmjerno je dalekosežnija: po njegovu “osobnom uvjerenju”, predsjednik nacionalnog parlamenta mora dobiti ovlasti u rangu premijera ili predsjednika države. Time je dugotrajno pakleno mučenje koalicijskih stranačkih vodstava u fundamentalnoj želji za politikom triumvirata našlo svoj konačni izraz, bez ikakvog uvijanja, nakon što je upravo ta politika u svijesti građana o stvarnom funkcioniranju vlasti zamijenila klasični moderni princip trodobe vlasti. Tomčić je definitivno proglasio Hrvatsku “stazijastičkom” ili “fakcijskom” demokracijom koja se od svake normalne parlamentarne demokracije razlikuje najprije po besramnom priznavanju vladavine odnosa moći među vodstvima stranaka. U tako “transparentnom” stroju vrhovne vlasti novinari i javnost “ne zure samo neprilično”, nego upravo obrnuto: nosioci najviše vlasti preuzimaju ulogu javnosti, i medijske i obične. Opisani intervju-skeč protagonista DC-a i HSP-a nije jedini nego upravo modelski slučaj toga odnosa, *ad hoc* sklepani fikcionalni žanr političkog

metadiskursa koji prema medijima i javnosti jednako upražnjavaju tri hrvatska “Iveka” – Račan, Sanader i Banac. Oni znaju kako valja pravilno razumjeti njihove scensko-političke poteze, što je korektno izvještavanje i koliko redaka i minutaže čini minimum za javne i privatne medije.

Istočni grijeh stranaka

No, ključna figura toga hrvatskog bordela bogoljublja ostaje, dakako, HSS-ovac Zlatko Tomčić, jer je samo on nakon raspuštanja posljednjeg saziva zemaljskog Sabora izrazio istinsku bit onog nebeskog Sabora. Ono što drži taj čardak najviše vlasti nije hadezeovsko “Zna se”, koje barem zbog Hercegovaca u Tuđmanovom aparatu nije moglo prevladati svoj karakter ekskluzivizma, nego je to sad njegova afektivna inačica, jedina koja je u stanju postati sveopćim nacionalnim pokretačem. “Pa svi mi točno znamo što je ljuubav! To je kad voliš osobu i ne daš je nikome, tvoja je!” (Tomčić, Radio 101). Ovdje nije riječ o metafori. Riječ je o doslovnoj ljubavi prema osobi države u njezinu najreprezentativnijem tijelu, Hrvatskom Državnom Saboru. Najmanje je u toj Tomčićevoj erotskoj eskapadi važno je li predsjednik HSS-a, te “najčasnije” hrvatske stranke s najdužom političkom tradicijom, bez koje “ne bi bilo ni vjeronauka u školama niti gospodarsko-ekološkog zaštitnog pojasa u Jadranu”, procijenio da će dugoročno, ako ne i vječno, ostati treća rupa na čarobnoj fruli hrvatske državne vlasti.

Važnije je to što se upravo s njegovom strankom na mjestu ravnateljice Sabora definitivno briše ona distanca između naroda i “Boga” koja je uvjet racionalnog poretka i svjetovnog diskursa vlasti. No, iznad hrvatskog Sabora nije katolički Bog već hrvatske parlamentarne stranke kojima samo HSS navlači svetačku auru. Za tu profanu istinu o položaju svetog Sabora prema strankama nije potreban političko-teorijski argument, ona proizlazi iz definicije parlamentarne demokracije. Jedino što na njoj nije trivijalno jest hrvatski bordel suverenosti ili ekshibicionizam “Boga” pred zaprepaštenim građanima: parlament čine iste one stranke koje mu preko izvršne vlasti krađu suverenost. U tome nije dana perverzna prozirnost hrvatskog političkog života nego i neprekoračivost poročnog kruga demokracije. Ako već nema “republike”, barem se vidi “istočni” grijeh stranaka. One su s crkvom.

O okcidentalističkom sindromu prvog Zagreb Film Festivala

FATA FATALE, ILI ZAGREB SEVDAH REUNION

Sva tajna statusa novog miljenika demokratski prosvijetljene visoke hrvatske kulture iz Sarajeva, Pjera Žalice, leži u uzvratnoj "pozitivnoj fascinaciji" hrvatske publike njegovom tremom pred "kompliciranom zagrebačkom publikom". Kulturni Zagreb je taman toliko "kompliciran" da može uspostaviti odnos sa samim sobom upravo preko fascinacije Pjera Žalice pred tom (navodnom) kompliciranom zahtjevnosću Zagreba.

Nepunih mjesec dana nakon prvog "Festivala svjetskog kazališta Zagreb 2003.", Zagreb je radikalno promijenio imidž metropolitanske pretencioznosti i šepRTLjavog evropejstva u zanimljiv hibridni oblik napretka u dva suprotna smjera: netom održani "Zagreb Film Festival" nosio je još samo zapadnjačko, englesko ime, ali je u stvarnosti razvio visok stupanj orijentalnog nemara za formu. Tako se spomenuti višak engleštine u imenu, preko koje se lokalna kulturna svijest obraća samoj sebi, neočekivano mogao pokazati kao simptom stanja koje se najbliže daje nazvati nekim domaćim okcidentalizmom: to bi bila hrvatska konstrukcija vlastitog zapadnjaštva uz pomoć konstruiranog istočnjaka. Zvuči kompliciranije nego što jest.

Taj simptom ZFF-a vezan je za dva izrazito orijentalistička i ujedno možda najbolja filma cijelog Festivala, američki *Lost in Translation* i

tajlandski *Blissfully Yours*. Naslov “Lost in Translation” preveden je na titlu kao “Podsjeti me na ljubav”. Salve smijeha publike neočekivano su prenijele unutrašnji problem filma u stvarnost festivala: autor filma *Blissfully yours* citiran je kao “čovjek neizgovorivog imena” koji je festivalskoj publici uputio pozdravni telegram, i to “čudnovatog sadržaja na nekom njihovom engleskom” (B. Matić). Dripačka *coolness* moderatora naišla je na “Simpa-ti-i-ja”-razumijevanje publike, bez salvi smijeha, pa je attack simptoma mogao prijeći na više razine svijesti.

Orient reloaded

Lost in Translation **Sophie Coppola** prikazuje tipični zaplet u odnosu Zapad-Istok iz perspektive orijentalizirane zapadnjakinje: Amerikanac izgubljen među westerniziranim Japancima, razumije ih nekih deset posto, iako oni od njega traže samo ono što se za snimanje reklame traži i na Zapadu, naime da glumi samoga sebe. Premda on misli da je žrtva različitih oblika krivog prevođenja, riječ je jednoznačno o bauljanju kroz polje interpretacija u psihotičnom svijetu *show businessa*, na čijem rubu (šank noćnog bara) upoznaje tek diplomiranu američku filozofkinju bez orijentacije i već udanu za adolescentnog *celebrity fotografa* na poslu u Japanu. Posve je jasno da je to unutrašnje mjesto same Sophie.

Film neizgovorivoga Tajlandđanina niz je prizora s najčešće dvije žene koje naokolo vode tihog i nježnog muškarca koji se žali na kožni osip; kasnije postaje jasno da je riječ o ilegalnom imigrantu iz Burme, umjetniku, koji ne može naći posao. Za razliku od manjka Orijenta u japanskom filmu Coppole kćeri, Tajlandđaninov film u drugoj polovici tone do grla u oceanu napetog mira tajanstvenog popodneva u dubini planinske šume s rječicom, i to sve u pauzi za ručak, daleko od pragmatičnog orijentalnog biznisa. Neprovarljiva dužina imena **Apichatpong Weerasethakul** zahvatila je i njegov film.

Oba filma sadrže na posve različit način i iz različitih pozicija posve istu tezu o odnosu Istoka i Zapada: on počiva na koincidenciji, a ne na nesvodivosti svjetova. To nije samo suprotno od uvriježenih teorija, nego objašnjava, da anticipiramo, i novu orijentalnu sreću hrvatske kino-scene. Dezorijentirana filozofkinja i hollywoodski glumac, samljeven

japanskom reklamnom mašinerijom, pronalaze izlaz iz neprevodivog jezika-i-svijeta tek kad u se društvu s njezinim japanskim prijateljima počnu zabavljati na (navodno) tipični japanski način: *Karaoke – mikrofon je vaš!* Ili točnije, pjevam kao da sam sam svoja zvijezda. Performans plagijatorskog *replaya* jedini je autentični i oslobađajući oblik kulturne razmjene Zapad-Istok preko kojega Zapad dobiva natrag svoju vlastitu, ishodišnu fantazmu orijentalizma – identifikaciju s beskonačnim duhom Istoka onkraj zapadnjačkog materijalizma.

Ta scena zabave nije samo obrat u radnji filma, nego teorem koji pokazuje da zapadnjačka fantazma “orijentalca” pretpostavlja neosviještenu povratnu fantazmu o sebi (“Orijentalci žele biti Zapadnjaci”) i da tek u njoj doživljava svoje zbiljsko dovršenje (“oni *stvarno* pokušavaju biti mi”). Ona funkcionira kao samoispunjavajuće proročanstvo, dakako, u rafiniranom tehničkom obliku: zapadnjačka težnja ka *jednokratnom* i *vječnom* duhovnom poistovjećenju sa Istokom vraća se kao performans identifikacije Istočnjaka sa Zapadom u tehnički *ponovljivom* obliku. Carstvo znakova je (odavno već) carstvo chipova.

Replay It Again

Radikalnija od ove post-postmodernističke američke melankolije je tajlandska poruka: Istok u Tajlandu, to je kao definicija virtualne stvarnosti u Altmanovim *Kratkim rezovima*: “Virtual reality? It’s real... but not!”, prenesena na orijentalno beskrajne rezove u vremenu bez šavova. Orijent je protok prozirnih i posve nejasnih odnosa među ljudima, u kojem se posve malo priča i još manje zna tko kome, kada i što točno laže. U drugom dijelu samo još produžene fizičke radnje ljudi i prirode tvore znakovni sistem sporazumijevanja. Carstvo prirodne materijalnosti na kraju filma postaje dio eksplicitne poruke: kulisa za naturšćike koji “statiraju u tajlandskim filmovima”.

Kao što moderator glavnog programa Zagreb Film Festivala nije shvatio telegram neizgovorivog Tajlandanina, tako ni publika nije prihvatila Altmanove rezove vraćene u orijentalnom stanju. Dijelovi publike večernje filmske projekcije, uglavnom mlađe dobi, nisu samo vršili spontanu filmsku kritiku napuštanjem dvorane nego su glasnim negodovanjem,

ismijavanjem i provalama nestrpljenja ometali projekciju, kao da je žele zaustaviti. No, kompenzacija za to mučenje zapadnjaka sekvencijalno produženim “blaženstvom apsoluta” stiglo je neposredno prije kraja: u najkraćem od svih kadrova (od dobre tri minute), pojavljuje se smežurani, crni, netom popušeni mali orijentalac, onaj o kome se tako dugočasno i decentno radilo.

Bučna uvrijeđenost mlade zagrebačke publike zbog dosade nestala je u iznenadnom muku. Ako je bilo ikakve nedoumice oko prijevoda naslova filma *Blissfully yours*, njegov smisao je u danom kontekstu projekcije postao više nego jasan: “Popušite si ga!” No, festivalska publika je već imala zamjensko zadovoljstvo. To je lokalni orijentalac Zagreba.

Zagreb Film Reunion

“To što se događa u Hrvatskoj je strašno i za to morate tražiti dublje razloge”, rekao je trenutno najveći miljenik zagrebačke kino-publike, sarajevski režiser **Pjer Žalica**, u jednom od mnogobrojnih intervjuja za hrvatske medije (*Jutarnji list, Magazin*, 11. 10. 2003.). Žalica je naime “negativno fasciniran” činjenicom da hrvatska publika masovno ignorira produkciju vlastitih filmaša. Time su njegove ranije izjave kako ima tremu pred “kompliciranom zagrebačkom publikom” dobile realan ljudski smisao. Riješio se treme. Nije više riječ o mitu zahtjevne kulturne javnosti, jer veliki *alien* Balkana, zagrebačka publika, za koga je pretpostavljao da je “kompliciran”, pojavio se u svojoj prostoti, bez “duhovne, socijalne potrebe da se vidi nešto što je u nastajanju među nama”. Pjer Žalica je dobro uočio da tu nešto užasno nije u redu, ali kao svaka “Fata fatale” ne primjećuje da je on sam odgovor na stanje hrvatske duhovne i socijalne praznine.

Koliko je Žalica sad “negativno fasciniran” hrvatskim “samootuđenjem” kad se treba iznova izboriti za civilizacijsku čitljivost, za prisustvo u svijetu, toliko je sva tajna njegovoga statusa novog miljenika demokratski prosvijetljene visoke hrvatske kulture iz Sarajeva, u specijalnom polju kinematografije, samo u uzvratnoj “pozitivnoj fascinaciji” hrvatske publike njegovom tremom pred “kompliciranošću” te iste hrvatske kulturne publike. Kulturni Zagreb je taman toliko “kompliciran” da može uspostaviti odnos sa samim sobom upravo preko fascinacije Pjera Žalice

pred tom (navodnom) kompliciranom zahtjevnošću Zagreba. Prije nego što se okuražio malim evropskim nagradama i kandidaturom za *Oscara*, novi je bosanski režiser govorio jezikom koji Zagreb jedino razumije, i za to je nagrađen specijalnom nagradom Zagreb Film Festivala. To što se on na kraju riješio treme i “pozitivne fascinacije” pred najbližim zapadnim komšilukom, shvativši da je tu nešto duboko užasno i prazno, to ne igra više nikakvu ulogu. Zagreb je, preko festivalskog žirija, razumio njegov okcidentalistički govor Istoka u jedinoj relevantnoj točki. Ona je ta koja drži njegovo zapadno samorazumijevanje, i zato će Zagreb (još neko vrijeme) voljeti svog novog “urbanog Bosanca”.

Hrvatski (u)dio filmske Bosne

Tajna uspjeha bosanskog filma u Zagrebu je fantazma hrvatskog “udjela”. Zanimarimo li političke aspekte imperijalističkog ponašanja Hrvatske prema Bosni, od HDZ-ovog rata za teritorij do novih oblika privrednog prodora na najbliži istok, poput HNS-SDP-ovskog “plana za ceste”, to pokazuju dva aspekta odnosa upravo na polju filma. S jedne strane, to je ona notorna groteska sa hrvatskim svojatanjem udjela u oskarovskoj slavi filma “Ničija zemlja” **Danisa Tanovića**. Drugi je smotra “Dani hrvatskog filma” u Orašju na Savi, tipičnom muslimansko-bosanskom gradiću u pretežno kršćanskoj seljačkoj okolini Posavine koji se u modernom socijalizmu nadetnički uravnotežio; onda je najprije kao ratni plijen proglašen hrvatskim gradom da bi konačno, premda možda samo mali privatni Idaho **Ive Gregurevića**, postalo eksteritorijalno festivalište hrvatskog državnog filma, prema kojemu je i kazališni Zagvozd **Vedrana Mlikote** svjetsko mjesto.

Umjesto takvog, makar i samo nesvjesnog prisvajanja bosanskog kulturnog vlasništva na svjetskoj i na lokalnoj sceni, Pjer Žalica je doista ponudio samo replay hrvatskog diskursa superiornosti na mikrofon najbližeg “istočnjaka”. No, zabava je trajala prekratko: Žalica je u citiranom intervjuu prestao biti plavuša Fata zato što je shvatio da svoju ulogu subjekta suvremene emancipacije mora igrati u drugačijim uvjetima kulturne produkcije. On je samo iz zabune i privremeno, u tranzitu preko Zagreba, sjeo na mjesto miljenika lokalnog okcidentalnog diskursa. Ovdje je vlak još uvijek u snijegu, a Bosanci prolaze.

16.

O seksualizaciji građanske povijesti u hrvatskom nacionalnom kazalištu

SEVERINA ALWAYS ULTRA

Seve Nazionale Frutissima, carica ljubavi između nacionalne države i lakih nota i počasna uživateljica zdravstvene i socijalne zaštite, ima 31 godinu, veli da ne može više cupkati u diskačima i zato traži pouzdaniji posao. Za taj povratak na političku scenu u novim uvjetima koalicijske vlasti, poslije doba starog HDZ-a u kojem je jahala na kresti nacionalizma, nije više bio dovoljan dragi Bog koji od nje ionako nije napravio dobru pjevačicu. Potrebna je čarobnica kulturne rekonkviste tvrdog nacionalizma u liku Mani Gotovac. Seve je rođena iz pjene hrvatskog teatra.

U odnosu kulture i sponzorstva u Hrvatskoj među kulturnjacima vlada uvjerenje da novi hrvatski tajkuni sporo shvaćaju značenje kulture kao “najbolje reklame” te da zato ostaju samo tajkuni a ne postaju sponzori prave kulture. Ovi, zauzvrat, misle da kulturnjaci zapravo hoće samo njihovu lovu. Ako je to doista razlog zašto u Hrvatskoj nikako da otpočne plemeniti, kulturni kapitalizam, jedno je u tome sigurno: naši novi “gospodarstvenici” ne shvaćaju odnos između sponzoriranja kulture i poreskih olakšica zato što ne shvaćaju odnos poreza i onoga što čini uvjet stabilnog stjecanja profita, a to je stabilno društvo. To ne shvaćaju, čini se, ni hrvatski kulturnjaci. Umjesto da pritiskaju državu da tajkunima uzima

porez, radije su izmislili mitsku figuru hrvatskog tajkuna kao neobrazovanog (ruralnog) društvenog tipa, i novi politički rat u Hrvatskoj između visoke kulture i ekonomskog populizma osuđen je na vječno trajanje.

U odnosu na to, tranzicijski raj bez poreza ispada kao najbolji kulturni raspašoj. Novi milijarderi u Rusiji ne kupuju samo nogometne klubove na Zapadu, poput **Romana Avramoviča**, i ne izručuju sponzorsku lovu samo notornim veličinama visoke tradicionalne ruske-i-sovjetske kulture violinista i baletana nego i za posve specijalističke mikro-projekte poput sabiranja notnih zapisa romansi kojima su moskovske Ciganke začaravale **Napoleona** 1812. dok mu je vani snijeg zatrpavao vojsku. Ali, hrvatska priča je veselija, ona je o seksualnoj renacionalizaciji kazališne scene a ne o kulturalizaciji ekonomskog superprofita.

Riječ je dakako, o komediji “Karolina Riječka” **Drage Gervaisa**, s temom iz doba Napoleona, adaptiranom u glamurozni provincijalni komad “s pjevanjem i pucanjem” i s pop-pjevačicom lakih nota Severinom Vučković u glavnoj ulozi. Taj kazališni projekt Riječkog HNK bez sumnje je nova faza hrvatskog građanskog rata između kulturnjačke i tajkunske svijesti oko istog predmeta spora, naime, same “hrvatske kulture”. No, taj posljednji bedem u hrvatskoj fantaziji evropske kulture, hrvatsko nacionalno kazalište, palo je sad iznutra, a ne od navale nesuptilnih sponzora koji navodno žele gledati Severinu i njezin trokut u ulozi Muze najviše hrvatske umjetnosti.

I žena stvori ženu

Seve Nazionale Frutissima, carica ljubavi između nacionalne države i lakih nota i počasna uživateljica zdravstvene i socijalne zaštite, ona kojoj slabo idu i gramatika i stil dok u tv-reklami muti jogurt “svih okusa, što volim ja...”, nije kriva. Ona ima 31 godinu, veli da ne može više cupkati u diskačima i zato traži pouzdaniji posao. Za taj povratak na političku scenu u novim uvjetima koalicijske vlasti, poslije doba starog HDZ-a u kojem je jahala na kresti nacionalizma, nije više bio dovoljan dragi Bog koji od nje ionako nije napravio dobru pjevačicu. Potrebna je čarobnica kulturne rekonkviste tvrdog nacionalizma u liku **Mani Gotovac**. Seve je rođena iz pjene hrvatskog teatra.

Naime, na svome čuvenom nastupnom predavanju na Sušaku, u svojstvu nove intendantkinje HNK u Rijeci, Mani Gotovac je pokazala visoku građansku odgovornost pred lokalnom zajednicom poreskih obveznika. Je li neki intendant ikada javno, osim pred stručnim komisijama, položio račun o svojim konceptima i namjerama? Još više od toga, Mani Gotovac je otkrila sibilske dubine riječi intendant (“onaj koji zna”) i na tome znanju postavila glavnu točku svoga projekta: kazališta moraju zahvaćati u društvenu dubinu, baviti se tabu-temama; to u “ovom dekadentnom svijetu” više nisu “seks i nasilje”, nego “ljuuubav!” (cit. M. Gotovac)

I vidjeli smo: ljubav je kresnula, i to sa mjesta znanja iz kojeg se rađa i pokreće svijet kazališta, točno između Mani Gotovac i njezine “Madonne”: “Severina, Vi ste rođena glumica!” – Seve je rekla: “Ta je rečenica bila dovoljna da pristanem!” (cit. HTV) Kao božanski čin, *Neka bude svjetlo*, sušački teorem nije stvorio samo striptiz, masturbiranje i seks u “Karolini Riječkoj”, nego nov hrvatski teatar kao instituciju ljubavi. O lessingovskom kazalištu kao moralno-kritičkoj ustanovi više nije riječ.

Da bismo shvatili o kakvim je tu “društvenim dubinama” riječ, Severina na daskama odsada nas interesira samo kao državno-kazališni aparat u mideru s čipkastim volanićem i trokutićem što ga sam pisac “Karoline Riječke”, Drago Gervais, u svojoj komediji naziva na svima poznati hrvatski način iz 90-tih: “Zna se”. To nije tek mračni predmet želja muških kritičara nego trokutić kao pokretač nacionalne povijesti u liku “svojevrsne riječke Judite” (M. Gotovac). To je mjesto Seve Nacionale, i riječ je o otvaranju dubokog grla desničarske svijesti u okrilju nacionalnog teatra nakon ga je sfušao Zlatko Vitez prebjegavši na pobjedničku ljevicu, u zagrljaj **Rade Šerbedžije** i Ivice Račana. Žene drže frontu kad muškarci dezertiraju. Mani Gotovac je hrvatska sestra *Courage*, a Severininu tijelo je njezin organon.

“Odlazu Frančezi!”

Doduše, kritika je već primijetila da “Karolina Riječka” nije ni “Judita”, jer lijepa Riječanka **Karolina Belenić** nije išla u crnom dekolteu odrubiti glavu engleskom admiralu, koji je raspalio po Rijeci da istjera Napoleоновu posadu, nego samo da ga upozori da ovdje ima i uglednih i imućnih

trgovaca i patricija. Niti je naša Karolina Delacroixova razgolićena “Slobodarka”; ona je samo “odlučna i samosvjesna hrvatska građanka” koja je hrabrom gestom učinila samo sljedeće: da Englezi prestanu razvaljivati grad, luku i skladišta robe. O Francuzima, libertinizmu, cestama, javnim školama i upravi u današnjim hrvatskim kritikama povodom afere “Severina-Karolina” više se ne govori.

Isto tako, kritika je primijetila da Severina nije usporediva s Madonnom (premda je i Madonna “pala” kad je iz svog medija stupila u film). To je posve točno i upravo zato je razlika između “Severine” Mani Gotovac i “Karoline” Drage Gervaisa pravi hrvatski kulturni događaj. On je retrogardan. Novi postav komedije sastoji se, kako izjavljuje režiser **L. Zappia**, u traženju “točnog odgovora o onom ključnom trenutku” u kojemu je Karolina Belenić, navodna “riječka Judita”, postigla ono malo čudo kod engleskog admirala; on ga zato traži kod Engleza **Howarda Barkera** koji se “jedini bavio tim ključnim trenutkom između Judite i Holoferna”. Za razliku od voajera Zappie, koji želi ugraditi taj porno-“trenutak” u komediju Drage Gervaisa, sam Gervaisov tekst odaje neusporedivo veću dramaturšku i erotsku suptilnost: rečeni “trenutak” ime je one svima znane radnje koja se u njegovoj drami naziva “zna se”.

Izvor Gervaisove komedijske šege s tom uzvišenom povijesnom temom o hrabrom građansko-patriotskom činu lijepe, pametne i požrtvovne Riječanke nisu aluzije na “one stvari” – to je prepušteno riječkim pučanima i patricijima u komadu – nego ironički obrat povijesne situacije. Umjesto liberalnih Francuza kojima su žene nosile barjak slobode obnaženih grudi, Riječani su poslali svog najboljeg komada s gradskih balova seksualno inhibiranim Englezima. Historijski rezultat je poznat: na lokalnu scenu povijesti stupila je crna Monarhija umjesto Napoleona i Engleza. U Gervaisovoj komediji medalju za zasluge dobio je Karolinin muž. Što se tiče dame Belenić, za nju važi poznato pravilo: kao što u građanskom svijetu ni “pala dama” više nije dama, ni “pala heroina” nije više za patricijske i građanske salone. Karolina je na gradskom balu poslije “trijumfa svoje građanske volje” sumnjivica da je stvarno uživala u svome patriotskom samožrtvovanju.

Svoju komediju licemjerja malograđanskog morala i austrijske političke povijesti Gervais je ubrzo povukao sa scene pod pritiskom optužbi

da je “bacio povijesni lik jedne poštene riječke građanke u najgore blato”. No, od Gervaisa znamo da se to blato sastojalo samo u “zna se”-pogledu provincijalnog malograđanstva, čak i u uvjetima “protutradicijskog” i “protunacionalnog” socijalizma početkom 60-ih. Danas je to “znalački” pogled Mani Gotovac koji od slobodarke pravi novu svetu kurvu patriotizma. Poslije zablude o moći i trijumfu ženske volje, Rijeka je radosno mogla odustati od ženskog slobodarstva i javnih škola, i predati se lojalno K&K-monarhiji, prugama i investicijama.

Jogurt i novac

Istraživati što se “zapravo desilo u ključnom trenutku između” svjetskog osvajača Engleske i lokalne “slobodarke”, kao što čini Zappia, ne znači samo falsificirati Gervaisov siže u eklektički kalambur mjuzikla, varijetea i bordela, pod geslom, “Mi smo se ševili s konzervativnom Europom, dakle na pravoj strani, još u doba Napoleona”, nego pasti politički i teorijski u bljutavu komediju istog onog licemjerja koje Gervais ismijava u svojoj drami. Kao što je Karolina bila sumnjičena za uživanje zato što je bila poslana u englesku misiju s jedinim “patriotskim” kapitalom “lijepe žene” – to je tijelo i francuski jezik – ni bidna Seve Severina danas ne prolazi bolje. Ona je kriva za društveni trijumf kičerskog neokonzervativnog teatarskog spektakla zbog svoga jedinog umjetničkog kapitala koji je u nju unaprijed investirao svaki hrvatski šofer, političar ili sredovječni kulturni kritičar – zbog seksepila.

U teorijskom sukobu oko “Severine Riječke” na sceni i izvan scene Seve ne pobjeđuje samo zato što je mider sponzorirane lake kulture suh, siguran i mekši od korzeta budžetske kulture “koja sputava”. To isto znaju sami kulturnjaci koji nemaju rješenje za svoje jade ni pod desno-liberalnom građanskom vlašću. Društvo je siromašno, tajkuni kulturno glupi a sponzori cinični. No, Severinin jogurt nije blagotvoran samo zato što ona dovodi svoju “populističku” klijentelu kao sponzore nacionalne kulture, nego zbog onoga što visoka profesionalna kultura nikad otvoreno ne može pružiti a da ne postane posrnula dama – to je orijentalno uživanje do grla s osvajačem preko kojega sami sebi izgledamo kao Europa.

“Svojevrsna Judita” u tijelu Severine Vučković svojim kabaretskim nastupom nudi prizor svetog “kurvanja” s pravom stranom Evrope. U

tome bordelu, za razliku od duhovno i kulturno “prenapregnutog” velikog teatra, državnici i sitniji političari plaćaju najskuplje ulaznice. Novac sprečava pad u ljubav. To pravilo su zaboravili svi osvajači, od Holoferna do Napoleona. Ako i kritičari i ostali kulturni profesionalci misle dobivati mukte, samo će fascinirano mrziti Severinu. Ipak, jedini ozbiljan problem klasičnog hrvatskog teatra i novog pop-kulturnog miksa samo je to što “Seve Nacionale” nije Madonna. Štoviše, ona je anti-Madonna.

O profašističkom liberalizmu u uredu za kulturu grada Splita

HITLER IZ NAŠE KNJIŽARE ILI *MEIN KAMPF* I SADDAMOVA NAFTA U *MARJAN TISKU*

Marjan Šare, splitski knjižar i gradski šef za kulturu, nije samo najnoviji u nizu junaka iz torbe šefice HNS-a Vesne Pusić, bivše sociološke teoretičarke i današnje političke reprezentativke poštenog, liberalno-demokratskog pregalačkog tajkunstva, nego je to onaj lik na kojemu se konačno pokazuje i sadržajna istina njezine političke prakse: financijski kapital ovog društva pripada onima koji po svome kulturnom habitusu zavređuju pristup upravljanju ovom kulturnom zemljom.

Novoimenovani splitski “ministar kulture” **Marjan Šare** ima čudnovatu sposobnost da se u dokumentaristički najpouzdanijem žanru kao što je novinska fotografija pojavljuje u vrlo različitim, gotovo nesvodivim oblicima svoje glave. Crtež za ilustraciju “Skice za portret” (*SD Forum*, 17. rujna 2003., **Siniša Kekez**) sugerira da on ima okruglu glavu sa špicastom bradom, proćelavo visoko čelo. Fotografije uz intervju s njime odmah u sljedećem broju novina (*SD Forum*, 24. rujna, autor Siniša Kekez) pokazuju suprotan uzorak glave: iz profila i *en face*, to je klasično rezana glava, muževnog izgleda i mudrog izraza, čemu znatno pridonose i lake fine naočare bez okvira. Kako su nekad izgledali tipično njemački

intelektualci, sad izgleda svaki hrvatski menadžer. No na grupnoj slici uz članak o slučaju izbora Marjana Šare za gradskog ministra kulture u Splitu, u *Jutarnjem listu* (26. rujna, Magazin), taj čovjek tjedna je opet oboglavi Marjan Šare na špic, doduše, duboko urezanih crta lica.

No, suprotno neuhvatljivosti toga političkog *homo spalatensisa* u žanru fotografije, u mediju riječi koji je podložniji promjenama smisla, kod Marjana Šare je i poslije spomenutog intervjuja sve isto kako je i bilo u “Skici za portret” iz prvog *SD Foruma*, a članak sa slikom u *Jutarnjem listu* samo je vratio priču na početak. Stoga je u toj najnovijoj epizodi hrvatske političke čarolije, u kojoj neprestano ulaze uvijek isti tipovi zlih, dobrih i zbunjenih, relevantna samo njezina privatno-subjektivna strana, modernije rečeno, Šarin autobiografski diskurs. Za analizu stvari, govor konkretnog subjekta o sebi ionako je najpouzdaniji materijal.

Marjan Šare je, iako posve očigledno politološki neuk, pravilno shvatio vrijednost “mjesta” govora, i u tome nimalo ne zaostaje od sveučilištaraca u hrvatskoj politici, bilo svjetovnih bilo duhovnih. Bez funkcije u državnom aparatu ne možeš se društveno i politički artikulirati, bio pirat ili zakonit trgovac kulturom, moraš biti “naš čovjek”, rekao bi ne samo neki Hercegovac ili Dalmatinac u Zagrebu, nego i svaki HNS-ovski nostalgicar dobrih jugo-vremena, kad se kalio menadžerski stališ u sociološkoj teoriji “socijalističkog managementa” Vesne Pusić. Junaci iz njezine sociološke bajke došli su – zajedno s njome i predvođeni njome – politički na svoje nakon što su giganti hadezevoske tajkunizacije pali treskom o prašnjavo tlo postsocijalističkog i post-domovinskog hrvatskog švercera.

Slika Marjana Graya

Marjan Šare nije najnoviji u nizu junaka iz torbe svoje stranačke šefice Vesne Pusić, bivše sociološke teoretičarke i današnje političke reprezentativke poštenog, liberalno-demokratskog pregalačkog tajkunstva, nego je to onaj lik na kojemu se konačno pokazuje i sadržajna istina njezine političke prakse: financijski kapital ovog društva pripada onima koji jedini zavređuju pristup upravljanju ovom kulturnom zemljom. To su kulturni menadžeri ili menadžeri kulture. Aksiom teoretičarke nove

hrvatske tranzicije kroz akulturalizaciju ruralne HDZ-ovske politike – “Čija je politička kultura, njegova je i državna ekonomika!” – utržen je sa Šarom do savršenstva.

Taj aksiom Marjan Šare izriče na najšarmantniji način naivnog naivca koji ubrzano uči žargon političarskog marketinga. Čitav njegov autoportret u intervjuu izgrađen je u formi samoispunjavajućeg proročanstva. Tako on kaže: “Na mjesto člana Poglavarstva za kulturu ne dolazi se lako, već minulim radom. Grupa uglednih ljudi nekog predloži i inaugurira, a oni ne bi prihvatili da dolazi netko nesavjestan, improvizator” (cit.). Marjan Šare ima, dakako, pravo na svoje samorazumijevanje, a također i na svoju društvenu šansu. (“Ni u mojoj tvrtki ni kod mene osobno nema improvizacije ni skromnosti, već puno ambicije.”) No, svatko, pa i Marjan Šare, prelazi sve granice kompetencije kad daje ocjene o kompetenciji onih koji su njega ocijenili kompetentnim. To se zove neukus i nekultura.

Bezdan kiča o kojemu je riječ u novom političkom biću tog splitskog pregaoca profitne i ujedno visoko kulturno značajne privredne branše poput izdavaštva i knjižarstva, leži u njegovu shvaćanju kulturne reprezentativnosti poslovnih načela. To treba ilustrirati. Riječ je, dakako, najprije o jačem imidžu ozbiljnosti kad imaš *Mercedes* klase C nego kad se pojaviš samo sa “ženinim *Fiatom*”. To je doista novo u Hrvatskoj: društveni gubitnik nije nipošto kulturnjak kao takav i po sebi, nego onaj koji vozi *Fiat* umjesto *Mercedesa*. Ako slučajno nismo znali da je kultura dovoljno ugledna za salone velikih tvrtki, sad znamo da je *Mercedes C* klase dovoljno ugledan za kulturni resor gradskih poglavarstava.

Riječ je, nadalje, i o načinu izbjegavanja famoznog sukoba interesa. Šare stupa u “časnu kulturnu službu”, na korist kulturno senzibilnoj splitskoj javnosti, “ali ne bi želio ni da njegova funkcija u Poglavarstvu stvara štetu njegovoj izdavačkoj kući.” To je u Hrvatskoj doduše odavno već običajno prihvaćeno ponašanje, ali njegova novost je u onome “ni”. Običnije rečeno, Marjan Šare želi (riječ “želi” je pored “časti” najčešća riječ u njegovom intervjuu) nešto posve narodnjačko, i pare i jare: “Pri mojoj odluci da prihvatim mjesto (...) nema nikakvih materijalnih interesa. To je časna funkcija. Želim samo nadgledati utrošak gradskih sredstava u kulturi.” Dakle i klasični Marjan i Šare na špic.

Nadziranje i ubiranje

Marjan Šare očigledno govori istinu, koliko god ona uništavala njegov radoholičarski autoportret. Prvo, njegove želje su kristalno jasno kulturnjačke prirode: “Mi se natječemo ne da otvaramo kafiće nego knjižare” (sic!). Dokaz o tome opet ne pruža ništa izvana nego Šarin “minuli rad” – nadgledanje vlastitog utroška sredstava. Stoga upravo takav rad nadgledanja, takoreći “teorijski” rad nad novčanim tokovima, bez sadržaja i pitanja o prirodi terena, kvalificira jednog knjižarskog komercijalista bivšeg socijalizma i sadašnjeg tajkunizma za funkciju nadgledanja utroška sredstava za kulturu u gradu poput Splita. Možda je tajna kulture doista samo u novcu a Šare stvarno kompetentan.

Ta neutralnost u kulturi ima duboke korjene i to valja razjasniti. Šare, koji sebe naziva “mi”, kaže da nije izdavač “tog” Anić-Klaićevog *Rječnika* koji se, iako bespravno izdanje, našao u njegovoj distribuciji; on je samo knjižar, trgovac knjigama, i ne može provjeravati kako stoji s izdavačkim pravima, za to su odgovorne registrirane tvrtke koja prodaju “to” izdanje s uredno navedenim ISBN brojem i CIP katalogizacijom. To znači, premda je obaviješen o tome da na policama ima bespravnu ili piratsku robu, Šari je kao neutralnom nadgledniku novčanih tokova u knjižarstvu najvažnije samo jedno – naime da “to” što prije proda prije nego što se kriminalna roba nedajbože povuče.

No, privid vara, tu postoji upravo ona materijalna logika koju Šare poriče: “Za mene postoje dva rječnika stranih riječi, jedan je ovaj jeftiniji, drugi skuplji Anićev pa neka kupci biraju.” Jeftinije, više i bespravno – tako govori o sebi nakladnik u knjižaru ili knjižar u nakladniku, i to je kulturno-politička kvalifikacija kandidata jedne demokratsko-liberalne stranke poput HNS-a za mjesto u Poglavarstvu grada Splita za kulturu. Ali Split je, kao i svako misto, originalan samo u svojoj vlastitoj pjesmi o sebi. Splitsanin Šare koji se zove po Marjanu plagirao je sve svoje priče, pa i onu s Hitlerovim “klasikom” u svojim knjižarama.

Hitler, Saddam i novi hrvatski pisci

“Postojao je trend potražnje za tom knjigom. Ako je ljudi traže, mi ne možemo reći da je nemamo, jer će otići u konkurencije” (cit.). Šarino

misaono načelo je jasno, a ono poslovno plijeni svojom otvorenošću koja samu sebe brka s poštenjem: “Bilo je nekih pritužbi, ali mi bismo objasnili da samo vršimo distribuciju.” Ni ta skromnost nije sva istina, Šare i tu ima kriterij, on voli kvalitetnu literaturu. To je – osim (“normalno”) **Coelha** – pojava “jake hrvatske književne generacije koju nismo imali niz godina, od **Ante Tomića**, Miljenka Jergovića, Arijane Čuline, **Julijane Matanović**”. Kakve to ima veze s **Hitlerom**? Pa, samo po “jačini” i kvaliteti nafte.

Naime, za Šaru je Hitlerova literatura po snazi privlačnosti kao “najbolja iračka nafta”; ovu nećeš uskratiti poznavaoocu dobre robe “samo zato što je **Saddamova**”. Nije uopće problem o tome da bi hrvatski intelektualci, kao pretežni kupci umjetnički i misaono rasne Hitlerove literature, u potrazi za tom vrijednom knjigom otišli od Šare “u konkurencije” pa bi Šare gubio na prometu. Riječ je o osviještenom i brižnom knjižaru koji smatra da je “Mein Kampf” poput jakog i dobrog loživa, dobra roba koju ne treba prepustiti konkurenciji. To je puno jače od principa zadovoljavanja puke potražnje. Upravo zato Marjan Šare nipošto ne bi rekao: “Ne, u *Marjan tisku* se ne prodaje Hitler, ovo je kulturno kvalitetna knjižara i ovdje se prodaje samo prava iračka nafta – Tomići, Jergovići, Čuline! Idite u konkurencije gdje prodaju lošu robu!”

Takvo što bi bio odveć jak i tržno štetan kriterij a da bi jedan Šare, liberalni menadžer sa profašističkim kulturnim vrijednostima, riskirao svoj utržak i oduzeo kulturnoj publici tako vrijednu stvar kao što je Hitlerov autorski rad – intelektualno i umjetnički jak kao nova hrvatska književna generacija. Doista, pored ovakve logistike koju toj generaciji može dati gradski ministar Šare preko svoga *Marjan tiska*, mogla bi ona postati jače loživo i od Saddamove nafte. Za sada znamo da je “jaka hrvatska književna generacija” obećavajuća bušotina za jake investitore poput Šare.

Što se tiče liberalnog profašizma, ako zaposlenici *Marjan tiska*, kojima Marjan Šare navodno propisuje *SD Forum* kao obavezno informativno štivo za obrazovanje iz književne kritike, nisu saznali iz tog istog *SD Foruma* da je netom umrla najslavnija hitlerovka-sa-stavom-i-stilom, **Leni Riefenstahl**, mogli su to možda saznati na HTV-u u “Pola ure kulture”. Ako nisu ni tamo, o smrti te “priznate genijalke” filmskog hitlerizma pisali su neoliberalni filmski kritičari u *Jutarnjem listu* i *Na-*

cionalu. Ako su i to propustili, mogao bi im poslodavac Šare za po ure obrazovanja umjesto marende propisati “Arhiv medija”, Agentur Bilwet (Zagreb: Arkzin, 1998, Biblioteka Bastard, ISBN953-6542-04-8). Ako im bude preteško za štumak u prijepodnevnu uru, lakšu spoznaju o tome koliko je nacizma Marjana Šare podnošljivo za političku kulturu građanskog liberalnog HNS-a, mogu naći u knjizi “Koliko fašizma” slovenskog sociologa kulture i semiotičara Rastka Močnika (kod istog izdavača). Ili neka odu do “konkurencije”, u HSP-a.

14.

HIV-pozitivne djevojčice ili o civilno-društvenom debaklu zaštite identiteta "drugog"

POLJUBAC MRTVOG PAUKA

Tragedija premijerovog javnog poljupca u čelo "male Ele" nema nikakve veze ni s pomanjkanjem ni viškom multikulturalne tolerancije za "drugog". Za razliku od druge djece, Ela ne smije uzvratiti premijeru poljubac, ona ne ulazi u protokol uzvratne geste ljubavi. Premijerova ljubav je jednosmjerna, ona jednostrano iskorištava i objektivira. Upravo zato je to samo pedofilski ubod političkog pauka koji truje iznutra, tragičan zato što anticipira ono iz čega će se "mala Ela", kad jednom "shvati", sama morati isključiti.

Od svih prvih dana prvi dan škole je najtraumatičniji, a "novi u razredu" imaju nekoliko takvih. No, nije riječ o hrvatskim đacima nego o nepopravljivim ponavljačima među medijima. Počelo je još prije prvog dana nove školske godine 2003. s histerijom oko totalnog medijskog pokrivanja slučaja "male Ele", HIV-pozitivne djevojčice koja je sa sestrom i udomiteljskom obitelji iz Kaštela preseljena u Kutinu, a već trećeg dana pali smo u entropiju masmedijske "samokritike": "Jesmo li mi, mediji, pridonijeli tome stanju?", pita se statua žmirkavog, zbunjenog i upicanjenog hrvatskog tv-novinar (B. Nađvinski, HTV, Meridijan 16, od 10. 9. 2003.) Stručni sugovornik u emisiji (dr. M. Lisić), koji je prethodno i sam postavio pitanje odgovornosti "svih koji, poput njega, najviše znaju

o tome ali su zakazali u edukaciji i pripremi javnosti za takvo što” (cit.), gotovo da je ponudio sebe za žrtvenog jarca. No, “stvar” posve sigurno nije u ne-znanju, napose ne u onome na koje misli spomenuti medicinski stručnjak. Naprotiv, posvuda vlada znanje o samoskrivljenom neznanju i samosažalna kritika.

Glavni korisnici prava na samosažaljenje u ovoj novoj društvenoj aferi, pored stručnjaka i političara, postali su roditelji školske djece u Kutini, koji su – zabrinuti za “zdravlje svoje djece” i “povrijeđenih građanskih osjećanja” – odlučili spriječiti dolazak HIV-zaraženog djeteta. Od rijetkih koji su uopće nešto htjeli reći “u kameru” HTV-a i objasniti svoje “razumljivo ponašanje”, jedan je pribrani građanin, potpisan kao “otac učenika” rekao: “Ma, nismo mi neka provincija, vidio bih ja kako bi to izgledalo u Zagrebu!” Čovjek je pogodio u pravu stvar, premijer uznemirene zemlje poručio je naciji sljedećeg dana: “Ako neće Kutina, naći će se škola za Elu u Zagrebu!”

To je uglavnom sav učinak medija. Osim poluinformacija i nagađanja o tome ponovnom slučaju, javnost nije saznala ništa relevantno zašto je “kaštelanski slučaj” postao “kutinski slučaj”, zašto su “poluprofesionalni” skrbnici, ako su uopće, za kakav i za čiji račun otišli iz Kaštela u novu “neprijateljsku sredinu”, iz koje navodno potječu, a ne u Bjelovar, gdje im je na poziv aktivističke udruge uz podršku od preko tri tisuće potpisa osiguran javni prihvata “male Ele”. S kojim pravom novinari i NGO-aktivisti u svojim javnim komentarima nabacuju aluzije o materijalnim interesima tih skrbnika i s kojim pravom premijer ove države od danas na sutra izmišlja nove gradove u koje će opet i ponovo preseliti dijete-slučaj nakon što je režiranjem scene javnog ljubljenja napravio od djeteta maskotu opako stupidne i neodgovorne političke igre.

Judin poljubac

Po izjavama mediciskih stručnjaka, socijalnih radnika, psihologa i civilno-društvenih aktivista, maksimalno moguća anonimnost je recept po kojem se, barem za sada, socijalno tretiraju HIV-pozitivna djeca. Dijete pod imenom “mala Ela” unaprijed je izgubila taj privilegij jer je, kako je višekratno izjavio za medije predstavnik udruge HIV-obiljelih, “siročice,

bez vlastitih roditelja” – i nitko to nije demantirao. Ako je to istina o “udomiteljskom” guranju osmogodišnje djevojčice pod reflektore socijalne usamljenosti, onda je ta istina jednako strašna kao i samoća smrti 12-godišnje **Aleksandre Zec**, ubijene u anonimnosti podsljemenskog mraka. Premda je recept anonimnosti djelotvoran način socijalnog tretmana HIV-pozitivnih, on nije lišen ozbiljnih ambivalencija psihološke, etičke i političke naravi. Ipak, višak javnosti u slučaju “male Ele” pokazao se bez sumnje ubojitim. Skrivile su ga, kao što je već javno ustanovljeno, “jedne novine” (dr. Lisić), “koje su još za života bolesnog oca male Ele i prije udomljenja objavile fotografiju s punim imenom i prezimenom djevojčice”. Udomitelji-skrbnici nisu tužili novine u ime djeteta. Naprotiv, dopustili su da simbolički smrtni udarac društvenog *mobbinga* oko tog “opštinskog siročeta” zada Ivica Račan svojim pokroviteljskim poljubcem u čelo, pred tv-kamerama, u vrijeme otpora građana u Kaštelima.

Na pogubni izdajnički karakter toga Račanova herojskog akta solidarnosti i prosvjećivanja građana, kojim je dijete poslano na kalvariju po hrvatskim školama upozorila je, dan prije ovogodišnjeg mračnog početka škole, bivša resorna ministrica iz HDZ-a, **Ljilja Vokić** (*Nov@ TV*, “24 sata” od 7. 9. 2003.). Ta kršna Hercegovka, zapamćena više po “ruralno-konzervativnom” shvaćanju muške časti nego po aktu vlastite ljudske emancipacije i civilno-političkog dostojanstva žene kad je dala ostavku u vladi HDZ-a, posve je u pravu u pogledu slučaja “male Ele” i to barem iz jednog razloga: u ovoj zemlji od stotinjak tajkuna, isto toliko političkih jataka i četiri milijuna prezaduženih društvenih luzera “tranzicije” državna televizija je i dalje glavni medij koji stvara učinak neopozive javne poznatosti. Ako udomitelji “male Ele” nisu u ime usvojene djece tužili te “jedne novine” za povredu anonimnosti i gubitak uvjeta neometanog psihičkog života djeteta, “mala Ela” i njezina sestra će jednog dana morati tužiti njih zajedno s dobrim premijerom Ivicom. Za početak bi bila nužna inspekcija motiva i prakse udomljenja kao propagandne ustanove. Jer, umjesto bjelovarskog NGO-recepta za pojačavanje doze zaštite kroz javnost u konkretnoj socijalnoj okolini, “mala Ela” je dobila apstraktni medijski poljubac premijera od kojeg je ostala na pustoj vjetrometini javnih prepucavanja.

Dijalektika neznanja

Da to doista nije zaštićena dobrobit jednog neodgovorno izloženog djeteta, nego igra inkompetencija s jedne strane i kalkuliranje javnim simpatijama jednog mrtvog političara neoliberalnog socijalizma, koji istim činom milosrđa krijepi moralno posrnule tajkune i društveni *mobbing* najnemoćnijih, o tome rječito svjedoči najnoviji prilog pseudoteorijske racionalizacije toj Račanovoj mističnoj medicini rukopoložanja: “Svi se moramo naučiti nositi s drugim i drugačijim, jer ono je dio nas samih”, izjavio je po tko zna koji put ove ljetne sezone sveučilišni profesor dr. **Ante Simonić** (HSS), povjerenik Vlade za pitanja rasne, etničke i kulturne “drugosti”.

Za razliku od toga političarskog priučenika trendovskih teorija multikulturalnosti, koji misli da je “HIV-pozitivnost” utvara “drugog” ili “drugosti”, uzburjani roditelji školaraca pokazali su se informiranima točno onoliko koliko treba da njihov strah bude posve racionalan: “vjerojatnost od zaraze HIV-om iznosi statistički tri promila, i to samo pod uvjetom da krv male Ele dospije na otvorenu ranu nekog djeteta” (dr. Lisić). Kolikog god malo zvučalo, “tri na tisuću” je predovoljno da svaka racionalna životinja poput *homo sapiensa* iz Kutine prepozna objektivno visok stupanj ugroženosti svoga potomstva. Roditelji perfektno poznaju “psihologiju” svoje djece i bez pomoći “Hitne 911”: djeca uvijek pronađu i najmanju rupu da u nju nešto gurnu. To što u kutinskom kraju i djeca i odrasli oboljevaju od viška cementa i ostalih industrijskih izlučevina u plućima, to je samo potisnuti dio njihove posve racionalne obaviještenosti o stanju stvari u svome kraju.

Zato tragedija premijerovog grljenja i ljubljenja “male Ele” nema nikakve veze ni s pomanjkanjem ni s viškom multikulturalne tolerancije za “drugo”. Nije riječ ni o matematici virtualnog rizika, već o “kaplji Eline krvi”. Za razliku od druge djece, HIV-pozitivna Ela je ne smije prosuti. Isto tako, za razliku do druge djece, Ela ne smije uzvratiti premijeru poljubac, ona ne ulazi u protokol uzvratne geste ljubavi. Premijerova ljubav je jednosmjerna, ona jednostrano iskorištava i objektivira. Upravo zato je to samo pedofilski ubod političkog pauka koji truje iznutra, tragičan zato što anticipira ono iz čega će se “mala Ela”, kad jednom “shvati”,

sama morati isključiti. Ona će odrastati sa sviješću da se ni s kime ne može zblížiti a da ga ne ugrozi. Ela može biti samo objekt socijalnog odnosa koji je, paradoksalno, ujedno isključuje svakim aktom zblížavanja sa svojom okolinom. “Okolina” je ta koja ima apriorni status heroja dobrote, s neograničenim pravom na samodivljenje i samosažaljenje. To je totalitarni poljubac velikog drugog, raspadnutog između Ivice i njegovih konkurenata oko “male Ele”.

No, drugog izbora za Elu nema. Konflikt oko njezine malešne “drugosti” etički je radikalniji zbog nemogućnosti da ona postane ravnopravan subjekt odnosa s “drugim”, a da ga ne ugrozi. Anonimnost je parcijalno i privremeno rješenje, a famozna “drugost” je samo učinak anonimnog prisustva posve konkretnih uzroka straha. U crnom kutu obično je samo crna mačka ili nešto banalnije, i zato je naš strah od pogreške već sama pogreška.

Banalna istina kutinskih roditelja je ta da njihova djeca odrastaju u ozračju koje proizvodi veću smrtnost od tri promila. Stoga, prije nego što stupimo u turobnu civilizaciju “Blade Runnera” u kojoj će, bez romantike, agenti novog genetičkog režima tragati za anonimnim HIV-pozitivcima među nama ili našim potomcima, suočenje i prihvaćanje stvarnih opasnosti još uvijek je bolje socijalno i političko zdravlje za pojedinca i zajednicu nego politika anonimnosti nositelja klice. Ali radikalnu javnost ne stvara pozerski poljubac političarske maskote neoliberalizma s humanim licem. U postpolitičkim uvjetima stvarni akter općosti može postati, čini se, samo isprekidana mreža civilnih udruga, tih novih “sovjeta” razmrvljenog društva bez kriterija.

13.

Mentalni izvještaj jednog filmoljupca na prvom Festivalu svjetskog kazališta Zagreb 2003 [integralni tekst]

S 'PASOLINIJE' U 9, ILI POVIJEST JEDNE KAZALIŠNE AFIŠE

Svaka podudarnost sa stvarnim događajima namjerna je ali samo slučajna. Ona realna stvarnost ne voli se hvatati.

Čime bi trebalo dopuniti sliku o slici festivala svjetskog kazališta u svjetskom gradu koji od sada, definitivno i tko za po koji put, ne želi više biti "balkanska provincija"? Jesu li to drvca kulturnjaka na veliku vatru politike spektakla ili hrpa besvjesnih i bezveznih omaški organizacijskih diletanata, ili besprizorni palanački mentalitet pseudokreme jednog grada koji nema boljih ideja nego da nakon raspada Jugoslavije dosegne beogradski BITEF u herojskim godinama, i sve to u neukusno cukrenom izlogu Zagreba na potezu od ugla Frankopanske do Jelačić-placa, Trga izgubljene republike?

Prolog

Tko kaže da se na kazališnim festivalima nešto događa iza kulisa, taj griješi. S prvim "Festivalom svjetskog kazališta Zagreb 2003" sve se od početka odvijalo ispred kulisa. Ali, nije riječ o novoj akciji filijale *Transparency International* prema hrvatskim državnim institucijama, ovo je

samo introspekcijski izvještaj jednog amatera novinarstva na terenu male hrvatske kulturne scene, u specijalnom području kazališta.

Večer prije

Radio 101, četvrtak, 18. rujna, dvadesetak minuta prije deset, još traje “Kulturni intervju”. Govori raspjevan muški glas, tema je dakako “Festival svjetskog kazališta”, prvi po redu: *Potpun uspjeh već od prvog dana, šest stotina gledalaca na dvije predstave, i to u gradu od milijun stanovnika u kojemu su glumci presretni kad vide i šest gledalaca. “Vaki” je napravio sjajnu stvar, i kako netko još može dovoditi u pitanje smisao i potrebu ovakvog festivala! Zagrepčani su konačno otkrili da ni Dubrava nije daleko, dobili smo sjajan kazališni prostor u Jadran filmu. Četvrtinu karata smo podijelili na reprezentaciju, ljudima iz kulture, “ono, baš profesionalcima”, ali ima još slobodnih karata!*

U totalno razdraganom speedu glas poziva slušatelje radija da dođu “sutra u 9”, na film **Laure Betti o Pasoliniju**: *To doduše, veli on, nije kazalište, ali Pasolini je značajan za kazalište “svih ovih godina”, a njegova poezija i filozofija su našoj publici nepoznate.*

Pomislim, naravno, “reginu” Lauru i njezin film o Pasoliniju neću propustiti. Voditeljica intervjuja zaključuje: “Dakle, sutra u 9! Gdje? U Kinotecki! Eto, isteklo nam je vrijeme, 22 sata! S nama je bio **Ivica Buljan...**”

Aha! Dvadeset minuta je trebalo da saznam tko mi to tamo govori. Na *Stojedinici* nema brejka kad je kultura, nije to *Hrvatski radio* pa da svako malo čuješ “tko je s nama u studiju”. Ovdje je intima gusta i simbolička. Svi se znaju i razumiju. No, da ne bude nepravde: u jednom trenutku je i spomenuti “Vaki” postao prepoznatljiva osoba – **Vladimir Stojsavljević**, gradski pročelnik za kulturu.

The Day After

Kao da je Buljan stvarno bio u radiju i kao da se njegov glas stvarno meni obratio, bukvalist u meni se osjetio pozvanim gledateljem. I krenem kao lojalni kulturni građanin sutra ujutro, u petak, u 8.15h, jedanaesticom u smjeru “Kinoteke”. Nešto beskrajno blesavo u meni stvarno je pomi-

slilo da je intimistički govor institucionalne kulture na lokalnom radiju profesionalan i informativan i da je prikazivanje dokumentarnog filma o Pasoliniju u "9 sati" prateći događaj uz Festival svjetskog kazališta, gdje se sve kazališne predstave održavaju navečer. Kao nekakav meta-diskurs, film o kazalištu, kazalište o filmu, kako se to već radi na svim manifestacijama uzduž i poprijeko Europe, od Sarajeva, preko Venecije do Moskve. Ipak, na tramvajskoj stanici sine mi, neznano zašto, ono proliveno ulje iz "Majstora i Margarite", i đavo sumnje konačno proradi: "9" ne znači "devet", nego "dvadeset jedan". Ali zašto bi onda na Stojednici intervju s Buljanom odjavili u "22h"? Otkud ta promjena registra u kolokvijalnom žargonu? No, kad sam već sišao s 15. kata, ni do Kinoteke nije puno dalje. Sad ti je kasno.

Kinoteka, 8.35h. Sfumato sunčanog jutra, tjeskobni dah u zagrebačkoj jeseni, stolovi kafića, unutra šank u polumraku. Plakat u vitrini na zidu veli: "Danas prikazujemo: Pijanist, 18h i 20.30. Dakle, ipak Pasolini ne može biti u 21h! Ali nigdje Laure Betti, nigdje Pasolinija! Nigdje publike, obični kafić na kraju grada. Na praznoj blagajni zvoni telefon, izvučen na vanjsku stranu, prilazi netko iz smjera šanka, stariji gospodin. Pitam, glumeci zalutalu nevinost, za film o Pasoliniju. Ljubazan i opušten, veli on: "Ah, mi vam, kakvi smo, imamo samo ovaj jedan plakat!", i pokazuje na stakleni zid lijevo od ulaznih vrata. Stvarno, s poleđine, plakat zaklonjen fikusom. Izvede me van: plakat je sad desno od ulaza, odlično zaklonjen prozirnošću staklenih vrata i s fikusom u pozadini. "Evo tu! Jooj, pa tu ni ne piše da je to kod nas! Al' to vam je tek u devet naveeče. Karte su vam na blagaajni u Gavelli, od deevet!... Molim? Pa, sat, od deevet! Ak' nešto ostaane, onda kod nas, oni donesu svoje blokiće."

Hodam Ilicom natrag prema "gradu". Nigdje, ama baš nigdje nijednog plakata ili transparenta. Festival svjetskog kazališta??? Još netko je ovdje lud osim mene.

Zapad-Centar-Istok

Kazalište Gavella, Frankopanska 10. Slijepi prozori kao kapelice epifanija kulture: "Postanite i vi pretplatnik Gavelle", "Popcorn", "Umišljeni bolesnik", aha, evo, plakat iz Kinoteke: "FSK Zagreb 2003". Stvarno, Laura

Betti. Naravno, film o Pasoliniju nije prateća alter-medijska ponuda, to je četvrta predstava po redovitom rasporedu, ali jednokratno, i nigdje reda vožnje, perona, vremena polaska. Na donjem rubu plakata niz logotipa. Aha, sponzori, petnaest. Nema uobičajenog HŽ-a. Samo petnaest sponzora? Zar Buljan nije rekao dvadeset pet? Gdje su još tih deset? U *Jutarnjem listu* od toga jutra vrišti naslov: “Još nepoznati sponzori, najizdašnija *Alianz* sa 100.000 kuna”. Čudno, toliko sponzora, a na potezu od *Kinoteke* do *Gavelle* dva plakata! Tko dođe na cilj, taj će znati gdje je to.

Ne, **Gordana Vnuk** je ljetos u kritikama na račun koncepcije i organizacije novog kazališnog festivala teško precijenila svoje konkurente u igrama visoke kulture: oni možda ne znaju koliko sponzora imaju ni koliki im je stvarni budžet, jedan i pol, tri ili možda ipak šest milijuna, ali sigurno je da ni na dan tiskanja plakata s imenima autora, režisera i nazivima predstava, nisu znali gdje ni kada će izvoditi predstave. To očito ne spada u informacije prvog reda.

9.10h. Ulazim u *Gavellu*. Zatvorena blagajna. Lijevo na staklenom pregradnom zidu s vratima selotejpom nalijepljene neke “afiše”, kopije A4 s tonerom na izdisaju. Kakav tehnički sunovrat “estetike”, ali informacija je konačno tu. Čitam: “*Festival svjetskog kazališta. Prodaja karata. GDK Gavella. Atrij scene Mamut. 9.30-19h, Frankopanska 8 (dvorišni ulaz)*”.

Dakle, to je haustor sa srednjom ugostiteljskom školom, sve vrvi kao da je veliki odmor, u dnu dvorišta vrata DKG-a, ista “afiša”. Kraj puta, konačno! Ali ne, niti je još 9.30h niti se karte prodaju u 9.30h. Na istom takvom plakatiću spasenja stoji nažvrljano tankom plavom kemijskom olovkom, pored tiskanih slova: “od 12 do 17”. Ne, to nije Pariz, Texas, to je definitivno Zagreb, Europa, u svome najboljem domaćem izdanju!

Čime bi trebalo dopuniti tu sliku o slici festivala svjetskog kazališta u svjetskom gradu koji od sada, definitivno i tko za po koji put, ne želi više biti balkanska provincija? Jesu li to drvca kulturnjaka na veliku vatru politike spektakla ili hrpa besvjesnih i bezveznih omaški organizacijskih diletanata, ili besprizorni palanački mentalitet pseudokreme jednog grada koji nema boljih ideja nego da nakon raspada Jugoslavije dosegne beogradski BITEF u herojskim godinama, i sve to u neukusno cukrenom izlogu Zagreba na potezu od ugla Frankopanske do Jelačić-placa, bivšeg Trga Republike? Naime, samo na toj “turističkoj ruti”, oko uspinjače, visi

nešto poput festivalskog transparenta preko tramvajskih žica, s još dvije reklame, VIP, šta li, i ovogodišnji "Jesenski Velesajam". Dalje istočno od tih tisuću-i-koliko dužnih koraka, od Trga pa cijelom Jurišićevom prema Draškovićevoj, nema više ničega, ni plakata ni visećih afiša. Vlaška, Kvatrić, Maksimirska? Ne! Pa zar je bilo plakata i sa zapadne strane, od Kino-teke do Frankopanske! Zar je i na viđenim plakatima uopće nešto pisalo što bi "Festival Zagreb 2003" učinilo događajem u Zagrebu 2003?

Kakva je to praznina? Kakva je to nevidljivost na mjestu na kojem želimo da nas vidi *svijet*? Otkud ta šutnja o skupom festivalu, i to baš na onoj financijskoj polovici centra metropole, od početka Jurišićeve do Narodne banke u Draškovićevoj, koja je ostala posve bez plakata i posve neobaviještena o postojanju festivala? Je li ta nulta autoreprezentacije pogona visoke nacionalne kulture na terenu financijskog kapitala protuteža brbljivosti na drugoj, kulturno-turističkoj polovici toga prconjka od grada-scene? Otkud "nespretnost u formulaciji" oko statusa šefice jedne političke stranke – HNS-a i Vesne Pusić – u Vijeću festivala? Zašto je pitanje cijene konzuma kulture bilo načeto na tako bizaran i osoran način, "Vakijevim" porukama zagrebačkim studentima da "manje vise po birtijama pa će onda imati 100 kuna za predstave" (*Jutarnji list*, 3.9). Tko i zašto sponzorira čak "četvrtinu karata" za "profesionalce"? Zar profesionalni pogon kulturne kritike ovisi o organizatoru festivala ili o svojim matičnim institucijama? Zar se profesionalni kritičar potkupljuje besplatnom kartom kao da je privatna osoba ili možda i "profi-karte" vrijede zapravo kao cuga u birtiji? Ali, lokalna istina velike svjetske kulture jednostavnija je od svih stvarnosti budžeta. Svi smo si svoji.

Epilog

GDK Gavella, Frankopanska 8 (dvorišni ulaz), vrijeme: 13.45h: "Ne, nemam više ni jednu, zakasnili ste!", kaže mi predbacujućim tonom i nervozno ali osobno vrlo angažiran preplanuli biljetar u crnom. "Hodite večaras pred Kinoteku, uvijek netko odustane! Ne, na plakatima vam nikad ne piše vrijeme. To se nigde u svetu ne radi!... Niste si uzeli ovo!", pruža za mnom šareni letkić sa svog stola. Tu su dodatne informacije.

Kinoteka, vrijeme: 20.30, veliki *moving*. Ja već sat vremena i još uvijek sjedim na crvenom kanapeu "birtije"; zatječe me prijateljica s "profi-

-kartom” i svađa se sa mnom jer se držim blazirano. “*Pa hoćeš ti stati u red za te karte ili nećeš?!?*”. Preplanuli gay iz Gavelle i jedna djevojka stoje na vratima dvorane sa svežnjem koverti u rukama. Zaključujem da će sve završiti dobro, barem na stajanju. Ali ipak, “karta viška” dolazi izvana. Donator neće 30 kuna: “*Joj, ne, nemojte da se stidim, molim vas, pa to sam dobio*”.

Čekajući “Pasolinija” u pretijesnim redovima Kinoteke inventuriramo zajedno prisutnost studenata, kao fahidioti. Veli da mu, na kraju karijere, studenti zaspu na predavanjima pa ih onda kažnjava temom o onirizmu u talijanskoj književnosti.

Na pozornicu stupa glas s Radija 101 – Ivica Buljan: *Trebali smo biti u kinu Europa, ali Laura Betti, koja ne može biti s nama, rekla je da se njezin film o Pasoliniju može prikazati samo tamo gdje mu je mjesto, u Kinoteci.*

Pa zar “regina” zna za razliku između “Europe” i Kinoteke, pomislim. Počelo je u devet i pol. Karta mi je v’žepu, a ni ovdašnji vlak ne kasni tak’ puno za festivalske uvjete. Sretan sam i zadovoljan, sve je dobro što se dobro svrši. – *I Pasolini je mrzio kazalište a napisao šest dramskih dijaloga, reče Ivica.*

12.

Uvod u komikosofiju disidencije postnacionalističke književnosti

GOLI, ČUPAVI I PISCI

Od FAK-a kao implicitnog i eksplicitnog performansa književnosti koja je ujedno kritika književnosti kao institucije visoke kulture, sam hvarski Festival A-književnosti postao je mali spektakl ugone za ljetne potrebe jednog malog starog mesta gdje pisci-u-prirodi ili gradskoj noći igraju za turiste ono što su u medijima za književnu publiku: mali lokalni bogovi, demoni domaće ugone, prenosnici lokalnog zvuka, okusa, ozračja.

Otkako je poljski disident **Adam Michnik** početkom 90-ih proglasio **Sokrata** svecem evropskih intelektualaca i tako se emancipirao od katoličkog političkog svetaštva radničke “Solidarnosti”, **Lecha Wałese** i “svete majke Poljske”, kod nas se taj Platonov junak uzvišene kritičke filozofije nijednom nije pojavio u toj svojoj racionalnoj i osloboditeljskoj funkciji. Zauzvrat, u posljednje vrijeme učestala su pojavljivanja Sokratova trbuhozborca Platona u umjetničarskoj branši sklonoj mistici sublimnog. Tako je nedavno Rade Šerbedžija, u nizu javnih intervencija povodom svoga povratka na hrvatsku kazališnu scenu, otkrio da iz svakog velikog glumca govori “samo veliki demon, kako stoji još kod Platona, a ne politika i ideologija”. Tome samozaluđenom geniju glume promaklo je da je taj isti Platon prvo ovjenčao pisce i glumce zbog umijeća zaluđivanja državljana a onda ih protjerao iz dobro uređene države zbog sklonosti

političkoj iracionalnosti. Veliki hrvatski “hipokrit” i dalje ne shvaća svoju političku komičnost.

Filozofska šega s glumcima, piscima i ostalim uzvišenim društvenim figurama prastara je filozofska i književno-teorijska tema, ali ironiju nitko nije izrazio s primjerenom intelektualnom dubinom a da sam nije bio komički pisac. Kod filozofa to važi za Platona, **Erazma i Voltairea**, a od pisaca ne samo za **Aristofana** nego i za suvremenike poput talijanskog pjesnika i komičara **Stefana Bennia** ili za našeg Antu Tomića. Za to da je Platon komički pisac, dovoljno je uvažavati metanarativne partije nekih od teorijski najzahtjevnijih dijaloga, poput “Zakona” ili “Parmenida”. Za pisca humorističnih romana i kolumni Antu Tomića takvo dokazivanje je nešto teže usprkos očiglednostima: to nisu njegovi literarni proizvodi, jer, kako veli on sam (*SD Forum*, 3. 9. 2003.), pisanje u komičkom žanru nipošto ne znači da ti je i samome veselo, naprotiv. Dakle, ironički pomak ni tu nije u sadržaju djela, nego negdje između sadržaja i pisca. Stoga pravi dokaz komičnosti kod pisca pruža javna “scena pisanja” – pisac Ante za malim stolićem pred neožbukanim zidom kafića. Prati je njegovo shvaćanje književnog akta otprilike ovako: *Nema ti tu zanosu, brale. To ti je argatovanje u znoju, duvanu i kofeinu!*

Dok Talijan Benni, iako filozof, još uvijek ponešto naivno vjeruje da ironija filozofa posjeduje određeni višak dubine i ustrajnosti rada u odnosu na književničku igru sa stvarnošću, ovaj naš “vlaški Smoje” iz Velog Mista čini se radikalnijim slučajem: ironija je objektivna stvar, pitanje prakse, operativna je samo kao ironija u poziciji subjekta književnog diskursa, dakle na samom piscu, a ne u sadržajima, temama, likovima. To je radikalno filozofsko, i zato će naš Ante, a ne teoretičar Benni, ovdje nadalje biti naš junak. Kroz pisca se javlja onaj društveni nedostatak Sokrata s početka.

Svlačenje mudrosti

Pri tome, da ne bude zabune, pod “filozofskom ironijom” nije riječ o stavu intelektualne nadmoći nad ostatkom nemisaonog svijeta ili polusvijeta. To je tradicija od postromantike do postmoderne. Riječ je sad o drugoj vrsti ironije, onoj koja izbija iz pozicije mišljenja-pisanja prema izvorima hegemonezacije diskursa u društvenoj stvarnosti. Ona živi od onoga od čega se

distancira i što ironizira, a obično se prikazuje gola. To je gesta nevinosti, bilo da je naivna, kao bukolička, bilo da je obaviještena, kao cinička.

Platonova filozofsko-spisateljska šala je autoironija onoga tko javno subvertira (preuzima i izokreće) pogled javnosti na sebe. On postaje gol i dronjav. Filozofija nije ime uzvišene zagledanosti u nebo, nego je akt “javnog mišljenja” (ili javne upotrebe uma) i time odgovor na zakrivljeni pogled ostatka javnosti. Ona vidi čudaštvo u modusu mišljenja koje ne može niti odustati od svoje idealističke preambicioznosti, oličene u “apstrahiranju od svijeta”, niti zanemariti smijeh svijeta kojemu je namijenila kritiku. Ako ne želi glumatati uzvišenost, filozofija mora preuzeti smijeh i vratiti ga u jedinom mogućem obliku – kao autoironičnu apologiju. To je locus kritike.

Zato temeljno pitanje o književnoj proizvodnji, koje najviše interesira beletriste i esejiste, nije ono iz Platonove “Gozbe”, naime, može li jedan te isti pisac jednako dobro pisati tragedije i komedije. To može svaki pisac, a svjedoci su i Platon i opet naš Ante. On veli da “treba samo zaboraviti prethodni roman”, ali manje psihološki rečeno, treba izokrenuti figure u sceni pisanja: ako se ozbiljan pisac muči oko komičnog sadržaja, kod tragičnog bi se mogao ludo zabavljati srčući usput svoje piće u kafiću. Zato pitanje glasi drugačije: Je li ozbiljan rad mišljenja sam po sebi smiješan?

To što praktičar ironije Ante Tomić piše novinske kolumne o neuzvišenim stvarima – primjerice o vožnji taksijem, o hrvatskom “skinhedu” transvestiranom u “njegovu babu” ili muškom mačizmu zadarskog policajaca koji isljeđuje među homoseksualcima zbog slučaja nasilne smrti (navodno) homoseksualnog svećenika – ili pak što piše komički roman o muškarcu bez brkova (a ne, recimo, o filozofu bez brade), to ne znači da se i oko njegove stvarnosne književne prakse nije negdje nastanio porečni demon “zanosa”. Tomićeva scena pisanja je njegov locus. Ona je detalj nove književničke buklike ili neobaviještene nevinosti.

Prirodna nevinost

Sudeći po golotinji, svojta društveno nevinih mudraca u rečenom smislu pojavila se na Hvaru kao skupina književnih pisaca, s obrkovjelim Antom Tomićem u prednjem planu, na tamošnjoj fešti FAK-a. Otkrilo je u istom

SD Forumu (od 3. rujna), u papirnom i u internet izdanju. Premda je među piscima, uhvaćenim na slobodnom izletu, barem isto onoliko bradatih i čupavih koliko i diplomiranih filozofa, ono što ih čini mudracima nije ni čupavost ni diploma iz filozofije već naoko spontana gesta prihvaćanja medijske slike o sebi. Što rade, gdje ljetuju i što čitaju uspješni hrvatski pisci – pitali su se ljetos za svoje čitaoce uspješni hrvatski magazini. Sad znamo: čitaju sami sebi, zajedno šetaju, toćaju noge, pričaju i piju! Skoro kao nekad filozofi na Korčuli ili u Platonovu “Fedru”, samo što kod naših pisaca nema autorefleksije, ali zato ima nesvjesne ironije autoironije.

Na Hvaru se FAK, koji je od “festivala alternativne književnosti” nakon muka i razdora preimenovan u Festival A-Književnosti, postao nešto poput “faroske akademije kupanja i čitanja” (FAKič) ili “baš smo dobri, nevini i pisci kao u Arkadiji”. Nije, dakako, riječ uopće o zamjeni stare ljetne filozofske škole iz herojskog doba filozofskog disidentstva od socijalizma prizorom neke nove disidencije od velike institucionalizirane nacionalne književnosti, o nekakvoj smjeni generacija i diskursa na mjestu društvenog kritičara. Radi se o novoj društvenoj praznini unutar polja književnosti koju stvara sam pogon književnosti.

Od FAK-a kao implicitnog i eksplicitnog performansa književnosti koja je ujedno kritika književnosti kao institucije visoke kulture, sam hvarski Festival A-književnosti postao je mali spektakl ugone za ljetne potrebe jednog malog starog mista gdje pisci-u-prirodi ili gradskoj noći igraju za turiste ono što su u medijima za književnu publiku: mali lokalni bogovi, demoni domaće ugone, prenosnici lokalnog zvuka, okusa, ozračja.

Povratak u raj

FAK je s pretvaranjem malog “a” (“alternativna književnost”) u veliko “A” (“A-književnost”) postao slobodno plutajući označitelj čijim značenjem manipuliraju sami pisci. U toj operaciji je društvena istina FAK-a. Medijski dobro popraćeno “povlačenje pis(a)ca u osamu” usred bučnog turističkog Hvara izgleda kao autoreferencijalna kolektivna retro-gesta, bez autoironije, kao akt svjesne regresije na stare pozicije, nakon što je društveni stereotip osamljenog književnika već jednom “autoreferencijalno” dekonstruiran upravo kroz FAK, tj. kroz uplitanje pisca-čitača u procese javne recepcije svojih književnih proizvoda. Ako je pisac od

izdvojenog i svetog društvenog subjekta postao kroz FAK manje akademičan i više demokratičan, tj. obični akter javnosti, je li ta hvarska demonstracija nove “osame” pisaca ukidanje FAK-a ili je sam FAK već bio uspostavljen kao (svjesna ili nesvjesna) reprodukcija samog stereotipa uzvišenosti u “popularnom” obliku? Drugim riječima, prizor golih pisaca među sobom nudi se kao nova, pop-kulturna maska modernog stereotipa naddruštvenog pisca i posljednji mogući način njegove eksploatacije. Umjesto nestajućih posrednika demokratskog doba dobili smo stajaće figure kulturalizirane postpolitike druge hrvatske tranzicije.

U epohi prve tranzicije imali smo još uvijek socijalističku kliniku starih pisaca prikopčanih na državni aparat, odakle su svi vječno “potencijalni” nobelovci crpili moć govora u ime nacije. S FAK-om smo dobili družbu muških pisaca koji su u svojoj gesti disidenata institucije spojili lik nesretnog Melkiora, novinara koji misli da je pisac i pisca koji misli kao novinar, s novcem medija kao potencijalnog nakladničkog kapitala koji se pokazao onoliko slobodan koliko je država dotirala književnost ili je mediji sponzorirali – zajedno s kritikom koja je kontrolira.

Kako god da je bilo na početku, istina sadašnjeg FAK-ovskog odnosa sa stvarnošću nesvjesna je ironija autoironije, autoreferencija bez referencije na ironiju svoje pozicije. Oni možda ne poziraju kao FAK, oni se možda samo slikaju. Istina te skromne poze dolazi iz njihova samotumačenja (“FAK nije nikakvo uvjerenje, samo grupa”) i ona je jasna: pisci ne žele ništa posebno zato što žele sve. FAK-ovska festivalska književnost hoće od početka dva demona ujedno: da bude boemski “bezinteresni” pisac, autentični lokalni proizvod, ali ujedno i plaćeni zabavljač društva koji je prethodno ismijavao elitnu književnost zbog otuđenosti da bi sam zauzeo njezino mjesto. Zato, treći ili flaubertovski oblik egzistencije književnosti, koja je autoreferentna i koja u diskursu visoke kulture uopće proizvodi simbolički kapital zvan “literatura” od kojega svi žive, oni poriču kao “književnost za knjižnice” (A. Tomić, i dr.).

Ta kritika pokazuje da je sva bukolika goli ideološki trik nevinosti – nova saživljenost pisca s društvenom okolinom kao prirodnom. Naime, njihovu laku književnost država otkupljuje za knjižničke police jednako kao što im medijski sponzori osiguravaju logistički aparat apologetske kritike.

[12a]

O "Melkiorima" nove hrvatske književne generacije

KNJIŽEVNA REPUBLIKA BLITVA

Bonustrack za književne finance:
Odgovor Nenadu Rizvanoviću, *SD Forum*, 24. 9. 2003.

Osim pisanja piscu je, da bi bio stvarnim piscem, potreban izdavač, a novinaru novine. Stvara ga dakle institucija sa svojom logistikom. No, u književnoj republici Hratskoj stvari s književnim kapitalom stoje nacionalno: današnjem hrvatskom piscu i njegovu nakladniku nužno je potrebno ministarstvo za otkup knjiga i zato je stvarni problem uznemirenog spisateljsko-uredničkog bića imenom Rizvanović samo to što ideološki fingira prirodnost svoje dvojnosti.

Sudeći po broju književnih nagrada koje književnici, kritičari, urednici i ostali pisci dodjeljuju jedni drugima, tim nezavisnim duhovima oštre misli i jasna pera nikad dosta društvene časti. To vrcanje meda iz spisateljskog saća valjda je već toliko samorazumljivo da se ti samosvjesni subjekti općosti baš nimalo ne uznemire ni kad ih pogladi crna ruka kultur-nacionalizma. Oni su mala ali sjajna niša u spektaklu društvene moći pa tu za slobodarske spisateljske duhove nema baš nikakve ironije, a kamoli autoironije.

Zato se od filozofske ironije na njihov račun njihov osjećaj moći smješta pretvori u antiintelektualistički delirij proizvoljnih asocijacija. Nema

dvojbe, opet sam se teško ogriješio na stranicama *SD Foruma*, ovoga puta o čuvara književnih plaža FAK-a, **Nenada Rizvanovića**, a taman me liberalni katolik I. Z. Čičak u *Jutarnjem listu* odriješio grijeha počinjenih na ovom istom mjestu protiv Viktora Ivančića iz *Ferala* i Zorana Vukmana iz *Hrvatskog slova*. No, jezik mu je radio malo prebrzo i preliberalno, prekrstio me u “Berislava” i čarolija je omanula! Tu sam gdje sam!

Ono malo što sam – ako sam išta – razumio u Rizvanovićevim pseudopitijskim rečenicama s previše zareza i premalo veznika, koje se danas u školskim udžbenicima zovu “bezvezničkim”, površno je i zbrkano. Ono što nisam razumio valjda je još površnije i zbrkanije. Od bijesa i mržnje zamračilo mu se sve i svašta, od “11. rujna”, Židova i Amera, preko Srba i Hrvata, “Korčulanske ljetne škole” i antiglobalista, sve do Aralice “mikulićevskog kalibra”. Tko nije s “fukarama” taj je sam fukara. Obrni-okreni, opet s FAK-om! Ali šta je to naprama pohvali koju sam dobio u *Vjesniku* od Njegove plećate Malenkosti, gospodina **Igora Mandića**, što god o tome mislili žgoljavi pisci!

Samo dvije stvari sam razlučio iz Rizvanovićeve riblje sitnarije s grubom blitvom i rahlim kumpirom. Ponižava ga to što ja u portretiranju naših današnjih beletrističkih muških dika spominjem “Melkiora”. Nisam ja izmislio muke s profesijom kao sociološki model autoreferencijalnosti u književnom postupku, a još manje sam zaslužan za činjenicu da je većina danas vodećeg hrvatskog spisateljskog muškinja novinarske ili polunovinarske profesije. No, čemu uzbuđenje i uvrijeđenost, ima li tu nečeg sramotnog? Pa i neki “superiorni” filozofi “mikulićevskog kalibra” pišu za novine.

Sukob nije u egzistencijalnom spoju novinar-pisac, i atomski fizičari kod kuće sviraju violinu ili pišu poeziju. Problem je samo u tome što rečeni egzistencijalni spoj ne stvara po sebi ni pisca ni novinara, a najmanje dobrog kolumnista. Osim pisanja piscu je, da bi bio stvarnim piscem, potreban izdavač, a novinaru novine. Stvara ga dakle institucija sa svojom logistikom. No, u književnoj republici Hratskoj stvari s književnim kapitalom stoje nacionalno: današnjem hrvatskom piscu beletristu i njegovu nakladniku nužno je potrebno ministarstvo za otkup knjiga i zato je stvarni problem uznemirenog spisateljskog bića imenom Rizvanović samo to što ideološki fingira prirodnost svoje dvojnosti da bi skrio institucionalnu

pozadinu. On i dalje želi biti originalna osobnost, dok istovremeno skriva svoj derivirani karakter institucionalnog proizvoda knjižarstva. Rizvanović zamišlja sebe i svoje junake i dalje kao “bardove” ali s novinarskom lakoćom pisanja. Modernije rečeno, socijalističke sinekure državno zaštićenih pisaca su nestale, pa zato postsocijalističkim piscima pripadaju stipendije (tako Jergović). Valjda zato da ne ostanu vječni novinari. Greška u računici je u tome što novinar za književničku stipendiju već mora biti pisac ili nečiji miljenik, ali to je već druga stvar.

Drugi izraz te dijalektike u dvojnomo biću pisca vidi se na tome što naš novinar svoju praktičku ambiciju da bude pisac teorijski legitimira pozivanjem na uzore. Paradigme su njemu stvarnost, baš platonički. Tako se Rizvanović u međuvremenu (u članku novinara-pisca Renata Baretića, *Slobodna Dalmacija*, 19. 9. 2003.) sjetio i **Gabriela G. Marquesa**, i to pod sljedećim premisama: Marques je bio pisac-novinar, to znači, *mutatis mutandis*, novinari-pisci su *in nuce* Marquesi, samo trebaju uvjete da se razviju, jer, a to je ključno, veza pisca i novinara je prirodna. Ipak, *catch* je ponovo u tome što novinar koji umišlja da je po prirodi ličinka Marquesa, točnije: još-ne-Marques, nikad ne postaje leptir nego ostaje domaći Melkior: on glumi pisca dok novinarči, novinarči kad piše književnički, a u kolumni je ili bard ili antropolog ili mudrac iz naše kalete ili sve to zajedno. Bio analitičan ili mističan, za tu ga ulogu povjerenika glasa naroda kvalificira to što je pisac. Što će mu teorija i škola, pisac zna stvarnost. Zato je on rođeni novinar.

Tako Rizvanović iz takvih metafizičkih premisa svoga mutnog teksta poteže mućak “teorije ukidanja razlike između pisaca i čitatelja” i baca ga na mene. No, on je taj koji je ljetos praktički, štoviše, akustički, ukidao rečenu razliku, zbližavajući “horizonte” produkcije i recepcije u jedinstvo čitača i slušača. Nema u tome “po sebi” ničeg postmodernog, radilo se tako i u predhomersko doba, samo što je o autentičnosti tadašnjih novinara-pisaca odlučivala publika, jajima ili kamenjem, a ne selektor festivala koji je ujedno slabašan pisac i loš novinar, a o urednikovanju neka sude drugi. Postmoderan je u njemu samo taj D.J. male književnosti, urednik na mjestu pisca.

Još veće užasavanje kod Rizvanovića izazvala je moja navodna teza o “prodanosti” pisca, takoreći za “šaku kuna”. Ne samo da nisam ni s kraja

pameti nazvao fakovske pisce “stokom”, “šuftovima” i “glupanima” – bit će da je to prije naličje njegove vlastite predozirane odanosti uspješnijim Melkiorima u krdu! – nego se nisam bavio ni njihovim honorarima, a kamoli čašću. Toliko je obnevidio od bijesa taj novinar-pisac-urednik Rizvanović da ne shvaća ni običnu gramatiku obične zamjenice “koji” u mome tekstu, ona se ne odnosi na “pisca” nego na nešto temeljnije.

Gramatički objekt rečenice, koju on krivo citira, ujedno je jedini subjekt slobode – “nakladnički kapital”. Riječ je najprije o institucionalnoj slobodi koja je temelj profesionalne i osobne slobode pisca i princip moderne (i postmoderne) književnosti. To je taj “argument” mojih “zaključaka bez argumentacije” za kojim vapi Rizvanović. On je poznat svakom studentu književnosti, ali ne i beznadnom književniku-novinaru-uredniku. Što mu, dakle, preostaje nego to što stvarno i radi: on umjesto “prirodne” povijesti modernog pisca poteže “matematiku”, da me dotuče argumentom loše stvarnosti pisaca kao da su pisci izuzeti iz opće socijalne stvarnosti. Nju čine, s jedne strane, istina o malom novcu hrvatskog pisca, o onih skromnih “osam posto” na biznis između nakladnika i države, a s druge velik rad i spektakularne naklade najuspješnijih i nezavisnih pisaca nove generacije – “od 3000 ili 5000 ili 15.000 primjeraka (u Tomićevom slučaju)” (cit.).

Nije trebalo Rizvanoviću izmišljati nikakvu “mikulićevsku superiornost” da se vidi egzaktna istina nacionalno-državnog dotiranja pisaca u postsocijalističkim uvjetima tranzicije – kulturni proizvodni proces na koji reket ubiru izdavači i njihovi jataci u državnom aparatu, ma tko oni bili. Fakovac Rizvanović zna i uči narod da je “uobičajeno biti novinar i pisac”, ali nije ni toliko novinar da sebi samome i publici prizna profiter-sku ekonomiku igara s literaturom između knjižara i države: u njoj pisac izdavaču znači koliko i činovniku u Ministarstvu kulture, osobito ako se “probije”.

Stoga, ako ta djeca književne republike Blitve misle uzeti reket izdavačima, kao ovi državci, da bi i oni bolje živjeli od državnog otkupa svoje zabavljачke lektire, kao da je književnost prirodni sastojak neke države poput ideologije patriotizma, vrijeme im je da se sindikalno utabore pred crkvom Svetog Marka i traže povišicu postotka, kao branitelji, policajci i svi drugi “potrebiti” koje ova država nije zbrinula. Takav prijedlog o

pravednijoj preraspodjeli otkupnog kolača knjižarski je ceh već oborio na Ministarstvu na štetu književnih autora i drugih pisaca. Zašto inače jadikuju i najuspješniji među piscima da “tu i tamo kapne neka kuna” (Tomić)? Ili se samo prenemažu da bi ostali nevini u novom bordelu medijskog novca koji se obrće preko književnosti dok oni glume da su prirodno nacionalno blago?

Ako sam nešto krivo razumio, neka im je za utjehu: ni filozofska produkcija ne stoji bolje. Novina je majka filozofije, a plaća kao maćeha – samo “svojoj djeci”.

11.

Etika yoge za hrvatske školarce i odbjegle generale

MOLITVA POSLOVNOG OČENAŠEKA

Posvećeno Milanu Kangrgi,
mome profesoru i učitelju filozofije,
za njegov 80. rođendan na 1. maja 2004.,
'Namo gurubhiḥ'

Etički konflikt ratnika Arđune iz staroindijske *Bhagavadgîte* najpoučnije je školsko štivo za svakog hrvatskog đaka-prvaka. On utjelovljuje ono čega u svim herojima dužnosti, od Himmlera do domaćih junačkih pobjegulja, nema: to je reflektirana osobnost, savjest ili etičko "ćutilo".

U društvu u kojem počinitelji teških financijskih lupeštava u državnim službama sami sebe sankcioniraju tako da iz prisile ili dadu ostavku na funkcije i to proglase izrazom "moralne odgovornosti" i "savjesti" prema instituciji koju su okrali, a javnost to i nakon milenijskog kriminalnog spektakla hrvatske privatizacije svih nacionalnih dobara i dalje cinično odobrava s "ovi krađu nasitno, ali barem pošteno priznaju", etika može biti samo akademska disciplina a moral predmet "transcendentalne meditacije". Ako je to još zemlja u kojoj se skupne crkvene molitve prisilno moraju slušati ne samo preko državne televizije već i na zvučnike obješene po banderama ili trgovima oko crkava, onda je svaka tematizacija osobne molitve kao "diskretnog" oblika religioznosti jednako virtualna ali je ipak društveno vrijedna tema.

Pod naslovom “U obnovu društva skupnom jogom ili osobnom molitvom” *Vjesnik* je objavio takav prilog autora **Zdravka Mršića**, potpisano kao “poslovni i politički konzultant” (Stajališta, 24. kolovoz 2003.). Premda bi se od tako predstavljenog autora prije očekivao doprinos unapređenju duševnog zdravlja hrvatskih menadžera, tajkuna i političara, autor samo pokušava riješiti zavrzlamu s “yogom za nastavnike” koja je ljetos postala hrvatski nacionalni problem: *osobna molitva je univerzalnije sredstvo duševnog pročišćenja za svakog hrvatskog katolika, i samo tako će hrvatsko društvo u cjelini stupiti na pravi put duhovne i moralne obnove, a ne egzotičnim istočnjačkim “sjedinjavanjem s božanskim”*. Tako je Mršićeva eksplicitna kritika yoge pravedno popraćena implicitnom kritikom molitvenog katoličkog kolektivizma.

Menadžerski dodatak na yogu

Premda je riječ o amaterskom prilogu punom gravidnih materijalnih pogrešaka i nerazumijevanja u vezi s yogom i hinduizmom, Mršićev pledoaje za kršćanski akt molitve a protiv yoge politički je korektan, za razliku od reakcije Katoličke crkve. K tome, javnu je raspravu o “yogi u školama” doveo, iako na posve krivim pretpostavkama, do prave dimenzije. Dok ističe zanemarenu moralnu vrijednost osobne molitve za društvo, Mršić neizravno dotiče ono što o yogi sam ne zna i što nitko od službene katoličke gospode ne želi ni pomisliti: yoga je autodisciplina osobe za *etičko* djelovanje, a propagirana “yoga zdravlja” jedno je *moralno* sredstvo svakodnevnog života.

Dakako, duhovni interes liberalnog katoličkog intelektualca Mršića duboko je hrvatski, i to je posve u redu. On ima u vidu dobrobit cijelog “društva”, a ne samo nastavnika. I konačno, za razliku od zapadnjačkih savjetnika politike i biznisa, njegova pouka ne vodi u hedonističko carstvo neoliberalnog poslovnog svijeta, gdje, kao u Japanu, firme plaćaju muškim managerima poseban dodatak na seks s “gejšama” ili na yogu, kao u Americi. Mršićeva moralka je katolički čedna i kreposna, taman za domaće “očenašeke” među novom hedonističkom upravljačkom elitom ove zemlje katolicizma i turizma.

Ipak, problemi nastaju kad takav ponuđač intelektualne usluge u pitanjima morala umjesto o molitvi piše o hinduizmu. Gospodin konzultant

posve očigledno nije čitao *Bhagavadgîtu* o kojoj piše, iako je taj komad svjetske književne i filozofske baštine dostupan u integralnom prijevodu sa sanskrta na srpski (P. Jevtić), a postoji u “dajdzestu” i na hrvatskom (*Mahābhārata*, ur. M. Ježić). Kod Mršića možemo nadalje pročitati kako se “kraljević Ašoka” u toj *Gîti* bori protiv “okupatora” te da je, “skršen ‘stiskom’ kastinskog sistema”, pao u moralnu krizu na samom bojnopolju; tu taj “kraljević” dobiva božansku poduku o yogi za koju autor veli da “na sanskrtu znači sjedinjenje s božanskim”. Yoga bi tako bila specifično indijski oblik osobne molitve ratnika prije bitke, pa preostaje da s Mršićevom pomoći zaključimo kako je osobna molitva katolika pravi i poželjni hrvatski oblik yoge za svakog domaćeg podvižnika, i zato za istočnom yogom nema nacionalne potrebe ni društvenog opravdanja. Smiješno je, ali ipak smo s Mršićem dospjeli do etike.

No ima još problema, jer gospodin savjetnik za razliku od hrvatskih školaraca ne koristi ni surfanje po internetu za svoj referat. Junak *Gîte* nije “kraljević Ašoka”; **Ašoka** je car, povijesna osoba, jedan od historijski najznačajnijih vladara u Indiji, najveći teritorijalni osvajač i potom “pokajnik”-sljedbenik **Buddhinoga** nauka; svoj novi ideal nenasilja proširio je na sve svoje zemalje, sve do Afganistana gdje danas “redarstvuju” i hrvatski vojnici. Junak na koga misli gospodin konzultant fiktivni je epski lik **Arđuna**, plemić-ratnik u čijeg se kočijaša uselio hinduistički bog **Kršna** da ga pouči nekim stvarima o životu. Glavni predmet te filozofske pouke ratnika nije yoga disanja za hrvatske nastavnike već *karmayoga*, etički nauk i disciplina djelovanja. Tu sad stvari doista postaju filozofične, ali naš autor ne vidi da je drama vrloga arijskog princa iz ratno-filozofske bajke veoma hrvatska, posve suvremena i jako poučna.

Dužnost i djelovanje

Arđuna ne sudjeluje u borbi protiv okupatora nego u ratnom sukobu dvaju srodničkih plemena koja zajednički čine narod Bharata; pri tome, na drugoj strani su njegovi bliski rođaci, najdraži učitelji i voljeni prijatelji. Da bi razriješio dilemu oko svoje uloge u bratoubilačkom ratu, Arđuna mora preraditi nerješiv filozofski paradoks etičke dužnosti: on ne može ratovati po dužnosti protiv “drugih”, a da ne radi protiv sebe ubijajući “svoje”. To znači uništenje temelja moralne zajednice.

Apstraktnije rečeno, konflikt je takav da etičko djelovanja po univerzalnom načelu dužnosti nužno vodi u uništenje ljudskosti, tj. u “zločin protiv čovječanstva”. To je drama rata “svih protiv sviju”, ali na civiliziran i zakonit ljudski način, naprama kojem je Hobbesova teorija pred-civilnog, prirodnog ratnog stanja teorijski inferioran (i samo virtualan) model. Rješenje koje Arđuni nudi bogoviti kočijaš (Kršna), a to je tzv. nauk *Gîte*, vrlo je jednostavno kao i sva rješenja tipa *deus ex machina*: Prihvati bez krzmanja predzadanu dužnost ratnika koja ti pripada po kastijskom rođenju, jer znaj da kroz to ne propada tvoje “istinsko sopstvo” već samo ono što čini tvoju empirijsku ličnost. To je vjersko-filozofska verzija rješenja konflikta po kojem je *Gíta* na Zapadu najslavniji primjerak indijskog “fatalizma”. No, vrijedi pogledati malo bolje.

Dužnost prema kolektivu ili zajednici junak mora preuzeti samo u “čistom” obliku, bez ikakve “patologije” – bez strasti, osobnog interesa, onako kako rade svi “idealisti”. Da bi to postigao, on mora moći apstrahirati od svoga empirijskoga ja, dosegnuti svoje pravo i istinsko “sopstvo” (ātman) i tako zadobiti čistu osobnost, upravo onu koja djeluje po dužnosti, tj. etički. Onaj tko misli da je yoga tehnika apstrakcije od psihofizičke stvarnosti radi zdravijeg života, poput zelenog čaja ili makrobiotike, veoma je u krivu: Arđunin yoga je *karmayoga*, djelovanje *u svijetu* iz načela apstrakcije *od svijeta*. Ali to *praktički* znači sljedeće: upravo ako postigne svoje “pravo sopstvo”, tu će “metafizičku” sreću platiti radikalnim gubitkom onoga čemu teži – gubitkom ideološke svjetovne nevinosti. Naime, pripadnost kolektivu više nije i ne može biti samorazumljiva i prirodna, jer je uvijek reflektirana (posredovana) sopstvom; “ja” pretpostavlja “sebe”, zato djela obavezuju, a neznanje ne iskupljuje.

Bez obzira na “metafiziku sopstva” u *Gíti* je posve lako prepoznatljiv temeljni motiv **Kantove** etike “djelovanja iz čiste dužnosti”, koji čini temelj moderne zapadno-filozofske teorije morala, sa svim njezinim antinomijama, pa zato i postmodernistička kritika vrijedi i za navodno neevropsku orijentalnu moralnu mistiku: i nacisti su, kao i svi “idealisti”, djelovali iz ludila apstraktne dužnosti. I suvremeni nacionalistički i vjerski fundamentalisti ubijaju iz svete dužnosti. No, arijevac Arđuna nije ni nacist ni hinduistički fanatik ni sveti hrvatski ratnik. On je ono čega u svim herojima dužnosti, od Himmlera do naših junačkih pobjegulja, nema: to je reflektirana osobnost, savjest ili etičko “ćutilo”.

Yoga domovinskog ratnika

Ako se sjetimo da su dva najslavljenija idola velikog hrvatskog ratništva i slaboga junaštva, **Mirko Norac** i Ante Gotovina, pali na testu razumijevanja osobne odgovornosti za djela počinjena iz načela “svete dužnosti”, i da im je u društvenoj mimikriji čak najviše pomogla javna medijska i politička logistika, onda je Arđunin konflikt iz *Bhagavadgîte* najpoučnije školsko štivo za svakog hrvatskog đaka-prvaka. Dok je oficijelna hrvatska država-nacija pod terminom “individualizacija krivnje” pronašla lavor za pranje ruku od odgovornosti za svoje kolektivno ideološko ludilo, naši kolektivizirani individualci su se očajnički pokušali pretopiti u narodno načelo nepogrešivosti branitelja u “domovinskom ratu”.

To načelo djeluje obrnuto od Arđuninog: ono lišava osobnosti i vraća ideološku nevinost. Etička situacija koja je u hrvatskoj javnoj svijesti nastala u povodu isljedovanja Međunarodnog tribunala za ratne zločine pokazuje da je etička svijest pojedinaca i kolektiva ostala ispod razine razumijevanja ratničke etičnosti u *Bhagavadgîti*. Za etiku je potrebna yoga osobnog djelovanja, a yoga disanja na javni račun je poslije 3. siječnja ionako suvišan luksuz.

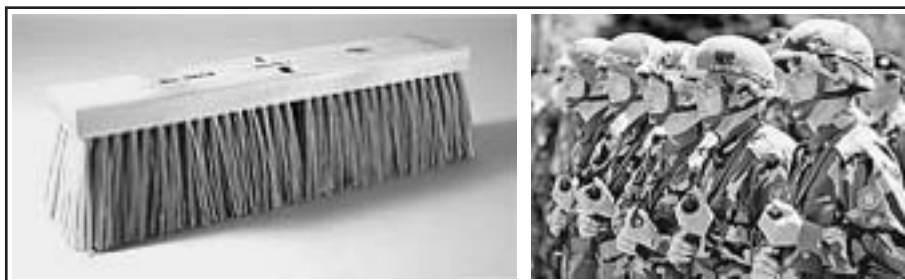
Kao što ni osobne molitve ratnika prije odlaska u bitku nisu naučile hrvatskog vojnika načelu osobne odgovornosti, ni yoga disanja za nastavnike neće naučiti učenike hrvatskih škola načelu etičkog djelovanja. Ono je osobno. Molitva je svojatanje Boga za “svoju stvar” kao što je yoga disanja bez etike zatvaranje u svoje tijelo. Kakve god osobne konflikte da rješavaju hrvatski političari molitvom, kome god se utječu i kako god da skrušeno mole, etičku nedjelotvornost tih “zadubljenja” vidimo u cinizmu nerasprave o kolektivnoj odgovornosti društva za šovinističke zablude o najboljem putu u nacionalnu nezavisnost.

Ako je vjerodostojno da pod određenim pretpostvkama i okolnostima više nije moguće izbjeći oružane sukobe, ništa manje nije istinita naknadna potreba za istinom o tim pretpostavkama. Već iz tog razloga bi poduka iz hinduističke “yoge osobnog djelovanja” bila etički primjereniji, psihofizički blagotvorniji i politički profitabilniji prilog mentalnom zdravlju hrvatskih školaraca nego podržavljena skupna molitva. Etika yoge nije multikulturalni folklor za priključenje Hrvatske za ove ili one “globalne” trendove. Ona nosi puno više.

Istina je da je poslije **Gandhija** i **Nehrua** današnja, dominantno hinduistička Indija opet “arđunovska”, tj. ratnički nastojena kao i islamski bratski Pakistan. No valja znati da nacionalnu nezavisnost Indiji nije donio militarizam već načelo očuvanja života muhe. No, to je druga tema. Osobna drama mladog ratnika iz *Gîte* duboka je i univerzalna po značenju, čak i za hrvatsku katoličku đaćad i junaćad. Ako je Indija danas nastrojena militaristićki, nacionalistićki i tehnoloćki kao i ostatak svijeta, to samo znaći da kotać ljudske povijesti hrđa na zubcu refleksije, a sudski procesi ratnih junaćtava obiljećavaju i stvarnu bijedu svijeta i jedini naćin njezinoga lijećenja.

10.

O samoubojstvima ročnih vojnika i silovanjima drškom od četke u hrvatskim vojarnama

IGRALE SE DELIJE, ILI HRVATSKI BOG MOLOH

Simboličko prisustvo Hrvatske vojske rascijepilo se na nesvodive veličine: s jedne strane HV je onespokojavajuća stvarnost zapuštenih i zahrđalih bivših JNA-vojarni s nizom nemilih i sve učestalijih ekscesa koji pobuđuju strah kakav samo može izazvati olupina *Titanika*. Na drugoj strani, HV se prikazuje kao blještavilo šahovnice na odori najsofisticiranijeg svjetskog ratnika današnjice, s kompjuterom i frižiderom ugrađenima u pancirke. Taj plastični imaginarij zamjenjuju one lutke u krznu i tokama s džilitanjem u političku sridu, pod ikonama novokomponiranih ratnika-svetaca i muškarčina čije "mošti" trunu u riječkom kazamatu ili vise na zadarskim zidinama. Najnovije vijesti o silovanjima ročnika drškom metle, kao u Sinju, samo su satirska homo-parodija tog tragikomičnog hrvatskog militarizma.

Nakon svih nemilih vijesti o događajima u hrvatskoj ročničkoj i "djelatnoj" vojci koje su zaredale u postratovsko hrvatsko doba, osobito od 3. siječnja naovamo, u rasponu od manjih i većih stradavanja vojnika od eksplozija, nasilnosti pretpostavljenih "časnika" do slučajeva homoseksualnih napastvovanja stigla je i posljednja koja premašuje sve prethodne:

vijest o (navodnom) silovanju ročnog vojnika drškom metle u sinjskom “vojnom središtu”. Premda je ubrzo putem demantija pretvorena u priču (jednako tako nepotvrđenu i sumnjivu) o igrama dokonih ročnika izvan dužnosti, iznenađuje brzina i sadržajna otvorenost kojom je objavljena ta vijest iz miljea “ročne” i “djelatne” vojske. On kao da se uporno pretvara u glavno vrelo opscenih vijesti za hrvatske medije.

Moguće nevjerice oko ovakvog viđenja stvari raspršio je zapovjednik spomenutog vojnog centra u Sinju koji izjavljuje za novine da su vojarne samo “preslik” hrvatskog društva. To ne implicira samo da su droga, seksualno nasilje i samoubojstva postale prihvaćeno nenormalno stanje hrvatske vojske nego nešto puno gore. Vojarne kao da postaju “domovi za vešanje” muških maloljetnika, u kojima se društveno zlo više ne liječi nego zapravo tek reproducira u potenciranom obliku, a časnici postaju ili nemoćni domski upravitelji ili sudionici zla.

Vojska ne pravi Hrvata

Brzina i otvorenost novinskih vijesti utoliko više začuđuje što je uznemirenje roditelja hrvatskih ročnih vojnika zbog nemilih događanja poprimalo zabrinjavajuće razmjere. Pred pravom na informiranje javnosti nitko više nije zaštićen, čak ni oni moralno, psihički i fizički oštećeni. No, mimo toga, uznemirenje roditelja i javnosti nad učestalim incidentima u vojarnama, od vojno-tehničkih do morbidnog izživljavanja seksualnosti mlade muške populacije koja živi u “stezi” bez višeg patriotskog smisla, ima unutrašnjepolitičko značenje: ona je obrnuto razmjerna uznemirenosti MORH-a zbog porasta interesa hrvatskih mladića i njihovih roditelja za civilno služenje vojnog roka. Vojska više “ne pravi čovjeka”, pa čak ni Hrvata.

Taj gubitak uzvišenosti ima svoju kratku i intenzivnu povijest. Civilni oblik “služenja vojske” uveden je eksplicitno po ugledu na “suvremene evropske standarde” i, napose, s dugoročnim ciljem “profesionalizacije hrvatske vojske i njezinog lakšeg uključenja u NATO”. Kao da nijednom hrvatskom političaru tada nije padalo na pamet da bi u militaristički nabrijanom patriotizmu ikoji “mladi Hrvat” poželio koristiti pravo na “prigovor savjesti” i odreći se najsvetijeg oblika egzistencije zvane “Proud

to be Croat”. Vojska kao navodno jedini preostali sveti oblik “inicijacije za muškost” Hrvatima je posve minorna stvar: domovina je njihova jedina žena, a “tuđu” oni od kulturnog i simboličkog gađenja nisu mogli ni silovati. Na toj pozadini “domoljubovno” sublimiranoga militarizma civilni vojni rok uveden je na mala vrata, kao apstraktna mogućnost, puko pravo, bez ikakve simboličke investicije u demilitarizaciju javne svijesti. Za kritičniji dio stranačke nomenklature to je bio prijeko potreban simbolični detalj “radi boljeg *imagea* Hrvatske”. I tako, kad smo još dobili prve časnice i prva heteroseksualna “spolna uznemiravanja”, hollywoodskom sjaju hrvatske vojske nije bilo ravna.

Igre u sridu

Ipak, prilike su ubrzo opet postale samo lokalne: svoje civilno pravo počeli su koristiti oni beznadni na koje nitko nije računao – oni malobrojni među Srbima koji su se drznuli ostati etnički obilježeni i nisu mijenjali ni imena ni krštenice; no, pored općeg prava na “prigovor savjesti” oni su dobili od pobjedničke države kao poseban znak milosti i specijalno pravo “počeka” od dvije godine da se psihički pripreme za simbolički šok služnja vojske “pod šahovnicom”. S manje poštude i većim civilnim rizikom nego ta oficijelna manjina krenuli su oni koji su se usudili pozvati na “prigovor savjesti” i izgubiti svaku nacionalnost. To su oni koji su se smatrali ovakvim ili onakvim alternativcima po savjesti, riskirajući “neponosne” oblike “inicijacije” za neko buduće antinacionalističko i antimilitarističko društvo, dok je školovanje na američkoj vojnoj akademiji *Westpoint* propagirano kao vrhunac sveg zamislivog “elitnog” obrazovanja. U njemu se valjda stječu dvije najveće hrvatske vrline: svjetski poznata pamet i novootkriveni militarizam.

Kraj te filmske sreće s “imageom” nastupio je kad je slavljani prvi hrvatski diplomac s *Westpointa* došao kući i izbo nožem svoju zaručnicu, navodno iz frustracije zbog dokonosti; postavljen je samo za paradnog “prevoditelja za engleski”. Tako se kroz povratak najrasnijeg hrvatskog vojnog akademca kući pokazala istina domaćeg natalitetnog programa – *Daj joj šakom i prije oltara, poslije će i sama padat niza skale*. To je očito postalo previše i za HTV pa se otada o tom hrvatskom plastičnom ljepotanu ne čuje ništa jednako kao ni o najelitnijem od svih hrvatskih

“učilišta” u *Westpointu*. Plastični imaginarij zamijenili su, kao što znamo, lutke u krznu i tokama na pravim vojničkim igrama s džilitanjem u političku sridu, i pod zaštitničkim likom najvećih hrvatskih muškarčina i svetaca, čije ugasle “mošti” trunu u riječkom kazamatu ili vise na zadarskim zidinama. Najnovije igre s metlama u Sinju samo su satirska homo-parodija tragikomičke hrvatske muškosti-bez-žena i tome dolične ivankovićevske poezije.

Od tada se simboličko prisustvo hrvatske vojske u javnosti rascijepilo na dvije nesvodive polovice, uz nevjerojatan paradoksalan obrat: s jedne strane HV je postala mutna i onespokojavajuća realnost zapuštenih i zahrđalih bivših JNA-vojarni u kojoj služe hrvatski vikend-ročnici, a da javnost o njihovoj svakodnevicu i tavorenju gotovo ne zna ništa osim nemilih i sve učestalijih ekscesa koji pobuđuju strah kakav samo može izazvati olupina *Titanika*. Odnos prema toj stvarnosti danas sve češće karakteriziraju opaske u stilu onih o trampu “novih Hercegovaca” za “stare Srbe”: “Jugovojska je barem održavala kasarne” ili “Barem se znao red”. Na drugoj pak strani toga crnila, HV se prikazuje kao blještavilo šahovnice na odori najsofisticiranijeg svjetskog ratnika današnjice, s kompjuterom i hladnjakom ugrađenima u pancirke. Hrvatski Ken je ponovo spreman, a obiteljska fotografija njegove pretučene Barbie s prešminkanim masnicama i troje djece sigurno je na njegovoj lijevoj sisi.

Štogod doista sadržavale te dvije kontrarne polovice javne slike HV-a, posve je izvjesna stvarnost njihova nepopravljivog rascjepa. U jednostranom i forsiranom favoriziranju “pronatoovske” politike, hrvatska Vlada posve očigledno i posve cinično gura ročničku vojsku u stanje zapuštenosti koje već proždire posljednju djecu. Hrvatski bog Moloh dobio je svoj hram u najnezgodnijem trenutku, kad djeca bježe u civilce ili profesionalce.

Desant na Srb(e)

No, roditelji ne trebaju brinuti. Plastični hrvatski vojnik uspješno nadomješta nepostojeću stajaću vojsku u njezinoj najsvetijoj dužnosti. Hrvatski Ken budno pazi na hrvatsku suverenost preko NATO-satelita, što je dokazao nedavno izvedeni desant na Srb, slavno ustaničko mjestašce iz

NOB-a u južnim dijelovima Like prema Bosni, nastanjeno s pedesetoro “starčadi” bez struje i autobusa, gdje se pojavio nemili objekt teritorijalne “ugroze” RH-a: zastava nebeskog naroda sa četiri ognjila. Akcija specijalnih postrojbi MUP-a bila je, prema saopćenju glasnogovornika za medije, promptna i uspješna, a svemirac s četiri “S” još jednom poražen. Ono puno spektakularnije na toj smiješnoj vijesti o desantnoj akciji hrvatskih specijalaca na komad šarenog platna nabijen na štap i mlohav od ljetne bezvjetrine, jest saznanje da je ta akcija samo odgovor hrvatske države na niz prikazanja tog istog svemirskog predmeta diljem svih “krajina” Lijepe naše, a koje je država navodno pomno skrivala od “hrvatske javnosti” kao NASA ufo-letjelice.

Umjesto zaštite privatnosti hrvatski građani dobivaju medijsku uskratu javno dostupne i posve banalne političke provokacije: škrabotine srpskog nacionalnog simbola s naopako ucrtanim ognjilima, kao polumjesec, i povike “Ovo je Krajina!” Da zaplet bune djetinjastiji, te provokacije su (opet) skrivili maloljetnici, samo ovog puta druge, svemirske rase – srpski “efebi” dozreli za mušku inicijaciju kroz služenje u hrvatskoj vojsci, gdje se štapovi nabijaju “u drugo mjesto”. Hrvatske novake hrvatske i srpske nacionalnosti povezuju dječjačke igre sa štapovima, još od turskih vremena. No, što duže bude trajala šutnja šutljive hrvatske Vlade sa šutljivim premijerom, štap u srpskoj zastavi na hrvatskom tlu sve jače će prizivati morbidnu atmosferu iz 1989., oko famoznog “slučaja Martinović” (navodno silovanje bocom) iz Kosova Polja, sad s drugačijim etničkim ulogama.

Maloljetnička politika

Dok srpski nacionalni predstavnici tumače te političke ispade srpske povratničke mladeži kao medijsku prašinu koja skriva “sustavnu Vladinu nebrigu o Srbima u područjima posebne državne skrbi” (M. Pupovac), usplahireni roditelji hrvatske djece vjerojatno su više u pravu kad u tome vide utjecaj “kućnog odgoja”: “Zna se odakle to dolazi. Djeca govore što čuju kod kuće” (HTV). Da, oni valjda najbolje znaju što njihova djeca čuju u kući svojih roditelja; zabluda roditelja je samo u vjerovanju da kritički utječu na delije u “prijebno” doba. Roditelji mahom ne znaju kud im djeca lutaju, a o političkom odgoju djece u ovoj su zemlji pokušali

govoriti samo stranci, s teškim posljedicama. Posljednja je bila **Julia Pascal**, engleska teatrologinja i civilna aktivistkinja, na Festivalu djeteta u Šibeniku 2003. Optužena je i odbačena zbog “politizacije”, medijska afera je trajala tjednima.

Na toj pozadini nije upitna ni istinitost Pupovčeve tvrdnje o politici zanemarivanja hrvatske države prema srpskim povratnicima. Ona je višestruko i nezavisno potvrđena mračnom stvarnošću srpskih povratnika koje država ostavlja kao pustinjake bez struje i prometnih veza u koje su i sami cijelog života ulagali.

No, u danom kontekstu takav politički argument nema veću vrijednost od strategije socijalizacije problema kasarni kakvu provodi Vlada: to je samo znanstvena naivizacija ili “sociološko racionaliziranje” maloljetničkih oblika politizacije ili političke autoinicijacije mladih, koja se od Berlina, preko Zagreba do Tetova odvija kao jasno socijalno-politički motivirana agresivnost i nasilje. Sve nove političke provokacije od Vukovara, Belog Manastira do malog mjesta Srba izveli su politički kvalificirani maloljetnici, jednako kao i ovoljetošnje rasističke napade po Zagrebu. Razlika je samo u njihovoj simboličkoj prepoznatljivosti u nacionalistički koloriranom društvu na kojemu se tuđe boje i tuđi znakovi čak ni ne vide, ali se protiv njih djeluje.

09.

O masovnim morskim požarima, rasističkim ispadima po gradovima i budišijanskim tumačenjima ljeta 2003.

LIJEPE ZEMLJE LIJEPO GORE, ILI HRVATSKA POLITIČKA PIROMAN(T)IJA

Piromani nisu ni agenti domaćeg mračnjačkog fundamentalizma, pa čak ni “istočnog” civilizacijskog neprijatelja Hrvata, već još samo luđaci među nama, neuračunljivi i nekažnjivi krivci za to što se najljepša zemlja smeća, nečišćenih kanala i neodržavanih šuma pali sama od sebe i bez pomoći groma. Rasistički delikti su samo prividno drugačiji i suprotan fenomen.

Gorila brda, istrčao miš. To bi mogao biti primjeren izraz aktualne masovnopsihološke situacije u završnici ljetnih hrvatskih igara 2003. sa samima sobom u kojima lud i zbunjen vode naizmjenice. Nije riječ o igrama straha i smijeha, već o krahuzvišenosti proevropske hrvatske politike kroz debakl društvene dezorganizacije u glavnim turističkim disciplinama – vatrogastvu, gostoprimstvu i turističkoj inspekciji. Ako je smijeh količina oslobođene psihičke energije sadržane u razlici između psihološkog očekivanja i doživljenog ishoda, a energija ipak uvijek ovisi o investiranim sadržajima, onda to dobro objašnjava lokalni karakter vica: očekivali smo organizirane piromane, dobili “pet umno poremećenih”, jednog “neopreznog”, tri dokone turistkinje i na koncu suhe gromove bez kiše. Nakon serije premlaćivanja stranaca po Zagrebu, očekivali smo falange darkerskih ćelavaca, a dobili jednog našljokanog maloljetnika i još

tri takva u bijegu. Poslije ekscesa na koncertu **Bajage** u Splitu očekivali smo desetine duševno povrijeđenih i spontano organiziranih branitelja i udruga, a dobili tek jednog “bivšeg zaštitara” koji se “htio osvetiti bivšem poslodavcu”. Hrvatski MUP je pronašao djelotvorne sedative protiv bilo kakve politizacije turističke sezone, napose protiv one unutrašnje.

Ima tijela, nema zločina

To nije jedina iracionalna asimetrija u savršenom modelu za gromki smijeh nad samima sobom. Sljedeća glasi: Osim što bi građani Hrvatske, prema rezultatima raznih neformalnih ad hoc anketa, oprostili rasističkim napadačima stranaca rasistički motiv prijestupa, dakle upravo ono što ih čini rasističkim delinkventima, kao što strast čini ubojicu iz strasti a nehat ubojicu iz nehata, ti isti građani bi pržili, sjekli, nabijali na ražanj potpaljivače hrvatskih šuma ili bi ih, u najboljem slučaju, zatvarali u ludnice po kratkom postupku. Premda to izgleda kao najnormalniji odnos normalnih ljudi prema piromanima odavde do Rejkjavika, stav prema rasistima pokazuje da stvari nisu normalne, čak ni u Hrvatskoj. Javna svijest i zakonske odredbe koje ignoriraju rasističku narav delikata ne odgovaraju ni ustavnoj proklamaciji o nepovredivosti osoba s obzirom na rasnu, nacionalnu, spolnu i drugu pripadnost. Zašto hrvatska javnost tako indolentno doživljava protuljudske pojave poput rasizma, a piromaniju tako vehementno, čak i pod pretpostavkom da je obična patološka pojava?

O tome govori bilanca konkurirajućih mišljenja medija i službenih državnih tumača, i odgovor je posve lak: hrvatski piroman postoji, a hrvatski rasist ne. Piroman je izveden kao činjenica, analitički dosljedno i nužno, iz samog pojma požara: gdje ima vatre, ima i uzročnika, treba ga samo individuirati. No, u tri godine Hrvatske pod koalicijskom vlašću, od svih pretpostavljenih podmetača nijedan nije identificiran. Kod fenomena rasista postupak je očigledno obrnut od analitičkog ali je ishod jednak: ispadi protiv “obojenih” stranaca po Zagrebu proglašeni su rasističkim samo po pretpostavci, tj. na temelju općih predrasuda ili javnog mnijenja o skinsima. Tako se pokazalo čudo: gdje ima tijela, nema nužno ni zločina a kamoli zločinca. Postoji napad kao događaj, to doduše nitko ne poriče, no empirijska evidencija pokazuje da nema pretpostavljenog počinitelja rasista.

Hrvatski MUP nema forenzičarku Ryan, ali zato ima glasnogovornice za “transparentno” prikazivanje besprizornih saopćenja za javnost po načelu polemičke interaktivnosti s tom istom javnošću: “Zar mislite da bi pet piromana rušilo državu?” (**Zinka Bardić**) ili “Nisu svi obrijanih glava skinhedii” (**Stanka Saraja**). Otkud ta izvjesnost državnog PR-a da nešto “nije slučaj” osim po pretpostavci da to “nešto” upravo jest slučaj.

Budišijanska tumačenja

Pitanje, zašto je danas zlodjelo protiv hrvatskih šuma (bez spominjanja ostale flore i faune) tako nesrazmjerno teži prijestup u očima građana od zločina prema ljudima iz rasističke i etničke mržnje i sličnih pobuda, bilo bi samo za dokona zanovijetala na plaži da sve do prošle godine i obični šumski požari u Hrvatskoj nisu bili tumačeni “budišijanski” kao “njihova” djela. Naime, kao opako nedjelo neprijatelja Hrvatske, smišljeno samo za destrukciju te najljepše zemlje i iz zavisti prema najdomoljubnijem i najpametnijem narodu koga Evropa samo još nije dovoljno prepoznala. Nije tako daleko ni vrijeme kad je i svaka tučnjava po gradskim i seoskim bircuzima prvo tumačena kao “međunacionalni incident” ili kad su silovanja vrijedila primarno ili isključivo kao “etnička”, a ne kao zlodjela protiv integriteta osobe i tijela žene?

Na takvoj historijskoj pozadini odgovor na pitanje o sadašnjem društvenom ugledu piromana u odnosu na rasiste nije ni izdaleka tako zdravorazumski rješivo kakav bi bio u Rejkjaviku. Hrvatski piroman i rasist dvije su obrnuto simetrične pojavnosti, izrasle na jednoj te istoj logici jedne te iste ideološke supstancije. No, među njima postoji kontinuitet i stupnjevanje.

Piromanija iritira građane fizički, osobito kad vatra dogori do kuća. Ona iritira još više kad građani ustanove da “država ne čini ništa za njihovu regiju”. Najviše pak masovni požari iritiraju simbolički kad se ne mogu prevesti u onaj racionalni diskurs općosti koji je oživio najveći liberal hrvatskog nacionalizma i ujedno njegov najveći politički gubitnik, Dražen Budiša. Ono malo domoljubnih parola koje su htv-ovski terenski novinari uspjeli iscijediti iz vatrogasaca iz Zagorja i Slavonije na sezonskom radu po “opožarenim” vrletima Dalmacije isparilo je u

susretu s realnošću vatre-bez-ideologije. Podmetači i izazivači požara više nisu oni “oni”, već neki drugi “oni” – ni “Srbi” ni HDZ-ovski “rušitelji (Račanove) države” već neslućeni iracionalni preostatak nas samih, “umno poremećene osobe”, “neubrojivi”, individue koje se čak ne može ni individualizirati niti im se može suditi. To su samo neki koji također vole Hrvatsku, ali na svoj poremećeni način: lijepe zemlje lijepo gore. Od ljeta 2003. “Lijepa Naša” gori bez veze i smisla, samo u larpurlartističkim prizorima za ljubitelje neronovske poezije.

Kritika turističkog bezuma

Ta proevropska denacionalizacija ljetnih hrvatskih požara znači simbolički samo jedno: “Hrvat” više ne postoji. On je konačno postao građanin, samo profan i dezorganiziran, jednako kao što je još do jučer bio Hrvat posvećen samo i jedino svojoj domovini. Zato vatra izdaje političke stvari obrnuto nego snijeg vuče tragove. Vatra briše identitete počinitelja i njegove patriotske pobude: Kao što Hrvat nije mogao činiti nikakva kvalificirana zlodjela u domovinskom ratu, danas u “civilnoj i demokratskoj Hrvatskoj”, za koju skrbi naša civilna i demokratska država u rukama civilnih i demokratskih stranaka, ne postoji ni subverzivna piromanija s političkim predumišljajem niti zločin protiv ljudi s rasističkim predumišljajem.

To potvrđuju ustavne odredbe najljepše zemlje poluuređenih plaža u kojoj zakoni vrijede doslovno bez obzira na rasnu, etničku, spolnu ili inu pripadnost. Težište je na doslovnosti onoga “bez obzira na...” U Hrvatskoj su pretučena tijela “obojenih” ljudi samo tijela, pa zato njihova boja, rasa, etnos pa čak i spol, ne čine nikakav ustavno-zakonski vidljiv predmet. To dobro znaju sve žrtve pozitivnog hrvatskog zakonodavstva: ono je utemeljeno univerzalno i neutralno, sukladno europskim standardima. Ovo je zemlja za sunčanje bijelaca bolje platežne moći. Takav idiličan sklad između indolencije pozitivnih zakona i apstraktnog idealizma ustava moguć je samo zato što hrvatski egzekutivni organi nikad nisu čuli da su zakoni univerzalni i neutralni samo zato da pojedinca brane s obzirom na njegovu posebnost. Hrvatska je zemlja nekompetentnih državnih službenika, neiskupljene šovenske mržnje i stupidnog turističkog uma koji ne zna upravljati nego rasprodavati.

Upravo to je prevrat koji se odvio kroz drame ljetne piromanije po Hrvatskoj: piromani nisu ni mogući agenti domaćeg mračnjačkog fundamentalizma, pa čak ni “istočnog” civilizacijskog neprijatelja Hrvata, već još samo luđaci među nama, neuračunljivi i nekažnjivi krivci za to što se najljepša zemlja smeća, nečišćenih kanala i neodržavanih šuma pali sama od sebe i bez pomoći groma. Rasistički delikti su samo prividno drugačiji i suprotan fenomen. Sporno kriminalističko pravilo o “tijelu” kao kriteriju za postojanje ili nepostojanje zločina našlo je u svijesti hrvatskih mu-povskih i srodnih organa fantastičnu pervertiranu primjenu: *da, imamo tijela, imamo i spaljene šume, imamo prijestupe, ali počinitelji su samo insinuacija medija iz uvriježene pretpostavke o subverzivcima i rasistima*. Vrhunac te strategije apstrakcije dostignut je s policijskim opisom ekscesa oko Bajaginog koncerta u Splitu: “Dogodilo se bacanje suzavca na publiku i izvođača koncerta.” Glazbenik iz inozemstva i publika samo su kolateralne žrtve jednog ideološki neutralnog ontologema – događaja.

Neutralnost birokratskog stroja

Individualizacija stvarnih počinitelja stvarnih i konkretnih zlodjela pada u Hrvatskoj na pravnoj i simboličkoj identifikaciji zločina, na kvalifikaciji “događaja”. Oba procesa se raspadaju u poricanju općeg značenja stvari, a njegov akter nije više spontano organizirani narodski Sve-Norac već službeni državni organi civilne demokracije. Za njih se ta stvar ne sastoji od svetih patriotskih vrijednosti nego od golih ontoloških činjenica: “dogodio se događaj”. Fantastičan učinak te neutralnosti birokratske mašine, koja “uvijek samo radi svoj posao”, jest taj da nitko nikad nije tako brzo prejudicirao “neumiješanost skinsa” u rasističke ispade po Zagrebu kao zagrebački MUP niti je itko ikad poslije hrvatskog sudačkog skandala pod imenom **Lozina** u slučaju “Lora” tako formalistički prejudicirao motive za napad suzavcem na publiku Bajaginog koncerta na Bačvicama kao splitski MUP.

Poricanje realnosti u svrhu proevropske politike ili policijsko proizvođenje smijeha po Hrvatskoj nije tek taktika proizvođenja mira u kući dok traje ispunjavanje velikih upitnika Evropske Zajednice. To je nesvjetsna strategija u kojoj ni potpredsjednik Vlade na ljetnom dežurstvu, Ante Simonić (HSS), strogih riječi za nepostojeće rasiste, ne može učiniti više

do prezentirati spremnost države za ljetna primanja pretučenih stranaca. U pitanju je klizanje slojeva hrvatskog političkog terena koji “politika”, odnosno stranačka policijska uprava nad društvom, ne kontrolira nego se vozi zajedno s njima.

To klizanje je efekt nesvodivog tektonskog rasjeda unutar same političke stvarnosti, u kojoj je najvažniji djelić “opće stvari” ostao neiskupljen u simboličkom aparatu “evropeizacije” hrvatskog šovenskog diskursa. Neformalne ankete dovoljno su informativne o tome.

O uvođenju yoge za nastavnike u hrvatske škole

YOGA NAŠA SVAGDAŠNJA

Zapadni neohinduizam 20. stoljeća samo je demokratizirani i omasovljeni nastavak te elitne evropske priče od Goethea do Johna Lennona. Najnoviji prodor spektakla propovjedničke religioznosti u Hrvatskoj s tenorskim zvijezdama od tibetsko-buddhističkog poglavara Dalaj Lame, preko čistog gurua westerniziranog hinduizma Swamijia, do domaćeg debitanta histeričnog svetaštva, vlč. Sudca iz Rijeke, rječito govore o masovnoj potrebi za “hinduizmom” i kod poslušnog “katoličkog naroda” hrvatskog.

Što bi drugo pored homoerotike još moglo toliko uzбудiti katoličku crkvu da se još jednom temeljito društveno blamira, ako ne yoga! Yoga doduše nije istovjetna ni sa seksom ni sa celibatom, ali je zato ideološko i političko uzbuđenje crkve na vijest o “uvođenju programa yoge u hrvatske škole” opet posve *sexy*. Tako *Glas koncila* nije mogao odoljeti a da na tu vijest odmah ne izvede najsmješnji čin ekshibicionizma: opomenuo je hrvatske državne organe da je “Republika Hrvatska laička država” te da su oni “po ustavu dužni striktno razdvajati civilnu od religijske sfere” i ne dopustiti da njezini građani “padnu pod utjecaj mistike i gurua”.

Kad sveprisutna katolička crkva zahtijeva od državnih organa da poštuju *načelo laičnosti države*, onda ona samo izražava svoj metastazirani politički cinizam: laicitet države je za hrvatsku Katoličku crkvu dovršena

klerikalnost društva, potpuno “duhovno” zasićenje katoličanstvom. Crkva se ponaša kao dovršen ideološki totalitarizam ili ludilo sistema.

Kardinali i skinski

Njegov najnoviji proizvod je famozno pismo hrvatskih katoličkih biskupa protiv – posve bizarno promoviranog – programa “Yoga u svakodnevnom životu” za nastavnike u školama, čiji autor je jedan od poznatijih suvremenih indijskih gurua koji djeluje u Evropi, **Paramhans Swamiji Maheshvarananda**. U odnosu na taj duboko postiđujući kulturno-rasistički skandal bacanja anateme na druge religije, poput “mračnog mističnog” hinduizma, premlaćivanje “obojenih” studenata i nezaštićene djece po Zagrebu doista je tek iracionalni eksces blazirane agresivne urbane bagre koja od glavne hrvatske palanke hoće napraviti uzornu mitteleuropsku metropolu rasizma. U tome grotesknom plesu grimiznih mantija, ćelavih glava i crnih čizama, uz već poznatu autoopstrukciju policije u isljeđivanju i bizarno prekršajno kažnjavanje građana koji priskoče u obranu napadnutih, najnovija odlučnost Ante Simonića, parlamentarca HSS-a i člana vlade na ljetnom dežurstvu, da spasi obraz države pred provalom provokacija, izgleda kao njegova osobna zabluda.

Zato je jednako bizarna i ograničenost s kojom je medijska kritika Crkve povodom vijesti o “yogi u školama” zdušno i posve krivo reducirala sukob prosvjetljujući javnost o tome kako je yoga samo onaj najbezazleniji od već poznatih oblika “newageovskog stila života” prosječnog zapadnjaka: yoga je navodno samo tehnika psiho-fizičke koncentracije i opuštanja koja pomaže u svladavanju svakodnevnih stresova, dok onaj dubinski, mistični aspekt “poniranja u sebe”, koji se tradicionalno pripisuje yogi, navodno zadovoljava još samo adolescentske, “pubertetske potrebe” (A. Grünfelder, *Feral*). Prosvjetiteljstvo je naivno, osobito u religijskim pitanjima, religija je racionalna osobito u svojoj politici.

I guru Swamiji u svojim izjavama eksplicitno računa na dalekosežnije učinke te tehnike za “tjelesno zdravlje”, upravo one koji uznemiravaju Crkvu i sve čuvare “hrvatskog nacionalnog bića”: to je bijeg vjernika od zagušujućeg formalističkog autoriteta u duhovnost druge rase. Crkva je opet i razlogom “rodno” uznemirena, ovaj put ne u svojoj seksualnosti, kao u slučaju gay-pokreta nego rasistički.

Yoga kao vjeronauk

Da se u reakcijama na pojavu crnog mudraca s bradom usred bijelog Zagreba radi o političkoj naivnosti s jedne strane i ideološkom odbranaštvu s druge strane, a ne o brizi za duhovno i intelektualno napredovanje hrvatskog školstva, govori činjenica što nitko, ni crkveni napadači gura ni civilni kritičari crkve ne postavljaju Ministarstvu prosvjete ni uzgredno a kamoli ciljano pitanje o njegovoj ulozi u toj najnovijoj društvenoj zabavi. O kakvom je to javnom natječaju riječ, otkud javna i masovna potreba za yogom? S kojim obrazloženjem? Je li itko u javnosti vidio izvedbeni program toga projekta? Tko je, kako i za što kvalificiran da ga provodi u školama? Doduše, o tome se nije raspravljalo ni kad su pedagoški nekvalificirani svećenici, časne sestre i nezavršeni studenti teologije masovno i preko noći “pelcovani” za nastavnički kadar novog katoličkog marksizma, pa zašto bi se raspravljalo o učiteljima yoge?! No, ako je za crkvene licemjere posve prirodno da skrivaju svoj nelegalni superprofit “tranzicije”, za naše civilno i politički korektne zagovornike yoge, tog novog hita kulture spektakla, od novinskih kolumnista, preko HHO-a natrag do ureda predsjednika države, takva nesenzibilnost za civilna pitanja je upravo čudnovata. Ona je ta koja yogu nudi kao novi vjeronauk, ali civilci o tome znaju manje od ideološki pretilih popova.

Yoga jest svakako tehnika psihofizičke discipline, i kao takva ona je transreligijska, međureligijska pa čak i ne-religijska. No, yoga je i u tom minimalističkom određenju “energetski program”, može se “upražnjavati” bez emfatičnog odnosa prema bilo kojoj konfesionalnoj ili metafizičkoj pozadini, kao što i sijalicu palimo svaki dan bez znanja o izmjeničnoj struji. No, kao što šalter samo izolira, tako je i yoga psihofizička naprava jedne djelatne interpretacije svijeta, koju možeš “dubinski živjeti” i površinski ostati glup: yoga ne nudi vjerovanje, već *doživljaj* “božanstvenosti svijeta”. U tom je njezina prednost i mana: ona oslobađa od delegatskog i autoritarnog oblika posredovanja duhovnih sadržaja, dakle upravo onoga kakav nudi formalistička religija kršćanske crkve, ali yoga zatvara um u autarkičnost i više potiče sljedbeništvo nego diskurzivnost. Upravo kao vjera. I Isus je bio takav oslobođenik, možda čak i pravi yogin, a posve sigurno guru. Swamiji, crni indijski mudrac, penetrantan je i politički obaviješten kao i Krist.

Politika yoge

Yoga je raznolika i nije samo hinduističko dobro, dapače, ono je pred- i nadhinduističko nasljeđe, a kao duhovno-tjelesna tehnika uvijek je dobro prolazila u trgovinskoj razmjeni Istoka i Zapada. Indijski su yogini i grčki sofisti u helenizmu razmjenjivani za slonove i smokve. I u hinduizmu je položaj i značenje raznih vrsta yoge ambivalentan kao i položaj i uloga monaštva i asketskih redova u zapadnim konfesionalnim kulturama. Hinduizam je u Indiji, kao i kršćanstvo na Zapadu, isto toliko sveta, najistinitija i jedinstvena vjera koliko je u tome podržavaju politike. U tom simboličkom značenju hinduizam je proizvod *neohinduističke renesanse* Indije kasnijeg 19. stoljeća; taj indijski “ilirski pokret” i sam je nastavak i odgovor na tzv. “drugu kulturnu renesansu Evrope” ranog 19. stoljeća, u kojoj je prethodno misionarsko otkriće sanskerta, indijske literarne i filozofske baštine, i uopće “otkriće Orijenta”, konačno odigralo svoju višnju kulturno-povijesnu misiju kritike Evrope poput prve renesanse kroz “otkriće” grčke antike.

Zapadni neohinduizam 20. stoljeća samo je demokratizirani i omasovljeni nastavak te elitne evropske priče od Goethea do Johna Lennona. Najnoviji prodor spektakla propovjedničke religioznosti u Hrvatskoj s tenorskim zvijezdama od tibetsko-buddhističkog poglavara **Dalaj Lama**, preko čistog gurua westerniziranog hinduizma Swamijia do domaćeg debitanta histeričnog svetaštva, vlč. Sudca iz Rijeke, rječito govore o masovnoj potrebi za “hinduizmom” i kod poslušnog “katoličkog naroda” hrvatskog. Istjera li jednom dragi Bog zaostali pontifikat iz svoje “odabrane crkve”, i rimske pape će pjevati *angelus* gromko kao *gospel*.

Potpuno je pogrešno vjerovati da je graja klerika na uvođenje yoge nov dokaz nemodernosti i nesuvremenosti crkve. Crkva je konzervativna zato što ponavlja geste evropske modernosti, a nova postmodernistička civilna tolerancija samo reaktivno favorizira fingiranu alternativu. Hinduizam je u Indiji adaptirani oblik kulturnog i političkog modernizma imperijalne Evrope. I tamo su gurui svete krave populističke politike kao papa i krvareći histerici u Hrvatskoj. Poput podržavljene katoličanstva i pravoslavlja u posttitovskim malim Jugoslavijama i neohinduizam je glavni nosilac nacionalističkog “preporoda” u postnehruovskoj Indiji, a

njegova cijena danas je permanentni strah od eskalacije nuklearnog rata na Istoku, umjesto na Zapadu.

Subverzija i puč

Danas znamo da je svejedno na kojem će kraju Zemlje puknuti. Ako je na modernističkom vrhuncu evropocentrizma, u Oppenheimerovu oku pred prizorom prve atomske bombe, "Istok" još bio zasljepljujući bljesak "tisuću sunaca Kršne", danas je ta orijentalistička "konstrukcija zbilje" postala hiperstvarnost: atomski pokusi u Indiji kodiraju se pod šifrom "Smiješak Buddhe".

Baš zato bizarna vijest o još jednoj manipulaciji školama zakulisnih interesnih grupa za našu je preugroženu crkvu nužno civilizacijski šok. Ulazak gurua u tijela i duše hrvatskih nastavnika posve je nepodnošljivo iskušenje za crkvenu prevlast u školama, u samom srcu još uvijek najtemeljnije institucije za ideološku reprodukciju "zapadne kršćanske uljudbe", otvrdle do autoritarnosti klerikaliziranih nacionalnih država. Taj bizarni puč iz crkvi najposlušnijeg državnog ministarstva dolazi u trenutku kad je vojska uvoštanih *monsignora* povjerovala da je Vatikan preko "katoličkih političara" u organima evropskih država osigurala apsolutnu dominaciju "kršćanskih moralnih načela" i u najdubljim nišama osobne intimnosti i privatnosti ljudi.

To što ta načela čak ni za njih same više ne važe kao univerzalna nego su još samo "prava i istinita" (dakle, čiste dogma), to najmanje smeta crkvi u njezinoj novoj skromnosti. Ideološka dominacija se ljepše zove "duhovna i kulturna obnova". Svoje dajemo, tuđe ne dopuštamo.

**FERAL-SLOVO ILI DUET U FINALU
HRVATSKOG FESTIVALA PSOVAČKIH
KOLUMNI, SPLIT 2003**

Odgovor Viktoru Ivančiću iz *Ferala* i Zoranu Vukmanu iz
Hrvatskog slova

Posljednja pre-poruka Viktora Ivančića da odem u "p.m." proradila je: našao sam se pred vratima nebesa u *Hrvatskom slovu*, i to s piscem i kolumnistom Antom Tomićem i drugim "kleveticima katoličanstva", kao na nekom FAK-u u čistilištu. Tamošnji kolumnist Zoran Vukman nabraja mi teške grijeh: da vidim "neki mračni kauzalitet" između hrvatskih skinsa i biskupa, da indijskog Swamijia nazivam mudracem a da su mi svi sveci kršćanstva "običan duhovni sitniš" i, konačno, da sam "rasvijetljen spoznao Isusa kao Swamijia i Swamijia kao Isusa". Tako je. Evo moga drugog priznanja iz onkraja!

Dan prije nego što me Viktor Ivančić, nastavljajući svoju veliku polemiku protiv moga *malog doprinosa* ne-razumijevanju nedodirljive politike *Ferala* s kadroviranjem istine, pokopao u posljednjem *Feralu* (30. 8. 2003.) kao "najspektakularnijeg samoubojicu hrvatskog kolumnizma", uskrisilo me iz mrtvih na stranicama *Hrvatskog slova* (od 29. 8.) da bi mi sudilo za vrijeđanje katolika. Ispunilo se proročanstvo I. Z. Čička o "Feral Slovu" iz *Jutarnjeg lista* (od 23. 8.), koje sam posve zanemario. Kajem se posthumno, evo mojih priznanja!

Da, oklevetao sam Viktora Ivančića podmetnuvši mu rečenicu "Što da radite s takvim orijaškim psovačem?" koja, kako istinito svjedoči taj pravednik, ne postoji u njegovom tekstu iz pretprošlog *Ferala* (23. 8.). Doista, Ivančić ne rabi glagol "raditi" a odriče se i zamjenice "vi". To je

valjda starokomunjarski i kolektivistički. On svoj lenjinski očaj piše čisto starorusko-hrvatski ovako: “Što činiti?”. Ali to nije sve od i kod Viktora Prepodobnog: “Što činiti s polemičkim suparnikom koji – nakon što *ste* (...) osvjetlili (...)” (Feral, 23.8. str. 60, 2. stupac, 14. redak odozdo). Siroti Viktor, uhvatio me za navodnike misleći da je citat, i prosula mu se crijeva. Mea culpa! Persiflaža je retorička provokacija, provjerljiva usporedbom, a laž je skrivanje i poricanje. To radi Viktor Ivančić, metafizički kreposnik jezika bez subjekta koji se stalno gramatički pretvara kao kameleon ovako: “dobili *smo*”, “usudiš li se... Mikulić će *te*”, “rekosmo” i, na kraju, opet ono porečeno “vi”, u akuzativu: “Što uopće činiti s tipovima koji **vas** časte...” (isto, str. 61, zadnji stupac, redak 7sq.). Vrhunac Viktorove kreposti poricanja glasi ovako, s “vi” u dativu: “Kako se odnositi prema polemičarima koji *vam*... opsuju mater ili – kako bi Mikulić kazao – ‘neću reć idi u pizdu materinu.’” (isto, redak 14sq.) Toliko od pobjednika ljetnog Festivala psovačkih kolumni, Split 2003.

No, ta posljednja preporuka Viktora Ivančića, mučenika-svjedoka kolektivizma svoje vlastite osobe i djela, da odem u “p.m.” proradila je: našao sam se pred vratima nebesa u *Hrvatskom slovu* (29. kolovoza 2003., str. 7, drugi stupac), s piscem i kolumnistom Antom Tomićem i drugim “kleveticima katoličanstva”, kao na nekom FAK-u u čistilištu, ako ne i u raj. Tamošnji kolumnist Zoran Vukman nabraja mi teške grijehe: da vidim “neki mračni kauzalitet” između hrvatskih skinsa i biskupa, da crnog indijskog Swamijia nazivam mudracem a da su mi svi sveci kršćanstva “običan duhovni sitniš” i, konačno, da sam “rasvijetljen spoznao Isusa kao Swamijia i Swamijia kao Isusa”. Tako je. Evo moga drugog priznanja iz onkraja!

Kao što sam i “*sveti pir*” rimskoga pape i grada Zadra tretirao (*SD Forum*, 18. 6. 2003.) kao državno-politički organizirano događanje svetoga duha, a ne kao skup katoličkih vjernika i njihova poglavara, pa se nijedan katolik ne bi smio tako neposredno osjetiti povrijeđenim u svojoj *osobnoj* duhovnosti prije nego što dvaput promisli o mome pisanju, tako sam i gospodina Isusa Krista samo politički usporedio s gospodinom **Swamiji Parahans Maheshvaranandom** (SD od 13.8.). Reći za Najvišeg Labuda (od) Radosti Velikog Gospoda da je “mudar”, nije previše časti;

“svami” je titula koja znači “mudrac”, a “đi” znači gospodin; tako bi i “Vukman-đi” na hindskom značilo “gospodin Vukman”.

No, reći za “gospodina Isusa” da je “mudar”, bilo bi premalo časti i previše blasfemije. Da je bio samo mudar, svi bi apostoli, mistici, pustinjaci, rimske pape i carigradski patrijarsi bili Isusi, ali nisu. Isus je samo “Krist” (“Hrist”). “Krist” nije ni osobno ime ni prezime nego (poimeničeni) pridjev – *christós, pomazanik*, tj. “mesija”. Vjerovanje da je Krist došao, umro i uskrsnuo za nas te da će opet doći, vidjeti i pobijediti, ali nas same, i to za vijeke vjekova, to čini nužan i dovoljan uvjet (“stijenu”) da netko bude kršćanin, a ja nisam rekao – niti bih pomislio – da Isus nije “Krist” (ili “Hrist”). Ja to ne znam, a također ne znam nikoga tko to zna. To je i dalje stvar (osobne) vjere. Nevjernik ne vjeruje jer je apsurdno, a vjernik vjeruje iz istog razloga. Mir im budi.

Ako pak netko poput Z. Vukmana vjeruje da kritizirati oficijelni katolički kler znači vrijeđati *sve* crkvene ljude ili vjernike-katolike kao građane s pravom na uvjerenje, onda je on taj koji uspostavlja “mračnu kauzalnu vezu” između vjere i zemaljske institucije, i čini grijeh idolopoklonstva, tj. vrijeđa prvu Božju zapovijed. Ako pak misli da Isus nije lebdio nad vodom, onda taj jadni čuvar katoličanstva ne vjeruje u Sveto pismo a kamoli u temeljni stav da je Isus “onaj” Krist (ili Hrist), tj. očekivani prorok. Zar je za Sina Boga Svemogućeg lebdjeti kao yogin nešto posebno, ili je Vukman-đi taj koji misli da lebdenje čini svakog yogina Božjim sinom poput Krista? Neka se odluči ili neka još uči kao svaki vrijedni hrvatski *očenašek*.

Ono što povezuje historijskoga gospodina Isusa i gospodina Labudana i dalje je samo “politička obaviještenost” o svome vremenu. Swamiji je penetrantan kao Isus Nazarećanin, pa zato namjesnike Vatikana na Kapitolu boli glava kao Poncija Pilata i jeruzalemske svećenike onomad, kao što zbog utjecaja raznih Swamijia i indijske političare danas boli glava. Mi obični građani imamo veći problem. O kulturno-duhovnom rasizmu vrljih hrvatskih biskupa rječito govori njihova “poslanica” o hinduizmu kao *neprirodnom* obliku duhovnosti na hrvatskom katoličkom tlu, a o njihovoj političkoj bolesti svjedoči otvorena ambicija da budu “episkopi” našega tijela i duha od vrtića pa do groba.

Ja se takvima ne molim i ne uklanjam, a uostalom neskromno mislim da bi svakom čestitom kršćaninu trebao biti dovoljan i goli Krist. Osim nešto estetski uzvišene materijalnosti, sve ostalo na crkvi teološki je i politički suvišak, *superstitio*, i bogohulni *višak vrijednosti*: porez, tlaka, moć i danak u krvi.

O političkom cinizmu intelektualne iskrenosti i civilnoj korektnosti
macho-hercegovštine

KRIJESNICE U MOČVARI, ILI INTELKTUALAC BANAC I ŠOFER ROJS

Intelektualac koji se javno opravdava za postajanje ministrom, dok ignorira svoju stranku, nije toliko zaslijepljen foteljom koliko svojom intelektualnošću. On je samo nesretni lik u vlastitoj priči o političkoj bari u kojoj se prirodni kemijski procesi odvijaju mimo njegovog nadzora i rastapaju subjektivne istinitosti u političke laži, a ove opet u izbijanje nesvjesnih društvenih istina.

Na vrhuncu sloma svih unutrašnjih lomova koalicijske vlasti u hrvatskoj javnoj svijesti ponovo je na površinu izašao davno potopljeni leš s Tuđmanovog *Titanika*: “vrhunski hrvatski intelektualac u politici”. Riječ je Ivi Bancu, jednom od prvih takvih s početka 90-ih. Ovih dana, vrućeg ljeta 2003., on je posljednji od takvih junaka, zaostalih po kolumnističkim vrhuncima intelektualnog suhozemlja uzduž i poprijeko najživopisnijeg ideološkog i političkog krajolika Evrope, zapadnobalkanske ili istočnojadranske močvare, uronio u blato “koruptne politike vladajuće koalicije”, kako ju je sam nazivao i kako njega samoga sada nazivaju.

Ivo Banac – profesor s Yalea, direktor IUC-a u Dubrovniku, predsjednik LS-a, i uz sve to (još uvijek!) *Feralov* kolumnist i šibator Račanovih

konja – “prešao u ministre”. Ta vijest već tjednima opsijeda hrvatske tiskovne i elektroničke medije, iste one koji u anketama o popularnosti političara jednako tako razvlače otkriće da ni “dva posto ispitanika uopće ne zna tko je Ivo Banac” (cit. *Jutarnji list*). Medije ne može zaustaviti ni najočitiji vlastiti paradoks.

Kadrovski tranzitorij Evrope

Politički potez toga sveučilištarca, kolumnista i stranačkog funkcionera najlogičniji je valjda otkako postoje moderna politika i njezin kritičar pod imenom “intelektualac”. Ako u Zolinom zemlji ti kritičari postaju predsjednički savjetnici ili ministri kulture, za dosljedno dovršenje kritike u politici potrebno je biti istočnoevropski intelektualac, osobito iz Amerike. Ivo Banac je upravo to. Taj profesor istočnoevropske povijesti na pripadnom departmentu američkog sveučilišta, nalazi se na praktičko-političkom radu u jugoistočnoj Evropi, i zato je njegov “prelazak u administrativnu politiku” u svojstvu ministra za okoliš samo u puno skromnijem obliku i s velikim zakašnjenjem ponavljanje tipične geste srednjeevropskih soft-revolucionara ili “nestajućih posrednika” (S. Žižek). To je soj političara “tranzicije” koji su onaj inherentni razmak između moderne politike i modernog intelektualca riješili tako da su od (lijevih ili desnih) disidenata humanističkog socijalizma postali ordinarni građanski političari “centra”.

Ako je u tome tranzitoriju kadrova pokojni Vlado Gotovac ostao neostvareni “hrvatski Havel”, Ivo Banac je sad, nakon herojskog doba ali istim stopama dogurao do ministra. Premda više nije herojski, nego samo administrativno, to je postpolitički nastavak logike klasične, velike priče o nacionalnoj politici i intelektualcu, i zato je alternativa postmodernističkom kraju zapadno-evropskog intelektualca na močvarnim poljima istočnoevropskog politikog provizorija. Tko nije čitao **Lyotardov** “Grob intelektualca”, mogao je vidjeti te žive mrtvace, razvijene u strelce po Balkanu: **Alaina Finkelkauta**, **Pascala Brucknera**, **Bernarda Henry-Levia**, i na kraju **Petera Handkea**. O lokalnoj ideološkoj funkciji tih sablasti evropskog antimodernizma i o novoj orijentalističkoj avanturi u tranzicijsko doba postsocijalističkih malograđanština svatko zainteresiran može čitati kod Borisa Budena.

Ivo Banac ne spada u takve mandarine, on nije (više) samo intelektualac, a posebno nije filozof. Njegov posljednji potez je logičan nastavak prethodnog slijeda prelazaka iz apstraktne u konkretnu političku egzistenciju. Stoga, zlu radovati se kraju Bančevoga političko-kritičkog čistunstva, kako to čine njemu neskloni mediji, ili si rezati žile zbog razočaranja u posljednjeg intelektualca-disidenta, kako to čine drugi, dva su izraza jednako nesretne svijesti. Hrvatska “javnost”, medijska, kulturna i ona obična, time je samo iznova pokazala da je podjednako zaražene antipolitičnošću i antiintelektualizmom. Ako žestok kritičar poretka zasuje rukave i postane njegov kritički akter, to nije banalno već legitimno i poželjno, kao što je logično da uvjereni katolik jednom pođe i u crkvu. Bančev proces je putanja “izdaje klerika” (J. Benda) s *happy endom*. Ne može se biti predsjednik stranke a ne htjeti “obnašati vlast”. Postati ministar u kritičnim prilikama nije ništa manje dosljedno nego istupiti iz koalicije. To su alternativne krajnosti, a izbor je stvar političke procjene o koristi i šteti. Pragmatička korist je evidentna ako se uzme samo dnevno prisustvo vladinih dužnosnika u medijima. Bez toga, Banac bi ostao bizaran spoj “svjetski uglednog hrvatskog intelektualca” na mjestu šefa jedne višekratno samorascijepljene “strančice” kojega ne poznaje ni “dva posto hrvatskih birača”. Stoga, prelazak intelektualca u politiku nije problem; problem je njegovo ostajanje intelektualcem ili, drugim riječima, intelektualčeva izdaja politike.

Politikantstvo istine

Poslije predsjednika države Mesića, koji je odmah poslije izbora potpisao svoju političku herbarizaciju, da bi potom pokazao kako i politički fikus može stvarati pozitivne političke učinke, Ivo Banac je također svojim prvim činom prelaska u političku praksu postao drugi najdosljedniji hrvatski političar: on jedini od tih besmrtnika nije uzdignutog nosa prezreo negativne konotacije svoga “prelaska” nego se javno (i višekratno) suočio s njime (v. npr. “Zašto sam postao ministar”, *Feral*, 26. 7. 2003.). Nitko nikad, barem ne u novijoj hrvatskoj političarskoj kulturi, nije našao za shodno da pred “javnošću” opravda bilo koji svoj čin, a najmanje promjenu političkog identiteta. U tom smislu Banac je pošten političar-građanin.

U njemu je sumnjiva samo ona druga zaostala polovica njegovog javnog identiteta, intelektualac ili privatni politički subjekt. U malim zemljama s malim strankama i s malim politikama stranačke vođe moraju biti sve – i kritičari i moralisti i funkcioneri. Hrvatskom javnom sviješću, osobito stranačkom “političkom kulturom” (od Ivice Račana nadalje) vlada dvolično političko biće kritik-klerik, disident-apologet, prorok-mizopolitik, i-nećko-i-hoćko. Ivo Banac se od takvog političkog krajolika razlikuje samo po stupnju.

To je unutrašnja granica njegove političarske nevinosti. On je upravo kao pošten političar postao doslovno klerik-izdajnik, a ne zato što je otišao u politiku. Profesor političke povijesti nonšalantno zaboravlja u svojoj apologiji ministarskog poslanja da političko polje nisu izmislile političke stranke niti je ono njihova prćija, i napose, nisu hrvatske stranke oslobađale hrvatske građane od političkog straha iz mračnog doba “kolektivnih istina”. Naprotiv, političko polje su kroz činove slobode mišljenja stvarali za stranke novinari, društveni aktivisti, pojedinci i grupacije intelektualaca. Stoga njegova subjektivna istina (običnije rečeno: “iskrenost”) u polju neistine što ga on čas naziva močvarom čas pustinjom, nije ništa drugo do politička ekonomika akademsko-znanstvenog govora o istini. Taj politički *fake* – politika navodno nepolitičkom istinom – njegov je politički kapital.

Kreket mrtvog totalitarizma

Prva kolateralna pojava toga procesa je okolnost da je Bančeva kritička osmatračnica u *Feralu* njegovim činom postajanja ministrom premašila kritičnu granicu običnog političkog interesa kolumnizma: ona je, htjela-nehtjela, postala propagandna logistika institucionalne državne politike. No, *Feral* je više od svih nezavisnih novina reducirao svoj vlastiti intelektualni i kritički domet na vidno polje svojih političkih favorita među koalicijskim partnerima, i time postao ne samo novi cenzor kritičke analitike (uključujući na prvom mjestu svoju vlastitu), nego je s Bancem u ministarskoj i kolumnističkoj fotelji na najboljem putu da postane dionik i samog govora političke moći države, pa tu nema nikakve kontradikcije.

Nadalje, iste subote kad je *Feral* objavio Bančevo pismo samoopravdanja preostalim “poštenim ljudima” u močvari, *Slobodna Dalmacija*

(27. 7. 2003.) donijela je izjavu tajnice LS-a, **Helene Štimac-Radin**, da šef još uvijek duguje svojoj stranci objašnjenje konketnih poteza koje provodi u njezino ime. Pod uvjetom da je materijalno točna, ta izjava ne može biti ništa drugo do refleks unutarstranačke, intersubjektivne politike one Bančeve “iskrenosti” i upućuje na dublji sloj u dosljednosti subjekta te politike. Dosljednost o kojoj je riječ jest populizam uzvišenog intelektualca-kolumnista, njegovo permanentno obraćanje javnosti kao “močvari” koja se čitanjem njegove kolumne ima pravo osjećati čistom. Ali, sad vidimo: Liberalna stranka, kao glavno sredstvo za isušivanje močvare kroz institucionalnu politiku, postala je u Bančevim rukama i sama dio močvare. To je istina Bančeve politike s politikom.

Profesorstvo na političkoj sceni samo je traženje moralne protekcije kod politički praznovjerne javnosti koja se “ufa” u intelektualce ili crkvu (ili u oboje). Politički grijeh intelektualca zato nije prelazak u politiku već način na koji želi ostati intelektualac u njoj i čist od nje. Od toga naivizma odustala je u međuvremenu i “Alijansa za Hrvatsku” **Ivana Supeka**, **don Ivana Grubišića** i drugih, ali ne i Ivo Banac.

U njegovu već spomenutom i hvalevrijednom respektu prema javnosti postoji isti moment prezrenja te iste javnosti kao i u činu ignoriranja vlastite stranke. U citiranoj autoapologiji s logističkom podrškom *Ferala* Banac na jedno oko vidi crnu prošlost (doba “kolektivnih istina”) a na drugo isto takvu sadašnjost (družbu “pljuvača” u mračnoj močvari). Tko jednom izgubi kolektivnog neprijatelja, taj ga mora iznova smisliti, od toga živi klasični hrvatski liberal. On je izvana lepršav, veseo i neopterećen svjetski čovjek. Iznutra, on prezire stranke (uključujući i svoju), javnost je stanište kritizerskih žaba, narod nikad pouzdan partner. Tako govori nepriznati vođa, uvrijeđeni prorok i pravi nostalgičar boljih totalitarnih vremena. Ta “močvara” je proizvod njegovog diskursa, živopisna kulisa mrtve prošlosti totalitarizma na kojoj sada jedino može imati veliko značenje. No, žabe su još od Homerovih vremena glas komedije epskog samouzvisivanja, pa tako i Bančevog.

Moć je znanje

Intelektualac u politici uvijek trguje fantazijom nadpolitičke istine. Ipak, politika je autonomno područje u kojem intelektualac nema neposredno

nikakve prednosti niti ikakav višak kompetencije od bilo kojeg šofera. Čovjek može biti i šofer, ne samo profesor. Političar i stručnjak u vladi nisu iste funkcije, čak i ako su objedinjene u istoj osobi. Jedan slaže činjenice, drugi donosi odluke. Ako *Feralov* kolumnist-intelektualac u fotelji ministra, na posve neumjesne prigovore kako je “nestručan za ministarstvo” odgovara da “brzo uči”, u to ne treba sumnjati. Ali ako je netko pomislio da je Yale dovoljna kvalifikacija za intelektualni teren poput Hrvatske, prevario se. Ono što on “uči” nije znanje i zanat (to rade stručne službe) nego individualno odlučivanje na temelju mandata političke moći. Ona je osobna, i upravo taj osobni moment moći ujedno je izvor “prljavosti” politike i uvjet individualne odgovornosti. Zato iskreni profesor Banac svjesno ili nesvjesno krije samo to jedno: da u politici nije znanje moć, nego društvena moć politike već daje to znanje za koje se tek uči. Politika se zna politikom. U tome je njezina veličina i bijeda akademskog znanja u politici.

Intelektualac koji se javno opravdava za postajanje ministrom, dok ignorira svoju stranku, nije toliko zaslijepjen foteljom koliko svojom intelektualnošću. On je samo nesretni lik u vlastitoj priči o političkoj bari u kojoj se prirodni kemijski procesi odvijaju mimo njegovog nadzora i rastapaju subjektivne istinitosti u političke laži, a ove opet u izbijanje nesvjesnih društvenih istina.

Civilna korektnost vulgusa

Takva jedna je bljesnula nedavno iz samog središta fantazmagorijskog krajolika Bančeve močvare-pustinje. U žaru najurgentnije zakonodavne procedure posljednjeg zasjedanja Sabora o pitanju “istospolnih zajednica”, tv-junak svih izravnih prijenosa, **Ljubo Ćesić Rojs**, zvan od milja “šoferčina iz Hercegovine”, pokazao je zavidnu diskriminativnu moć intelekta za diferenciranje realnosti o kakvoj liberalni kolektivistički umovi samo mogu sanjati: “Treba bit‘ muško i priznat‘ da si peder”.

Nad ovom često citiranom mudrolijom, kojom se veselilo “vascijelo” uvaženo zastupništvo, od desnog do lijevog, muškog i ženskog, zgražavala se posljednjih tjedana sva pristojna i nepristojna kolumnistička elita; čak je i ona feralovska na dvoru EPH izgubila i humor i orijentaciju

od predozirane želje za političkom korektnosti. Ipak, o zanemarivanju intelektualne dubine te porno-dosjetke govori u najmanju ruku, ako ništa drugo, usporediva duhovitost poznatog džingla Radija 101 – “Radio koji ima muda”. No, nitko se ni tada nije zgražavao niti se danas zgražava nad konstantnim seksizmom i otvorenim šovinizmom “narodne Stojedinice”, te najprofitnije medijske žrtve tuđmanizma, dok se sva kulturna Hrvatska permanentno zgražava nad niskoćom Sabora, napose zbog uvaženih zastupnika “doktora Ante” i druga mu “šofera Ljube”.

Ako je spomenuti “dr.”, **Ante Kovačević**, taj saborski mudrac-za-na-madrac, upao sa svojom “pjesničkom figurom” o političkoj protivnici Vesni Pusić (“Nije Bog stvorio ženu za mudraca, nego za madraca!”) u nešto što nije ispalo tek petljanje pileta u kućine antifeminizma nego nešto gore, a što je sam osjetio kao ralje “zmije čegrtuše”, folklorni mačizam njegovoga kuma Rojsa postigao je na pitanju “zakona o pederima” pravi proboj političke korektnosti kroz ruralni um: on nedvosmisleno i eksplicitno cilja na urbane muške političke kolege, a ne na homoseksualce kao društvenu skupinu. (“Prave pedere ja ne volim, ali su mi simpatični.”) Prema njima se pokazao liberalnijim i intelektualnijim nego mnogi opsceni zakoni i deklaracije vrhovnog tijela nacionalne suverenosti prema hrvatskom društvu.

Ako itko, Rojs je svojom birtaškom formulom za građansku hrabrost (“imati muda”) oživio stari teorem da između “biti muško” i “biti peder” nema nikakve kontradikcije. Uostalom, treba vjerovati da on svakako najbolje zna da je “muškarčev” najbolji prikan samo isti takav “muškarac”, njegov homo, a ne žena. Svaki Marko ima svoga Kesedžiju.

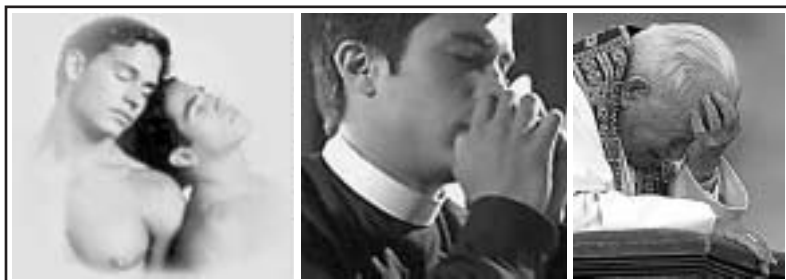
To je zavidan teorijski početak. Na nekom ubrzanom kursu primijenjene, političko-kulturne psihoanalize za hrvatske parlamentarce ili “sabornike”, Česić Rojs bi do kraja mandata mogao napredovati i do lucidnijih imperativa “mudačke” hrabrosti u svrhu rješavanja fundamentalnih zapleta unutarpolitičkih odnosa Hrvatske. Prvi bi mogao glasiti: “Budi građanski političar i priznaj da si Srbin”. No, takav imperativ pokazao se još ranije prekompliciranim čak i za Vesnu Pusić, prvu damu građanske politike hrvatskih stranaka. Zato, treba biti realan i ono nemoguće tražiti samo od Ljube Česića Rojsa: uvjet za toga hrvatskog političara da postane građanski kompetetan glasi puno skromnije: “Budi muško i priznaj po

civilnom zakonu svoje zanijekano vanbračno dijete” (HTV, “Latinica”, zima 2003.).

Ako ništa drugo, hrvatska močvara s Česićem Rojsom pokazuje da je puna krijesnica umnosti i, ako je pretjerano reći da je potencijalno ljekovita, u njoj folklorne dosjetke daju obrace za razumijevanje uloge intelektualaca. Ako je profesor-kolumnist Banac konačno odlučio “postati muško” na hrvatskoj sceni, a ne ostati u društvu intelektualnih zanovijetala, pa je odmah po stupanju na dužnost ministra metlom počeo orati drumove i močvare i fantazirati kolektivne neprijatelje, na drugom kraju polja čeka ga njegov Musa Kesedžija. Rojs ima pravu mehanizaciju za neprijatelje. Naime, novopečenom ministru Bancu bi protiv “družbe veselih junaka iz *Foruma*, tih pljuvača bez sankcija” mogao pomoći novi antiklevetnički zakon za zaštitu “civilne vlade” u režiji SDP-a.

U novoj, liberalnoj kolektivizaciji neprijatelja fina Rojsova formula za diferenciranje “pedera” u pravom hrvatskom političaru poslužiti će i za diferencijaciju kritičara i intelektualaca. Most između njih ionako je već udario sam Banac.

Seksistički modernizam crkve i postpolitički konformizam gay-pokreta

TRANZICIJA U ISPOVJEDAONICI

Temeljni unutrašnji konflikt civilnog gay-aktivizma s crkvom jest neposredno unošenje svjetovnog hedonističkog diskursa: on pretvara crkvu iz paradržavne institucije u običnu civilno-društvenu "zajednicu ljubavi", i to onu "bez razlike", prije istočnog grijeha, od čije ekonomike crkva više živi nego od obećanja spasenja. Zato diskurs homoseksualnosti svojom javnošću ne ugrožava društvo već samo crkvu; on razotkriva seksistički temelj njezinog morala, a da njegovi akteri toga nisu ni svjesni.

Društveni problem s gay-pokretom dublji je od uvriježene predrasude o "izopačenosti" ili "razvratnoj naravi" homoseksualnosti i ne može se, kako pretpostavljaju civilni i crkveni aktivisti gay-pokreta, apsolvirati propagiranjem načela "All you need is love". Problematično je, naprotiv, to što je gay-pitanje u tzv. tranzicijskim društvima u samoj svojoj reprezentaciji već postalo dio dominantnog (i normativnog) društvenog diskursa – ono nije samo stvar civilne politike, nego i crkve.

Ako je ona prva nužna, ova druga je pogubna. Pitanje homoseksualnosti premješteno je s civilno-društvenog polja općih ljudskih prava i pretvoreno u pitanje crkvene moralke o dopustivim oblicima seksa. Slučaj mladog slovenskog gay-aktivista, svećenika Roškariča, pokazuje upravo taj nesimpatični društveni pad: pitanje gay-identiteta i socijalnih prava

homoseksualaca iznova se reseksualizira upravo pokušajem aproprijacije gay-pitanja kroz crkveni diskurs. On je nužno perverznan, jer poznaje samo seks, ali ne i seksualnost.

Civilno-društvena i etička zaostalost toga “crkvenog pitanja” vidi se dovoljno na činjenici da se crkva u zapadnim demokratskim društvima upravo na polju seksualnosti nalazi u posvemašnjoj defanzivi. Ona je ta koja se danas pred civilnim društvom općenito, više nego pred sudovima, mora opravdavati za masovno i dugoročno utajivanje seksualnih prijestupa svojih (muških) službenika nad laičkom populacijom (od iskorištenih žena do djece oba spola). Ti su “prijestupi” kroz pederastiju prevršili sve granice “normalne grešnosti čovjeka od krvi i mesa”, kojom se crkva jednako samorazumljivo samoopravdava kao što na drugoj strani kapitalizira ekskluzivnost poslanja svojih ljudi kroz njihove opscene društvene povlastice.

Transseksualnost i hiperseksizam

Jedina preostala koncesija crkvenom utjecaju na ekonomiku seksualnosti evropskih društava jest stupanj liberalnosti u pitanju pobačaja, te, na drugačiji način i iz drugog rakursa, pitanje svećeničkog zaređenja žena u katoličkoj crkvi. Otud je stupanj uvažavanja “glasa crkve” u pitanju homoseksualnosti indikator ili društvenog konzervativizma ili teorijske retardiranosti gay-pokreta. Ona ništa manje nego heteroseksualnost ne podrazumijeva odnos odraslih osoba

Geslo “Najvažnija je ljubav”, koje bi trebalo jednim potezom osloboditi “grešne i izopačene” od društvenog zazora i od stare crkvene kletve, ne služi za kritiku toga ponovnog spajanja malograđanskog morala i crkve, nego briše postignutu razliku između civilne države i crkve, koja je uvjet afirmacije gay-identiteta, i nudi formulu za spašavanje te mastodontske autoritarne institucije za post-modernističko globalno doba. Katolička crkva nije riješila (niti kani rješavati) urgentnija i fundamentalnija pitanja iz područja seksualnih prava svojih članova, koja su pragmatički presudna (ili čak presudnija) da bi se mogla preobraziti za novo civilno doba: to je upravo isključenost žena iz ministrirajućeg klera i održivost celibata. Upravo zbog tih dvaju središnjih i općenitijih društvenih pitanja od homoseksualnosti, pitanja odnosa spolova (unutar crkve) i ljudske

seksualnosti (svećenstva i redovnika), u Njemačkoj je u posljednjih deset godina iz katoličke crkve istupilo preko stotinu tisuća članova.

Na toj pozadini pitanje priznanja homoseksualnosti u sadašnjoj katoličkoj crkvi nije više od opscene zamjene teza, ali njezin analitički efekt je ipak višestruko koristan. Diskurs homoseksualnosti u crkvi samo iznova razotkriva, na posebnom ili lokalnom pitanju, opći i temeljni konflikt kršćanske crkve sa seksualnošću: crkva općenito, a katolička napose, počiva na deklarativnom načelu transseksualnosti, na zavjetu celibata i apstinencije od praktične seksualnosti. Cijena toga načela je hipertrofirani seksistički pogled na svijet, na kratke muške hlače i gole ženske pazuhe što seksualno uznemiravaju svece. Unutrašnje proturječje gay-pokreta leži samo u tome što svoj nereflektirani hiperseksizam pokušava smjestiti bez konflikta u tom simptomu militantnog islamizma u samom moralu kršćanske crkve. No, feredža i tanga idu zajedno samo na “Paradi ljubavi”.

Temeljni unutrašnji konflikt civilnog gay-aktivizma s crkvom jest neposredno unošenje svjetovnog hedonističkog diskursa o jednom složenom socijalnom i političkom fenomenu, kao da između društvenog polja i crkve ne postoji nikakav odmak. Međutim, u tome aktu naivnog poklonstva svjetovnog *erosa* pred crkvenom *agape* gay-pokret je zapravo politički napasnik a ne puki ekshibicionist: on pretvara crkvu iz paradžavne institucije u običnu civilno-društvenu “zajednicu ljubavi”, i to onu “bez razlike”, prije istočnog grijeha, od čije ekonomike crkva više živi nego od obećanja spasenja. Zato diskurs homoseksualnosti svojom javnošću ne ugrožava društvo već samo crkvu; on razotkriva seksistički temelj njezinog morala, a da njegovi akteri toga nisu ni svjesni.

Građanin u vjerniku, kibicer u ispovjedniku

Kad se hrvatska katolička crkva povodom prve *Gay Pride parade* u Zagrebu 2002., okomila na “prokletost” homoseksualnosti kao najgore “opačine” i najveće “pošasti za naciju”, ona je time najprije pokazala svoju opaku političku narav. Ujedno s time podsjetila je na činjenicu da nikada, osim pod prisilom izvana, nije osudila pedofiliju i pederastiju vlastitih “dostojanstvenika”. To nije niti slučajnost niti licemjerno skrivanje

obiteljske sramote. Riječ je o poslovnoj tajni te institucije. Skrivanjem te blasfemije u svome vlastitom krilu crkva je samo pokazala kako pomno i ljubomorno čuva najtajniji i najdjelotvorniji od svih instrumenata svoje svjetovne politike – sakrament ispovijedi – čija se dodatna i jednako važna pragmatička vrijednost za crkvu sastoji u samoprимjenjivosti tog instituta – na autoapsolvenciju. Sveti grešnik ispovijeda se drugom svecu, i tako crkva samu sebe moralno sankcionira i razrješuje. Samo u toj etičkoj “eksteritorijalnosti” sadržana je sva tajna crkve kao “moralne vertikale” društva koje je, poput hrvatskog, prodala u besćenje svoje civilno dostojanstvo.

Sakrament ispovijedi je središnja institucija političke ekonomije spolnosti, kroz koju se osobna odanost svakog “practicirajućeg katolika” pretvara u neusporediv i nenadomjestiv politički višak vjernosti kakvom se ne može pohvaliti nijedna druga institucija, pa čak ni stara partija, o novim da ne govorimo. Ono što “pokajnik” povjerava svojoj duhovnoj majci nije tek sadržaj pomišljenih ili počinjenih, više-manje sablažnjivih grijeha. On joj posvećuje nešto puno vrednije i dublje – sam akt ispovijedanja. No, to nije čin predavanja fantazmatskog “osamljenog pojedinca samim sobom”. Ulog toga čina je stvarniji, to je scena “samoga sebe” pred licem Božjeg zakona, i to u prisustvu njegovoga zemaljskog delegata u funkciji kibicera i odrješitelja.

U takvom “neprisilnom” obliku taj čin “suočenja sa samim sobom” ne postoji nigdje drugdje u modernom svijetu, ali njegov je efekt autentičnije politički nego ona profana intima “sopstva” modernog građanina koju nazivamo “povlačenje u diskreciju izbora po savjesti”. Sakrament ispovijedi je fundamentalno politički zato što se u njemu ne preslušava vjernik nego njegova građanska ili “sagrešiva” polovica, ona koja bira. Samo ona je sazdana od još ne posve simboliziranog preostatka vjernika, koji inače nazivamo “privatnost” i “intimnost”; sve ostalo u vjerniku je ionako već “Božje”. Dapače, ispovijed je jedini sakrament u kojemu se čedo crkve uopće još javlja kao građanin-pojedinac i subjekt. Tek u “ogoljenoj” privatnosti on je iz temelja, kao kod ponovnog rođenja, izložen označavajućoj i simbolizirajućoj riječi – onoj koja ga vraća u politiku tako da mu “oprašta” radi uvijek novog početka.

Crkva kao posljednji modernist?

Tako je akt apsolvencije ponavljanje prascene kojom je sveta zajednica (crkva) stupila na mjesto profane političke zajednice (trg), i koja to uvijek iznova radi. Samo riječ apsolvencije je ta koja građaninu za njegov čin ispovijedi uzvraća onime što ga uopće čini političkim ili građanskim bićem – logosom, govorom ili jezikom zajednice. Taj sveti govor je onaj bivši profani, filozofski (aristotelijanski) logos, koji se, nakon propasti na Zapadu, kroz ponovnu klerikalizaciju u tranzicijskim društvima pretvorio u instrument kontrole nad političkom intimom građanina. Katolička crkva je smještena u samoj nutрини rascjepa modernog “političkog čovjeka”, kao javnog i privatnog, općeg čovjeka i idiota. U tome je njezina zapadnjačko-pragmatička, “modernistička” bit i sva tajna njezine veze s državnim aparatima liberalno-demokratskih društava od postnapoleonskog doba do danas. Njezina dubinska političnost nije ništa drugo do efekt opscene naslijeđene povlastice pristupa središtu “svjetske politike” ili, kako je analizirao još **Hobbes**: “ložnici vladara”. Ni velika Partija je u tome nikad nije dostigla; ona, za razliku od moderne crkve, nije znala čuvati intimu svojih grešnika nego je kao stara inkvizicija prisluškiivala da bi organizirala javna ponižavanja i simboličke egzekucije kroz “montirane procese”.

Stoga je moderna katolička crkva bolji konzervator modernističke ideologije privatnog-javnog koju više ne poznaju ni sama postgrađanska društva. No, upravo zbog toga, granica isplativosti te nove Konstantinove darovnice za crkvu u uvjetima “tranzicije” ukazuje iznova na unutrašnji, nepreboljeni razdor između crkve i društava: Ako je do jučer važila mak-sima da je “grieh čovjeka od krvi i mesa” neizbježan, ali iskupiv kroz okajanje, danas je posve vidljivo da svaka “grešnost” civilnih prava proizlazi samo iz prekoračenja crkvenog praga tajnosti-javnosti. Onaj tko kaže da je crkva moralna vertikala zapadnog svijeta, taj je samo katolik i ništa više.

Homoseksualnost je za crkvu zazorna daleko više politički nego moralno, i to iz istog razloga i u istoj mjeri u kojoj je za crkvu konstitutivna tajnost akta ispovijedi i kontrola diskursa seksualnosti. Ništa nemoralno ne postoji u gay-identitetu. Njegov lokalni problem je samo neželjena avangardnost koje se libi: sve dok društvo ne bude dovoljno emancipirano

za homoseksualnosti, gay-pokretu će za “priznanje svoje najveće tajne” biti potreban ekscesivni karnevalski diskurs “mesopusta”, a ne crkveni blagoslov. On je samo feredža novog retrogradnog konformizma. Gay ne može postati građaninom bez rizika anarhije kojom je “seksualna revolucija” 70-tih uništila hipokriziju dogme o privatnom-javnom na vrhuncu potrošačkog industrijskog doba. Gay-pokret je u tranzicijskim društvima uljuljkan u viziji društvene emancipacije gay-identiteta na Zapadu, iako je postmodernistička kultura homoseksualnosti samo kapitalizirala zasluge stare seksualne revolucije; homo ili gay danas je, barem u višim klasama, neproblematičan oblik postmodernističkog i post-moralističkog “životnog stila”. Ono za što se njegovi ideološki aktivisti još bore jest demokratizacija te elitne kulture, širenje kroz reformirane društvene institucije, od kojih je crkva samo jedna i najčešće zadnja.

U tranzicijskim društvima gay-pokret mora ostati ideološki adolescent i društveni idiot ako ignorira očiglednu političku realnost, naime to da je crkva (katolička i pravoslavna), koju je u antidemokratsku propast bacio samo njezin neizlječivi antikomunizam, preuzela mjesto instance političke autoritarnosti i moralizma. Njihova druga istina su samo totalitarnost i seksizmom. Demokratski, javni grijeh gay-pokreta je samo u preskromnom htijenju puke normalnosti. Otud nije slučaj da je gay-pokret u mnogim svojim aspektima interiorizirao pogled velikog “normalnog” društva koje ga okrivljuje, kao da doista radi nešto prljavo. Potreba za blagoslovom crkve je najbolji izraz interiorizirane krivnje. Ipak, iako neizravno, demokratski efekt i zasluga tih proturječja gay-pokreta analitički su relevantni: ona su lakmus papir za ideološko nazadnjaštvo u tranzicijskim društvima u kojima upravo kršćanska crkva, katolička kao i pravoslavna, drži avangardno mjesto antidemokrata koje je u zapadnim društvima napustila. Biti “zapadni” i biti “crkveni narod”, to može samo ono društvo koje stalno drži figu u džepu, ne samo partiji i crkvi, nego i samome sebi.

05.

Druga Gay Pride parada u Zagrebu i zakon o deseksualizaciji braka

GAY NA BALKANSKOJ TRANSVERZALI

Najdublja od svih zabluda druge obljetnice gay-pokreta jest uvjerenje da zbivanja oko i povodom *gay pride parade* adekvatno odražavaju stupanj demokratičnosti u postjugoslavenskim društvima. Po tome, napetosti i prijetnje nasiljem u Zagrebu stoje kao simetrična sredina između pozitivnosti „posve normalnih, mirnih manifestacije u Ljubljani“ i negativnosti otvorenog i brutalnog batinanja homoseksualaca u Beogradu. Ta pretpostavka je tako očigledno ideološki lažna, usprkos empirijskim „evidencijama“, da jedva prikriva savršenu kulturološko-rasističku konstrukcija zbilje uzduž sjevernobalkanske transverzale.

Nakon prve *Gay Pride* parade 2002. u Zagrebu, ova druga 2003. potvrđuje da gay-pokret u Hrvatskoj obilježava temeljni paradoks i nedostatak samorazumijevanja njegovih glavnih aktera. Apstraktno formulirano, paradoks se sastoji u ambiciji pokreta da bude avangardni nosilac globalno priznate civilne kulture ili stila života postindustrijskog čovjeka ali da lokalno sačuva nevinost zaštićene manjine. Gay pokret traži univerzalno priznanje od nacije kao instance posebnog koja se konstituirala na nepriznavanju prava na općost. Ali paradoks je prividan zato što gay-pokret nije, čini se, spreman ništa riskirati za prvi dio svoje ambicije premda je hoće ostvariti u društvu koje smatra predmodernim i precivilnim. Otud, za svoju feštu domaći gay-aktivisti ne koriste karneval golotinje i gay-seksističke provokacije, kako je uobičajeno u svijetu, nego do grla zakopčane političare, novinare, NGO-aktiviste i kordone policije.

Budući da se s takvim politički neosviještenim karakterom lokalnih društvenih prilika teško, ako ikako, može ostvariti ideal “dosadne civilne normalnosti”, kako to ističu aktivisti civilnih udruga i NGO-a, u kojoj bismo konačno svi trebali moći “na miru šetati svoje peseke po parkovima i piti nedjeljne kavice” (V. Teršelić), taj nerazmjer između lokalne i globalne stvarnosti pridaje gay-pokretu pretešku i neželjenu ulogu društvene avangarde, poput nekadašnje 68. Oni taj teret nisu spremni primiti, ali tu ionako nema opasnosti. Niti današnji aktivisti antikapitalističkog globalizma ne dijele bilo kakvu univerzalističku ideologiju emancipacije niti bivši šezdesetosmaši, redom konformistički preškolovani na mainstream-liberalizam i dobro adaptirani na institucionalne uvjete postpolitičke alternative-bez-drugog, misle da su civilno-socijalni neredi protiv neokapitalističkog globalizma koherentna ideološka priča koja bi mogla simbolički konkurirati bivšoj 68-oj. Stoga je vrijednost lokalnih “nereda”, poput *Gay Pridea*, ponajprije lokalno analitička, ona se sastoji u tome što oni nepogrešivo pokazuju i specifičnosti lokalnih konflikata ispod glamura globalnog spektakla. Slično je i sa crkvom: univerzalne svetinje pokazuju svoju pogansku istinu samo na lokalnim svetkovinama.

Potcijenjene promjene

Nakon druge *Gay Pride Parade* u Zagrebu početkom srpnja 2003. ostao je gorak okus razočaranja i iznevjerenih očekivanja “velikog napretka prema normalnosti” i kod sudionika i kod pratećih medija i simpatizanata. Najprije, parada je prošla s daleko manje političkog spektakula i manje medijskog glamura, s više policije i zaštite nego članova povorke, a gay-aktivisti nisu dobili batine od desničarskih bandi stvorenih za takvu priliku. Kao da upravo to nije onaj željeni pomak do normalnosti naprama prošlogodišnjem paradiranju političara svih fela, masovnom prisustvu policije i zaštitara, dimu, strci, šaketanju i cipelarenju po ćoškovima zri-njevačkog paradizija?! Zar nije takav napeti mir ona normalnost koju su tako usrdno zazivali gay-aktivisti i njihovi simpatizeri, ili su valjda ministar policije i gradonačelnica trebali i ovoga puta privući publiku transvestirani u građanska odijela i bez plesa u tangama?!

Ako se doista u društvenom i političkom smislu ništa “bitno” nije promijenilo u lokalnom hrvatskom gay-pitanju, onda je u prvom redu ostala

ista slijepa želja gay-zajednice za društvenim konformizmom. Ona je ta koja i dalje ne vidi da je njezin temeljni društveni problem nemogućnost da postane društveno prosječna i normalna pojava, i to zbog radikalnosti društvenog značenja njezine navodno čedne želje za običnim priznanjem. Zahtjev za priznanjem potpunih društvenih prava "gaya" nosi u sebi takav društveni izazov da se ne može "normalizirati" bez stvaranja društvenog konflikta i bez prolaženja kroz konflikt. To je ono što gay-pokret želi svakako izbjeći. Nije riječ o pravu na osobno deklariranje gay-identiteta, nego o zahtjevu za njegovom univerzalnom društvenom realizacijom. Danas je to želja gaya za priznanjem (od) hrvatstva. Stoga je paradoks gaya u tome što misli da je nacionalističko macho-hrvatstvo izvanjska prepreka njegovoj autentičnoj realizaciji premda se istovremeno trudi poručiti hrvatskoj javnosti da gay jeste ili može biti dobar Hrvat i katolik.

Prvo što se promijenilo jest upravo doneseni zakon kojim se priznaje i regulira pravo na osnivanje istospolnih životnih zajednica. Time je "država" ili institucionalna politika, za razliku od same gay-zajednice i hrvatske katoličke crkve, konačno *deseksualizirala* gay-pitanje, i to tako što je afirmirala unutrašnju razliku između stare koncepcije braka kao legalne institucije za biološku reprodukciju nacije i braka kao životne zajednice, u kojoj se međuljudski odnos ostvaruje kroz oblike privrženosti, brige i interesa. Time je deseksualiziran i sam heteroseksualni brak i iznova afirmiran kao životna zajednica. Ako je gay-zajednica time ostala nepotpuno zadovoljena, jer za homoseksualce nije izričito predviđeno sklapanje "normalnog" braka, vjenčanje u bjelini ili usvajanje djece, onda će vjerojatno morati pričekati bolja vremena. Za ono prvo će morati pridobiti katoličku crkvu, a za ovo drugo dočekati konačni uspjeh tehnike prokreativnog kloniranja. Dotle, gayevi će ostati oni koji takvim zahtjevima reseksualiziraju civilno načelo životne zajednice i restauriraju temeljni obrazac malograđanskog života koji su do jučer prezirali, a to je građanski brak za biološki raspolod rase i nacije i za umnožavanje kapitala.

Drugi problem koji lokalni gay-pokret i dalje ne želi vidjeti jeste politička nevidljivost gay-identiteta. Potpuno uljuljkani u ideologiji kulturne suspenzije politike, koja im govori da je arhidušman gay-prava u hrvatskom društvu onaj "patrijarhalni" moral čiji vrh čini primitivni dinarsko-hercegovački macho, a koji navodno duboko čuči u svim niša-

ma ruralne društvene svijesti, pospješene socijalističkom uravnilovkom i 50-godišnjim potiskivanjem građanstva, oni i dalje ne vide da im parole “Zaklaću te, Srbije!” ne dovikuju ni Hercegovci ni čelavci u kožnjacima, nego bljedunjavi zagrebački dečki s Peščenice, Svetica ili Trešnjevke, duge kose, poluhipijevskog, feminiziranog, anti-macho izgleda. Da ne bude zabune o urbanom porijeklu dotičnih figura – možda su to samo potomci “dotepenačkih” partizana i finih zagrebačkih dama koje su u mideima dočekale pobjednike, kako je to prikazivala umjetnička dekonstrukcija socijalizma 80-ih u filmu **Rajka Grlića** “Samo jednom se ljubi”. Ali ta treća generacija jugo-komunjarskih djedova koristi isključivo jezik agrarnerske malograđanštine: oni uvijek kažu samo “kaj”, iz uvjerenja fulaju sve štokavske akcente i bez ikakvog zazora iskazuju svoja nacistička uvjerenja poput skijaša **Ivice Kostelića**, tog postpubertetskog gitarista, koji kaže da se na skijaškoj stazi osjeća “spremnim kao vojnik Trećeg Reicha u Sibiru”. On kao da ne zna kako je prošao vojnik Hansi u Sibiru, ali, iako su prošli bez batina, i zagrebački gay-dečki kao da su ostali neodraslo dijete zabludne hrvatske demokracije. Ono ne shvaća da je tučeno zbog toga što je u hrvatskoj svetoj ideološkoj obitelji “Srbin” univerzalni rasistički objekt Hrvata. Sve ostalo su izvedenice. “Srbin” je hrvatsko sve: i Židov i Cigan i peder i Balkanac i Hercegovac...

Mjera “balkanizma”

Najdublja od svih zabluda ove druge obljetnice gay-pokreta jest uvjerenje da zbivanja oko i povodom *gay pride parade* adekvatno odražavaju stupanj demokratičnosti u postjugoslavenskim društvima. Po tome, napetosti i prijatnje nasiljem u Zagrebu stoje kao simetrična sredina između pozitivnosti “posve normalnih, mirnih manifestacije u Ljubljani” i negativnosti otvorenog i brutalnog batinanja homoseksualaca u Beogradu. Ta pretpostavka je tako očigledno ideološki lažna, usprkos empirijskim “evidencijama”, da jedva prikriva savršenu kulturološko-rasističku konstrukcija zbilje uzduž sjevernobalkanske transverzale; ona treba izražavati kontinuiran proces denormalizacije, odnosno ritam opadanja civilno-građanske “normalnosti” od Zapada prema Istoku, i to od pozitivnog preko nulte točke u čisto negativno. Tu općeprihvaćenu pretpostavku, koja je u javnom diskursu stekla status samorazumljivosti, sad je ponovo

aktualizirao i afirmirao mladi slovenski katolički svećenik i gay-aktivist, **Tomi Roškarič** (*Slobodna Dalmacija*, 16. srpnja 2003.). Ali, on ne govori kao slovenski šoven, već kao autentični naivac.

O naivnosti takvoga geo-političkog pogleda ne govore samo činjenice iz lokalnih realnosti. Niti su slovenski skinsi manje agresivni i manje fašistički od istočne braće po krvi i ideologiji, niti je izostanak batina u Zagrebu ikakav dokaz da je stalno spremna fašistička rulja postala manje žedna krvi; i beogradska urbana četnička bagra uskoro će dobiti brnjicu za treniranje političke korektnosti novog liberalnog doba. Razlika između Ljubljane, Zagreba i Beograda samo je u načinu organizacije objekta mržnje, u kojoj uloga “drugog” svaki put pripada drugačijem drugom. Sadržaj je lokalnan. Ako slovenski skinsi ne batinaju slovenske gayove na njihovoj manifestaciji, batinaju ih dovoljno često na noćnim pohodima, a redovito batinaju “južnjake”. To je ono po čemu su posve ili dovoljno solidarni sa slovenskom Državom; njezin glavni “drugi” i dalje su tisuće i tisuće neslovenaca, izbrisanih iz popisa građana. U Zagrebu, ta se energija organizirane mržnje pomaknula samo toliko da u nju stane udvojeni objekt peder-Srbin, i samo se prividno odvojila od državnog aparata, ali ne i od države; vidjeli smo to na svetkovinama fašističkog podržavljenja sporta, od skijanja u Mariboru do vaterpola u Kranju, a vidjet ćemo toga još. U Beogradu, gdje bi se moglo pomisliti da je mržnja prema svim razbijačima Jugoslavije konačno našla svoj interiorizirani objekt u “izopačenoj đubradi srpstva”, vansrpski drugi se i dalje bije na sportskim terenima. Karavana razumijevanja kroz mržnju besprekidna je i srodnička. Još uvijek svi odlično razumiju svoj isti jezik. Ni crkve u tome nisu različite.

Roškarič nije u krivu ni zbog kakve kulturne nadmenosti prema ostatku Balkana istočno od deželice, već naprotiv, zato što on i unutar Slovenije razlikuje “evropskiji Maribor” i “manje evropsku” Ljubljanu. Njegovu beskrajnu političku naivnost određuje upravo i samo nevinost liberalno-katoličkog početnika u velikoj školi svjetovne politike. On posve lijepo pripovijeda o tome kako je katolička crkva preko dobrog mariborskog biskupa učinila njegovo alternativno političko djelovanje za gay-pokret svojom stvari: prema vlastitim riječima, biskup ga je nakon interviewa u *Mladini* pozvao na razgovor i prijateljski savjetovao da ne nastupa kao govornik na ljubljanskoj gay-paradi nego da svoj gay-aktivi-

zam upražnjava isključivo kroz institucije crkve. On je poslušao, ali strahuje da će ipak biti premješten “Bogu iza leđa gdje neće moći djelovati”, gdje nema gay-parada.

Zatvoreni dijalog

To što taj premladi svećenik ne vidi mučnu kontradikciju između svoga beskrajnog povjerenja prema glasu majke crkve kroz usta oca-biskupa i straha da je već politički eutanaziran, možda je samo danak njegovoj mladosti. Ono pak što on doista ne vidi, jednako kao i hrvatski gay-aktivisti u svojoj deželi od Zrinjevca do Kaptola, jeste perfektna politička intervencija (katoličke) crkve, koja, za razliku od gay-aktivista, i u Mariboru kao i na Kaptolu nepogrešivo dobro prepoznaje dubinsku političku narav gay-pitanja. Nije riječ, kako misli crkveni iskušenik gay-politike Roškarič, samo o napetosti između crkve kao autoritarne institucije i njezinog monologijskog jezika nasuprot liberalnom duhu “tolerancije za drugo” i pripadnoj tehnici “dijaloškog jezika”. Ta kultura je svakako moguća, jer upravo njome je dobri mariborski biskup izbacio Roškariča iz političke igre. Riječ je o crkvenoj reakciji, svakako diskretnijoj nego s Kaptola, na isti onaj efekt koji je prošlogodišnja Gay Pride Parada u Zagrebu javno i bučno proizvela na medijski stroj hrvatske katoličke crkve.

Taj efekt nije tek “sablazan izopačene seksualnosti”, nego politički skandal javnog govora o seksualnosti koji *ipso facto* suspendira najpovlašteniji od svih sakramenta katoličke crkve – otajstvo ispovijedi a s njime i ekonomiku crkvenog uživanja toga javnog dobra kroz taksu za vjenčavanje ili pak kroz sveti porno tzv. “neveselog uživanja” u slušanju ispovijedi. Roškaričev metadiskurs o gayu kojim on kroz crkvu hoće preobraziti “monologijski” pristup seksualnosti u “dijalogijski”, potpuno je nesvjestan da dira u samo srce seksualnosti crkve. Da bi gay stupio na to mjesto, ne mora se samo kao nova Eva prije “spoznanja grijeha” umiješati u homo-ideološki odnos Adama i njegovog Boga, na kojemu počiva zakon heteroseksualnosti, nego dovesti u pitanje i Božji zakon nakon “spoznanja”, naime pravilo da se djeca rađaju samo iz Božjeg pravila o upotrebi spolov(il)ja. Za to će morati pričekati tekovine tehnike kloniranja potomstva iz bedra ili rebra. Ona je koliko biblijska toliko i poganska.

Akademski vodič za početnike profesionalne autopromocije

TAJNA STRANE DIPLOME

Problem ovdašnjeg visokog školstva nije “sustav”, on je adaptabilan na evropske modele uz određene ciljne preinake i preimenovanja. Daleko veći problem je zapuštena materijalna infrastruktura – knjižni fondovi, organizacija biblioteka, radni prostori i, s druge strane, neprimjereno visoke i sve više školarine, zastarjeli model nagrađivanja za rad, mogućnosti izigravanja obaveza i bujanje privatnih poslova. Posljedice toga su najvidljivije u poslijediplomskom studiju.

Bauk diploma ponovo kruži hrvatskim tiskom! No, sad ne o krađama, kupovinama i falsifikatima domaćih, kako se to uvriježilo u svijetu političkih stranaka i državne administracije, nego o nepriznavanju stranih. U lipnju 2003. *Jutarnji list* je objavio članak pod naslovom “*U Austriji doktor – u Hrvatskoj magistar*”, s teškim temama: nepriznat doktorat, diplomatski incident i povreda ljudskih prava. Nedavno je *Slobodna Dalmacija* prenijela članak, opet iz istog pera i istog *Jutarnjeg lista* (od 30. lipnja), pod vrištećim naslovom “*Hrvatska ne priznaje diplome s Cambridgea, Harvarda...*” Zatim je opet *Slobodna Dalmacija* objavila i komentar toga prenesenog članka iz *Jutarnjeg*, u kojemu kolumnist SD-a, **Dejan Jović** (SD, 5. srpnja, “Sumnjivi Cambridge”), iznosi svoje iskustvo iz inozemstva i hvali na sva usta činjenicu da je hrvatski tisak “konačno

počeo raskrinkavati monopol, aroganciju i birokratizam samozadovoljne akademske javnosti”; nasuprot tome, veli on, u Ujedinjenom Kraljevstvu sve je beskrajno jednostavno i liberalno: “Oni priznaju po automatizmu, a kod nas se provjerava i ovjerava” (cit.).

No, *bad luck i perfect timing* idu zajedno, barem kod dr. Jovića! Istoga 5. srpnja 2003. objavljen je u *Jutarnjem listu* totalni demantij prvog članka na koji se kolumnist *Slobodne Dalmacije* Jović tako strasno i bezrezervno pozvao, ne računajući ni u snu s iznenađenjem zvanim novinska konstrukcija stvarnosti. Podnositeljica zahtjeva za nostrifikaciju strane diplome izjavljuje za *Jutarnji list* da ne stoji iza članka njegove novinarke, da uopće nije razgovarala s novinarkom koja se poziva na nju te da u prikazu njezinog “slučaja” ništa nije autentično osim jedne jedine i posve osobne rečenice njezinog oca. No, ni to nije kraj. Konačna potvrda da se doista nalazimo u svijetu “Alo, alo!” ne dolazi ni od koga drugog nego od istog dr. Jovića: on se, u svojoj prvoj sljedećoj kolumni (SD, 12. srpnja), ne znajući da se išta događa u svijetu novina za koje i o kojima piše, opet poziva na stvarnost za koju samo on zna – na e-mail poruke oduševljenih čitalaca svoga promašenog članka. Tema nostrifikacija diploma, kojoj je on dao tako savršeno konstruiranu stvarnost kroz vlastiti narcisoidni refleks (ja i moja diploma, ja i moj tekst, ja i moji čitatelji), dostigla je nesvakidašnji stupanj derealizacije.

Metode i istine

Na članke iz *Jutarnjeg lista* o temi nostrifikacija stranih diploma svatko zaineresiran može se osloniti točno onoliko koliko govori njihova spektakularna redakcijska oprema s bombastičnim naslovima koji vrište o “Evropi”, njihova jednostranost u obradi teme (“nepriznavanje u Hrvatskoj”), prepoznatljiv pseudo-investigativni pristup – montirane poluizjave aktera garnirane “empirijskim” i “statističkim” podacima bez navođenja izvora, i nadasve, poučak o nebrizi hrvatske države za “vrhunski obrazovane povratnike” pored tolikog odljeva mozgova – “sto tisuća visoko obrazovanih hrvatskih stručnjaka napustilo Hrvatsku” itd.

Ipak, katastrofu informiranja nije dovršio nitko drugi nego Dejan Jović, autor spomenutog teksta “Sumnjivi Cambridge”. Otkako je otkriven

problem indukcije, Jović – koji je i sam vlasnik stranog doktorata – dao mu je najbjedniji logički oblik populističkog “argumenta” *Ja znam, ja sam tamo bio!* On doslovno veli: “Jednostavno su otvorili neku debelu knjigu koju ima svako tajništvo britanskih fakulteta i vidjeli da je zagrebačko sveučilište u njoj uredno ubilježeno, i priznali mi sva zvanja i sve diplome!” (cit. SD).

Tvrđnja da su “oni otvorili i vidjeli” sigurno je činjenično istinita, ali svjedok toga gledanja, Dejan Jović, nije razumio to što veli da je vidio niti kakvo priznanje je dobio za “sva zvanja i sve diplome”, koliko god da ih je imao. Akt gledanja je uprizorenje jednostavnog poučka jednog bečkog filozofa iz Cambridgea, Wittgensteina: Prije nego što išta misliš, gledaj! Gledanje, naime, sadrži interpretaciju. Tako i značenje “gledanja” neke službene osobe u neku knjigu u nekom engleskom departmentu proizlazi samo iz upotrebe pogleda u datom kontekstu i ne može se neposredno prenijeti u drugi kontekst bez ponovnog gledanja. Kontekst u kojemu je naš našijenac u engleskom svijetu ostao slijep pored širom otvorenih očiju naziva se “pristup studiju” ili “priznanje diplome radi nastavka školovanja”, a drugi najbliži ali različit kontekst je traženje “potpunog priznanja istovrijednosti diplome”. Ma koliko jednostavan, akt gledanja je u oba konteksta procedura nostrifikacije, ona nije “automatska” nego je već obavljena, a engleski službenik ponavlja nebirokratskom gestom akt procjene diplome koji je prethodno obavio netko drugi. Razlika spram ovdašnjeg postupka je spektakularna ali akt procjene je isti.

Svaki postupak priznanja diploma orijentira se prema zahtjevu, a razlikuje se prema svrsi i načinu provođenja. Procedura u Hrvatskoj je nepotrebno složena, spora i skupa za podnosioca zahtjeva, a birokratski teret je prenesen na nastavnike koji tvore komisiju, umjesto na izravno državno tijelo (tajnika sveučilišta ili nadležnog ministarstva). No, sve evropske zemlje imaju institut priznanja diploma u dvije pravne kategorije – “priznanje potpune istovrijednosti” ili “priznanje istovrijednosti radi nastavka školovanja” i svako od njih može biti uvjetovano ili bezuvjetno. Štoviše, između “vodećih” evropskih zemalja, poput Njemačke, Francuske i Engleske, postoje nepodudarnosti u strukturi i sadržajima studija pod istoimenim diplomama, a pravilnici za stjecanje istoimenih i istostupanskih diploma razlikuju se čak između pojedinih fakulteta unu-

tar jednog sveučilišta. To što hrvatske diplome vrijede “po automatizmu”, a britanske moraju kod nas “na dodatnu (pr)ovjeru” doista može biti tajna samo za engleski pogled dr. Jovića: on ne odaje samo nezatomljeni osobni ressentiment za “akademska [hrvatsku] javnost, željnu monopola, koja ne može podnijeti da netko dobije doktorat mimo nje” (sic?!), nego je posve ideološki zakrivljen. Suprotno Jovićevoj tvrdnji, hrvatska “akademska javnost” (što god to Joviću značilo) upravo favorizira strane diplome uz jovićevsku maksimu: *Strano je, dakle, bolje je.*

Kako je to biti doktor?

Gledanje u knjigu je utvrđivanje činjenice da diplomski sveučilišni studij u Hrvatskoj traje najmanje osam, odn. deset semestara (4+1 nasuprot 3+2), da pretpostavlja izradu pismenog diplomskog rada iz barem jednog od studiranih predmeta, da je studijski program predmetne discipline usporediv sa standardnim programom domicilnog sveučilišta, odn. fakulteta, i da se taj studij, za koji se pretpostavlja da se i izvodi na deklarirani standardni način, u Hrvatskoj naziva “diplomskim” a u zapadnoevropskim zemljama “magistarskim”; poslijediplomski studij posvuda je većinom dvostupanjski sa raznovrsnim i ne automatski reducibilnim repertoarom prelazaka, pri čemu naš dosadašnji magistarski po strukturi, trajanju i ciljevima odgovara doktorskom na zapadnim sveučilištima i tek treba biti posve zamijenjen doktorskim.

Otud, strane diplome *nominalno* odgovaraju našima pod istim nazivima, ali sadrže *stvarni* nesrazmjer u stupnjevima studija. To ne važi samo za magisterije i doktorate, nego i za dodiplomski studij. Zato posjednici stranih diploma, tražeći ovdje u Hrvatskoj u pravilu *potpuno priznanje istovrijednosti*, dospijevaju u poziciju profitera te formalne i sadržajne neusklađenosti između raznih sustava diploma, a štetu od toga imaju domaći studenti, osobito magistranti. Od njih naš sustav traži čak i više nego “vani” (dvije godine, opširnu studiju), a nudi manje (uvjeti studiranja, naslov).

Samo zato je pristup hrvatskih studenata poslijediplomskom doktorskom studiju u Engleskoj, i drugdje, tako “lak” kako ga opisuje Jović:

on se stječe na temelju međunarodnog priznanja istovrijednosti diplomskog studija iz Hrvatske (tako je i “Zagrebačko sveučilište uredno zabilježeno” u Jovićeve engleske knjige). Svi studenti odavde prolaze (na temelju međunarodnih ugovora bivše Jugoslavije) na svim zapadnoevropskim sveučilištima jednak tretman: proceduru priznanja ekvivalenta radi nastavka naobrazbe, ali ne potpuno priznanje sa svim pravnim posljedicama, kao što je zaposlenje. Hrvatski sveučilišni studij vrednuje se tamo kao ekvivalentan magistarskom, magistarski kao ekvivalentan doktorskom. Problemi nastaju u obrnutom smjeru, i to zbog opisanog nesrazmjera u naslovima i realnostima.

Karakteristično, da bi prikrio taj nesklad od kojeg je i sam profitirao, a po kojemu doktorat dr. Jovića u načelu vrijedi kao dobar ovdašnji magisterij, vlasnik engleskog Ph.D.-a Dejan Jović konfabulira o zavisti hrvatske akademske zajednice, o volji za monopolom i pohlepi za honorarima. Ja do ovoga trenutka nisam dobio nijedan honorar ni za jedan izvještaj o nostrifikaciji. No, nema uopće potrebe biti jadan i sumnjati u subjektivnu iskrenost Dejana Jovića kad tvrdi da je samo u jednoj godini studija u Engleskoj studirao intenzivnije nego u dvadeset pet u Hrvatskoj. To očigledno služi propagandnom podizanju ratinga njegovoga vlastitog doktorata, kao da je izvještaj o štrebanju dovoljno jamstvo kvalitete rada. Zato revnosni Jović ne vidi da ta ista tvrdnja (opet sam svoj svjedok!) derogira upravo njegovo svjedočanstvo: “raditi najintenzivnije u svojoj karijeri” znači najprije jedno – kapitalizirati u Engleskoj sustav školstva bivše samoupravne Hrvatske! To je istina priče o “urednoj ubilježenosti Zagrebačkog Sveučilišta” u engleskim knjigama koje ima svaki tamošnji tajnik.

Stoga je Jovićeve priča o veseloj lakoći doktoriranja borongajskog školarca samoupravnog socijalizma na prestižnim engleskim visokim školama tek shizofrena ideološka konstrukcija njegovog osobnog identiteta. On ne kaže samo da je tek u Engleskoj postao akademski Englez – što je ontološki uvjerljivo, premda je rok od “godine dana intenzivnog studiranja” prilično nerealističan za to – nego tvrdi da prethodno zapravo nije ni postojao, da je bio laž koja je trajala punih dvadesetpet godina. Iako je to samo njegov privatno-psihološki problem, ta priča ima javne svrhe. To je Jovićevo osobni PR-projekt za neke druge a ne analitičke svrhe.

Dogma javnosti

Umjesto da pita zašto je mogao u samo godinu dana studirati intenzivnije u Engleskoj nego što se to danas može (ili ikad moglo) na poslijediplomskom studiju u Hrvatskoj, zašto je takav studij kod nas skup, loše organiziran na štetu studenata, naš engleski doktor smatra da takvo stanje “samo po sebi ne bi bilo ni tako loše” kad bi “sustav” bio prilagođeniji potrebama javnosti. Za to pak čudo od lošeg koje nije tako loše ako je prilagođenije potrebama javnosti Jović patentira genijalan izum – to je omasovljenje upisnih kvota i osnivanje još više istih fakulteta (sic!). Onaj tko ima ovakve teškoće s logikom realnog, morao je na početku izmisliti “zavist” jer bez toga ništa ne bi imalo smisla. Zavist – naravno, na prvom mjestu prema dr. Joviću – neizostavan je sastojak svake perfektne ideološke fantazme koja ujedno proizvodi i svoga neprijatelja. Jović govori kao perfektno istrenirani paranoik, a nitko ne debilizira javnu svijest društva tako temeljito kao glupave novine i ograničeni intelekt s velikim osobnim ambicijama.

Ali, opet *bad timing*! Ovaj vjesnik engleskog liberalizma nasuprot zavidnoj, učmaloj, provincijalnoj i monopolistički nastrojenoj hrvatskoj akademskoj javnosti nastupa u društvenoj promociji svoje osobe kao novi sveti Juraj kakvog je ta ista problematična zajednica već vidjela početkom 90-ih. U njoj cvate i smilje i trnje. Jović je nasljednik notornog dr. Jure Zovka, najprije običnog vlasnika njemačkog doktorata iz filozofije koji se od lovca na plagijatore među hrvatskim filozofima prometnuo u ministra za znanost i utemeljitelja komesarijata za progon komunjarskog antihrvatskog akademizma s početka 90-tih. U novim političkim uvjetima liberalne koalicijske vlasti Dejan Jović nastupa s manje moći ali istom revnošću: sa svojom ingenioznom doktorskom tezom o automatskom djelovanju komunističke dogme u odumiranju države na raspad bivše Jugoslavije Jović se kvalificirao kao bogomdani stručnjak s receptom za kojim vapi upravljački stroj novih post-jugoslavenskih post-ratnih demokracija. To je teorijski recept za pranje od političke odgovornosti svih konvertita tranzicijske birokracije, od ekspartajčika i nacional-šovena do novih autoritarnih liberala. Zato je kolumnistička kritika Dejana Jovića o učmalosti ovdašnje akademske zajednice doista samo priča o dr. Dejanu Joviću, njegov politički auto-marketing.

Što više “Europe” to manje škole!

Problem hrvatskog akademizma nije autarkičnost i odbacivanje stranih diploma. Naprotiv, desetine i desetine se priznaju, uključujući i Jovićevu (i moju)! Procedura priznanja mora se pojednostavniti i pojeftiniti. Ovdašnji problem daleko više čini onaj stari optimizam mentaliteta u stilu “Pa znate gdje živite!” i isto tako stari cinizam mentaliteta u stilu “Ma, bit će bolje!” To je prostor u kojemu se održava inertnost, izbjegavaju racionalizacije i poboljšanja i – kakvo čudo! – uvijek iznova provode antibirokratske revolucije školstva! Ta periodična manična depresivnost hrvatskih institucija znači samo dublje derogiranje onih samorazumljivih pretpostavki akademskog školstva na kojima se do sada temeljilo međunarodno “priznavanje”, a to je dosljedno usavršavanje. Ono se može održati doista samo usavršavanjima, a ne stalnim pretumbavanjem lošeg na gore.

Otud, problem ovdašnjeg visokog školstva nije “sustav”, on je adaptabilan na evropske modele uz određene ciljne preinake i preimenovanja. Daleko veći problem je zapuštena materijalna infrastruktura – loši knjižni fondovi, organizacija biblioteka, radni prostori i, s druge strane, neprimjereno visoke i sve više školarine, zastarjeli model nagrađivanja za rad, mogućnosti izigravanja obaveza i bujanje privatnih poslova. Posljedice toga su najvidljivije u poslijediplomskom studiju.

U aktualnom ratu države za “preustroj” sveučilišta, koji povlači za sobom razvlašćivanje fakulteta, ali ne i henoteističke vlasti njihovih dekana, rasprave o reformi nastave na “principima Bolonjske deklaracije” – brzina, učinkovitost, pokretljivost, kompatibilnost – pokazali su se samo kao funkcionalna dimna zavjesa za igre s puno većim ulozima nego što je pitanje kvalitete studiranja. Kad zavjesa na kraju padne, svi će akademski kursevi u Hrvatskoj biti brzi, laki i učinkoviti, i, dakako, za “osobne potrebe” što je besprizorni eufemizam za studij s plaćanjem neprimjereno visokih školarina s obzirom na ponuđenu uslugu. Studiji loši i masovni – upravo onakvi kako ih zagovara engleski doktor na položaju vjesnika nove akademske stvarnosti. No, i tu ga je stvarnost pretekla. Splitsko Veleučilište prava je avangarda zamišljenog hrvatskog puta u Europu, ono anticipira upravo onakav model u nastavi i upravi kakav žele i ostale akademske “pravne osobnosti” s pedigreom fakulteta. Grijeh te

akademske farme iz južne Hrvatske očigledno je samo prebrzo, nelojalno i uspješno širenje mimo diktiranih pravila.

Dok je evropsko javno visoko školstvo još uvijek ili najvećim dijelom besplatno ili kreditirano ili dotirano stipendijama, za naše planere i ideologe neoliberalnog akademizma studenti kao da nisu ništa više do budući vlasnici auta čiji roditelji već sada imaju novac. Njega treba uzeti kao što su ga oni uzeli svojim bogaćenjem. Nadalje, pod nebuloznim geslom “samo najinteligentniji će moći studirati” ovdje se na mikroplanu tragikomično eksperimentira sa masovnim prijemnim ispitima, na silu se progurava infantilna reorganizacije nastave sve do tehničkih pitanja poput satnice i srednjoškolskog režima ocjenjivanja, da bi se na makroplanu provela poluprivatizacija još jednog javnog dobra, najvrednijeg od svih materijalnih i virtualnih društvenih dobara, koje je oduvijek predstavljalo poželjan simbolički i materijalni kapital za “otić van”. Ako se nekad radilo pod parolom: “Nitko me ne može tako malo platiti koliko mogu malo raditi”, danas vrijedi parola: “Nitko me ovdje ne može toliko platiti koliko vrijedim vani”. U derealiziranoj hrvatskoj stvarnosti taj retorički cinizam plaćaju oni koji i doslovno rade zabadava – roditelji većine sadašnjih i budućih učenika i studenata u Hrvatskoj.

03.

O hrvatskom pomirenju kroz revizionistički teatar disidencije

BRAĆA PO KRLEŽI

Tipično za razočarane glumce, pjesnike i ostale lijepe duše u ulozi političkih mesija, Šerbedžija danas svoju iznuđenu grešku kamuflira otajstvenim jezikom sporta. Zato je njegov konflikt sa samim sobom doista teatralan: da bi konačno javno pokopao svoju zabunu o lažnoj Jugoslaviji, on priča kako je prestao navijati za "Partizan". No, ni umjetnik nije gospodar metafora: taj osobni govor o "smrti Partizana" za svoga vatrenoga navijača ima danas diskurzivni smisao samo kroz smrt Tuđmana.

Tko je pomislio da su dvojica prvaka najoprečnijeg glumačkog diskursa u politici 90-tih, Zlatko Vitez i Rade Šerbedžija, ikad bili neprijatelji, taj se doista prevario. Njihov zajednički intervju u *Jutarnjem listu* (28. lipnja 2003.), povodom projekta "Marat-Sade" u *Kazalištu Ulysses* na Malom Brijunu, ne svjedoči samo da su se "oduvijek voljeli", čak i za svih ovih deset krvavih godina, nego da ih je u toj vezi održavalo i isto loše piće s njihovim političkim nadoglavnicima. Ta muška ljubav posve je vjerodostojna i javno provjerljiva, od podsusedskog igrališta, preko kazališta *Gavella* do Tuđmanovih dvora. Zato je perverzija te istine samo u njihovoj današnjoj iskrenosti.

Vitez i Šerbedžija, ta dva pola krležijanskog hrvatstva iz 80-tih, kroatistički i jugoslavistički, danas su disidenti vlastitih disidencija: Vitez

od svoje hadezeovštine, u koju je pobjegao od razuma i dostojanstva da bi, kako veli, “usprkos svemu”, sačuvao umjetnički integritet i osnovne crte humanizma; Šerbedžija od svojih “nepotrebnih komentara” politike od koje je svojedobno bježao da bi neprestano padao u drugu, tako da se na koncu “politika više bavila njime nego on njome”. Politika o kojoj sad tako nećkavo čavrlja “Rade” upravo je ona humanistička “Zlatanova” za održavanje umjetničkog integriteta “usprkos svemu”: samo ona može spojiti slugu progonitelja i progonjenog u heroje nadhistorijske sile muškog prijateljstva u umjetnosti i nogometu. Rezultat toga ponovnog spajanja je očaravajući: Šerbedžija dobiva zadovoljštinu koja tjera taštinu da uživa i da se pri tome nećka (“Ma hajde, Zlatko... takve komplimente, meni je neugodno!”, cit.), a Vitezov je dobitak barem dvostruk: on nije samo sačuvao svoj debeli obraz humanističke krtice u HDZ-u, nego je ponovo stekao izgubljenog gospodara. To doduše više nije onaj jedan politički gospodar nad hrvatskom državom, glumištem, tenisom i znanošću, kojemu u čast je režirao nacionalne rođendanske lakrdije; taj gospodar je sad kolega-glumac Šerbedžija, ali imenovan od starog: “Čuvaj ti i ne daj, usprkos svemu, svoga prijatelja!” tako priča Vitez da mu je govorio Tuđman o Šerbedžiji.

Prizor prijenosa svete hrvatske vlasti kroz tusto ideološko tijelo Viteza antologijski je: akt samopotčinjavanja kroz priznanje “jačeg i boljeg”. Prascena horde, društvenog ugovora i komedija sluge-gospodara ujedno. Ovaj intervju je daleko više od “političke poruke” kako veli (**B. Pofuk**) – to je najautentičniji mogući izraz samog političkog realnog u procesu “tranzicijskog” otpora “tranziciji” otkako je teatar uzet za metaforu svijeta.

Mitske muške veze

Ako je socijalni pokret homoseksualaca s *Gay Pride* paradama u Zagrebu postao nov ozbiljan “teret” hrvatske političke elite i značajan društveni događaj, nesvjesni homo-diskurs hrvatske ideologije kroz ovu je dvojicu glumaca i vatrenih amatera nogometa postao paradigmatski oblik njezinog temeljnog ideološkog procesa, tzv. “hrvatske pomirbe”. Njih ne vežu samo paralelni životi kajkavca-kroatista i štokavca-jugoslavišta, s povremenim presijecanjima kroz rad na velikim predstavama i

malom nogometu. Ta veza je javno provjerljiva. Šerbedžijina snaga, kao i Vitezova, ležala je uvijek samo u dramskom teatru. Ideološko tlo i krv njihove “vječne ljubavi” bio je “prenapeti” hrvatski metakulturalni diskurs krležijanskog teatra i literature (“*Glembayevi* – kulturna predstava naše generacije”, cit.). Ono o čemu oni danas šute jest njihov rascijepljeni jezik krležijanstva, nadtradicionalistički-lijevi i tradicionalistički-desni, s kojim su programski i teatralno pravili političke karijere na društvenoj sceni kasnog socijalizma. To da je svaki imao svoj politički teatar izvan teatra, to je prešućena prošlost i nužni uvjet njihovog ponovnog susreta.

Zato oni danas pridaju veće značenje onim manje provjerljivim, upravo mitskim vezama među sobom, poput “vožnje Tuđmana autom na nogomet” (cit.). Doduše, tu je još i otajstvo socijalne emancipacije kroz nauk pape, “jedinog marksista današnjice” (Vitez), ali, ono što ih sad najdublje i provjerljivo povezuje, to je sam intervju kao glumački čin, njihova ideološka prosopeja u mediju – infantilno naknadno mitologiziranje svoga osobnog i javnog pada na uloge političkih budala na suprotstavljenim stranama država, ideologija i, na koncu, “civilizacija”.

Ne treba biti posebno vidovit za hinjenu nevinost te scene prijelaza – to je ta priča o vozikanju autom s onim ključnim “trećim” u autu između njih. Šerbedžija, taj hrvatski glumac “nečiste krvi”, nije s političkim mračnjakom i budućim čistačem sveg srpskog u Hrvatskoj dijelio čistu ljubav za umijeće sporta već ono najvatrenije svoje-u-njemu, “partizanovstvo” kao ideološki odjek, svoju klupsku vezu, taj sublimni oblik države u sportu. Ono što je Franju Tuđmana činilo gledljivim u ideološkom pogledu Radeta Šerbedžije jest njegovo predsjednikovanje u “Partizanu”. To je ista simbolička veza koja je, s druge strane, nosila Šerbedžijinu osobnu ideološku konstrukciju za samoopravdavanje i samoiskupljivanje od forsiranog političkog izbora 90-tih – Jugoslavija, kakva-takva – i od “političkih komentara” o njezinim rušiteljima koji mu se danas čine “nepotrebn” (cit.).

Tipično za razočarane glumce, pjesnike i ostale lijepe duše u ulozu političkih mesija, Šerbedžija danas svoju iznuđenu grešku kamuflira otajstvenim jezikom sporta. Zato je njegov konflikt sa samim sobom doista teatralan: da bi konačno javno pokopao svoju zabunu o Miloševićevom spašavanju “Jugoslavije, kakve-takve”, on priča kako je prestao navijati

za “Partizan”. No, ni umjetnik nije gospodar metafora: taj osobni govor o “smrti Partizana” za svoga vatrenoga navijača ima danas diskurzivni smisao samo kroz smrt Tuđmana. Taj treći između Šerbedžije i Viteza morao je umrijeti, i to je drugi nužan uvjet za dovršenje saponice o “Šerbedžijinom povratku u hrvatsko kazalište” koju njezin glavni akter ustrajno piše uz pomoć žutih medija.

Odisejev politički san

Ni Vitez ni Šerbedžija nisu mrtvi za politiku, naprotiv. Kralj hrvatskog glumišta, okrunjen od kolege, prijatelja i bivše dvorske budale, svoju sublimnu vezu s politikom izražava ovim programskim riječima: *“Ovo što činimo je zaista samo zbog umjetnosti, a ne politike! To je osnovno. No, i meni bi bilo drago da odjekne i politički, u pozitivnom smislu, jer moramo graditi takvu Hrvatsku u kojoj ima mjesta za sve. Vrijeme je zrelo, Hrvatska će ući u Europsku uniju, i na tome trebaju raditi svi ljudi koji žive u toj zemlji.”*

Reći ovako nešto ne znači samo dvaput ili čak triput skočiti sebi samome u usta – uvesti ad hoc samorazumljivo razlikovanje između svete umjetnosti i politike, pa ponovo uvoditi “politički odjek” umjetnosti, ali u “pozitivnom smislu”, i potom deklarativno preuzimati na sebe ordinarni politički zadatak “na liniji” proevropske državotvorne politike. Taj govor odaje doduše sve potrebne elemente “ustavnog patriotizma” liberalno obraćenih šezdesetasmaša u današnjoj evropskoj politici, ali taj pomirljivi Odisej hrvatskog glumišta i dalje se uspješno pravi lud: upravo time se stavlja iznad te “Hrvatske za sve” u kojoj je do sada, dok u njoj nije bilo mjesta ni za njega niti za nekoga tko je pitao za njegov manjak, bio parija i “gad”. Današnje Šerbedžijino uprezanje umjetnosti u opravdavanje nove politike samo je režirana naivnost: umjetnost je ta koja će sad, kao *deus ex machina*, oprati svu politiku, bivšu i buduću. Nadpolitička misija umjetnosti samo je trik da ne govorimo o politici umjetnosti i umjetnika, upravo njihove vlastite, koja ih je oduvijek držala rastavljene kao skriveni zmijski jezik.

Šerbedžijino apolitično mudroslovlje o odnosu politike i umjetnosti jednako je kvalificirano za javni diskurs o društvu kao njegovi ondašnji

“nepotrebnim komentari”. Taj dramski talent slabog pjevačkog glasa i još gore filmske karijere, razumije društvo, politiku i umjetnost kao **Anja Šovagović**, njegova najstrasnija mrziteljica i kćer najboljeg prijatelja. Kao ta neokrunjena princeza svih glumačkih netalenata, tako i Rade svoj društveni diskurs crpi iz mita o “sebi”, iz svog produhovljenog egotripa. Zato Šerbedžijina društvena autoteorija ne počinje slučajno sa idiosinkrazijom višnjeg umjetničkog poslanja gdje se sve preobrće u mračni izvor svakog genija glume: “Oduvijek-sam-želio-tu-uložu”. To je imperativno proročanstvo oca-učitelja **Branka Gavelle** s kazališne akademije: “*Mali, ti buš režiral... radi samo velike stvari i veliku literaturu*” (cit. JL).

Partizanovcu “ne pakovati”!

No, kao što lijepo vidimo sada, izvršitelj toga poslanja iz dubine duha nije sam duh, nego Vitez, kojemu je njegov politički otac-u-Bogu i vrhovni nogometni zapovjednik, Franjo Tuđman, namro da bdije nad povratkom glumačkog mesije: *Čuvaj ti sebi moga partizanovca!* Time i razmjena identiteta između te dvojice političkih glumatala postaje perfektna: raskalašeni teatar de Sadea danas je ono što Vitezov raskalašeni monarhički republikanizam iz ranih 90-ih vraća u pačju školu demokracije, dok humanistički univerzalizam, “čist revolucionarni idealizam Marata” i vjernost “lijevom pokretu” od Šerbedžije čini fetišista autoriteta u kazalištu. Vitezova današnja prednost leži očigledno u desadeovskom shvaćanju demokracije nasuprot Šerbedžijinom mesijanskom: *Hrvati, morat ćete se više guziti za republikanizam! Ja sam stao na monarhu!* Zlatko je tako onaj glas mudrosti koji prepredenom Odiseju u liku melankoličnog Marata govori isto što Kubrickovom glupavom malom doktoru, između “forever” i “never”, kaže njegova žena: “There is one important thing we should do as soon as possible... Fuck!” Suprotnosti se ne prevladavaju niti ukidaju nego ponavljaju.

Pa, kako djeluje ta igra pobrkanih tijela i duhova u zajedničkoj politici tajne u nadošlo hrvatskom kulturnom kraljevstvu? Kao *casting* za ulogu glavne glumice i reketarenje autoritarne države koja hoće biti neo-liberalna. “Veliki teatar” velikog prognanika je veliki teatarski posao za hrvatske turističke sezone koji cima velike donatore i državne subvencije.

Big business državne reprezentacije kroz teatar za neoliberalne skorojeviće tzv. političke i kulturne elite postnacionalističke Hrvatske. Šerbedžijin projekt je u tome danas, s njegovim političkim partnerima, u dlaku isti kao državni cirkus nacionalne kulture njegovog prijatelja Zlatka Viteza i, isto tako – da ne bude nepravde! – zaboravljenog trećeg maga velikog teatra 80-ih, **Ljubiše Ristića**, umjetničkog konceptora političkog projekta **Mirjane Marković**, posljednje dame autentičnog socijalizma. Trust mozgova totalnog državnog teatra u tri politička sistema – nacionalnog, partijskog i post-svakojakog!

Joint-politika ili reket na demokraciju

Za takav državni projekt ništa nije dovoljno skupo i nijedan otok dovoljno dalek. Kakav god bio sadržaj i makoliko ograničen recepcijski domet, medijski aparat žutih kulturnih stranica i stotinjak gledalaca nadoknadit će svaku kulturnu javnost. Proračun potreban za ljetni program točno pokazuje pravo stanje stvari: Hrvatski put u Evropu su Potjomkinova sela za elitnu zabavu elite i one koji su spremni platiti za tu ulogu. To nije program za Evropu, nego “Evropa” za kulturno uzdizanje novih gospodarstvenika na ljetovanju i prateće medije, program čiji je stvarni društveni smisao da se zaboravi i ne popravi derutno i dešperatno stanje zapuštene infrastrukture, pogona, kazališta, ansambala, muzeja, akademija, fakulteta. O cestama će se ionako tek čuti!

Nema razloga sumnjati u velik zamah i energiju Šerbedžijina i Vitezovog teatra. Ali ono što mu daje to “opojno” značenje umjetnosti nije njegova ili Vitezova (ili Ristićeva) osobna genijalnost nego samo politička funkcija umjetnosti za zadovoljavanje pogleda Države i očekivanja njezinog aparata. Politika je slobodan izbor umjetnosti i ništa je ne izražava tako dobro kao poricanje u Vitezovoj intrigaškoj formulaciji perfektne ideološke paranoje: *“Oni manje uspješni ispolitiziraju ovakve situacije i napadaju velike osobnosti da bi sami postali veći”* (cit. JL).

Ako Šerbedžija danas govori o čistoj umjetnosti velikog teatra, slobodnoj od politike, iz njega sigurno ne govori Filip Latinovicz ni Leon Glambay, nego trećeputaški 68-maš koji je shvatio kako se u teatru ne ostaje gubitnik novog investicijskog doba. On svoju reputaciju teatarske

avangarde humanističkog socijalizma i uspjelog emigranta tuđmanizma investira u kazališni holding na očuvanim domaćim resursima, pouzdanim političkim kumovima i, dakako, velikoj postideološkoj gesti bez univerzalističke i nacionalne esencije. Zato u današnji teatar *joint*-politike Šerbedžija odlično paše točno u trenutku kad je hrvatski mega-šovinizam pronašao ekonomski čistu formulu da stane u bočicu: “Kupujmo hrvatsko!” Zrak je i dalje čist i sve lakše se izdiše.

02.

Sve što ste htjeli znati o Slavoju Žižeku a niste se usudili pitati
Slobodana Miloševića

FILOZOF IN FLAGRANTI

S fenomenom Žižek usporediv je bez ostatka možda samo jedan ovdašnji doprinos recentnoj povijesti svijeta – sam rat. U svjetskim intelektualnim razmjerima Žižek je na svome profesionalnom polju postao značajan kao što je značajan jugoslavenski rat u politici svijeta. S tom se reputacijom može nositi još samo notornost Slobodana Miloševića, univerzalnog post-jugoslavenskog antijunaka, danas samca na sceni bez protivnika, najmanje pozitivnog. Taj pozitivni lik jugoslavenske katastrofe nisu u stanju dati ni sve stvarne žrtve ni njihove medijske slike Zapada.

Knjiga *The Sublime Object of Ideology* Slavoj Žižeka iz 1989., koja je nedavno objavljena u izdanju Arkzina iz Zagreba u suradnji s Društvom za teorijsku psihoanalizu iz Sarajeva, svojedobno je inaugurirana kao ingeniozna teorijska alternativa i prema postmodernističkom skepticizmu o integritetu ljudskog subjekta i prema naivnom optimizmu pragmatičko-racionalnog projekta “komunikativne zajednice”. Dovedi tako radikalno u pitanje vladajuće evropske filozofske diskurse 70-tih, **Foucaulta** i **Habermasa**, zajedno sa cijelim korpusima njihovih nastavljača, samo je druga po rangu od drskosti u Žižekovu polazištu. Ona prva je proglašenje **Jacquesa Lacana**, hermetičnog i notorno opskurnog francuskog psihoanalitičara koji se prečitao **Heideggera**, najvećim prosvjetiteljem 20. stoljeća. Upravo na te dvije “impertinencije” počiva Žižekov rani teorijski

doprinosa pokretu postmarksističke, antiesencijalističke i antimetafizičke praktičke racionalnosti za radikalnu demokraciju, koja danas pruža najsofisticiranije osnove za razumijevanje socijalnih sukoba i antinomija u procesima globalističke politike.

Šok i uroda filozofije

Predmet Žižekovih tekstova su ideološki diskursi u najširem smislu toga pojma koji obuhvaća znanost, filozofiju, politiku i pop-kulturne oblike svakodnevice, uključujući viceve i tehničke artefakte, sve propušteno kroz diskurzivni stroj Lacanove psihoanalitičke teorije subjekta i jezika, koji je odavno postao prepoznatljiv zaštitni znak – “sumanuta žižekovska analiza”. Osim toga, pisao je, još 80-tih, pod pseudonimom, partijski intonirane kritike svojih postojećih i nepostojećih knjiga koje su se potom tražile po ljubljanskim knjižarama kao zabranjena voće prosvijećenog socijalističkog apsolutizma. U uvjetima globalnog neoliberalizma Žižek je jednako marketinški uspješan. Njegovi ga izdavači moraju kočiti u inflatornoj proizvodnji uvijek istih teorijskih aplikacija sa šokantnim diskurzivnim efektima: nedavno je branio talibane, a feministkinje ga mrze iz dna duše. On ne zna za političku korektnost, najmanje u teoriji.

Tajni recept takvog medijskog uspjeha “apstraktnog”, spekulativnog mišljenja sadrži implicitni odgovor filozofskog mišljenja na permanentnu glad različitih obrazovnih epoha za filozofijom. Ona je ta – što god da podrazumijevamo pod “filozofijom” – od koje kulturna publika očekuje da je šokira nekom dubokom istinitom o nama “kao takvima” i da joj pri tome ugodi. Žižek je spremno preuzeo tu prezrenu ulogu zabavljačke lude svijeta koja se nikad ne umara jer dovoljno ozbiljno shvaća posao mišljenja. Ono je rad duha kontradikcije. Žižek se sad po treći put u petnaest godina, nakon posttitovske ere u “Mladini”, nakon liberalno-stranačkog angažmana u reprezentativnoj politici nove Slovenije, dovinuo do one točke teorijskog djelovanja gdje političko očekivanje svijeta dodjeljuje značaj filozofsko-teorijskoj intervenciji i gdje filozofska teorija ili postaje saveznicom postojećih oblika politike ili mora stvarati protuobrasce političnosti.

Današnja politička pozicija toga nesmiljenog te(r)orizatora svega postojećeg sve je drugo nego jasna. Na toj, u mnogo čemu proturječnoj pozadini, ova njegova knjiga ima simboličko značenje velikog i, možda, nenadmašenog filozofskog početka. Da bi se čitala s teorijskim interesom, ona se danas mora tretirati nesuvremeno sa svojim autorom, dakle kao klasik. Ona posve sigurno jeste najspektakularnije izvorno filozofsko štivo poslije Platona, Hegela, Marxa i **Nietzschea**. Međutim, kao i kod njih, i Žižeka više čini filozofom njegova bezumna epoha nego što on nju čini umnom.

Sa Žižekovom autorskom reputacijom teško je usporediti bilo koji intelektualni i kulturalni učinak post-jugoslavenskih sredina. To važi i za poslovično popularniju književnu produkciju, čak i najuspješniju – hrvatsku disidentsku esejističku književnost 90-tih (Ugrešić, Matvejević, Drakulić), danas zatranu svim mogućim evropskim nagradama. S fenomenom Žižek usporediv je bez ostatka možda samo jedan ovdašnji doprinos recentnoj povijesti svijeta – sam rat. U svjetskim intelektualnim razmjerima Žižek je na svome profesionalnom polju postao značajan kao što je značajan jugoslavenski rat u politici svijeta. S tom se reputacijom može nositi još samo notornost Slobodana Miloševića, univerzalnog post-jugoslavenskog antijunaka, danas samca na sceni bez protivnika, najmanje pozitivnog. Taj pozitivni lik jugoslavenske katastrofe nisu u stanju dati ni sve stvarne žrtve ni njihove medijske slike Zapada.

Retorički mitinzi istine

Ma kako izgledala bizarna, veza između Žižeka i Miloševića stara je i nimalo izvanjska. Ona se danas samo pokazuje izvanjski u tome da Milošević u haaškom procesu, koji je počeo kao najveći tv-spektakl politike nakon NATO-intervencija, igra, sa sebi svojstvenim asketizmom apsolutno smiješne ozbiljnosti i nadmenosti, upravo onu ulogu neuhvatljivog radikalnog zločinca koju je sam sebi dodijelio u igri sa zamišljenim i stvarnim akterima politike zavjere Zapada prema Jugoslaviji u raspadu, kojom je manipulirao u doba svoje političke moći, isto tako “legalno” i “institucionalno” kao i danas, samo iza rešetaka. U tome je sva nezdoga za njega i za njegov groteskni mitomanski diskurs o vlastitoj pozitivnosti.

To je igra gotovih stereotipova u kojoj se on javlja kao patološki iracionalna, balkanski previjana *species* unutar roda političara, kakva na Zapadu navodno više ne postoji osim u više-manje benignim oblicima novčane korupcije i seksualnih afera po ženevskim hotelima i slično. Tu igru Milošević igra danas u kavezu još sam sa sobom, u trostrukom svojstvu krivca-odvjetnika-svjedoka, s morbidnim poricanjima vlastite režije desetogodišnjeg serijala kanibalističkih ratova. No, time se on konačno sreće sa svojim starim vehementnim kritičarem iz herojskog doba rušenja Jugoslavije, Slavojem Žižekom, koji danas svoju igru sa Zapadom igra retorički spektakularnije na svjetskoj sceni univerzitetske i medijske kulturne teorije – kao zločesti dečko u liku polu-iracionalnog istočno-evropskog intelektualca, genijalnog neurotika, permanentno na rubu delirija, koji je tradicionalno dopušten samo muzičarima i pjesnicima (napose “slavenskim dušama”).

Slavoj Žižek je poznat kao raščupani bradati logoreični lakanovac iz male zemlje Slovenije, s južne strane Alpa, nagnute prema Balkanu, gdje je za **Freuda** počinjao slavenski i orijentalni svijet što se opire analizi. Legendaran po stalnoj uzbuđenosti i vječno razrogačenim očima, Žižek prije predavačkih nastupa proživljava, po vlastitim pričama, svoje privatne mitinge istine, napade simptoma neuroze na rubu “srčanog napada”, da bi onda, u nekom tajnovitom metabolizmu, svu tu silnu energiju pozitivno kanalizirao u višesatno izlaganje koje se sluša kao bujica teksta, kao što i njegovi tekstovi izgledaju izgovoreni u komadu. Od Amerike do Australije Žižek mobilizira najšarolikiji auditorij otkačenih i akademski ispeglanih, kakav odavno ne mogu okupiti ni najveće zvijezde svjetske filozofije poput **Rortya** ili **Derride**, a kamoli Habermasa.

Narcistički negativac

Takva egzotična konstrukcija zbilje oko ovog lakanovca s prisojne strane Alpa bila bi tek nov slučaj orijentalizma kad akter toga diskursa o “Žižeku” ne bi bio Žižek sam. Orientalistički zaplet, ako se o tome može govoriti, nije tek produkt “pogleda Zapada”, on je dan u samom objektu pogleda u koji je ekstrapolirano nevidljivo subjektivno središte diskurzivne strukture, prošivene – njegovim vlastitim rječnikom – kroz ime-označitelj

“Žižek”. To ime ne označava samo najpoznatijeg lakanovca u kulturalnoj filozofskoj teoriji, potekao iz Slovenije, to je *auctor in fabula*, subjekt koji se u svome vlastitom akademskom diskursu javlja kao Slovenac iz Freudove priče o počecima psihoanalize.

Zato se pravi Žižek u realnosti ponaša kao lik iz filma koji neprestano pokazuje da zna scenarij. To je sva tajna njegove opsjednutosti metadiskursom koja se najbolje vidi na filmovima: on proždire sve oko sebe što miriše na filozofiju, i najgori holivudski film, ako u njemu ima i traga spekulativne čitljivosti. Ali to kod Slavoj Žižeka ima posve precizne diskurzivne okvire i teorijski smisao: njegov početak – narcisoidno poistovjećenje s negativcem psihoanalitičke prakse, sa “Slovincem” iz Freudove priče o nelagodi psihoanalizara pred nesavladivim etno-tipom pacijenata – stvario je diskurs koji iznutra beskonačno reproducira teorem neraščlanjivog ostatka i prenosi ga s terena na teren. Vanjska točka toga diskursa je mjesto kruženja želje subjekta za sobom: “sublimni objekt” Žižekovog diskursa sam je Slavoj Žižek.

Žižek je danas na isti način jedna instanca svoga vlastitog diskursa na koji je Slobodan Milošević bio ujedno i glavni politički akter raspada Jugoslavije i subjekt-agens metapolitičkog diskursa o autentičnoj reformi Jugoslavije, u procesu koji se ponavljao u istovjetnim sekvencama s neprestano novim akterima dominirajući jugoslavenskom, evropskom i konačno svjetskom političkom scenom. Popularnije rečeno: Žižek i Milošević su, svaki sa svoga narcističkog kraja, jedan negativno-ironičnog a drugi s pozitivno-dogmatskog i naivnog, ime za stotinu očiju istine, izraslih iz same supstancije diskursa o “istini istine” ili “politici politike”. To argusovsko biće unutrašnjeg zora procesa istinite laži i lažne istine čini i najvažniju točku Žižekove izravne i neizravne konvergencije s Miloševićem.

Tranzicija u mjestu

Obojica uprizoruju, svaki u svome polju, figuru koju je još 80-tih izrazio Žižekov teorijski partner iz ranog doba “ljublanske materijalističke škole”, Mladen Dolar: “Jugoslavija je nesvjesno Evrope”. Smisao te teze vidi se danas u tome da Milošević i Žižek iskazuju to nesvjesno kao dvije strane Moebiusove trake: ono je strukturirano kao ekstremno angažiran,

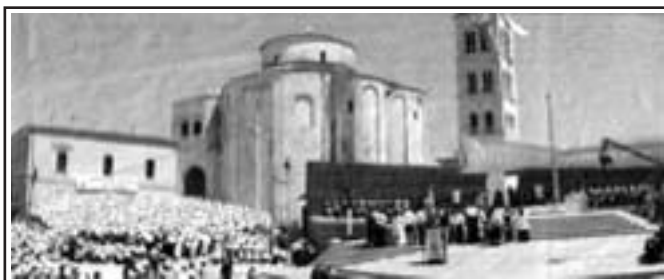
reiterativni govor koji se manifestno odnosi na neki poseban izvanjski predmet (Milošević o politici Slovenaca, “Šiptara” i ostalih razbijača Jugoslavije; Žižek o Miloševićevoj “politici politike”), da bi se implicitno i uvijek iznova vraćao na sebe i jedino na sebe, kako ne bi razriješio konflikt koji ga pokreće. To je prizor onog repetitivnog i opsesivnog diskursa Jugoslavije-u-raspadu čiju supstanciju od prozirne laži nitko nije tako predano proizvodio kao Milošević i njegov ideološki aparat, niti je tu istinu itko tako pronicljivo analizirao i retorički reciklirao za stvar slovenske državne politike kao Slavoj Žižek i njegov teorijski aparat.

Danas, iako bez ove dvojice aktera, ta ista struktura političke reprodukcije prozirne masovne istine i dalje karakterizira javni diskurs postjugoslavenskih zemalja, u politici, kulturi i društvenom samorazumijevanju. Tranzicija je njihovo kretanje u mjestu. Tipični oblici te reprodukcije su poricanje uloga, relativiranje istina i zamjene teza. Individualizacija krivnje nakon masovnih legitimacija rata danas je najdublji oblik te laži, naprama kojoj je repetiranje-ponavljanje figura heroja-rata-u-bijegu-od-zakona, samo zakonita politička perverzija.

Na toj pozadini Žižekov klasik svjetske filozofije iz 1989. pokazuje da postoji izlaz iz zatvora totalne ideologije. Izlaz je “jarmushevski”, baš kao u *Down by Low*: on ne vodi preko zidova, kako superiorno misli naivna svijest, nego kroz samo njegovo dvorište. Umjesto da stalno popuštamo iluziji boljeg svijeta s onu stranu zida, mora se prihvatiti istina da tek na kraju tunela, tamo gdje se ukazuje svjetlo, počinju pravi problemi. Mišljenje ne pojednostavljuje život nego ga hvata u složenosti. Tako se ni sloboda ne rađa tamo gdje prestaje autoritet, to je samo zabluda jednog zagrebačkog grafita.

01.

O antipolitičkom fetišu crkve i oslobađanju generala Gotovine sa zadarskih zidina

ZLATNO TELE ILI SVETI PIR U ZADRU

Papin ljubljani puk hrvatski pokazao je u Zadru, i samo u Zadru, onu mjeru i onaj oblik poganske strasti za političkim podavanjem vođi koju nitko kome je ponuđena ne može odbiti. To je ultimativna ponuda ljubavi, u kojoj su predmet i primalac isti, od koje onaj snubljeni može pobjeći samo po cijenu katastrofe autoriteta i pada u mržnju. Zato nitko, pa ni prestarjeli i onemoćali katolički vjerski poglavar, ne može spriječiti slinu uživanja u tome da bude predmet totalne političke želje, a svjetovni mu može samo zavidjeti.

Svi su se složili: “Zadar je bio duhovni vrhunac trećeg pastoralnog posjeta pape Ivana Pavla II. Hrvatskoj!” Toliko općeg slaganja nije bilo ni o čemu drugome u Hrvatskoj u ovih devet godina, čak ni o “Domovinskom ratu”, pa čak ni sada nema slaganja o pravom političkom značenju tog “znakovitog” događaja s papom u Zadru. A tamo se desilo više od toga – uznesenje i izbavljenje.

Hrvatski mediji, napose HTV sa preostalim HDZ-ekipom novinara za višnje očevide, slute u prosjeku ovako: Ovaj treći papin posjet “maloj zemlji Hrvatskoj”, u samo devet godina, i to na svoj stoti pohod po svijetu, “zacijelo” ima dublje značenje; od svih novih država izvan Evropske

unije ostat će jedna tako većinski i tako katolička zemlja poput Hrvatske; pored Grčke koja je gotovo čisto pravoslavna, stvar će se još pogoršati kad uđu Bugarska, Rumunjska itd. Nije li to dublji smisao papinog “zagovora Hrvatske”?

Ovakvo dubinski stupidno rezoniranje “središnjeg” nacionalnog informativnog medija oko papine političke brige za hrvatsku državu postalo je takoreći oficijelno providenje, uzme li se još u obzir i državni domjenak u Ministarstvu vanjskih poslova pod SDP-ovskim ministrom **Piculom** od 10. lipnja 2003. u povodu obljetnice “Zvonimirova priznanja”. Tako je taj datum za specijaliste historije dignut u rang otajstva hrvatske državnosti, i to pod većinski lijevo-liberalnom koalicijskom vlašću.

Pričest za Evropu

No, problem huntingtonovski nadahnutih gataru na HTV-u je u tome što se u ovakav *clash* crkve i ostatka civilizacije uzduž i poprijeko buduće Evrope svatko pristojan ustručava i pogledati. Savjetnik Predsjednika republike za vjerska pitanja (**Ivica Maštruko**) sa smiješkom je odbacio tu konstrukciju (HRT, Meridijan 16, od 9. lipnja) tvrdeći da je istina puno profanija: papa je navodno, još za prvog pohoda Hrvatskoj, izrazio želju da posjeti marijansko svetište na Trsatu, pa je, eto, sada zapravo samo ispunio to obećanje i konačno obišao sve hrvatske biskupije. Doista, tome se može dodati: nije li Hrvatska ne samo gotovo savršena katolička država, nego i turistički raj na Zemlji, pa još i na samo sat vremena leta od Vatikana?!

No, i s tim dodatkom, Maštrukovo objašnjenje je odveć skromno tumačenje a da bi, premda bilo i istinito, moglo zadovoljiti ikoga u Hrvatskoj, a najmanje hrvatske medije napaljene na mistiku političke intrige. Savjetnikovo banaliziranje diplomatsko-političkog događaja na sakralno-turističke potrebe “svetoga Oca” ostavlja neiskorištena premnoga bogatstva HTV-ovske konstrukcije političke stvarnosti. On ne pokušava ni aluzijom upozoriti na ordinarne gluposti ili politički opscene implikacije sadržane u diletantskim pretpostavkama koje su izrečene u najreprezentativnijem nacionalnom mediju, koji svi još uvijek plaćamo. Ako papa tobože želi Hrvatsku kao “čistu katoličku zemlju” unutar nove Evrope,

onda je papa ili politički egzorcist, istjerivač Nečastivog koji mora da se preselio iz carstva zla (pravoslavnih i nekrsta) i nastanio u samom srcu Evrope. Ili pak papa sprema rat nedovoljno katoličkoj Europi, pa će opet trebati Hrvate za borbu protiv neprijatelja rimske crkve. Ali, HTV je kao izgubljen u svemiru: papa već ima svoje gastarbajtere Švicarce, a katoličanstvo nije prednost za članstvo u EU. Tamo već ima kršćana. Zato je priča o papi samo za unutrašnje-političku upotrebu.

Čudo u Zadru i njegov svjedok “Stevo”

Savjetnikovo racionaliziranja oko papine ophodnje Hrvatske sakralno-pragmatičnim razlozima najmanje može objasniti onaj višak trosatnih misa s poklonstvom i darivanjem pastve posvećenom bižuterijom, pod pripekrom zvijezdom za ubit i stado i njegova pastira. Sve je to svoj vrhunac doživjelo kroz događaj čuda u Zadru. Njegov je svjedok ozarena lica postao savjetnikov šef a naš predsjednik države, Stjepan Mesić, poznat u tamošnjoj parohiji kao “Stevo”: “To što je Zadar učinio, ta stalna napetost u svakom trenutku, to je neponovljivo!” (cit. HTV). Hrvatska je tako ponovo, nakon posljednjeg narodnog vladara **Zvonimira**, kroz svoga narodnog-građanskog predsjednika postala odabranica Vatikana, samo ne pod krunom i mitrama, kao “Stefan prvovenčani”, nego pod bijelim sindikalnim šiltericama s prorezima za ventilaciju: Stipan, Ivan i Zlatan – Mesić, Račan i Tomčić – svi u jednom redu.

Ako Franjo Tuđman nije uspio uvjeriti “Hrvatice i Hrvate” da je s njime konačno minulo djelovanje Zvonimirove kletve da nikad više ne imadnu svoga narodnog vladara, Stjepanu Mesiću, nevoljenom u Dalmaciji, kao da je uspjelo nešto o čemu Tuđman nije mogao ni sanjati: Mesić nije samo “nazočio čudu” – toj neponovljivoj napetosti između naroda i svetog duha – nego je na HTV-u i svjedočio o čudu naroda koji ga iz dna duše mrzi. Poput Savla u Damasku, predsjednik države se u Zadru, gradu svoje političke more, uklonio sili svetoga duha nad narodom kojega je dolazio progoniti zbog politički nepriličnih kumira, obješenih u gradskoj vijećnici i na gradskim zidinama. Vidjet će se je li Savao postao Pavao.

To svjedočenje o čudu pokazuje da je Hrvatska u Zadru 9. lipnja doživjela delirij svetog ludila nacije. Sve što je danas u Hrvatskoj politički

uzvišeno, steklo se u taj dan: i papin pohod najhrvatskijem od sveg “lju-bljenog puka hrvatskog”, i bezazorni populistički fetišizam naroda kod vladajuće državne garniture koja se pretvorila u papinu svitu, i masovni orgijazam sportskog spektakla i drsko javno isticanje ikone traženog “heroja-nezločinca” Ante Gotovine na gradskim zidinama! U Zadru od 9. lipnja 2003. kao da je sve ponovo bilo u najboljem redu. I gradonačelnik Kalmeta, ljuti Mesićev neprijatelj, “preushićen” je istim događajem napetosti koji su “tako dobro organizirali” (cit.).

Zadar je tako postao zona posvećenog bezakonja, grad u kojem je taj isti predsjednik Republike Hrvatske, kao najviša simbolička figura državne reprezentacije, prethodno već doživio najviši stupanj organiziranog institucionalnog poniženja od lokalnih političarskih kabadahija, koji su svoju pripadnost protivničkim političkim strankama pretvorili u svoje “demokratsko pravo” na javnu subverzivnu djelatnost ponižavanja države ozakonjujući protuustavno ponašanje. To se doista može samo u “svojoj” državi. Ali, to je ipak samo *thriller* i *suspens*.

Intriga Mesićevog poklonstva

Ta iznenadna homologija u svetome duhu inače tako nesvodivih političkih subjekata poteklih ispod istog HDZ-šinjela, ipak je, čini se, obostrano varljiva: Ono što se ushićenom Predsjedniku države na ponovnom poklonstvu narodu Zadra učinilo “dejstvom” čiste svetosti, dobro je organizirana režija detronizacije vladara upravo za njega. Cijedenje starog pape na vrućini režirano je kao sveta politička fešta za puk kroz ponovno uprizorenje simboličkog ponižavanja ovoga predsjednika države i ujedno kao uništavanje svake iluzije o moći sekularne politike nad pukom. Taj puk je trebao dodirnuti svoje dublje fundamente. Zadarsko čudo događanja čuda bilo je čin pokapanja i nazočnih političkih institucija i građanske političke svijesti i bljesak neumrle moći crkvene države nad narodom odgojenim na spektaklima masovne ideološke sunčanice.

Je li ta moć samo kresnula kao jezičak duha u “šesti čas” Pentekosta ili će ostati trajni plamen hrvatske politike, vidjet će se bolje kad se riješi tajna transsupstancijacije one svetačke ikone sa gradskih zidina kroz intervju Gotovine u “Nacionalu” samo dan poslije. Tko je Kalmeti i kompa-

niji odnio politički *show* sa gradskih zidina? Kako je “živopis” zazidanog ratnika prešao u drugi medij da bi govorio o svome svetačkom zatočenju? Ta će se tajna još dugo ponavljati, kao hrvatsko bogojavljanje, no jedno je sigurno: za prešetavanja Ante Gotovine iz medija u medij zaslužan je predsjednik države.

Osim “ushićenog” Predsjednika nitko drugi u tome gradu nije nikada viđen da gleda sliku, pa čak ni papa, papini izviđači, savjetnici ili pobočnici. Papamobil je proklizio ispod same slike na zidinama iznad glavnih vrata bez pogleda. Uvjet vjere u svetost slike je negledanje, zabrana nepriličnog zurenja. Svaki bi pogled u taj prizor visećeg “Gotovine” na zidinama uz gradska vrata shvatio ono blasfemično – “Wanted!”. Zato je jedino političko što se vidjelo u Zadru bilo ignoriranje “slučaja” Gotovine uz profani masovni antipolitički spektakl svadbe naroda i njegova crkvenog vladara, ponovljenog bračnog zavjeta između “Hrvatske” i pape prije njezinog stupanja u “građanski brak” s Evropom.

Totalna ljubavna ponuda

Papin ljubljani puk hrvatski je u Zadru, i samo u Zadru, pokazao onu mjeru i onaj oblik poganske strasti za političkim podavanjem vođi koju nitko kome je ponuđena ne može odbiti. To je ultimativna ponuda ljubavi, u kojoj su predmet i primalac isti, od koje onaj snubljeni može pobjeći samo po cijenu katastrofe autoriteta i pada u mržnju. Zato nitko, pa ni prestarjeli i onemoćali vjerski poglavar, ne može spriječiti slinu uživanja u tome da bude predmet totalne političke želje, a svjetovni mu može samo zavidjeti. Za građanina-demokrata u tome trokutu nema mjesta. U preklapanju predmeta i primaoca ljubavi sadržana je sva uzvišena tajna pastoralne misije po Božjoj pripeklini koja samo u zemlji poput Hrvatske može postati tako fundamentalistički antipolitička.

Zato se u središtu toga čudesnog dana bogoštovanja u Zadru nije našlo nikakvo novo političko zlatno tele, poput Franje Tuđmana, već sama crkva u liku pape. Namjesnik Gospoda na mjestu svoga Gospoda. “Hrvati” u Zadru nisu obožavali ni partiju ni Boga nego najzlatnije tele: papu i crkvu. Hrvatski puk je u svome antipolitičkom deliriju, u kojem je konačno mogao prezreti “sve političare” (osim onih iza kulisa) i sve na-

metnute zakone koji ograničavaju njegovo pravo na nekažnjeno uživanje bezakonja, moralnog i materijalnog, stao pod metafizički credo svoga malog boga-namjesnika: “Čovjek se cijeni po onome što jest, a ne po onome što radi” (cit. Ivan Pavao II).

Hrvatski je puk tako iznova našao svoju izvornu političku i povijesnu vokaciju – da vječno bude izmišljeni odabrani narod za specijalne graničarske namjene, koji ostaje poganski upravo u trenutku kad se posvećuje. Umjesto zakona, on štuje zlatnu knjigu, umjesto Boga on obožava njegovu crkvu, samoproglašenu za jedinu istinsku. Događaj u Zadru je stoga eksplozija hrvatskog antipolitičkog sindroma, naslijeđenog od 71. i ujedno pad u religijsko bezbožništvo: da ne bi nikada slobodno i odgovorno ugledao lice Boga, “narod” i njegov kler stisnuo je u zagrljaj vrhovnog Božjeg namjesnika na zemlji kao svog pravoga boga-kumira: “Ostani s nama!”

Zara – prvovjenčana u Titu

Ako je papa sad po treći puta “prosvjetiteljski” ekumenski poručivao Hrvatima “Ni nacija, ni partija, nego istinska vjera u čovjeka”, njegov mu je politički najodaniji narod još gromkije i politički nedvosmisleno uzvraćao: “Mi smo papini, papa je naš!” – *Ti si naša partija, nacija i crkva!* Tako je papina transpolitička poruka nepogrešivo pronašla svoj istinski odgovor u antibirokratskom sindromu “puka” koji obožava mutna otjelovljenja Istine i prezire sitne čuvare zakona. Titoistička parola, čak i u svojoj autoironičnoj formi, jasno otkriva taj nepresušni izvor uvijek nove fundamentalističke antipolitičnosti. Civilno i sekularno shvaćanje državnosti i društva posve je radosno prezreno. O tome rječito govori recentna politička povijest, koja je sad dobila dva nova crkvena pečata: kroz antiekumensku poruku riječkog biskupa **Devčića**, “Isus Krist je jedini spasitelj čovjeka”, i kroz kulturnu blasfemiju zadarskog nadbiskupa **Prende**: “U Zadru je, kroz novo sveučilište, ponovo ostvareno ono jedinstvo vjere i znanosti kakvome crkva oduvijek teži.”

O desničarskim sklonostima lijevo-liberalne vlasti 2000-te i teoriji bezgrešnosti države prema svojim kritičarima

11 TEZA O NELAGODI U DEMOKRATSKOJ HRVATSKOJ KULTURI

Izjava ministra kulture u koalicijskoj vlasti 2000-2003., Antuna Vujića, o hrvatskim intelektualcima (piscima, glumcima, sveučilišnim profesorima) koji su početkom 90-ih napustili Hrvatsku, predstavlja prešutni *common sense* hrvatske kulturne zajednice: intelektualci-disidenti otišli su sami, nije ih protjerala hrvatska država. Ta je izjava samo primjerak banalne empirijske istinitosti jedne teorije koja daje ne samo činjenično istinite, već poželjne istinite odgovore.

1. Afera oko pokretanja peticije za ostavku novopečenog ministra za kulturu **A. Vujića**, nedugo nakon izbora od 3. siječnja 2000., nije donijela, osim fantoma “lijevog terora”, nikakvu dramatično novu spoznaju o stanju hrvatskog duha: njegovoj eliti smiješ oduzeti sve – novac, institute, Maticu, biblioteke, pa i samu državu – samo ne laž o sebi. Ovog puta to nije ideologem nepriznate, a civilizacijski nadmoćne hrvatske kulture, već fama o hrvatskom društvu kao civilnom, koje se oslobodilo fetiša države i kompleksa “državotvorstva”. Šamar toj uobrazilji nije dala šestorka potpisnika peticije protiv državnog predstavnika hrvatske kulture i novog šefa njezina državnog aparata, već sama dojučerašnja opozicija iz redova kulturnjaka: ona su ti koji eksplicitno tvrde da su doveli na vlast bivšu

notorno nesposobnu političku opoziciju i da vlast zapravo pripada njima, hrvatskim demokratskim kulturnjacima.

2. Tako ponovo imamo vječni hrvatski paradoks: novi neprijatelj hrvatske kulture je njezin politički predstavnik, sam ministar za kulturu A. Vujić. U famoznom intervjuu *Globusu* (br. 478), jedinom dokumentu svoje kulturne politike, on je eksplicitno odbacio inicijativu bivše opozicije iz redova kulture da ustavnom odredbom definira svoj povlaštenu status i prvenstvo nad državnom kulturom. Ako je ministar htio reći da nacionalnu kulturu može konstituirati samo kulturna proizvodnja u svojim najrazličitijim oblicima, onda je u pravu. Država postaje civilna a društvo kulturno samo praktički, a ne naddruštvenim samopoimanjem dijelova društvene elite.

3. Ono što zjapi u njegovu govoru, to je manjak teorije kulturne prakse i višak državnog rezona. Osim svega šta čita s noćnom kapidom na glavi (od “dijelova Mahabharate”, preko **Karla Poppera** i **A. Giddensa** pa do Coelha), saznajemo da okosnicu njegove kulturne politike treba činiti “decentralizacija” putem jednog državnog organa koji će “pretresati prioritetne smjerove kulture u Hrvatskoj”. Taj mutni paradoks s decentralizacijom odlučivanja u kulturi putem “središnjeg tijela” (koje “neće presuđivati nego poticati”), teško da zbunjuje prvoborce demokracije među kulturnjacima; njih drži vjera da će upravo oni stajati za kormilom kulturnih prioriteta koje ujedno znači i društveni novac. Sa socijaldemokratskim ministrom oni se slažu i u tome da Hrvatskoj nije potrebno nikakvo preispitivanje ideoloških pretpostavki njezine kulture, već samo nov aparat države. No u tome je i izvor njihovog sljepila: kulturnjaci ne vide da pravi predmet decentralizacije nije država, već kultura; država je samo mjesto procesa dirigirane decentralizacije s proliferacijom centara moći ili umnožavanjem interesnih grupa i lobija. Tako je ministar uhvatio za robove njihov pohod na državu i sačuvao je od konstitucionalnog viška kulture, što nije mala stvar.

4. Otud se nesporazumi na relaciji bivše opozicione kulturne elite, koja se naspram nacionalističke hadezeovske smatra civilnom, i aparata nove države, koji također sama sebe smatra civilnim, sastoji prije svega u pitanju očekivanog honorara za uslugu u vidu budžeta i kadrovskih križaljki. Time su stvoreni svi uvjeti da se na relaciji države i kulture, ponovo,

poput prisilne neuroze, javi samo stari, banalni hrvatski problem – sukob elita i klanova oko prvenstva u reprezentaciji hrvatske kulture u uvjetima općeg ideološkog slaganja. Na toj pozadini postaje suvišnim svako pitanje o tome hoće li dijelom “prioritetnih” smjerova biti i kultura javne kritike. Tko je još plaćao svoje kritičare, osim ako nisu dvorske lude?

5. Zato izjava ministra Vujića o hrvatskim intelektualcima (piscima, glumcima, sveučilišnim profesorima) koji su početkom 90-tih napustili Hrvatsku, predstavlja samo *common sense* hrvatske kulturne zajednice: intelektualci-disidenti otišli su sami, nije ih protjerala hrvatska država. Vesela strana te izjave leži u tome da je ona samo primjerak banalne empirijske istinitosti jedne teorije koja daje ne samo činjenično istinite, već poželjne istinite odgovore; ona zadovoljava epistemičke i moralne potrebe svojih autora i recipijenata, iskupljuje cinizam sigurnih i umiruje savjest nesigurnih o pitanjima koja bi inače mogla uzdrmati cijelu našu sliku o sebi. U takva spada sigurno i pitanje o naravi demokratskog društva u kojem “slobodan izbor izгона” predstavlja zbiljsku formu života, a ne tek pjesničku figuru.

6. Opaka narav te opće veselosti izbila je onda kad joj je ministar dao svoj osobni intelektualni doprinos: “Nije Hrvatska zgriješila ni prema kome onoliko koliko je Francuska zgriješila prema Célineu”. Njime je nesmotreno provalio ideološku istinu općeg slaganja s činjenicama. Vujićeva analogija je falibilna već na razini eksplicitne tvrdnje (Hrvatska nije zgriješila, Francuska jest); ona je neistinita na razini implicitne tvrdnje koja pretpostavlja istost ili podudarnost drugih dvaju relata (hrvatske vještice vs. Céline). Drugim riječima, na razini iskaza ministarova teorija je neistinita jer počiva na banalnom *petitio principii*, na neistinitoj premisi: te intelektualke nisu (bile), poput Célinea, bojovnice antisemitizma u službi kvistlinškog režima u Vichyu, već nešto mnogo zazornije za hrvatsku naciju: coprnjice iz četničkih šuma. Zato ta ministarova izjava postaje diskurzivno zanimljiva na drugim razinama.

7. Značenje Vujićeve asimetrično-komparativne teorije bezgrešnosti hrvatske države prema intelektualcima-vješticama jest faktička rehabilitacija Célinea, koja je za sadašnju civilnu državu jednako politički kompromitirajuća kao što je to za nacionalističku (i “katoličku”) hrvatsku državu bila svojedobna publikacija “Protokola sionskih mudraca”

ili bunkeriranog Hitlerovog bestsellera. Ta Vujićeva jedva zamjetljiva, ali eksplicitna rehabilitacija jednog politički i moralno kompromitiranog pjesnika, procesuiranog zbog antisemitizma i kolaboracije sa nacističkim režimom, dovoljan je razlog za demisiju. Ni jedan ministar za kulturu zemalja Evropske Zajednice ne bi mogao ostati na svome položaju nakon takve izjave; ona ne ubija samo svetu kravu političke korektnosti već ubada u najveću civilizacijsku traumu Evrope. Neobavezno privatno mišljenje na mjestu ministarskog govora prvorazredan je diplomatski i kulturni skandal.

8. Drugu implikaciju te izjave čini pretpostavka o navodnoj nesvodivosti između autentičnog umjetničkog stvaralaštva i politike. (“Treba biti omogućeno da se umjetnici promatraju kao umjetnici. Oni nisu političari.”) Vujić je dokaz da jedan “evropski” ministar za kulturu može biti teorijski zapušten, a da spontana teorija umjetnosti koju zastupa savršeno odgovara ideološkoj stvarnosti. On na jednoj strani u ime pjesničke slobode priziva reviziju pravnog procesa francuske države protiv pjesnika Célinea, da bi u zemlji u kojoj je ministar tobože “čuvao savjest” tih emigranata tako da ignorira njihovu političku vrijednost i kulturno značenje formi u kojima su izrazili svoju emigraciju. To je prava ideološka funkcija njegove teorije – ignorancija i indolencija kao autentični izraz hrvatske civilne normalnosti. Ona danas konfabulira o žrtvovanom Célinea, nakon što je deset godina šutjela o evropskoj kulturi emigracije i **Thomasu Mannu**.

9. Slučaj Dubravke Ugrešić dovoljan je ovdje da podučni našeg ministra za kulturu o tome da se umjetnost s larpurlartizmom odrekla partikularnih društvenih, političkih i moralnih svrha zato da bi mogla postati radikalno političkom: ono što je njezinu esejistiku učinilo radikalno kritičkom, bila je upravo odluka za načelo samodovoljnosti estetskog diskursa. Taj estetski izbor je politički, on pretpostavlja i kritički i ideološki rad pojma. Ako hrvatski ministar za kulturu u demokratskoj koalicijskoj vladi misli da je ta hrvatska književnica sama skrivila svoj društveni izgon, bez miješanja države, onda moment vlastite krivice mora pretpostaviti i za svog francuskog štićenika Célinea, “ni komedijaša ni mučenika” (**J. Kristeva**), samo u obrnutom vidu: njemu je njegovu “nepravednu” kaznu od države, za razliku od pravednog samokažnjavanja hrvatske književnice,

donijela autonomna umjetnička praksa u službi najcrnjeg ljudožderskog režima. Zato bi i za Dubravku Ugrešić i druge hrvatske “larpurlartističke” kritičare, danas najnepravednija kazna bilo upravo to da ih rehabilitira ona hrvatska država koja smatra da “nije griješila” dok ničim nije sprečavala pomahnitali patriotizam i visoke i niske hrvatske nekulture.

10. Socijaldemokrat Antun Vujić je time, u svojstvu ministra za kulturu, izvršio i svoj umjetnički izbor u hrvatskoj ideologiji. To potvrđuje njegov eksplicitni poziv Ivanu Aralici da se probudi iz navodnog bunila i da sad, u “našim promjenama”, postane autentičnim piscem kakav je navodno bio. Kulturno-strateški taj poziv znači samo ovo: ministar *ne* odbire kritičku intelektualnu kulturu koja je “odvela Hrvatsku u Europu”, a da ova to još nije shvatila. Umjesto da “forsira” profit iz tog poklonjenog kapitala, Vujićev “treći” kurs države u kulturi vodi ka svome pravom mjestu: on hoće ideološki re-socijalizirati već savršeno socijaliziran umjetnički talent koji se politički najzrelije izrazio u “Četveroredu”, kao što i njegova stranka politički socijalizira svog dojučerašnjeg “zloduha” u tijelu Ivića Pašalića. Ministar Vujić je samo dobar vojnik svoje partije koja ga očito nije imala kamo staviti osim u resor za kulturu. Dojučerašnja hrvatska politička opozicija nije u ovih deset godina poticala nikakvu intelektualnu kritiku, ponajmanje lijevu, i nije ni u kakvom odnosu s njome. Naprotiv, svaku kritiku koja se usudila dovesti u pitanje smisao i pretpostavke hrvatskog ideologema kulture, oduvijek je samo prešućivala ili žigosala kao “ekstremno lijevu” (Budiša), da bi danas, s novim ideološkim komesarom u mundiru karneval-meštra S. P. Novaka, huškala javnost protiv kritike kao “lijevog terora”.

11. Zato lijeva kritika ne može samo mijenjati jedan rajski svijet hrvatske kulture za drugi, državni za civilni. Ona mora iz prosvjetiteljske kritike nacionalizma u kulturi prijeći u viši stadij radikalne te(r)orije države čiji ministri za kulturu poput istočnjačkih leptira ne znaju jesu li bivši marksisti koji sanjaju da su popperovci ili samo oportunisti koji sanjaju da su bili kritički ljevičari. Ono najotuznije kod socijaldemokratskog ministra kulture je njegovo praktičko neshvaćanje filozofsko-teorijskog liberalizma koji navodno zastupa. Tome doktoru filozofije, koji tvrdi da je trenirao popperizam još dok je Hrvatskom vladao “utopistički i metafizički fundamentalizam”, ne pada na pamet učiniti gestu koja je nužna ako

hoće da karakter njegovog ministrowanja kulturom bude civilan. Njemu je daleka pomisao da novinarima današnjeg *Globusa* uzvrati zahtjevom da sama redakcija dade simboličku zadovoljštinu onima nad kojima je početkom 90-ih, pomoću investigativnog diskursa svoga kućnog znanstvenika i uvijek ponovnog predsjedničkog kandidata, Slavena Letice, izvršio mračni ritual kamenovanja. Umjesto da suoči medij s vlastitom odgovornošću za anticivilnu korupciju samog društva, ministar kulture je oprao ruke pričom o nevinosti države. Otud se sva istina “trećeg puta” države na polju kulture u Vujićevoj verziji sastoji samo u prešutnoj pretpostavci da su politički izbori od 3. siječnja 2000. bili amnestija aparata države od nacionalizma i crne hadezeovštine, da bi država zauzvrat poslužila kao stroj za pranje zle savjesti onog dijela hrvatske društvene elite i medija koji se sami časte i slave imenom “civilnih”.

DODACI

Izorne publikacije tekstova

Sublimni objekt kulinarstva ili barbarstvo knjige. Pogovor za prethodno čitanje (izvorno ovdje)

Politika medijske ‚filosofistike‘ ili o pisanju na neprikladnom mjestu (predgovor za 1. /internetsko/ izdanje zbirke, izvorno u: <http://deenes.ffzg.hr/~bmikulic/Tranzitorij2007/Predgovor.htm>)

- [42] Krvava bajka na Kavkazu (pisano za *Slobodnu Dalmaciju*, neobjavljeno)
41. Pisci se uzdižu, zar ne? (izvorno: Pisci, peticije i spomenici, u: *SD Forum* 4. 9. 2004.)
40. Znanstvenik, a ne heroj! (izvorno u: *SD Forum*, 28. 8. 2004.)
39. Laku noć, hrvatski pisci, ma gdje bili (izvorno: Štefica Cvek u raljama novca, u: *SD Forum*, 26. 6. 2004.)
38. Severina u poročnom krugu medija (izvorno u: *SD Magazin*, 12. 6. 2004.)
37. Bože, pravde za Hrvate! (izvorno u: *SD Magazin*, 5. 6. 2004.)
36. Cenzor bez škara ili Daily Mirror na Prisavlju (izvorno u: *SD Magazin*, 29. 5. 2004.)
- [35a] Pismen, nesumnjiv i ne-filozof (izvorno: Kad pisci marširaju. Odgovor Miljenku Jergoviću, u: *SD Forum*, 9. 5. 2004.)
35. Kad jaganjci krvare (izvorno u: *SD Forum*, 10. 4. 2004.)
34. Kloniranje za politički orgazam (izvorno u: *SD Forum*, 28. 3. 2004.)
33. “Više cvijeća, manje smeća” (izvorno u: *SD Magazin*, 20. 3. 2004.)
32. *Feralov* kompleks ili želja medija (izvorno: *Feralov* kompleks, u: *SD Forum*, 8. 2. 2004.)
31. Akvapark od suza (izvorno u: *SD Magazin*, 7. 2. 2004.)
30. Fantom nevinog zla ili kuća koljačkih bečara (izvorno: Fantom nevinog zla, u: *SD Magazin*, 31. 1. 2004.)
29. Kinder-Sanader (izvorno u: *SD Magazin*, 17. 1. 2004.)

28. Otajstvo Nove godine (izvorno u: *SD Forum*, 4. 1. 2004.)
- [27b] Znanstvena radionica „genocida“ ili bijeda historijske znanosti. Odgovor povjesničaru Vladimiru Geigeru (izvorno u: *SD Magazin* 7. 2. 2004.)
- [27a] Politički šverc genocidom. Odgovor saborskom zastupniku njemačke manjine Nikoli Maku (izvorno u: *SD Magazin*, 24. 1. 2004.)
27. Koliko komunizma? (izvorno: Diskretni šarm komunizma, u: *SD Magazin*, 3. 1. 2004.)
- [26a] Jeza i pacifizam. Odgovor Borivoju Radakoviću (izvorno u: *SD Forum*, 28. 12. 2003.)
26. Četka za damina leđa (izvorno u: *SD Forum*, 21. 12. 2003.)
25. Vještice opet jašu ili književno-cenzorski mamurluk (izvorno: Nove lomače taštine, u: *SD Forum*, 14. 12. 2003.)
24. Prevođenje Europe (izvorno: Čarolija kulturnog napretka, u: *SD Forum*, 7. 12. 2003.)
23. Demokratski udar Gongu (izvorno: Imali ste pravo ne glasati, u: *SD Forum*, 30. 11. 2003.)
22. Kovačnica književnih zvijezda (izvorno: Od beletristike do plastike, u: *SD Forum*, 23. 11. 2003.)
21. Kita za Cro Copa (izvorno u: *SD Magazin*, 15. 11. 2003.)
20. Uho, grlo, igla (izvorno u: *SD Forum*, 9. 11. 2003.)
19. Nepodnošljiva sreća studiranja (izvorno u: *SD Forum*, 2. 11. 2004.)
18. Madrac ni na nebu ni na zemlji ili Božji bordel suverenosti (izvorno: Božji borden suverenosti, u: *SD Forum*, 26. 10. 2003.)
17. Fata fatale ili Zagreb Sevdah Reunion (izvorno u: *SD Forum*, 19. 10. 2003.)
16. Severina *Always Ultra* ili junakinja našeg doba (izvorno u: *SD Forum*, 12. 10. 2003.)
- [15] Koliko nacizma ili “Mein Kampf” i Saddamova nafta u knjižarnici Splitsanina Marjana Šare (pisano za *Slobodnu Dalmaciju*, neobjavljeno)

14. Poljubac mrtvog pauka. O "slučaju male Ele" (izvorno u: *SD Forum*, 17. 9. 2003.)
13. S 'Pasolinijem' u 9 ili povijest jedne kazališne afiše (izvorno: S Buljanom u 9, u: *SD Forum*, 24. 9. 2003.)
- [12a] Književna republika Blitva. Odgovor Nenadu Rizvanoviću (izvorno u: *SD Forum*, 24. 9. 2003.)
12. Goli, čupavi i pisci (izvorno u: *SD Forum*, 10. 9. 2003.)
11. Molitva poslovnog očenaška (izvorno u: *SD Forum*, 3. 9. 2003.)
10. Igrale se delije ili hrvatski bog Moloh (izvorno u: *SD Forum*, 27. 8. 2003.)
09. Lijepa zemlja lijepo gore (izvorno u: *SD Forum*, 20. 8. 2003.)
- [08a] Feral-Slovo ili duet u finalu festivala psovačkih kolumni, Split 2003 (izvorno: Grijech idolopoklonstva. Odgovor Viktoru Ivančiću i Zoranu Vukmanu, u: *SD Forum*, 3. 9. 2003.)
08. Yoga naša svagdašnja (izvorno u: *SD Forum*, 13. 8. 2003.)
07. Krijesnice u močvari ili intelektualac Banac i šofer Rojs (izvorno: Metlom na močvaru, u: *SD Forum*, 6. 8. 2003.)
06. Tranzicija u ispovjedaonici (izvorno u: *SD Forum*, 30. 7. 2003.)
05. Gay na balkanskoj transverzali. (izvorno u: *SD Forum*, 23. 7. 2003.)
04. Tajna strane diplome (izvorno u: *SD Forum*, 16. 7. 2003.)
03. Braća po Krleži (izvorno: Disidenti vlastite disidencije, u: *SD Forum*, 9. 7. 2003.)
02. Filozof in flagranti (izvorno u: *SD Forum*, 2. 7. 2003.)
01. Zlatno tele ili sveti pir u Zadru (izvorno: Sveti pir u Zadru u: *SD Forum*, 18. 6. 2003.)
00. Uvod: 11 teza o nelagodi u demokratskoj hrvatskoj kulturi (izvorno u: *Jutarnji list. Magazin*, 4. ožujka 2000.)

**Tekstovi objavljeni u online izdanju
Slobodne Dalmacije
(lipanj 2003. – rujan 2004.)**

Politika znanosti:

“Filozof in flagranti. Sve što ste htjeli znati o Slavuju Žižeku a niste se usudili pitati Slobodana Miloševića”, SD Forum, 2. 7. 2003.

<http://arhiv.slobodnadalmacija.hr/20030702/forum01.asp>

“Tajna strane diplome. Akademski vodič za ideološke početnike”, SD Forum, 16. 7. 2003.

<http://arhiv.slobodnadalmacija.hr/20030716/forum03.asp>

“Nepodnošljiva sreća studiranja. Slučaj pripajanja Veleučilišta u Splitu”, SD Forum 2. 11. 2003.

<http://arhiv.slobodnadalmacija.hr/20031102/forum01.asp>

“Znanstvenik, a ne heroj! Uloga medija u korupcijskoj aferi pod nazivom, Općenje akademika Miroslava Radmana s divljim životinjama”, SD Forum, 28. 8. 2004.

<http://arhiv.slobodnadalmacija.hr/20040828/forum01.asp>

Društvo spektakla:

“Joga naša svagdašnja. O uvođenju yoge za nastavnike u školama”, SD Forum, 13. 8. 2003.

<http://arhiv.slobodnadalmacija.hr/20030813/forum01.asp>

“Hrvatski bog Moloh ili igrale se delije. O slučaju silovanja vojnih ročnika”, SD Forum, 27. 8. 2003.

<http://arhiv.slobodnadalmacija.hr/20030827/forum02.asp>

“Severina Always Ultra. Junakinja našeg doba”, SD Forum, 12. 10. 2003.

<http://arhiv.slobodnadalmacija.hr/20031012/forum01.asp>

“Kad jaganjci krvare. Politička teologija Mela Gibsona i hrvatski klerici”, SD Forum, 10. 4. 2004.

<http://arhiv.slobodnadalmacija.hr/20040410/forum01.asp>

“Kinder-Sanader. Politička reciklaža manjina i upotrebna vrijednost ,izdaje Hrvatske‘ za Evropu” SD Magazin, 17. 1. 2004.

<http://arhiv.slobodnadalmacija.hr/20040117/sdmagazin03.asp>

Književni svijet:

“Jeza i pacifizam”, Polemika o FAK-u: odgovor Borivoju Radakoviću, SD Forum, 27. 12. 2003.

<http://arhiv.slobodnadalmacija.hr/20031228/forum02.asp>

“Štefica Cvek u raljama novca. O povratku Dubravke Ugrešić u hrvatsku književnost”, SD Forum, 26. 6. 2004.

<http://arhiv.slobodnadalmacija.hr/20040626/forum01.asp>

Bio-bibliografija autora

Životopis

Borislav Mikulić, rođen 4. veljače 1957. u Račinovcima; živi i djeluje u Zagrebu kao sveučilišni nastavnik, prevodilac i publicist.

Povijest školovanja:

1964-1972. – Osnovnu školu pohađao u Gunji, Orašju, Županji i Zadru.

1972-1976. – Gimnaziju jezično-humanističkog smjera završio u Zadru.

1976-1983. – Studij filozofije, germanistike te starogrčkog i indologije na filozofskim fakultetima u Zadru, Zagrebu, Münsteru i Tübingenu. Diplomirao filozofiju i germanistiku na filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (1983.)

1983-1987. – Postdiplomski doktorski studij iz filozofije na Sveučilištu u Tübingenu; završio doktorskim radom o Heideggerovoj kritici filozofije (1987.)

Profesionalna djelatnost:

1981-1982. – Honorarni nastavnik njemačkog jezika u Školi stranih jezika, Varšavska 14; 1982. počeo djelovati kao prevodilac literature iz filozofije i humanističkih znanosti

1988-1991. – Asistent i potom docent za antičku filozofiju na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu; predavao također indijsku filozofiju; u ljeto 1991. dao otkaz na mjesto docenta zbog izbivanja rata u bivšoj Jugoslaviji; nastavio djelovati u Zagrebu kao prevodilac stručne literature iz društvenih i humanističkih znanosti i kao publicist (do danas)

1992-1994. – Gostujući znanstveni istraživač i predavač na Seminaru za filozofiju Sveučilišta u Tübingenu (stipendist zaklade Alexander von Humboldt)

1995-1996. – Mlađi znanstveni istraživač na Institute for Human Sciences (Beč)

1996-1997. – Gostujući predavač za epistemologiju na postdiplomskom studiju na Institutum Studiorum Humanitatis u Ljubljani

- 1996-1999. – Stipendist-istraživač zaklade Deutsche Forschungsgemeinschaft, na Seminaru za filozofiju Sveučilišta u Tübingenu
2001. – Prilmljen u statusu docenta za predmet spoznajna teorija na Odsjeku za filozofiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu; 2003. unaprijeđen u zvanje izvanrednog profesora; šef katedre za epistemologiju i za indijsku filozofiju (do danas).

Bibliografija znanstvenih, stručnih i publicističkih radova

I. Publicistički radovi (eseji, komentari, analize u novinama, na radiju i na internetu)

- (1992) Niz novinskih članaka o događajima u politici i kulturi početkom 90-ih, u: *Profil. Prilog za predcivilno doba*, Nedjeljna Dalmacija, Split 1992-1993. (ur. Sandro Pogutz)
- (1993) “Filozofija u pretilo doba. Eseji o figurama reprezentacije filozofije naspram politike”, u: *Treći program Hrvatskog radija*, br. 40, 1993., 88-117, (zbirka priloga za emisiju “Kronika devedesetih”, ur. Kiril Miladinov)
- (1995-1998) Niz eseja o aktualnim političkim, kulturnim i medijskim događajima, u: *Arkzin i Bastard. Arkzinov prilog za teoriju, medije i art*, Zagreb, ur. Dejan Kršić i Boris Buden (djelomice objavljeno na URL-adresi: <http://deenes.ffzg.hr/~bmikulic/Homepage>)
- (2001-2003) Niz članaka o političkim, znanstveno-političkim i kulturnim događajima, u: *Jutarnji list. Magazin*, 2001-2003., ur. Anđelko Erceg, (djelomice objavljeno na URL-adresi: <http://deenes.ffzg.hr/~bmikulic/Homepage>)
- (2001-2003) Niz eseja o politici kulture, znanosti i identiteta, u: *Treći program Hrvatskog radija*, u emisiji “Znaci vremena” ur. Ljiljana Filipović, (djelomice objavljeno na URL-adresi: <http://deenes.ffzg.hr/~bmikulic/Homepage>)
- (2003-2004) Niz članaka o aktualnim političkim, medijskim i kulturnim događajima, u: *Forum. Prilog za kulturnu tranziciju*, Slobodna Dalmacija, ur. Sandro Pogutz, (objavljeno kao integralna web-zbirka: “Tranzitorij 2007. Imaginiranje Europe ili kronika druge hrvatske tranzicije u 42 slike”, na URL-adresi: <http://deenes.ffzg.hr/~bmikulic/Tranzitorij2007>); knjižno izdanje pod naslovom “Kroatorij Europe” ovdje.

II. Znanstveno-istraživački, autorski i stručni radovi

Knjige

- (2006) *Scena pjevanja i čitanja. Između Hesioda i FAK-a. Dvije studije iz epistemologije metaknjiževnog diskursa književnosti*, Zagreb: Demetra, 2006., 267 str.
- (1988) *Karmayoga. Studija o genezi ideje 'praktičkog' u ranoj indijskoj filozofiji*, Sarajevo: V. Masleša (bibl. "Logos"), 224 str.
- (1987) *Sein, Physis, Aletheia. Zur Vermittlung und Unmittelbarkeit im 'ursprünglichen' Seinsdenken Martin Heideggers*, Würzburg: Königshausen und Neumann (Epistemata: Reihe Philosophie Bd. XLI; zugl. Diss. Tübingen 1987), 444 str.

Web knjige

- (2005) Media Pulp. Medij kao ideološki aparat vremena, na URL: <http://deenes.ffzg.hr/~bmikulic/Mediapulp/>
- (2005) Knjiga čitanja i zaborava. Okušaji iz političke fiziologije književnosti, na URL: <http://deenes.ffzg.hr/~bmikulic/Mediapulp/>

Studije i članci

- (1980) *Riječ o katarzi u Aristotelovoj definiciji tragedije*, u: *Latina et Graeca*, 16, 1980: 20-24.
- (1983) *Karmayoga i praksa*, u: *Polja*, 29, (292-293), 1983: 304-306.
- (1985) *Interes u poretku znanja i slici svijeta. Izobraženje pojmovnog konteksta prve indijske filozofije*, u: *Polja*, 31, (314), 1985: 109-112.
- (1985) *Mišljenje i djelatnost u kontekstu indijske filozofije. Prilog genealogiji ideje 'bitka'*, u: *Filozofska istraživanja*, 16, 1985: 803-816.
- (1986) *Figure 'bitka' i njihovo značenje. Skica za jednu kritiku Heideggera*, u: *Filozofska istraživanja*, 17, 1986: 317-339.
- (1986) *Materijalizam i idealizam u indijskoj filozofiji. Perspektive tumačenja*, u: *Theoria*, 1-2, 1986: 217-232.
- (1987) *Figuren des 'Seins' und ihre Bedeutung: Umriss einer Heideggerkritik*, u: *Synthesis philosophica*, 4, 1987: 499-512.

- (1988) *Die Zeit 'der' Philosophie und deren 'Erfassung'*, u: *Zbornik Filozofskog fakulteta u Beogradu*, Serija B: Društvene nauke, (br. XV), 1988: 61-72.
- (1988) *Nietzsche versus Heidegger*, u: *Filozofski godišnjak Instituta za filozofiju*, br. 1, 1988: 101-135.
- (1989) *Postmoderna – jedno ime-simulacrum?*, u: *Quorum*, 5-6, 1989: 448-456.
- (1990) *Weisheit zwischen Tod und Auferstehung. Zu Nietzsches Philosophie-begriff*, u: *Nietzsches Begriff der Philosophie. Festschrift für Josef Simon*, M. Djurić (Hrsg.), Würzburg: Königshausen und Neumann, 73-88.
- (1991) *Le double sujet de la philosophie*, referat za skup: "Europe-Inde-postmodernité", Colloque de Céret, organisé par Rada Iveković et Jacques Poulain, Céret, 1991. (neobjavljeno)
- (1991) *Dvojni subjekt filozofije: anēr philósophos i puruša-sâkšin u indijskom sânkhyi*, u: *Treći program Hrvatskog radija*, emitirano 13. 11. 1991.
- (1991) *Kant und Sokrates oder von der Verfremdung der Identität*, in: *Mesotes*, 2, 1991: 3-13.
- (1992) *Filozofija diferencije i novi orijentalizam*, u: *Treći program Hrvatskog radija*, emitirano 7. ožujka, 1992.
- (1992) *Philosophie zwischen Rhetorik und Sprachpragmatik. Zu Habermas' Kritik an Derrida und der 'welterschließenden' Funktion der Sprache*, u: *Mesotes*, 1, 1992: 61-82.
- (1992) *Tajna društva – javne svrhe. Uz pojam idealne zajednice kod Pitagore, Platona i Fichtea*, u: *Treći program Hrvatskog radija*, br. 37, 1992: 17-25.
- (1993) *Drugo tijelo filozofije. Nietzscheovo "otjelovljenje istine" i "naseljavanje mišljenja" kod Deleuzea*, u: *Treći program Hrvatskog radija*, br. 40, 1993: 5-10.
- (1994) *Čemu još metafora? – Uz pitanje spoznajne djelotvornosti metafore u diskursu filozofije i teorije znanosti*, u: *Treći program Hrvatskog radija*, br. 46, 1994: 69-74.
- (1995) *Rat interpretacija – 'intentio operis' i problem beskonačnog regressa u tekstu*, u: *Treći program Hrvatskog radija*, br. 47, 1995: 40-47.
- (1995) *Politics of Metaphor: Providing Political Power by Reliteralizing Metaphors in the Public Speech*, in: *Academic Inquiry Working Progress*, ed. J. Weinstein, IWM, Beč, 1995, 59-73.

- (1996) *Family Disturbances: Metaphors, Similes and the Role of 'Like'*, in: *Along the Margins of the Humanities. Seminar in the Epistemology of the Humanities*, Aldo Milohnić & Rastko Močnik (eds.), Ljubljana: ISH, 103-135.
- (2004) “Znalac i lažljivac. Semiotiziranje spoznaje”, u: J. Greco/E. Sosa (ur.), *Epistemologija. Uvod u teorije znanja*, Zagreb: Jesenski i Turk, 2004., hrv. izdanje s dodatkom priredio B. Mikulić, str. 561-617.
- (2004) “Porečena metafora. Ambivalencija, metafora i model u diskursu teorije ugovora”, u: Thomas Hobbes, *Levijatan*, Zagreb: Jesenski i Turk, 2004., prijevod i pogovor B. Mikulić, 495-502.
- (2005) “Glasovi iz kante. McLuhan, digitalni apsolut i problem regresivnog napretka” u: *Filozofija i društvo. Časopis Instituta za filozofiju i društvenu teoriju*, br. 3, Beograd 2005., također u: *Media Pulp. Medij kao ideološki aparat vremena*, URL: <http://deenes.ffzg.hr/~bmikulic/Mediapulp>, (2005)
- (2005) “Glasovi, znoj i diskurs. FAK kao nulti stupanj medija i povratak kulturne ugone”, u: B. Mikulić, *Scene pjevanja i čitanja*, Zagreb: Demetra 2006., također u: *Knjiga čitanja i zaborava. Okušaji iz političke fiziologije književnosti*, URL: <http://deenes.ffzg.hr/~bmikulic/Knjizevnost>, (2005)
- (2005) “Čavrljavo srce. Zaziv Muza u arhajskom epu, mit istine i nastanak epistemičkog subjekta”, u: B. Mikulić, *Scena pjevanja i čitanja*, Zagreb: Demetra, 2006; također URL: <http://deenes.ffzg.hr/~bmikulic/Homepage/Arhomenos.htm>

Recenzije, prikazi, pregledni članci i komentari

- (1984) *Čedomil Veljačić, Ethos spoznaje u evropskoj i u indijskoj filozofiji*, Beograd 1984, u: *Kulture Istoka*, nulti broj, 1984: 64-70.
- (1984) *Martin Heidegger, Parmenides*, GA Bd. 54, 1982, u: *Theoria*, 3-4, 1984: 165-169.
- (1984) *Mircea Eliade, Joga: besmrtnost i sloboda (1984)*, u: *Filozofska istraživanja*, 10, 1984: 420-423.
- (1984) *Peter Sloterdijk, Kritik der zynischen Vernunft, 2 Bde., 1984*, u: *Theoria*, 1-2, 1984: 211-214.
- (1985) *Aristotelova Metafizika, prijevod i tumač T. Ladan, 1985*, u: *Theoria*, 3-4, 1985: 193-198.

- (1985) *Hajime Nakamura, A History of Early Vedanta Philosophy, 1983*, u: *Filozofska istraživanja*, 14, 1985: 616-619.
- (1985) *Milan Kangrga, Praksa, vrijeme, svijet (Beograd 1984)*, u: *Theoria*, 1-2, 1985: 239-246.
- (1995) *Thomas Buchheim, Die Vorsokratiker (München 1994)*, u: *Zeitschrift für philosophische Forschung*, 49, (Heft 3), 1995: 486-490.
- (1999) *Christof Rapp, Vorsokratiker (München 1997)*, u: *Philosophischer Literaturanzeiger* 1, 1999: 17-21.
- (1999) *Der Abgesang der Metapher? Eine Übersicht der neueren philosophischen Metapher- und Modellforschung*, u: *Zeitschrift für philosophische Forschung*, Bd. 53, (1), 1999: 128-137.
- (1994) *Prevrta subjekta – Jacques Lacan: lingvistički obrat u psihoanalizi, psihoanalitički obrat u filozofiji*, u: *Biblioteka Hrvatskog radija*, sv. 8, ur. Ratko Vince, Treći program Hrvatskog radija, 1994: 375-378.
- (1997) Predgovor za: Hans Joachim Krämer, *Platonovo utemeljenje metafizike. Studija o Platonovu nepisanom učenju i teoriji počela*, preveo i priredio Borislav Mikulić, Zagreb: Demetra, 1997., str. XI-XVI.
- (2000) “*Ruka vozača ... za trajanja bitka*”, pogovor za: Martin Heidegger, *Prolegomena za povijest pojma vremena*, preveo i priredio Borislav Mikulić, Zagreb: Demetra, 2000., str. 415-430.
- (2000) *Neprekoračiva činjenica pisanja. Platonovi dijalozi i eksplanatorna granica teorije recepcije*, pogovor za: Thomas A. Szlezák, *Čitati Platona* (s Dva eseja o jedinstvu Platonove filozofije), preveo i priredio Borislav Mikulić, Zagreb: Jesenski i Turk, 2000., str. 135-141.
- (2002) *Tri temeljna pojma epistemologije*, u: *Treći program Hrvatskog radija*, emitirano 12. 10. 2002. (uvodni članak uz tematski blok “Novi izazovi epistemologije”, priur. Borislav Mikulić s radovima F. Schmitta, H. Longino, M. Westphala, S. Pollocka, URL: <http://deenes.ffzg.hr/~bmikulic/Homepage/kritike.htm>
- (2002) *Strukturalizam. Rekonstrukcija jedne znanstvene paradigme*, prikaz i kritika uz: Jean-Claude Milner, *Le périple structural. Figures et paradigme* (Paris: Seuil, 2002., 245 str.), u: *Treći program Hrvatskog radija*, emitirano 5. 12. 2002. URL: <http://deenes.ffzg.hr/~bmikulic/Homepage/kritike.htm>

- (2003) *Utjeha i želja. O disfunkciji filozofije*, prikaz i komentar o: Alain de Botton, *Utjehe filozofije*, Zagreb: Sysprint, 2000.), u: *Treći program Hrvatskog radija*, emisija Bibliovizor, emitirano u travnju 2003., tiskano u: *Kolo*, 2/2003, str. 514-523
- (2002) *Hegel i radikalna filozofija. Kritika Žižekovog imaginarija*, prikaz i komentar u povodu knjige: S. Žižek, *Sublimni objekt ideologije*, Zagreb/Sarajevo: Arkzin/Društvo za teorijsku psihoanalizu, 2002., u: *Treći program Hrvatskog radija*, Bibliovizor, emitirano u srpnju 2003., URL: <http://deenes.ffzg.hr/~bmikulic/Homepage/kritike.htm>
- (2005) *Teškoće s nirvânom*, prikaz i komentar uz objavljivanje djela Fjodora Ščerbatskog, Zagreb: Demetra, 2004/05, u: *Treći program Hrvatskog radija*, emitirano 20. 08. 2005., Bibliovizor, URL: <http://deenes.ffzg.hr/~bmikulic/Homepage/kritike.htm>

Uređivanje temata

- (1993) “Drugo tijelo filozofije”: izbor novijih radova o kritičkoj funkciji filozofije, priredio i djelomice preveo B. Mikulić (J. Deleuze-F. Guattari, Hans Blumenberg, Jacques Derrida), u: *Treći program Hrvatskog radija*, br. 40, 1993, 5-117
- (1994) “Tajna metafore”: izbor radova o sistematskim pitanjima metafore u suvremenoj filozofiji i teoriji znanosti (Max Black, John Searle, Donald Davidson, Eva Kittay-Federer), priredio Borislav Mikulić, u: *Treći program Hrvatskog radija*, br. 46, 1994, str. 67-123
- (1995) “Sukob interpretacija”: izbor radova o suvremenim filozofskim teorijama interpretacije (Hans J. Krämer, Donald Davidson, Umberto Eco, Richard Rorty), priredio i djelomice preveo Borislav Mikulić, u: *Treći program Hrvatskog radija*, br. 47, 1995, str. 3-47
- (2003) “Novi izazovi epistemologije”, izbor tekstova iz zbornika J. Greco/E. Sosa (ur.), *The Blackwell Guide to Epistemology*, 1999 (repr. 2001), prir. s uvodnim člankom Borislav Mikulić i s radovima F. Schmitta, H. Longino, M. Westphala, S. Pollocka, u: *Treći program Hrvatskog radija*, emitirano 12.-15. 10. 2002.
- (2005) “Imaginiranje lijevog”, pet dijaloga na intelektualnoj ljevici Europe krajem 90-ih, u: *Književna republika*, br. 11-12, 2005., preveo i priredio s pratećim člankom Borislav Mikulić

Prijevod i njemačkog, engleskog, francuskog i talijanskog (izbor)

Knjige i dijelovi knjiga

- (1983) Lukács, G., *Eстетика* (izbor) priredila N. Č. Puhovski, Zagreb: Stvarnost, 1983. (neobjavljeno)
- (1985) Adorno, Th. W., *Filozofsko-sociološki eseji o književnosti* (izbor) [Noten zur Literatur, Frankfurt/M., 1981] ur. N. Č. Puhovski, prev. B. Mikulić (str. 99-216), N. Č. Punovski, H. Glavaš, Zagreb: Školska knjiga 1985
- (1989) Habermas, J., *Postmetafizičko mišljenje*, [knjiga: Nachmetaphysisches Denken, Frankfurt/M., 1988], prev. B. Mikulić: Beograd: 1989 (neobjavljeno)
- (1992) Fichte, J. G., *Filozofija slobodnog zidarstva*, [Philosophie der Freimaurerei, hrsg. von W. Flitner, Leipzig 1923] preveo i priredio B. Mikulić, u: *Treći program Hrvatskog radija*, 37, 1992. (popravljeni i prošireni izdanje, Jesenski i Turk, 2001.)
- (1993) Blumenberg, H., *Tračankin smijeh* (izbor) [Das Lachen der Thrakerin, Frankfurt/M. 1985, Kap. 1-5, 12], u: *Treći program Hrvatskog radija*, 40, 1993: 40-60.
- (1997) Krämer, Hans J., *Platonovo utemeljenje metafizike. Studija o Platonovu nepisanom učenju i teoriji počela (+ Testimonia platonica)* [Platons Grundlegung der Metaphysik, Tübingen 1982, Typoskript], priredio i preveo s njemačkog i starogrčkog B. Mikulić: Zagreb: Demetra (293+43 str.)
- (2000) Szlezák, Th. A., *Čitati Platona* [Platon lesen, Stuttgart 1992] priredio i preveo B. Mikulić, Zagreb: Jesenski i Turk, 2000.
- (2000) Heidegger, M., *Prolegomena za povijest pojma vremena* [Prolegomena zur Geschichte des Zeitbegriffs, GA Bd. 20, Frankfurt/M. 1979, 447 S.], priredio i preveo B. Mikulić, Zagreb: Demetra 2000.
- (2004) Hobbes, Th., *Levijatan*, prijevod i pogovor B. Mikulić, Zagreb: Jesenski i Turk, 2004.
- (2004) Greco, J./Sosa, E., *Epistemologija. Vodič u teorije znanja*, hrv. izdanje s dodatkom i pratećom studijom priredio Borislav Mikulić (preveli B. Mikulić, N. Dužanec, O. Strpić, D. Telećan), Zagreb: Jesenski i Turk, 2004.
- (2005) Günther Anders, *Svijet kao fantom i matrica. Filozofska razmatranja o*

- radiju i televiziji* u: *Europski glasnik* 10/2005. [“Die Welt als Phantom und Matrize. Philosophische Betrachtungen über Rundfunk und Fernsehen”, iz: *Die Antiquiertheit des Menschen*, Band I, München: Verlag C. H. Beck (Beck’sche Reihe), 2. Aufl. 2002.]
- (2006) Hermann Oldenberg, *Buddha. Njegov život, njegovo učenje, njegova zajednica*, s pogovorom H. von Glasenappa, s bibliografijom buddhološke literature, Zagreb: Demetra 2006. (u pripremi)
- Prijevod studija, eseja, članaka
- (1987) Frank, M, *Kako danas utemeljiti moral?* [predavanje: Comment fonder une morale aujourd’hui?], u: *Filozofska istraživanja*, 24, 1987.
- (1989) Maldonado, T., *Od ‘modernus’ do ‘modernog’* [Da ‘modernus’ a ‘moderno’], u: *Il futuro della modernità*, u: *Quorum*, 5/6, 1989: 439-447.
- (1990) Frank, M, *O stilu i značenju: Wittgensteinov put u pjesništvo* [studija: Über Stil und Bedeutung: Wittgensteins Gang in die Dichtung, aus: *Stil in der Philosophie*, Stuttgart 1992], u: *Filozofski godišnjak Instituta za filozofiju*, 3, 1990: 137-151.
- (1993) Deleuze, G., Guattari, F, *Geofilozofija* [iz: Qu’est-ce que la philosophie, Paris 1990], u: *Treći program Hrvatskog radija*, 40, 1993: 17-30.
- (1995) Eco, U, *‘Intentio lectoris’. Napomene o semiotici recepcije*, [I limiti dell’ interpretazione, Milano 1992, pogl. 3. 1.], u: *Treći program Hrvatskog radija*, 47, 1995: 21-30.
- (1995) Krämer, Hans J., *Teze o filozofskoj hermeneutici*, [Thesen zur philosophischen Hermeneutik, iz: Internationale Zeitschrift für Philosophie 1, 1993], temat “Sukob interpretacija”, izabrao i priredio B. Mikulić, u: *Treći program Hrvatskog radija*, 47, 1995: 5-12.
- (1999) Terry Eagleton, *Iluzije postmodernizma* [izbor iz: The Illusions of Postmodernism, London: Blackwell Publishers, 1996.], u: *Treći program Hrvatskog radija*, emitirano 19. prosinca 1999.
- (2000) Halberstadt-Freud, Hendrika C., *Clara Schumann: Ljubav i život jedne žene* [Clara Schumann: ‘A Woman’s Love and Life’. A Psychoanalytic Interpretation], iz: *The Psychohistory Review* 23, 1995, 146-166, u: *Treći program Hrvatskog radija*, emitirano 25. 06. i 2. 07. 2000.
- (2000) Jelica-Šumič-Riha, *Etika i političko – Nemogući konsenzus?* [“Der unmögliche Konsens: Ethik und Politisches”, iz: *Politik der Wahrheit*, ur.

- Rado Riha, Wien: Turia + Kant, 1997, 230-249], u: *Treći program Hrvatskog radija*, emitirano 13. 03. 2000.
- (2000) Alain Badiou, *Etika i politika*, [“Etique et politique”], iz: Filozofski vestnik/Acta philosophica 2, Ljubljana 1995., str. 9-14, u: *Treći program Hrvatskog radija*, emitirano 14. 03. 2000.
- (2001) Louis Marin, “Bitak slike i njezin učinak” [“L’être de l’image et son efficace”] iz: Les pouvoirs de l’image, Paris: Seuil, 1993, str. 9-22, u: *Treći program Hrvatskog radija*, emitirano u siječnju 2001.
- (2001) Massimo Cacciari, “Imaginarni dijalog: ‘Lijevost’ i fatalnost” [Sinisteritas e fatalità], u: *Treći program Hrvatskog radija*, emitirano 1. 04. 2001., emisija “Znaci vremena”.
- (2001) Roger-Pol Droit, “Veličina ili dekadencija francuskih intelektualaca“, u: *Treći program Hrvatskog radija*, emitirano 29. 04. 2001., emisija “Znaci vremena”
- (2002) Otto Rank, “Umjetnička forma i ideologija”, u: *Treći program Hrvatskog radija*, emitirano 24. 03. 2002., emisija “Ogledi i rasprave”

III. Predavačka djelatnost (izbor)

- 1988-1991. Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu: držao kolegije iz antičke i suvremene evropske te iz indijske filozofije
- 1992-1994. Gostujući predavač i znanstveni istraživač na Filozofskom seminaru Sveučilišta u Tübingenu: držao kolegije iz antičke i suvremene filozofije jezika
- 1996-1997. Gostujući predavač na postdiplomskom studiju epistemologije na Institutum Studiorum Humanitatis: držao kolegije iz epistemologije i semiologije metafore
- 2001-2006. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu:
- a) Teorije spoznaje [pregledna predavanja iz tradicionalne i suvremene epistemologije, s tematskim težištima]
- Teorija spoznaje i socijalna epistemologija (zim-ljetni sem. 2001/02.)
- Skepticizam, kriza epistemologije i semiologija (zim-ljetni sem. 2002/03.)
- Epistemologija i hermeneutika (zim-ljet. sem. 2003/04.)
- Epistemologija i problem ideologije (zim-ljetni sem. 2004/05.)
- Teorija spoznaje i rodna epistemologija (zim-ljetni sem. 2005/06.)

b) Seminari

Platon, Teetet (zim. sem. (2001/02.)

Suvremene filozofske teorije metafore: Black, Davidson, Searle, Federer-Kittay (ljet. sem. 2002.)

Antička teorija znaka: Demokrit, Platon, Aristotel, Stoa (zim. sem. 2002/03.)

Semioza i spoznaja: R. Barthes, U. Eco, Ch. Morris (ljet. sem. 2003.)

Filozofija i psihoanaliza (I): (Freud (zim. sem. 2003/04.)

Spoznaja i hermeneutika (I): Heidegger (zim. sem. 2003/4.)

Filozofija i psihoanaliza (II): Lacan (ljet. sem. 2004.)

Hermeneutika i spoznaja (II): Gadamer (ljet. sem. 2004.)

Episteme (I), Platon: Teetet (zim. sem. 2004/05.)

Episteme (II): Foucault, Derrida, Quine (ljet. sem. 2005.)

Episteme erosa: Platon, Hesiod (zim. sem. 2005/06.)

Seksualizacija znanosti: M. Foucault, J. Butler (ljet. sem. 2006.)

c) Indijska filozofija (Pregledna predavanja sa seminarom za studij indijske filozofije, s tematskim težištima)

Filozofija i problem "orijentalizma" (zim-ljet. sem. 2001/02.)

Jezik i racionalnost (zim-ljet. sem. 2003/04.)

Filozofija vs. kulturalizam (zim-ljet. sem. 2005/06.)

Kazalo imena

A

Andrić, Ivo 154,,
Anzulović, Boris 176, 177,
Aralica, Ivan 11, 26, 63-65, 139, 222, 307,
Arđuna 227, 229-232,
Aristofan 216,
Aristotel 137, 267, 318, 320, 328,
Arkan, *vidi* Ražnjatović, Željko - Arkan,
Aśoka, kralj 229,
Avramović, Marina 130,
Avramović, Roman 192,

B

Babić, Milan 87,
Badrić, Nina 44,
Bago, Mislav 151,
Bajaga – Bajagić, Momčilo 240, 243,
Banac, Ivo 6, 184, 255-260, 262,
Bardić, Zinka 241,
Baretić, Renato 24, 110, 223,
Barker, Howard 194,
Bašić, Jadran 109-112,
Belenić, Karolina 193-194,
Benni, Stefano 216,
Beštek, Darko 86,
Betti, Laura 210-212, 214,
Blair, Tony 53,
Blaškić, Tihomir 31,
Bogdanović, Bogdan 75,
Boras, Florijan 115,
Bozanić, Josip, kardinal 57-58, 115,
Bremer, Alida 130, 131,
Brešan, Ivo 3,
Broz, Josip - Tito 36,
Broz, Jovanka 36,
Bruckner, Pascal 256,
Budak, Mile 23-27, 136, 141,
Buddha 229, 249,
Budeni, Boris 2, 4, 6, 39, 256, 317,
Budiša, Dražen 117, 152, 241, 307,
Buljan, Ivica 210-212, 214,
Bush, George W. 22, 53, 117,

C

Capone, Al 158,
Ceca. *vidi* Ražnjatović, Svetlana - Ceca,
Coelho, Paolo 201, 305
Coppola, Sophie 186,

Č

Čačinović, Nadežda 138,
Čehok, Ivan 152,
Čičak, Ivan Zvonimir 93, 222, 251,
Čulina, Arijana 27, 130-131, 134, 139-
141, 201,

Ć

Ćesić Rojs, Ljubo 255, 260-262,

D

Dalaj Lama 245, 248,
Depp, Jonny 21,
Derrida, Jacques 17, 18, 294,
Devčić, Ivan, biskup 302,
Dežulović, Boris 24, 36, 80, 83-84,
Dizdar, Natali 104,
Dolar, Mladen 8, 295,
Donat, Branimir 140,
Drakulić, Slavenka 140, 293,
Drašković, Vuk 49,
Draušnik, Tedi 77,

Đ

Đapić, Anto 58, 152, 171, 182-183,

E

Einstein, Albert 32,
Erazmus 216,

F

Fellini, Federico 41,
Ferić, Zoran 131,
Filadelf, Ptolomej II. 149,
Filipović, Mirko, Cro Cop 163-166, 317,
Finkielkaut, Alain 107, 256,
Flego, Gvozden 29, 176, 178,
Foucault, Michel 291,

Francetić, Jure 23,
Freud, Sigmund 294-295, 324-325,

G

Galić, Mirko 52, 84,
Gandhi 232,
Garland, Judy 158,
Gavella, Branko 287,
Geiger, Vladimir 123-127,
Gervais, Drago 192-195,
Gibson, Mel 57-59,
Giddens, Antony 304,
Goldstein, Slavko 60, 92,
Gotovac, Mani 191-195,
Gotovac, Vlado 11, 81, 256,
Gotovina, Ante 39, 97, 110, 164, 231,
297, 300-301,
Grünfelder, Annamarie 246,
Grdović, Mladen 157-158,
Gregurević, Ivo 189,
Grlić, Rajko 272,
Grubišić, don Ivan 259,

H

Habermas, Jurgen 291,
Handke, Peter 107, 256,
Hebrang, Andrija 51-53,
Hegel, G. W. F. 134, 136, 138, 293, 321,
Heidegger, Martin 291,
Henry-Levi, Bernard 256,
Hitler, Adolf 197, 200-201,
Hobbes, Thomas 267,

I

Isus 50, 57-61, 83, 106, 111-112, 178,
247, 251-254, 302,
Ivančić, Viktor 6, 81-83, 222, 251-252,

J

Jackson, Michael 21,
Jakovčić, Ivan 98,
Jergović, Miljenko 24-27, 36, 63-65, 153,
223,
Jevtić, Pavle 229,

Ježić, Mislav 229,
Jovičić, Nataša 75-77,
Jović, Dejan 275-280,

K

Kafka, Franz 31,
Kajin, Damir 152,
Kalmeta, Božidar 99, 300,
Kangrga, Milan 115, 227, 321,
Kant, Immanuel 230, 319, 324,
Kekez, Siniša 197,
Konstantinović, Radomir 2,
Kosor, Jadranka 86-87,
Kostelić, Ivica 272,
Kostelić, Janica 113, 164,
Kostelić, obitelj 95, 164,
Kovačević, Anto 261,
kralj Tomislav 113,
kralj Zvonimir 299,
kraljević Marko 88,
Kraljević, Miroslav 178,
Krist, *vidi* Isus
Kristeva, Julia 306,
Krlježa, Miroslav 2,
Kršna 229-230, 249,
Kustić, don Živko 59,

L

Lacan, Jacques 291,
Lenjin, V. I. 114,
Letica, Slaven 140, 308,
Linić, Slavko 152,
Lisić, Miroslav 203, 205-206,
Lokas, Joško 42, 43,
Lorger, Mira 110,
Lovrić, Jelena 84,
Lozina, Slavko 243,
Lyotard, Jean-François 256,

M

Maček, Ratko 52,
Madonna 161, 193-194, 196,
Majka Tereza 166,

- Mak, Nikola 117, 119-123,
mala Ela 203,
Mandić, Igor 222,
Mann, Thomas 306,
Markov, Ante 152,
Marković, Mirjana 288,
Marx, braća 85,
Marx, Karl 113, 114, 117-118, 293,
Maštruko, Ivica 298,
Matan, Branko 39,
Matanović, Julijana 201,
Matejčić, Barbara 132,
Matić, Boris 186,
Matvejević, Predrag 293,
Mesić, Stipe 44, 99, 116, 167, 257, 299-300,
Mežnarić, Silva 148,
Michnik, Adam 215,
Mihanović, Nedjeljko 93,
Milošević, Slobodan 49, 81, 83, 291, 293-296, 314,
Minotauro, Antonio Rodrigues Nogueira 164,
Mlikota, Vedran 189,
Močnik, Rastko 12, 202, 319,
Modrić, Sanja 100,
Monty Python 59,
Mršić, Zdravko 228-229,
- N**
- Nadžvinski, Branko 203,
Napoleon 192,
Nehru 232,
Nietzsche, Friedrich 293,
Norac, Mirko 94, 231, 243,
Novak, Slobodan Prosperov 307,
Nušić, Branislav 2,
- P**
- Pančić, Ivica 86,
Papa Ivan Pavao II. 115,
Parun, Vesna 169, 171,
Pascal, Julia 238,
Pasolini, Pier Paolo 210-211, 214,
Pašalić, Ivić 79, 80, 97, 307,
Pavičić, Jurica 58, 131,
Pavić, Ninoslav 84,
Perković, Marko - Thompson 91-93, 96,
Picula, Tonino 298,
Pilat, Poncije 60, 253,
Pinochet, Augusto 95,
Platon 137, 215-218, 293, 319, 321, 323, 325-326,
Pofuk, Branimir 284,
Pogačnik, Jagna 130,
Pogutz, Sandro IX, 2, 18, 317,
Popović, Edo 39, 130, 132, 141-143,
Popper, Karl 304,
Prenda, Ivan, biskup 302,
Pribičević, Svetozar 49, 100,
Primorac, Dragan 67-68, 70,
Prtenjača, Šime 99,
Pupovac, Milorad 48-50, 81, 83, 87-88, 99, 237-238,
Pusić, Vesna 55, 94, 96, 98, 146, 152-153, 169-170, 172-173, 197-198, 213, 261,
Putin, Vladimir 22,
- R**
- Raćan, Ivica 23, 44, 54, 73-74, 81, 83, 101, 115-116, 118, 166-167, 183-184, 193, 205-206, 242, 255, 258,
Radaković, Borivoj 130, 135-138, 141-142,
Radić, Stjepan 113,
Radin, Furio 98,
Radman, Miroslav 29, 30-32, 67, 70-71,
Rancière, Jacques 147,
Rašković, Jovan 99, 101,
Ražnjatović, Svetlana - Ceca 44,
Ražnjatović, Željko - Arkan 44,
Riefenstahl, Leni 201,
Ristić, Ljubiša 288,
Rizvanović, Nenad 130, 142, 222,
Rorty, Richard 294, 322,

Roškarić, Tomi 273-274,
Rudan, Vedrana 27, 129-141, 169-173,

S

Saddam, Hussein 200, 201,
Said, Edward 149,
Sanader, Ivo 23, 50, 54, 61, 71, 73-74,
81, 94, 97-101, 117, 120, 151, 155,
166-167, 184, 315,
Saraja, Stanka 241,
Schroeder, Gerhard 114,
Schüssel, Wolfgang 118,
Simonić, Ante 206, 243, 246,
Smoje, Miljenko 3, 216,
Sokrat 215, 217,
Stanimirović, Vojislav 87, 99, 152,
Stanković, Aleksandar 92, 100,
Starčević, Ante 113,
Stepinac, Alojzije 110,
Stojsavljević, Vladimir 210,
Strossmayer, Josip Juraj 113,
Sudac, vlč. Zlatko 93, 245, 248,
Supek, Ivan 259,
sv. Pavao (*vidi* također Savao) 58, 299,
sv. Stošija (Anastazija) 104,
Swamiji, P. M. 246, 252,

Š

Šare, Marjan 197-202,
Šeks, Vladimir 52, 152,
Šerbedžija, Rade 193, 215, 283, 285-289,
Škare Ožbolt, Vesna 182,
Šoljan, Antun 140,
Šovagović, Anja 287,
Štimac-Radin, Helena 259,
Šušak, Gojko 79, 80,
Šušar, Stipe 100, 113, 157, 171-173,

T

Tanović, Danis 189,
Teršelić, Vesna 270,
Thompson, *vidi* Perković, Marko,
Todorova, Marija 149,
Tomaševski, Dragan 159,
Tomašić, Ruža 167,
Tomčić, Zlatko 183, 184,

Tomić, Ante 24, 201, 216-217, 219, 224,
251-252,
Tuđman, Franjo 10, 11, 37, 49, 79-81,
83, 97-101, 173, 184, 255, 283,
285-287, 299, 301,
Tuđman, Miroslav 97,

U

Ugrešić, Dubravka 4, 35-39, 132, 139-
140, 171, 293, 306-307, 315,

V

Veselica, Marko 11, 81,
Visković, Velimir 141,
Višnjić, Čedomir 87-89,
Vitez, Zlatko 15, 39, 193, 283-288,
Vnuk, Gordana 212,
Vokić, Ljilja 205,
Voltaire 216,
Vučković, Severina 3, 30, 41-45, 153,
170, 191-196, 314,
Vučković, Zdenka 105,
Vujić, Antun 303-308,
Vukman, Zoran 6, 222, 251-253,

W

Wałesa, Lech 215,
Woolf, Virginija 139, 140,
Woytiła, Karol. *vidi* Papa Ivan Pavao II.,

Z

Zagorac, Vladimir, general 43,
Zaharijević, Adriana IX,
Zappia, Lary 194-195,
Zec, Aleksandra 205,
Zidić, Igor 82, 92-93, 95,
Zovko, Jure 172, 175, 280,

Ž

Žalica, Pjer 185, 188-189,
Žic-Fuchs, Milena 175,
Žižek, Slavoj 256, 291-296, 321,
Žmegač, Viktor 140,
Žužul, Miomir 68, 71, 86,